Mika Waltari

Femeia si strainul Coperta de: Henri Mavrodin

Titlul original:
VIERAS MIES TULI TALOON (partea întîi)
şi JÄLKINÄYTÖS (partea a doua.)

Editare Werner Söderström, Porvoo — Helsinki,

Traducere şi prefaţă de George
Sbârcea Editura pentru Literatură
Universală Bucureşti — 1969

I

Un străin sosi la fermă în amurgul unei zile de primăvară. Bătătorise cale lungă, cînd se abătu pe drumul ce se despica, în capătul satului, din şosea.

Peste zi, pămîntul se dezmorţise în căldura primăvăratică, dar frigul înserării făcu noroiul să scrîşnească iar sub tălpi. Brazi înalţi aruncau umbre pe drum şi, în bătaia piezişă a soarelui ce asfinţea, pereţii de stîncă scăpărau stacojii.

Străinul traversă pe o veche punte şubredă pîrîul strîns între maluri abrupte, care, sub pojghiţa de gheaţă albăstrie, străbătea şerpuind cîmpia. De amîndouă părţile se întindeau ogoare golaşe, despărţite prin îngrădiri de sîrmă ghimpată în parcele simetrice. Pe miriştile pustii, înălţîndu-se domol pe coastele văii, mu mai rămăseseră decît lujerii cafenii uitaţi acolo de vara trecută şi, ici-colo, pete fragile de zăpadă, pe care soarele zilei următoare avea să le topească. Prin păduri, zăpada stăruia pretutindeni şi, în luminişuri, văpaia melancolică a asfinţitului pălea pe nesimţite.

Soarele ce scăpăta aprindea vîlvătăi pe care le reflectau, în urma străinului, geamurile satului prelins către apus. Deasupra caselor aţipite de-a lungul drumului, firele antenelor de radio se legănau, scăpărînd în văzduhul albastru, peste curţile posomorîte.

Drumul urca uşor în pantă, presărat cu gropi şi băltoace; între ele, roţile carelor tăiaseră pîrtii adînci. Ici-colo mocnea verdele palid al acelor de brad şi cafeniul întunecat al ţărînei de pe ogoare, contrastînd cu galbenul vesel al moviliţelor de nisip, cărate cu roaba după primul îngheţ. Moviliţele acestea nu erau însă prea multe; străinul numără, din mers, vreo zece. O roabă fusese deşertată în şanţ, fie din greşeală, fie din nepăsare, şi, în cele dintîi zile însorite, apele, care slăvesc primăvara, împrăştiaseră nisipul, răsfirînd boabele lui mărunte de-a lungul albiei şanţului.

Străinul străbătuse cale lungă în acea zi, simţindu-şi

mădularele şi mintea toropite deopotrivă de oboseală, ca omul care, conştient de puterea sa, îşi dă seama în acelaşi timp de sfîrşeala ce-l amorţeşte.

La marginea unui cîmp întins, înclinat spre cursul apei, zări în faţa lui, pe o colină abruptă, un hambar cenuşiu ce se profila pe fundalul unor stînci mohorîte. Apoi drumul se desprinse din umbra brazilor şi urcă în lumina cerului spălăcit de înserare.

Străinul se opri o clipă şi aruncă, şovăitor, o privire în urmă, apoi alta în faţă, înainte de a-şi urma calea către fermă.

În clipa aceea, un presentiment tulbure îl cuprinse.

Departe, în urmă şi parcă sub tălpile lui,
satul se cufundase în umbră. De sus, cerul părea mult mai larg ca văzut de jos, din satul căruia îi desluşea încă fiecare casă, fiecare fereastră, dar ferestrele şi casele erau deopotrivă de pipernicite, în timp ce pojghiţa de gheaţă a pîrîului şerpuitor se schimbase şi ea parcă într-un fuior îngust, ce se pierdea în zarea cîmpiilor tot mai întunecate sub cerul nemărginit.

După scurta clipă de şovăială, străinul îşi urmă calea, şi o privelişte nouă se desfăşură în faţa lui. Între pereţii stîncoşi şi pîlcurile de pădure scînteia, în ultimele raze ale asfinţitului, un lac cu gheaţa muiată. Era înconjurat de ogoare netede, întrerupte de-un pîlc de copaci, iar vîrful unei coline, între lac si hambar, se înălţa o fermă cu acareturile ei.

Străinul îmbrăţişă totul dintr-o singură privire. În timp ce-şi urmă drumul, îşi aţinti însă ochii numai asupra casei. Era o clădire veche, pe care timpul o părăginise, spălăcind culoarea roşie a zidurilor măcinate. Pervazurile ferestrelor se topeau cenuşii în întunericul ce cobora şi, din hornul năruit, un firicel de fum urca spre cerul vînăt. Străinul văzu hambarul sur, grajdul cenuşiu, clădit pe-o veche temelie de cărămizi roşii, stiva de lemne, iar sub brazii întunecaţi, lîngă un fuior de apă despicat de lac, baia înnegrită[1]. Privea doar casa şi, în timp ce-o privea, zări la fereastră o lumină aprinzîndu-se în

interior. În aceeaşi clipă, pârjolul asfinţitului se stinse dincolo de creasta pădurii, seara vânătă ieşi din tufişuri, cerul se întunecă, şi străinul îşi urmă calea, de-a lungul firelor electrice şi al stâlpilor încă de un alb proaspăt, către lumina rece aprinsă în casă. Se îndrepta spre lumina clară şi rece, peste care se abătu o clipă umbra unui om. Fusese văzut din casă. Străinul avu senzaţia ciudată că mai trăise odată clipa asta, cîndva, foarte demult, un moment asemănător într-un peisaj identic, mergînd, ca şi acum, spre aceeaşi lumină rece, în seara ce se lăsa. În acelaşi timp, o sfârşeală de moarte puse stăpânire pe el. Picioarele i se îngreunară şi traista prinse să-i apese umărul. Totul i se păru lipsit de orice rost, el însuşi, casa aceea străină, umbra omului în

---

1 Baia de aburi, nelipsită de pe lîngă nici o casă finlandeză, denumită *sauna.*

lumina glacială. Nu mai exista pentru el decît somnul şi oboseala, ca în atâtea seri de pînă atunci, căci ceea ce fusese înaintea somnului şi a oboselii luase sfîrşit o dată pentru totdeauna. Un zid de nepătruns îl despărţea de trecut. De asta mergea acum pe un drum necunoscut, către casa aceea străină, fără nici o amintire. Era bine aşa.

Străinul ajunse la fermă. Pătrunse pe poarta deschisă în gardul de mărăcini şi urcă scara dărăpănată. Podeaua pridvorul/ui trosni sub paşii lui. Pipăi uşa, bătu şi apăsă clanţa, dar se opri pe prag, lîngă căminul spoit în alb.

— Bună seara, îngînă el cu jumătate de gură, de parcă s-ar fi temut să nu tulbure pe cei din casă. Stătu astfel o clipă, apoi îşi scoase domol pălăria, îşi şterse fruntea cu palma şi rămase pironit locului, răsucindu-şi pălăria în mînă.

În încăperea luminoasă, strălucirea becului ii supăra ochii deprinşi cu blinda licărire a crepusculului.

Un bec electric, fără abajur, atîrna din tavan. Lumina lui tristă şi neînsufleţită învăluia încăperea în care se aflau trei persoane. În fund, la capătul unei mese lungi, şedea un bărbat între două vîrste, cu coatele proptite de masă, citind un ziar.

Aruncă o privire grăbită către străin, dar cu aceeaşi grabă îşi apleacă iar ochii asupra ziarului, cu o expresie de îndîrjire pe faţă. Pe masa neacoperită se aflau rămăşiţele cinei: un castron cu supă, coşul de pîine cu cîteva felii grosolan tăiate şi trei farfurii.

Pe laviţa de lîngă perete, aproape de fereastra dinspre sud, un bătrîn în cămaşă peticea ochiurile deşirate ale unei plase. îşi întrerupse îndeletnicirea şi, ţinînd în mînă andrelele cu care lucra, îşi pironi ochii stinşi de vîrstă asupra noului venit. Avea un obraz scofîlcit şi trudit; îl cercetă pe străin fără să clipească din ochi, fără să-i răspundă la salut, fără vreo curiozitate, ca şi cum ar fi amuţit de stupefacţie.

A treia fiinţă, o femeie, stătea între vatră şi găleata mare cu apă. Purta o rochie de flanela şi, peste ea, un şorţ pătat. îşi suflecase mînecile bluzei, dezgolindu-şi braţele albe şi vînjoase. Străinul îi privi mîinile frumos croite, cu degete prelungi şi subţiri, dar roşii, înăsprite şi crăpate. Apoi îi privi faţa: părul ei neîngrijit, pieptănat la întîmplare, fusese strîns la ceafă, încît figura, în lumina lividă a becului electric, avea un aer straniu, de goliciune.

Era o faţă rigidă şi de nepătruns, ai cărei ochi îl priveau pe noul venit fără cea mai slabă urmă de nedumerire. Ochii aceştia îl pătrunseră încă înainte de a fi rostit un singur cuvînt. De prisos orice explicaţie, fiindcă ochii reci ai femeii aflaseră despre el, dintr-o clipire, tot ce se putea afla. În torpoarea şi oboseala sa, străinul îşi spuse că femeia aceasta, a cărei faţă e atît de nemilos dezgolită, iar ochii sunt fără umbră de vis sau vreun strop de milă, e o făptură puţin comună, prea aspră spre a fi femeie.

Într-un tîrziu, ea dădu uşor din cap şi răspunse la salutul lui cu un „Bună seara“ scurt. Străinul îşi scoase, cu mişcări încete, traista de pe umăr şi se aşeză pe lăicerul îngust, aproape de uşă, cu pălăria şi traista spînzurînd între genunchi.

Se instala pe locul destinat copiilor
şi cerşetorilor, şi nu mai scoase o vorbă. Acesta era obiceiul şi aşa cerea buna cuviinţă prin partea locului. Numai copilandrii cu mintea mărginită, flecari şi prost crescuţi, trăncănesc, fără să fie întrebaţi, pe unde îi poartă paşii.

Străinul nu era de prin partea locului; venea de departe, dar deprinsese în scurt timp obiceiurile localnicilor, fiindcă ele îl mişcaseră. Bună şi înţeleaptă treabă, îşi spuse el, se poate flecări şi mai tîrziu, nu-i nici o grabă.

Bătrînul ridică andreaua şi continuă să împletească ochiurile rupte ale năvodului. Femeia se apropie de masă şi o şterse, după ce adună de pe ea totul. Era o femeie voinică şi bine legată, încălţată în cizme ou carîmbi scurţi, pe ale căror vîrfuri şi călcîie se uscase gunoiul de la vite. Nu avusese răgazul să le cureţe sau, poate, nici nu se sinchisea.

Omul de la masă se încăpăţînă să-şi citească mai departe ziarul, dar ochii lui urmăreau pe furiş mişcările străinului aflat lîngă uşă. Acesta avu din nou senzaţia confuză că mai trăise cîndva, într-un trecut depărtat, această clipă, în seara apăsătoare, în încăperea fermei dărăpănate, sub lumina lividă a becului electric. Mai văzuse parcă obrazul ăsta moleşit, pungile albăstrii de sub ochii vicleni, părul slinos, gura întredeschisă, cu buze nătîngi, dinţii stricaţi şi mîinile ţinînd fără vlagă ziarul. Văzuse şi înainte oameni de felul lui. Îl privi iscoditor, înfingîndu-şi privirea în ochii lui şireţi, dar acesta se feri cu .o alunecare laterală a privirii.

— De unde vii, străine ? — întrebă într-un tîrziu bătrînul, netezind cu mîinile-i uscate şi vînoase năvodul aşternut pe genunchi.

Întrebarea făcea şi ea parte din obiceiurile locului. După trecerea unui anumit timp, ea se cuvenea pusă oricărui nou venit. Femei se oprise şi ea lîngă masă, rămânând să-l cerceteze din ochi pe străin, casa lor aflată departe de sat fiind arareori vizitată. Numai cine avea un lucru anume şi ştia ce caută prin aceste locuri se abătea, cînd şi căind, pe la ferma mărginaşă.

Femeia părea să ştie ce-l adusese pe străin.. Aşteptase chiar să vină cineva. Toţi trei îl certau acum din priviri pe necunoscut. Răspunsul întârzie o bucată de vreme, iar cînd fu rostit şovăitor, ocoli întrebarea propriu-zisă:

— Caut o slujbă de argat sau de agronom la o fermă.

Omul de la masă aruncă o privire femeii şi azvârli ziarul, expresia feţei i se schimbă deodată, ochii prinseră să-i scapere de răutate, iar buzele i se schimonosiră.

— Nu ne trebuie argat, spuse el pe un ton iritat. Cine naiba ţi-a vârât în cap una ca asta?

Străinul nu-şi pierdu firea, privi doar puţin mirat şi cu oarecare dispreţ la omul care pierduse orice stăpînire de sine, apoi privirile lui alunecară spre femeie, adresându-i-se ei:

— Am citit un anunţ în ziar şi m-am gândit să vin, să văd despre ce e vorba.

Femeia dădu din cap. Privirea albastră şi aspră a ochilor nu i se schimbă de fel, dar glasul ei deveni mai prietenos:

— Dacă-i aşa, vino mai aproape.

Zicând acestea, cercetă din ochi pe omul de la masă şi o privire a ei fu de ajuns pentru ca faţa acestuia să se contracteze, obrazul hain se nărui parcă, umerii se prăbuşiră şi ei, iar gura se moleşi, flască şi morocănoasă. Numai în priviri mai mocni neputinţa furioasă, ca să se stingă şi ea, curând, într-o pasivitate difuză.

Străinul îşi lăsă pălăria şi traista pe podea, străbătu

încăperea şi se aşeză lîngă bătrîn, pe laviţa lată, lipită de perete.

— Nu eşti de prin părţile noastre, nu-i aşa ? - Întrebă femeia, privindu-l calm. Străinul clătină din cap.

— Vii de departe? — continuă ea, fără să-l întrebe din curiozitate, cum au obiceiul femeile, ci cu o anumită siguranţă. Răspunsul întârzie câtăva vreme.

— Vin din răsăritul Finlandei — îngăimă el, într-un tîrziu, cu o umbră de silă în glas şi, fiindcă femeia continua să-l privească întrebător, cu ochii ei calmi şi reci, adăugă la răspunsul său numele unei mari regiuni industriale.

— Ai cinat ? — întrebă ea, aşezînd lîngă vatră farfuriile murdare, peste care turnă apă clocotită.

— Nu mi-e foame — minţi el, fără s-o privească.

Bărbatul de lîngă masă aprinse o ţigară cu carton, aruncă neglijent chibritul pe jos, se ridică şi porni către străin, examinîndu-l de sus pînă jos. Suflă fumul prin colţul gurii şi, izbind cu pumnul în masă, rosti apăsat:

— Vii de departe ? Chiar atît de departe ? Şi ce te-a

îndemnat să vii pînă la noi ?

Străinul nu tresări măcar; privea neclintit înaintea lui, de parcă n-ar fi auzit nimic, lucru care îl întărită şi mai mult pe celălalt.

— Cel ce vrea să se tocmească într-o casă trebuie să răspundă cînd e întrebat. Unde-ţi sînt certificatele ? Ai cumva vreunul ? Sau îţi închipui că angajăm orice vagabond care se rătăceşte din mila Domnului pe la ferma noastră ?

Străinul se gîndi la talpa ferfeniţă a ghetelor sale, la veşmîntul său ponosit, la cămaşa de lînă destrămată pe la subsuoară, pentru care dăduse, la oraş, ultimul său costum bun. Venind din aerul rece al serii în încăperea călduţă, simţi şi sudoarea care îi îmbrobonase trupul, o dată cu mirosul greu al rufăriei murdare. Privirile răutăcioase şi arogante ale celui ce-i punea întrebări descoperise toate acestea. O roşeaţă sumbră

cuprinse treptat faţa străinului, care îşi plecă ochii în pămînt.

— Am două certificate — zise el cu glasul scăzut.

Fără să ridice privirea, începu să se scotocească prin sîn, de unde scoase o pungă de piele, foarte curată, din care ieşiră ia iveală două hîrtii împăturite şi roase la colţuri.

Omul cu buzele mototolite i le smulse din mînă, apoi, apropiindu-se de lumină, prinse să le descifreze. Despături întâi hîrtia dactilografiată şi ştampilată, apoi pe cealaltă, scrisă de mînă.

— Poftim, ai fost grădinar — zise el cu ironie, şi contramaistru la şarjele de mostre ale uzinei. Numai că hîrtia asta e atît de zdrenţuită, încît nici numele nu ţi-l pot citi. Sau, poate, l-ai

şters dinadins chiar dumneata, nu? Certificatele sînt prea vechi; cel mai proaspăt din ele, ia să văd, păi sigur, e întocmit acum opt ani. Unde-ai umblat între timp ? Nici cîinilor nu le trebuie o jerpelitură ca asta. Ăsta-i gunoi!

Omul aruncă trufaş cele două hîrtii. Obrazul i se înroşi şi ochii îi aruncau fulgere. Se înfierbîntase, întărîtîndu-se singur în timp ce vorbea. Pe buzele-i groase, cuvintele se prăvăleau de-a valma, poticnindu-se unele de altele. Întreaga sa moliciune dispăruse deodată, trăsăturile feţei i se destinseră, fruntea lui părea acum inteligentă. Era proprietarul unei ferme destul de mari, stăpîn pe sine şi conştient de valoarea sa.

— Toate haimanalele astea...

Bătrînul aruncă repede plasa şi se ridică. Femeia îşi şterse mîinile în şorţ şi se apropie de bărbat; acesta se oprise în mijlocul încăperii, în bătaia becului atîrnat de tavan. Fruntea îi era purpurie, vinele de la tîmple i se umflaseră, iar la colţurile gurii i se prelingeau dîre de salivă. Bătu cu piciorul în podea şi se dezlănţui furios, cu mîna întinsă:

— La naiba ! Angajaţi toate lepădăturile, fără ştirea mea!

Cine-i stăpîn aici ? Vă-nchipuiţi că
nu-s în stare să pun piciorul în
prag ? Am să v-arăt eu vouă...

— Uşor, Alfred, uşor — stăvili femeia potopul de vorbe,
cu glasul sugrumat, dar hotărît. Omului i se înecă ocara
în gîtlej. Căscă gura ca să mai spună ceva, rămase
însă mut şi
prinse să se învîrtească de colo pînă colo prin încăpere, privind în cele din urmă, fără noimă, la
butucii
aflaţi
înaintea
căminul
ui.

Bătrînul făcu un pas către fereastră, spinarea lui

încovoiată se îndreptă, iar mustaţa zbîrlită şi sură înţepeni, despicată în două.

Omul izbi cu piciorul în grămada de lemne, obrazul buhăit şi bărbia prinseră să-i tremure, apoi îşi privi soţia. Ardea în ochii lui o ură atît de nestăvilită şi de amară, încît străinul îşi feri privirile ca să n-o vadă.

Cel pe care îl chema Alfred porni către odaia lui; pometţii obrajilor îi mai tremurau. Trînti cu sete uşa în urma sa şi, peste puţin, o altă uşă fu izbită undeva, mai departe. Se auzi scîrţîitul unui pat, ca atunci cînd un om îmbrăcat şi încălţat cu cizmele grele de noroi se aruncă pe el cu toată greutatea trupului.

Pe urmă nu se mai auzi nimic. Rămase în încăpere doar becul electric, fără abajur, atîrnat de tavan, şi privirea albastră, rece a femeii.

Străinul şedea nemişcat pe laviţă. Doar capul şi-l întoarse încet. Femeia îl privi atentă un timp, apoi se apropie iar de lighean şi continuă să spele vasele. Mustaţa bătrînului se pleoşti din nou. Se întoarse şi el la locul lui, lîngă fereastră, şi privi afară, cu palma făcută streaşină la ochi. Plasa peticită zăcea jos, la picioarele lui.

Afară se întunecase de-a binelea. Stelele licăreau, crestele stâncilor se profilau negre pe cer, dincolo de lac şi de miriştile pustii. Femeia spăla în tăcere, şterse vasele pe îndelete, cu o cîrpă aspră. Strînse masa, luă castronul şi rîndui totul pe un raft al dulapului. După ce isprăvi, rămase o clipă cu mîna în şold, privind cerul spuzit de stele şi jos, în vale, satul din care nu se zăreau decît cîteva lumini palide, clipind răzleţ în noapte. îşi scoase şorţul pătat şi se aşeză la masă. Se odihnea acum, cu mîinile încrucişate în faţa ei. Vorbi fără să-l privească pe străin:

— Avem nevoie de cineva care să se pricеapă la lucrul cîmpului şi la treburile fermei. Un om care să facă totul singur, fără ajutorul cuiva. Sîntem numai noi trei. Bătrînul mai ajută, atît cît îl lasă puterile, asta însă nu e prea mult. Bărbatul meu...

Şovăi, de parcă ar fi regretat că a spus mai mult decît trebuia. Îşi privi mîinile. Străinul se uită lung la degetele ei alungite. Nici un inel pe ele.

Femeia reluă ceea ce avea de spus şi, ca şi cum şi-ar fi pregătit totul în cap pe cînd spăla încă vasele, înşiră ce-i mai rămăsese, pe nerăsuflate:

— Mai ajută şi bărbatu-meu la treabă... cînd şi cînd. Atunci cînd poate, munceşte în rînd cu noi... A fost bolnav greu... de-atunci nu mai e bun de nimic. Drept să-ţi spun, n-am fost crescuţi nici unul pentru lucrul ăsta aspru. Nici el, nici eu. De asta am avea nevoie de un om vrednic, de încredere...

Tăcu din nou. Părea oarecum încurcată şi neîncrezătoare, de parcă ar fi fost stînjenită de mîndrie şi dîrzenie. Îşi stăpîni însă stinghereala şi adăugă:

— Numai că, din toamnă încolo, nu prea avem cum să te oprim la noi.

Străinul clătină în tăcere din cap. Îşi dădea seama că nu înlăturase încă toate piedicile.

— Fiindcă sînt sigură că ai mare nevoie de simbrie, mă tem că...

Îi reteză vorba scurt:

— Simbria nu mi-e din cale-afară de necesară... Dacă vreţi, rămîn aici pînă la toamnă şi mă mulţumesc cu ce-o să-mi daţi. Pe urmă, vom vedea ce-are să mai fie.

Bătrînul se urni anevoie, dădu bună seara şi ieşi în pridvor. Undeva scîrţîi o uşă de două ori, la închidere şi la deschidere. Femeia ridică ochii spre străin. Faţa închisă şi dîrză se mai deschise şi păru că se înmoaie.

— Bătrînul doarme în pridvor. E dreptul bătrîneţii lui să stea aici, la fermă, şi va rămîne la noi pînă cînd o să moară. Cît timp a fost bun de lucru, mi-a fost de mare folos...

Străinul îşi înfipse privirea în ochii femeii, în clipa aceea, trăsătura blîndă de pe faţa ei dispăru, expresia ei se închise şi încremeni din nou, iar ochii albaştri deveniră bănuitori. Rosti uscat:

— Pe mine nu mă interesează câtuşi de puţin certificatele pe care le ai. Astea... nu înseamnă nimic. Ştim acum amândoi ceea ce trebuia ştiut. Departe de mine gîndul de a te descoase, despre unde ai lucrat în ultima vreme şi de ce-ai plecat de acolo. Mă interesează doar dacă vrei să rămâi la noi, dacă primeşti condiţiile pe care ţi le-am spus... Ştiu că vii de departe, din capătul celălalt al ţării. Şi mai ştiu că eşti flăcău. Cel puţin astfel scrie în hârtii...

Trecu mai bine de un minut, pînă cînd străinul se hotărî să rostească un răspuns afirmativ.

— Nu pot să-mi închipui ce anume te-a mânat atît de departe. De altfel, lucrul ăsta nici nu mă priveşte — urmă femeia. Cei din sat nu prea obişnuiesc să se abată pe la fermă. Adevărat că noii noi nu-i vizităm prea des. E bine s-o ştii şi asta, încă de pe asum... De dormit, vei putea să dormi aici, pe laviţă, pînă cînd se mai încălzeşte vremea. Atunci ai să te muţi afară, în cămară; e mai răcoare acolo şi e mai mult aer... Nu sânt o gospodină prea grozavă, însă acum, primăvara, nici gospodinele mai iscusite decît mine nu prea ştiu ce să

gătească. Cămara cu de-ale gurii e pe jumătate goală. Dacă nici asta nu te îngrijorează, poţi să rămâi...

Străinul se ridică, fără să scoată o vorbă, şi porni către uşă. Îşi atârnă pălăria într-un cui,
iar traista o aruncă pe podea. Se apropie apoi de femeie, se opri în faţa ei şi o privi lung.

— Dacă te interesează de ce anume vreau să mă angajez aici — începu el stângaci — aş vrea să ştii un singur lucru. Anume: să nu creadă nimeni că fug cumva din faţa legii...

Tăcu şi stătu în cumpănă, ca şi cînd ar mai fi vrut să adauge ceva, dar femeia îl opri cu un

gest.

— Nu mă amestec în treburile altora. Îmi ajung ale mele, pînă peste cap... Acum, fiindcă eşti

obosit, culcă-te. Mâine îţi voi arăta tot şi vom vorbi despre cele ce sânt de făcut.

Glasul ei răsuna aspru şi plin de amărăciune. Se ridică, dar, înainte de a intra în odaia ei, îl măsură pe străin cu o privire iscoditoare şi bănuitoare.

Cînd se întoarse, străinul şedea pe marginea laviţei, desculţ. Îşi descălţase ghetele uzate, murate de apă, şi îşi aruncase ciorapii rupţi peste ele, murdare şi pline de noroi cum erau. Şedea cu capul plecat, privindu-şi picioarele, de parcă ar fi descoperit abia atunci cit sânt de băşicate şi de rănite şi cum le-a schimonosit amarnica şi lunga pribegie.

Femeia ridică ciorapii de jos şi îi întinse pe cuptor, la uscat. Aşeză apoi cîteva schimburi curate, lîngă străin, pe laviţă.

— Încearcă-le... poate ţi se potrivesc — făcu ea.

Vocea îi era aspră şi uscată.

— Mâine poţi să încalţi cizmele de cauciuc din pridvor. Sânt aproape noi. Rufele murdare leapădă-le aici, în ungher !

Omul se ridică greoi. Desculţ, abia era ceva mai înalt decît femeia. Privirile lor se încrucişară: o pereche de ochi albaştri şi reci, şi ochii lui verzi, gravi şi serioşi... întinse mîna.

— Tocmeala se pecetluieşte cu o strângere de mână, cred, după obicei — zise el, încă tot stângaci. — Mă cheamă Aaltonen.

Femeia îl privi bănuitoare şi băgă iar de seamă că îşi stăpâneşte parcă un gest sau un cuvânt. Mîna întinsă recăzu şi străinul nu găsi nimic mai bun de făcut în chinuitoarea sa tulburare decît să-şi privească uluit picioarele îndurerate.

— Nu cunosc obiceiurile de pe-aici — se grăbi el să adauge, umilit. — Poate că nu se cade ca stăpâna să dea mîna cu argatul.

— Nu e vorba de obicei, ci de cuviinţă — răspunse femeia, şi îi întinse, blând, mîna.

Două mîini străine se strânseră şi se despărţiră în pripă, dar în palma aspră a bărbatului stărui multă vreme urma atingerii. Era o senzaţie ciudată. În clipa cînd femeia îi întoarse spatele ca

să iasă din odaie, el îşi ridică mîna în neştire şi o examină cu băgare de seamă. Fără doar şi poate, nu era obişnuit cu astfel de strângeri de mână.

— Să fie într-un ceas bun, Aaltonen. Acum, culcă-te;

trebuie să fii tare obosit. Noapte bună.

— Noapte bună — răspunse el, şi îi urmări cu privirea umerii drepţi şi semeţi, pînă cînd femeia dispăru dincolo de uşă.

Casa se cufundă acum într-o tăcere desăvârşită. Îşi

scoase cu mişcări leneşe cămaşa

sfâşiată şi mototolită. Întrerupătorul electric era pe peretele de alături. Se duse să stingă lumina. Ochii i se deprinseră anevoie cu întunericul nopţii de primăvară, dar pe încetul lucrurile începură să se desprindă, masive şi negre din beznă. Îl cuprinse deodată o oboseală toropitoare. Nu-şi mai bătu capul ca să se dezbrace, ci îşi trase pînă la bărbie pielea de oaie jerpelită, potrivi la căpătâi traista, în loc de pernă, şi se lungi pe laviţă. Începând de azi, casa asta are să-i fie căminul.

Lîngă urechea lui, în peretele de bârne, ronţăiau carii. Ei înseamnă moarte, îşi spuse, pe jumătate adormit, apoi curând îl copleşi somnul. Nu visă şi nu îşi mai aduse aminte de nimic. Trecutul şi viitorul încetaseră deopotrivă să mai existe. Mai târziu avea să-şi aducă aminte ca auzise în perete ronţăitul cariilor, atunci, la începutul primului său somn în casa asta. Şi carii înseamnă moarte.

Abia mijeau zorile, cînd femeia ieşi în bucătărie. Străinul mai dormea. Femeia potrivi lemnele mărunt tăiate în vatră şi puse deasupra castronul de fiert cafeaua, fără să aprindă însă lumina. Aruncă ochii spre laviţă şi păru că o supără faptul că străinul adormise pe jumătate îmbrăcat. S-o fi obişnuit cu murdăria, se gândi. Odată se culcase şi ea la fel, cu picioarele pline de gunoi, însă numai o singură dată, într-una din cele mai apăsătoare perioade ale vieţii sale. Era în toiul întunericului de iama, pe vremea cînd amărăciunea pustieşte

sufletul omenesc ca un pârjol, încât nu mai eşti bun de nimic şi n-ai cum să te împotriveşti tristeţii.

De mult timp nu se mai sinchisea de propriul ei trup, abia dacă se îngrijea de el cînd şi cînd. De cele mai multe ori se sluţea dinadins şi făcea tot ce-i stătea în puteri ca să pară cît mai respingătoare. De altfel, acesta e necazul cel mai neînsemnat. O sleieşte de moarte să respingă zi de zi, clipă de clipă, stăruinţele, să se apere şi să se împotrivească săptămâni la rînd, luni şi ani în şir. Refuzul acesta neîntrerupt o istoveşte nespus, îndeosebi de cînd ştie că orice legământ, orice făgăduială e mincinoasă şi zadarnică. Niciodată nimic n-arc să se mai schimbe. A încercat şi într-un fel, şi în altul. În amândouă felurile era de nesuportat. Recursese atunci la mijloace mai folositoare decît cuvintele.

Se mişca foarte încet, fiindcă dimineaţa îi aparţinea în întregime, şi îi era recunoscătoare lui Dumnezeu pentru fiecare clipă de singurătate. Bărbatul ei dormea pînă târziu şi nu-l trezea niciodată. În timpul iernii, nu-i păsa nici dacă trândăvea în pat zile la rînd, cu toate că nici acest lucru nu părea să fie întotdeauna bun. Se întâmpla să se scoale pe furiş şi să se strecoare în camera de alături, pe jumătate îmbrăcat, cum se nimerea să se ridice din pat. Sau se lua tiptil după ea în bucătărie şi răsărea pe neaşteptate în spatele ei. De obicei, atunci cînd ştia că bătrînul trebăluieşte prin grajd sau prin cămara de lemne.

Afară, câmpia scânteia în superba strălucire a zorilor. Umbrele binefăcătoare se topiră pe zare. De pe scoarţa copacilor, dimineaţa de primăvară despuiase cu cruzime ultimele pojghiţe de gheaţă. Pe vremea asta, cînd zăpada se topeşte, pămîntul e jalnic: jalnic acest ogor negru şi îndărătnic, muncit de atît amar de vreme... Femeia continua să privească pe fereastră, fixând cu ochii neclintiţi drumul şi câmpiile pustii. Crengile mestecenilor luceau roşietice în primele raze ale dimineţii. Jos, în sat, cîte un horn începuse să fumege şi

vântul legăna, răsucind vălurelele albăstrii deasupra caselor. Gheaţa pârâului scânteia jos, în vale, orbitor de albastră.

Focul se aprinse, făcând să trosnească domol lemnele încrucişate sub castronul de cafea. Privirea femeii rătăci din nou spre laviţa de lîngă perete. Din aşternut atârna un pumn zdravăn de bărbat, bătătorit de muncă. Somnul adînc ştersese orice expresie de pe faţa celui adormit, iar părul răvăşit îi căzuse anapoda pe frunte, îl privi mult timp, fără să se clintească. Era o faţă slabă, cu sumedenie de şanţuri mărunte în colţul ochilor, iar în jurul gurii cu două cute adânci, trudite.

Femeia înşfacă doniţa şi strecurătoarea de lapte şi porni cu ele către grajd.

Cînd se înapoie şi se pregătea să strecoare laptele proaspăt muls, deşertându-l din doniţă într-o cană mare, îl zări pe străin în curte. Se spăla, gol pînă la brîu, la fântână. Deşi aerul dimineţii era încă usturător, el îşi stropea trupul cu apa îngheţată, în lumina de scarlat a răsăritului. Bustul gol îi era flexibil şi vânjos, mijlocul drept, şoldul îngust. Numai muşchi, oase şi vine, nicăieri vreo urmă de grăsime.

Femeia îl privea pironită locului, uimită, de parcă n-ar fi văzut niciodată pînă atunci un trup de bărbat. Simţi o milă ascuţită pentru el. Se mira singură câtă compătimire îi copleşeşte inima. Greu trebuie să fie să trăieşti singur şi sărac, să atârni de alţii... Şi, cu toate acestea, nu asta e viaţa cea mai grea...

Zâmbi cu amărăciune. Sânt unii care s-ar socoti salvaţi dacă ar putea să-şi schimbe soarta cu a lui. Unii care ar accepta cu dragă inimă singurătatea, sărăcia şi ocrotirea altora, primindu-le ca pe un dar nepreţuit al libertăţii !

În timp ce se îndrepta spre casă, străinul îşi pieptănă părul, după ce se bărbierise şi îmbrăcase schimburi curate. Femeia îl măsură dintr-o singură privire şi observă îndată transformarea. Faţa bărbatului era vânătă de frig şi încă lipsită de vreo expresie, ca şi cum somnul l-ar fi spălat pe dinăuntru. Nu mai era nici o urmă de oboseală sau de stângăcie şi nici vreo amintire a ţinutei greoaie din ajun, de înstrăinare. În locul pribeagului chinuit de aseară, stătea acum în faţa ei argatul nou angajat, gata să se apuce de lucru.

E drept că frigul îl pătrunsese pînă în oase şi mai dârdâia după baia de dimineaţă, dar parcă apa îngheţată îi mistuise din trup toată necurăţenia şi toate urmele atingerilor înjositoare, strânse de ani şi ani de zile. Dispăruse pînă şi dispreţul chinuitor de el însuşi şi stinghereala ce-i rodea în taină fiinţa.

Avea în clipa aceea o singură dorinţă: să muncească!

Munca are să-i fie viaţa de azi înainte.

îşi va câştiga pâinea de toate zilele prin muncă cinstită. N-are să se mai gândească şi n-are să-şi mai aducă aminte de trecut: va munci cu cele două braţe voinice şi rezistente.

Nu există leac mai bun pentru cel ce vrea să rupă lanţul greu de ani mulţi al trecutului, să şteargă urmele amintirilor, să le ucidă, ca să nu rămână întriu-însul nimic din ceea ce a fost.

II

Din prima zi chiar — şi, apoi, în cele ce urmară — se zăvorî în propria sa fiinţă, lăsându-se furat de muncă. Uitarea îl cuprinse, treptat, ca o verigă de fier. Nu privea nici la dreapta, nici la stânga, şi nu se gândea la nimic. Era ca bolnavii care nu mai observă nimic din ceea ce se petrece în jurul lor sau, atunci când observă totuşi, nu se sinchisesc de nimic. Tocmai de asta se potrivea cum nu se poate mai bine la fermă. Nu punea întrebări, nu iscodea pe nimeni şi nu se înghesuia în preajma nimănui. Simpla lui prezenţă părea un balsam reconfortant pentru sufletul bolnav. Era aici şi, cu toate acestea, nu era pe de-a-ntregul. Se puteau încrede întriu-însul şi puteau conta pe ajutorul lui, pe faţă sau în taină, în cazul unei nevoi extreme. Nu cerea în schimb nimic. Şi era bine că nu-şi dădea seama cât preţuieşte. Sau, poate, tocmai din această pricină, era rău că ajunsese aici... Poate că era chiar periculos.

În prima zi, ziua în care străinei îşi dădu seama că începe pentru el o nouă viaţă, fu o vreme strălucitoare de primăvară. Căldura soarelui creştea de la o clipă la alta, topind vibraţia culorilor de pe cer în nemărginirea unui albastru scânteietor. Îşi înfulecă gustarea de dimineaţă la masa mare şi grosolană, torturându-şi dinţii cu pâinea tare ca piatra, fără să-i pese că are gust de margarina.

După ce mâncă, femeia îi arătă pe rând lucrurile din jurul casei, fiecare la locul său obişnuit. Grajdul vitelor şi coteţul de porci se aflau sub acelaşi acoperiş. O cuprinse un ciudat sentiment de jenă la gândul că străinul ar putea să le dispreţuiască sărăcia. Cine ştie, s-ar putea să nu fie deprins cu unelte şi mijloace atât de umile... Îşi făcu însă curaj, spunându-şi că, dintr-o singură privire, poate că nu-i în stare să-şi dea seama de toate câte mai lipsesc

în casă şi în preajma ei.

Speranţa ei era însă zadarnică, fiindcă până şi cel mai neexersat ochi zărea numaidecât în ce hal de amarnică sărăcie şi paragină erau casa şi acareturile din jur. Pereţii coteţelor şi ai şoproanelor se nămiseră într-o rână, iar după topirea zăpezii de pe acoperişuri, cârpiturile ofereau privirilor un spectacol jalnic. Ogoarele se lăfăiau despuiate şi neîngrijite. Totul părea ameninţat de pieire. Uneltele şi lucrurile fermei, multe din ele fără nici o întrebuinţare, se îngrămădiseră vraişte în şopron, azvârlite acolo încă de la începutul iernii. Grajdul încăpător se căsca aproape gol: se aflau întriu-însul patru vaci — şi o juncă mugea părăsită în ocolul viţeilor.

— A trebuit să vindem, astă toamnă, multe vite — spuse femeia, întorcând capul pe-o clipă. Recolta a fost din cale-afară de slabă.

Aaltonen cercetă fânul din pod: era brun de-a binelea. La început se umezise prea tare, apoi se uscase peste măsură. Are să-l dreagă cu făină de ovăz şi cu tărâţe.

— Sau cu turtă din plante furajere. Se găsesc de-a gata. Nu le-aţi întrebuinţat niciodată încă? — întrebă el, dar în aceeaşi clipă ar fi dat orice să nu fi rostit aceste cuvinte.

Femeia deveni stacojie, privirile i se îndârjiră.

— Grajdul, porcii şi vacile rămân în grija mea — făcu ea după o clipă de gândire. În privinţa lor să nu-ţi faci gânduri.

Îi arătă şi calul. Era bine hrănit, se vedea că nu flămânzise niciodată. Aaltonen însă tresări dând cu ochii de el. Era o iapă în întregime albă: piază rea! Poate că a încărunţit de bătrâneţe, încercă el să se consoleze. Băgă îndată de seamă că animalul nu poate să-l sufere. Clipea pieziş din ochii însângeraţi, cu botul în pământ şi urechile ciulite.

— Grajdul calului e în grija bătrânului. Iapa a fost crescută, de când era mânz, de dânsul. Pe vremea aceea era sură, la fel ca mânjii ei, dar spre bătrâneţe a încărunţit.

Aaltonen bătu cu palma spinarea vânjoasă a animalului. Acolo, în grajd, se simţi deodată la largul său, fiindcă-i plăcea mirosul iute al gunoiului de cal. Nu e nimic surprinzător în asta, o dată ce, din totdeauna, grajdul a fost locul cel mai iubit de bărbaţi, de multe ori chiar refugiu pentru ei.

O privi pe femeie şi întrebă:

— E
bun
ă
încă
de
prăs
ilă ?
Ea
clăti
nă
din

cap
a
neg
aţie.

— Văd însă că-i puternică şi bună de muncă — zise el, dar în capul lui mocnea alt gând. Numai că

— şovăi să continue ceea ce începuse, apoi se hotărî să spună tot ce avea pe inimă — numai că nu ştiu dacă are să ne ajungă un singur cal, acum, în toiul muncilor de primăvară. La o fermă mai mică, nu zic, ajunge şi unul. Aici însă...

Femeia stătea lângă ochiul de geam al grajdului şi privea afară, cu toate că nu vedea mare
lucru
prin
sticla
acoperită
de praf.

— De obicei, primăvara mai luăm un cal, dar ceva mai târziu, după ce isprăvim de cărat lemnele. Atunci sânt mai ieftini. E drept că până atunci se prăpădesc rău, peste vară se îngraşă însă cu iarbă grasă, încât toamna îi vinzi la un preţ mai bun decât i-ai cumpărat.

— Acum sunt, fără îndoială, prea scumpi — bombăni Aaltonen.

Femeia tăcu multă vreme, privind distrată afară. Apoi se întoarse şi, rezemată cu spatele de pervazul ferestrei, strânse cu putere în palme dunga îngustă a pervazului.

— N-am putea încerca să luăm unul chiar acum ?

Aaltonen înţelese abia acum în ce încurcătură se află femeia şi cât de greu îi venea să ceară sfatul sau ajutorul cuiva. Întrebarea ei era, de fapt, o rugăminte deznădăjduită. Stătu multă vreme pe gânduri, cântărind situaţia pe toate feţele. Pipăi încurcat harnaşamentul care atârna lângă el, pe perete. Într-un târziu se hotărî să vorbească, dar n-ar fi privit

pentru inimic în lume spre femeie:

— Ce-i drept... toate sunt cu putinţă, numai să vrei.

Întoarsă cu spatele la lumina de afară, nu i se vedea faţa, ci doar silueta semeaţă şi dreaptă ca trestia, de o ciudată rigiditate, a fiinţei. Rigiditatea-aceasta era crudă, ca faţa ei aspră şi pustie. Se chinui singură, fără vreun ajutor, îşi spuse străinul. Oare e în stare să fie bună cu alţii?

Ieşiră, tăcuţi amândoi, în curtea goală, încinsă acum de soare. Zăriră urme de paşi pe pământul muiat şi auziră lovituri de topor dinspre magazia de lemne. Bătrânul se sculase şi el, apucându-se să despice lemne pentru foc.

Femeia intră în casă, lăsându-l pe Aaltonen singur în mijlocul curţii. Cuprinse cu privirea câmpiile deşarte şi întunecate de pe celălalt ţărm al lacului. Tufe golaşe de sălcii ţâşneau din şanţuri dese clipind roşietice pe întinderea cafenie. Bălării şi hăţişuri dese năpădiseră pretutindeni şanţurile. De acolo, unde se afla, străinul zări aproape cum se ridică vălătucii reci de aburi de pe oglinda lacului, îmbrobodind câmpia şi prelingându-se peste ogoare.

Era bine să se fi adus, încă din iarnă, nisip şi lut. S-ar fi putut încerca şi cu var... Nimeri în dosul grajdului şi cercetă grămada de gunoi. Se afla lângă temelia zidului, sub adăpostul straşinei teşite de-o palmă. Alături, un trunchi de brad cu o daltă solid înfiptă în scoarţă. Aici lucrase vara trecută bătrânul.

Împlântă vârful cizmei în gunoi, ca să-i dea de fund. Da,

are ciment dedesubt, şi asta e bine.

Terenul era însă atât de povârnit, încât lichidul preţios se prelinsese devale, fără să fi fost folosit.

Privi din nou către creasta stâncoase şi, fără să vrea,

suspină adânc: dacă s-ar putea hotărî

de

ce

să

se

apuc
e
mai
întâi.
..

Porni agale înspre magazia de lemne. Aerul se încălzise de-a binelea şi vântul alunga acum, pe cerul înalt, fâşii de nori alburii. Mirosul pământului reavăn se amesteca pe încetul cu mireasma

uşoară şi amăruie a răşinii. Bătrânul despica vârtos lemne de foc, dar când străinul se apropie de el, se îndreptă din şale şi lăsă toporul din mână.

Era un bărbat înalt şi uscăţiv, mai mare cu aproape un cap decât străinul. O clipă se priviră unul pe altul ţintă în ochi.

— N-ai vrea să mergem împreună pe ogoare ? - Îl întrebă Aaltonen. Tare sânt curios să aflu cum ai plănuit arăturile.

Bătrânul clipi din pleoape, cu un fel de neîncredere, apoi înfipse toporul în buturugă.

— Trebuie dres întâi de toate gardul de mărăcini. Treaba asta trebuie făcută în fiecare an, aşa că lucrul cel mai bun ar fi să ne apucăm numaidecât.

Femeia îi privea din fereastră cum urcă drumul în pantă

pe stâncă: în faţă bătrânul, cu mantia lui peticită, după el Aaltonen, ducând rotocolul de sârmă ghimpată şi foarfecele de tăiat metale. Rămase cu ochii duşi după ei, până se pierdură în desiş, în verdele cenuşiu al brazilor.

În încăperea vecină scârţâi un pat. Auzi paşi. Privirile ei deveniră dure şi reci într-o clipită. Dimineaţa frumoasă era pe sfârşite, începea ziua. Până să se lase seara, Aaltonen văzu toate câte trebuia să vadă: livezile şi pădurea ruşinos de părăginită, în care arborii fuseseră doborâţi pe capete, rămânând doar ici-colo trunchiuri răzleţe, ogoarele prost arate şi secara abia mijită din ţărână. Băgase de seamă uluit că, în multe locuri, pământul fusese desţelenit la întâmplare, fiind lăsate pe el grămezile de bălării şi rădăcini smulse la întâmplare. Ţarina era răscolită, în timp ce ogorul vechi se părăginea pretutindeni.

Nu avu însă nici un chef să râdă de această absurditate. Priveliştea era mai curând revoltătoare, ba chiar înspăimântătoare şi plină de ameninţare.

Când, în amurgul aceleiaşi zile, cuprinse din priviri, de pe creasta stâncii, întreaga zare, fu copleşit din nou de presimţiri rele. Jos, la picioarele lui, se desfăşura larga câmpie, iar din căsuţa de un roşu spălăcit se ridica spre cer, stingher, un fuior de fum. Lângă casă, coteţele cenuşii, grajdul şi lacul se tupilau triste în adânc, la poalele stâncilor. Bătrânul îi atrăsese luarea aminte că sânt acolo nişte mlaştini, fără fund, după credinţa poporului. Picioarele omului se poticneau pretutindeni de bulgării de pământ: trebuia să ai grijă de fiecare, să nu se risipească în van...

Privea cu amărăciune, clătinând involuntar din cap, peisajul dezolant. Instinctul îi spunea că va trebui să îmbunătăţească lucrurile cu orice preţ şi să salveze ceea ce se

mai putea salva. În acelaşi timp însă, îl apăsa gândul amar că nu mai e nimic de făcut aici. Pământul acesta era osândit să piară, zadarnică ar fi orice sforţare...

Şi cu toate acestea, va trebui să încerce. Îl pătrunse

până în străfundul sufletului căldura

bună a dorinţei de a ajuta. De ce oare? Pe cine să ajute? Pe femeia singuratică, care îşi adună cu atâta cruzime părul de pe frunte, despuindu-şi necruţătoare obrazul? Care îşi ascunde adevărata fiinţă după masca aceea de rigiditate, trăind o viaţă retrasă şi rece?

O milă ascuţită îi copleşi inima şi, în timp ce sentimentul de compătimire îi cuprindea întreaga fiinţă, începu să socotească liniştit cele ce trebuiau procurate pentru ca pământul din faţa lui să poată produce ceva. Oare ce fel de seminţe sânt cele pe care au de gând să le semene? Îngrăşământ artificial au ? Necunoscând toate acestea, nu putea să facă nici măcar o socoteală aproximativă. Trebuie să le ştii pe toate, să vezi ce este, ce lipseşte. Jos, în sat, trecu prin faţa prăvăliei. Poate că ar fi nimerit să ceară chiar acum o listă de preţuri. Ştia bine că sânt siliţi să se restrângă la cele strict necesare, dar trebuia, oricum, să ia o hotărâre asupra celor de trebuinţă... Apoi să stea cu ei de vorbă.

Seara, la cină, mâncară scrumbii sărate şi cartofi cu cârnaţi. Se aflau toţi patru în jurul mesei şi fiecare mânca în felul său. Omul care ocupa încăperea din mijloc — îi venea peste mână să-l numească stăpân, fie şi numai în sinea lui — aşadar cel ce locuia în odaia de mijloc privea nepăsător mâncarea, gustând dispreţuitor câte ceva. Folosea însă cuţitul şi furculiţa, ca orăşenii, vrând parca s arate prin asta că nu e la fel cu ceilalţi, chiar dacă stă cu ei la aceeaşi masă. De vorbit nu vorbea, dar îl observa pe Aaltonen din coada ochiului, pândindu-i prefăcut şi viclean mişcările.

Când să se culce, noul argat constată mirat că totul i se pregătise pentru noapte. Pe lângă pielea de oaie, primi şi o

pătură de lână, o perină şi două cearceafuri albe, urzite din pânză asupră. Apoi, dând să-şi scoată ceva din traistă, băgă de seamă că lucrurile îi fuseseră scotocite. Nu prea avea multe de ascuns, e adevărat — cel mult nişte mărunţişuri fără vreo valoare — cu toate acestea rămase nedumerit. Nu credea să fi fost femeia. Nu părea dintre fiinţele cărora le place să cotrobăiască prin lucrurile bărbaţilor străini.

Nu-şi mai bătu însă capul cu cele întâmplate, astfel că adormi curând, profund, liniştit.

Casa i se părea acum o cunoştinţă veche, iar salteaua de paie pe care dormea, un culcuş drag.

În zorii zilei următoare trebuia să ducă cu trăsura două clondire de lapte într-un sat mai depărtat. Fermierul îl privi iscoditor, cărăuşii holbau ochii la el, dar îl salutau. Observă că erau grozav de curioşi şi că ar intra bucuroşi în vorbă cu dânsul, dar el tăcea ursuz. De altfel, nu simţise nevoia să întrebe cine ştie ce de la vreunul din ei, astfel că răspundea doar la întrebările ce i se puneau. Îi păru bine când, în cele din urmă, iapa albă şi nărăvaşă îl duse, tropăind din copite, acasă.

Presimţirea avută de la început nu-l înşelase: calul refuza să se împrietenească cu el. Lucrul acesta nu-l miră însă de fel, gândindu-se că, de mică, iapa crescuse la fermă, sub paza bătrânului. El o hrănea, el o îngrijea. Nu putea să rabde deci, cu una cu două, mâna unui străin. Deocamdată însă — îşi zicea — fie că-i câştig prietenia, fie că nu i-o câştig, am alte griji mai importante. Culoarea ciudat de albă a calului îl tulbura cu toate acestea, stârnindu-i în inimă o vagă presimţire rea. Va trebui să se deprindă cu multe încă, în casa asta, până când va fi în stare să alunge strângerea de inimă ce-l apasă.

Zilele se perindau neobservate, una după alta, fiindcă avea atâta de lucru, încât, din zori şi până-n târziul nopţii, nu stătea o clipă locului. Se putea vedea peste tot — în jurul casei şi pe ogoare — câtă lipsă dusese ferma de aceste două braţe harnice şi pricepute. Proprietarii n-ar fi fost nicicând în stare să răzbească sau să isprăvească nici măcar treburile cele mai urgente ale gospodăriei.

Dacă ridica ochii, vedea bolta nemărginită şi simţea vântul uşurel şi bun, care se legăna peste câmpii. Satul era departe, în albia văii, iar oraşele, râurile şi fabricile şi mai

departe, mult mai departe. Şi, pe zi ce trecea, tot mai tare i se lipea de suflet pământul acesta posomorit şi sterp, împreună cu crestele pleşuve din preajmă... Cu cât străbătea mai des curtea şi cu cât privea mai mult coastele cafenii, cu atât i se păreau mai cunoscute, mai familiare aceste meleaguri sălbatice.

De câte ori se întorcea acasă de pe câmp, se nimerea să găsească încăperile goale. Femeia mulgea în grajd, în timp ce bătrânul moşmonea câte ceva prin şoproane. Într-una din seri, abia îşi scoase cizmele grele de noroi, atârnându-şi pălăria în cuiul din pridvor, când apăru în odaie omul cel buhăit, căutând să lege vorbă cu el, ca şi când ar fi pândit prilejul de multă vreme.

— Ascultă, Aaltonen — începu el şi se căzni să-şi netezească muşchii moleşiţi ai obrazului şi să-şi fixeze într-o singură direcţie privirea pâlpâitoare — zici că ai făcut grădinărie, aşadar trebuie să te pricepi... Caut de mult un om potrivit, fiindcă eu, de capul meu, nu izbutesc. Agricultura nu-i prea rentabilă, îţi dai seama, nu-i aşa? Vreau să fac o grădină de zarzavat, dar nu un peticel în care să poată migăli o singură femeie, aşa ceva să nu cumva să-ţi închipui! O dată începutul făcut, ai să vezi ce minuni se pot săvârşi !

Îl prinse de un umăr şi îl întoarse cu faţa spre fereastra ce dădea către lac. Gheaţa topită ardea, în lumina aprinsă a amurgului, ca o vilvătuie.

În faţa casei, pe pajiştea uscată de anul trecut, răsăreau stinghere câteva tufe de măcieş şi doi meri bătrâni, năpădiţi de licheni. Aaltonen nu-i vedea pentru întâia oară, astfel că nu era curios să-i privească, ci se gândea cum să scape de atingerea omului aflat lângă el. Degetele acelea greoaie şi, cu toate acestea, lipsite de orice vlagă ca şi apropierea acelui trup buhav, îi provocau o greaţă anevoie de înfrânt. Era mai

scund decât Aaltonen şi cu desăvârşire pleşuv, deşi după vârstă n-ar fi trebuit încă să chelească. Simţea că şi pe dinăuntru este întocmai cum îl arată înfăţişarea, asemenea unui burete umflat. O guşă lăbărţată de babă, nişte muşchi ce se contractează fără astâmpăr, buze groase şi moi, şi o privire piezişă, perfidă, ce se încolăceşte pe trupul omului, târându-se cleios ca un vierme dezgustător. Aproape că-i veni rău de arătarea respingătoare.

— Vezi coasta aceea din miazăzi ? Ce pământ negru şi gras, au? Acolo am de gând să fac o plantaţie de cincizeci de meri, iar între ei să sădesc cartofi. Am citit într-o carte de specialitate că asta se poate. Dincolo am să pun castraveţi şi pătlăgele. Apoi căpşuni, sfeclă, varză şi gulii, până jos, lângă lac. Am şi schiţat un plan, vino să ţi-l arăt!

Deschise uşa, şi Aaltonen trecu pentru întâia oară pragul încăperii soţilor. Ascultă doar cu o singură ureche dizertaţia despre horticultură, căci îl interesa mai mult camera în care intrase. Zări un pat îngust şi un scrin de albituri, o masă cu un singur scaun. Pe podea, un covor urzit din cârpe. Toate erau curate şi ordonate, dar prea neatinse şi nemilos de goale.

Aici locuieşte aşadar femeia cu ochi de gheaţă ! Iar în încăperea de alături, bărbatul ei; uşa asta dă în camera lui, fără îndoială.

O clipă îşi închipui că omul îl va duce într-un dormitor, dar odaia în care intră era largă şi frumoasă, cum nu visase nicicând să vadă în această casă. Se afla pe perete un tapet albastru, nou, şi o vedere încântătoare înspre lac şi crestele împădurite de pe ţărmul opus. Pe birou se îngrămădeau, vraişte, rigle de diferite mărimi şi tot felul de hârtii, groase şi subţiri, liniate sau cu pătrăţele, unele milimetrice, din cele ce se folosesc de către cartografi. De-a lungul peretelui văzu un raft plin de cărţi, iar pe masă şi pe scaune se vrăfuiau tot cărţi, unele deschise. Aaltonen răsfoi una din ele, privi în treacăt alta şi constată că erau lucrări de specialitate despre agricultură, în limbile germană şi suedeză. Se aflau printre ele şi cărţi literare. Urmări din coada ochiului pe omul, care explica acum fără să contenească, aşezat la birou, cu o mână în buzunarul pantalonilor, iar cu cealaltă arătând mereu spre hârtiile răscolite de pe birou. Îi trecu prin cap gândul că s-ar putea totuşi să se fi înşelat, judecându-l greşit pe stăpânul fermei şi dispreţuindu-l fără vreun temei.

Se strădui deci să asculte cu mai mare atenţie, dar în acelaşi timp examina ceea ce vedea împrejur. Ochii lui întâlniră patul răvăşit: rufăria lui era mototolită, se vedea că e folosit şi peste zi. Pe cearceaf căzuse scrum de ţigară, iar peste cărţile uitate pe noptieră şi pe covor se aşternuse un strat subţire de praf. Când cercetă mai în amănunt totul, văzu că pe pereţi fuseseră fixate, în cuie, fel de fel de imagini decupate din reviste ilustrate, înfăţişând femei pe jumătate goale, cu părul tuns scurt, în poziţii care de care mai necuviincioasă.

Într-un colţ, pe-o masă scundă, descoperi şi un aparat de radio. Pe el se îngrămădeau, în dezordine, o mulţime de cărţi şi hârtii.

Fără să vrea, îl întrerupse pe cel ce vorbea:

— Ia te uită, ai şi radio! îşi dădu seama că omul trebui să facă un efort spre a-i putea

înţelege vorbele.

— Cum ? Radio, zici ? Radio ? Hm, da. Nu funcţionează, afurisitul ! M-a costat două mii de mărci, anul trecut. Adică nu... Două mii şi opt sute. Stai, mi-aduc aminte precis: am dat pe el şi mai mult, peste trei mii. Dar nu-i bun de nimic. Mi s-a urât să-l tot dreg. Dracu să-l ia !

— Antenă are ?

— De unde să aibă ? Dacă a funcţionat şi fără ea, înseamnă că n-are nevoie de antenă. Dacă ar avea, aş fi nevoit să mă caţăr mereu pe acoperiş, şi n-am nici o poftă de una ca asta. Dar să lăsăm aparatul. Grădina... priveşte! Va avea cinci sere. Mâine te poţi apuca fără întârziere de treabă. Va trebui să faci întâi de toate cadrele geamurilor. Apoi vom cumpăra sticlă de la oraş, ai să croieşti ochiurile de geam...

În timp ce omul vorbea, Aaltonen privea fereastra. Se apropie de ea, deoarece nu-i venea să- şi creadă ochilor: amândouă ferestrele fuseseră bătute in cuie! în vreo zece cuie mari... Aerisirea încăperii se făcea, aşadar, printr-un ochi de geam de sub tavan, care avea un lanţ. Fereastra nu se putea deschide decât spărgând geamurile.

— Cincizeci de meri înseamnă cel puţin cinci mii de mărci pe an — continuă omul, cu mâna cufundată neglijent în buzunar, în timp ce cu cealaltă mâzgălea nişte cifre pe o coală de hârtie. Orice soi indigen e potrivit, iar recolta se vinde până la ultimul măr. Dacă va fi să sporească consumul, soiurile străine vor putea fi impuse cu taxe vamale atât de mari, încât toată ţara va cultiva mere, fiindcă asta va fi cea mai rentabilă dintre îndeletniciri. Cu această parte a afacerii suntem deci lămuriţi, să trecem acum la pătlăgele şi castraveţi! Evident, ţărănimea năroadă nu se pricepe la astfel de lucruri sau nu prea ştie cum să le înceapă. Incultură şi trândăvie spirituală în toate domeniile! Ei singuri sânt de vină că nu pot să trăiască de pe urma pământurilor lor şi că, în fiecare zi, li se licitează câte-o casă. Sânt gata să fac prinsoare

că această grădină de zarzavat va renta, în numai cinci ani, mai mult decât tot ogorul arabil. Venitul va fi folosit, fireşte, numai pentru mărirea suprafeţei grădinii, fiindcă ea este esenţa. Ea va trebui dezvoltată şi îmbogăţită cu sere noi, care se pot încălzi iarna. Pe urmă cumpărăm un camion uzat şi ne transportăm produsele, de două ori pe săptămână, la târg...

Aaltonen nu ştia ce să răspundă. Căuta cuvintele cele mai adecvate, şi când limbutul tăcu brusc, după o cumplită înjurătură, remarcă potolit:

— Oricum, era bine să fi stabilit de astă-toamnă locul serelor şi să fi răscolit pământul la timp. În timpul iernii trebuia să cari aici pământ roditor şi nămol. Gunoiul e aşa de puţin, încât abia ajunge pentru arături.

— La naiba cu arăturile ! Nu aduc nici un ban ! — izbucni omul, şi buzele grase i se contractară.

— Mai trebuie să ştim, de la bun început - continuă Aaltonen — la ce distanţă e piaţa cea mai apropiată, dacă avem vreun concurent sau ba, la ce preţ se vând zarzavaturile toamna, şi multe altele. Morcovii şi varza nu se strică, rezistă la transport, de asta nu vorbesc despre ele, deocamdată. Pătlăgelele însă, dacă se vor coace cumva, ai să le poţi da la porci. Cât despre căpşuni...

Omul înşfăcă furios maldărul de hârtii din faţa sa şi prinse să bombănească în sinea lui un fel de înjurătură, pe care o repetă de mai multe ori. Aaltonen nu înţelegea ce mormăie. Când ieşi din odaie, închizând prudent uşa în urma lui, omul şedea încă acolo, în faţa biroului său, cu un teanc de hârtii în mână şi mormăia, cu zăduf, aceleaşi cuvinte neînţelese. Văzu în uşă o broască nouă şi puternică, în care cheia nu se putea vârî decât pe dinafară. Deocamdată însă nu era nici cheie întriu-însa.

În încăperea mai mică, aruncă o privire fugară înspre patul îngust şi curat.

Ajungând în bucătărie, o întâlni pe femeie, care isprăvise între timp mulsul şi intrase cu doniţa de lapte în mână. Văzându-l de unde venea, ea tresări involuntar. Îi relată în grabă toată întâmplarea, fără să mai adauge şi părerea sa asupra celor auzite.

— Trebuie să fac nişte ferestre de seră. Mâine încep cadrele pentru geamuri. Va trebui să aducem sticlă de la oraş...

Tăcu brusc, fiindcă nu ştia dacă trebuie sau nu să spună: „Asta e dorinţa stăpânului“, eventual: „Aşa vrea domnul“. Cum ambele i se păreau deopotrivă de imposibile, preferă să tacă.

Se aflau singuri în casă. Seara, pe vremea aceasta, după ce sfârşeau munca de peste zi, mai stăteau câteodată de vorbă. Aaltonen simţea uneori că e gata să-i povestească tot ceea ce nu-i putuse spune în prima zi, deşi îşi dăduse

seama ca aşa s-ar fi cuvenit. Lucrul asta e însă din cale- afară de greu ! Amânăm de la o zi ia alta şi tărăgănăm mărturisirea, în speranţa că mai târziu are să ne fie mai uşor sau, poate, nici nu va mai fi nevoie de vreo mărturisire, deoarece totul are să se aranjeze şi fără asta.

Femeia şedea pe lada de lemne, cu mâinile încrucişate în poală, şi privea ţintă în ochii lui. Părul ei era tot atât de lins pe fruntea arsă de soare — şi n-apucase încă să-şi lepede cizmele, cu care umbla prin grajd, murdare de gunoiul de la vite. Privea neclintit şi cu gravitate.

— El nu contează în casa asta — făcu ea şi arătă cu degetul spre uşa încăperii mici. Orice ţi- ar spune, orice poruncă ţi-ar da, fă ca şi cum n-ai fi auzit nimic, iţi repet, Aaltonen, spusele lui nu cântăresc nimic, absolut nimic. Dacă cere sau încearcă să te ameninţe, să nu te sinchiseşti câtuşi de puţin... E cel mai bun lucru pe care îl poţi face, crede-mă.

Vorbea cu răceală şi seriozitate, fără să clipească măcar din gene. Nici mâinile strâns încleşt ate în poală nu tresări ră.

Aaltonen îşi feri, fără să vrea, privirea.

— Bine — rosti el încetişor.

În ziua aceea se aşezară la masă numai ei trei. Din odaia de alături nu se auzea nici un zgomot. De astă dată, bărbaţii nu mai unseră pe feliile de pâine margarină, ci untură albă de porc, presărată cu sare zgrunţuroasă.

— Asta e adevărata hrană a plugarului — zise bătrânul.

Cu cât mâncarea era mai puţină, cu atât se simţea mai bine. Peste pâinea uscată mai bău doar o înghiţitură de lapte, ca s-o înmoaie, dar se simţea sătul de-a binelea. Dintre toţi

trei, el singur rosti binecuvântarea bucatelor din faţă. Înainte de a se aşeza la masă, împreunase mâinile şi îngânase câteva cuvinte, cu capul plecat. Se vede că, în copilărie, răbdase multă foame şi-i intrase în fire această cucernică cinstire a pâinii.

Mai târziu, Aaltonen luă asupra sa şi o parte din îndatoririle bătrânului: căra apă de la fântână, rânea grajdul când îi rămânea răgaz pentru asta şi tot el spărgea lemnele pentru bucătărie.

De semănatul propriu-zis nu se apucase încă, fiindcă, din câte auzise de la bătrân şi din ceea ce văzuse cu propriii săi ochi când examinase lăzile cu seminţe, avea motive temeinice să zăbovească, o dată ce de calitatea seminţei atârnă recolta.

Despre grădina de zarzavat nimeni nu-i mai pomeni nimic. Într-una din seri însă, în timp ce Aaltonen trebăluia în grajd, intră deodată omul cel buhav, după ce stătuse câtva timp la pândă, în uşă. Se apropie cu băgare de seamă, ferindu-se să nu calce cumva în bălegar. Ţinea în mâini o creangă groasă, zgâriind cu ea pântecul vacilor, ca un puşti răutăcios şi fără ocupaţie. Izbuti anevoie să intre în vorbă cu Aaltonen, deşi pentru asta venise. Aaltonen rânea cu furca bălegarul şi

întindea aşternut proaspăt sub vite, prefăcându-se că nu-i vede. Deodată însă se pomeni cu el alături, şoptindu-i la ureche cu glasul răguşit:

— N-ai cumva rachiu, prietene?

Nu răspunse. Omul îşi înghesui şi mai aproape obrazul: pielea i se desluşea vineţie din întunericul grajdului, iar bărbia îi dârdâia cumplit.

— Să-mi aduci nişte rachiu, dacă te duci în sat, vrei ? Ţi-l plătesc, să n-ai teamă.

Aaltonen smuci uşiţa de scurgere şi deşertă, cu mişcări domoale, bălegarul umed peste grămada de afară. Omul de lângă el continua să şoptească tainic, cu pumnii strânşi neputincios, aruncând din când în când câte-o privire în urma lui, ca şi cum i-ar fi fost teamă să nu fie auzit.

— Săptămâna viitoare voi avea bani, bani mulţi. Am şi scris băncii să-mi trimită. Să nu uiţi să-mi aduci nişte rachiu; sâmbătă ai de la mine o sută de mărci. Vrei? Fie, îţi dau două sute, numai să-mi aduci rachiu.

Furca icni puternic, azvârlită cu toată puterea de Aaltonen, într-un colţ.

— Şobolani afurisiţi!

Omul făcu un salt înspăimântat îndărăt, până în mijlocul grajdului. Când înţelese ce se întâmplase, se bâlbâi cuprins de groază, gata să se prăbuşească.

— Ce faci ? Vânezi şobolani ?

Apoi, înainte de a ieşi, izbi furios cu creanga spinarea unei vaci. Animalul se zbătu speriat, smucindu-se cu furie în lanţ.

Aaltonen desprinse furca înfiptă în scândura putrezită şi pipăi înduioşat locul dintelui rupt. Pe urmă se apropie de staul şi mângâie vaca lovită, care tremura încă. Mâna care mângâia, tremura şi ea.

III

Zăpada se topise. Curtea fermei strălucea într-o nuanţă palidă, verzuie, iar pe coasta

stâncoase a muntelui brazii începeau să se dezmorţească. În fiecare seară, bătrânul vâslea pe lac în luntrea lui lată; cufunda năvodul la îmbucătura pârâului, acolo unde apa, îngustă cât o fâşie, se prăvălea umflată peste prundiş, ca să alerge apoi, spumoasă şi clocotitoare, înspre râu. Luntrea de pescar semăna cu covata în care se frământă pâinea; Aaltonen nu văzuse niciodată o luntre atât de ciudată ca formă, deoarece pe meleagurile de unde era el de obârşie bărcile aveau o cu totul altă înfăţişare. Se spunea că, în timpul verii, pârâul seacă de tot, dar nu-i venea să creadă. Deocamdată susura vesel şi sprinten, printre brazii, pe care răsăriseră mlădiţe gingaşe, de lângă sauna.

Într-o dimineaţă strălucitoare, în timp ce se pregătea să iasă ia câmp cu căruţa încărcată de bălegar, îl zări pe bătrân ducând ţanţoş pe umeri o prăjină de care atârnau trei ştiuci zdravene. Era cea mai bogată pradă din ăst an. Când ajunse lângă Aaltonen, se opri în faţa lui şi, ştergându-şi mulţumit fruntea năduşită, obrazul i se însenină, iar în colţurile gurii i se furişă un zâmbet bun.

Nu vroia să treacă pe lângă el fără să-i arunce o vorbă; şi, pe urmă, nu era rău să mai odihnească niţel iapa. Un simţământ ciudat îi cuprinse inima. I se păru că abia acum se trezeşte dintr-un somn lung şi apăsător, ca şi cum ar începe în sfârşit să desluşească de departe adevăratul contur al lucrurilor... Parcă se apropia eliberarea şi se topeau chingile ce-l ţinuseră ferecat în îmbrăţişarea lor. Iar viaţa care avea să urmeze de acum încolo îl ademenea, mai bună, mult mai bună, decât aceea de până azi. De asta vorbea acum cu mai multă tragere de inimă şi îi făcea bine glasul altora.

Lunganul bătrân înălţă prăjina: ştiucile erau aproape negre, fiindcă peştii aceştia trăiesc în nămol, acolo unde apa e înnegrită de mâl. Cel mai mare dintre peşti căsca încă o gură sângerândă, lăsând să se vadă dinţii ascuţiţi ai animalului de pradă. Aaltonen se gândi că şi sub oglinda netedă şi albastră a

lacului se zbate aceeaşi veşnică şi cruntă luptă între viaţă şi moarte.

— De-acum — zise voios bătrânul — vom avea şi carne lângă pâine, cel puţin o bucată de

vreme.

Îl privi lung şi văzu mulţimea ridurilor din jurul ochilor lui spălăciţi, apoi observă că bietul

bătrân se speriase oarecum de apropierea neaşteptată a străinului. Se stimau unul pe altul, şi faptul că îşi recunoşteau unul altuia însuşirile îi apropiase, în ciuda diferenţei mari de vârstă. Munceau amândoi acelaşi pământ sleit — pământul acesta zgârcit de munte, pe care, odinioară, în vremurile de altădată, l-au sfărâmat strămoşii la poalele stâncilor înfricoşător de tari.

Azi era însă o dimineaţă senină şi strălucitoare, cu un soare care zâmbea, iar în casă aveau mâncare proaspătă. Căluţul bătrân îşi înălţă capul în faţa căruţei încărcate până-n vârf şi necheză prelung şi chemător, în văzduh.

— Să-mi spui, fără teamă, Hermann — făcu bătrânul, apucând de coadă ştiuca cea grasă. Dar pe tine cum te cheamă ?

— Mă cheamă Jonni.

Zăboviră câtva timp, tăcuţi, în acelaşi loc. Bătrânul lung şi uscăţiv, îmbrăcat în mantia lui peticită şi bălăbănind pe umeri creanga de răchită, cu cele trei ştiuci, şi Aaltonen tot atât de slab, însă vânjos şi voinic, rezemat de marginea căruţei şi jucându-se distrat cu hăţurile.

— N-are să ne ajungă bălegarul.

Întoarseră amândoi ochii spre pământurile de pe costişă: răsăreau ici-colo grămăjoare sărace de bălegar.

— Sămânţa e şi ea slabă — spuse îngrijorat bătrânul.

Aaltonen ar fi vrut să-l întrebe de ce se izbesc mereu de acelaşi zid de nepătruns de câte ori e vorba să se procure cele strict necesare pentru casă. Asta nu era însă treaba lui. De ce să se amestece ? Rostul lui aici este de a munci şi a face numai ceea ce îi îngăduie mijloacele la îndemână.

— Ne-ar trebui îngrăşământ artificial, să putem înlocui

bălegarul — începu el, dar îi păru

rău chiar de atâta, astfel că nu mai continuă.

— Ne sosesc câţiva saci de cărbune animal. Dar... oricum... recolta e în mâinile Domnului. Totul atârnă de timp, de ploaie, de vânt. In zadar ne stoarcem noi puterea, nu putem încovoia pământul după voinţa noastră. Mai demult, oamenii trăiau tot din roadele pământului, cu toate că pe vremea aceea nu erau nici economişti, nici şcoli de specialitate. Fiindcă, oricât ar fi de vlăguit un pământ, tot produce el ceva, dacă vrea. Dacă nu vrea, degeaba se sfătoşeşte omul, degeaba vrea să-l căznească, fiindcă nu-i

merge nici cum. Întreaga noastră ştiinţă nu-i mai mult decât o adiere de vânt.

Tăcură iar un timp, pironiţi în acelaşi loc, în bătaia soarelui strălucitor. Mugurii gingaşi ai mestecenilor luceau violeţi în desiş; deasupra lor, în văzduh, o pasăre cânta cu glasul răguşit de atâta încântare.

— Dumneata ai îmbătrânit aici, la fermă, nu-i aşa, moş Hermann ? De asta cunoşti atât de bine toate chiţibuşurile.

— Sânt de multă vreme aici, dar nu din copilărie. Familia noastră s-a risipit în multe părţi; eu sânt ultimul care mai scurmă pământul, ceilalţi s-au aşezat la oraş. Nu zic, cândva am hoinărit şi eu... să văd lumea. Am fost şi marinar. Când m-am întors acasă, unchiul meu Joase a murit. L- am găsit pe câmp, am să-ţi arăt eu unde anume. Se dusese s-aducă acasă caii, săraca. I-a plăcut toată viaţa să muncească şi iubea grozav pământul. Într-o zi apoi, inima lui s-a săturat de-atâta trudă.

— Dar ăsta... de-aici ? — întrebă el, împungând cu capul văzduhul în direcţia casei.

Aaltonen se frământa demult să pună această întrebare; sosise acum clipa să se încumete.

Zâmbetul senin pieri deodată de pe obrazul bătrânului, şters parcă de o mână nevăzută. Nu răspunse mult timp; când apoi începu, vorbi cu chibzuială, cântărind fiecare cuvânt.

— Să tot fie trei ani de când au venit. Până la venirea lor, ferma fusese câtva timp pe mâini străine. Mie, puţin îmi păsa. Nu m-am sinchisit nicicând cine mi-e stăpân, numai să-mi primesc pâinea de toate zilele şi să am unde să-mi culc capul după lucru. Azi, din păcate, nu mai sânt în stare de munci grele. Dacă ar cu plugul de dimineaţă până la prânz, mi-ajunge: fie că vreau, fie că nu, trebuie să las lucrul baltă. De altfel, n-o prea duc bine nici cu pieptul. Oricum, vremea îl macină pe om...

— Au venit de la oraş ? — continuă să-l descoasă Aaltonen pe bătrân, dar nu primi nici de astă dată răspunsul cuvenit.

— Alfred... bărbatul... face parte din familia asta; a moştenit ferma de la maică-sa. I se zice „inginer“, dar nu ştiu dacă i se cuvine titlul ăsta. De bunică-sa îmi aduc aminte foarte bine. S-a refugiat în casa părintească, biata, împreună cu copilul... ca să moară aici. Ştiu asta din povestirile mamei. Bărbatul ei era beţiv. A venit şi el la înmormântare, şi a găsit sicriul încă deschis... Maică- mea l-a apucat de mâini când a încercat să scoată verigheta din degetul moartei. Pe urmă, i-am pierdut urma. Se spune că ar fi cutreierat ani în şir prin Rusia. Prin aceste locuri nu s-a mai întors

niciodată, şi nici despre el n-am aflat vreo veste. Şi-a lăsat însă aici sângele, drept moştenire, lui
Alfred...

Privea spre lac, în timp ce vorbea. Era zgârcit la vorbă şi foarte rezervat, şi Aaltonen îşi dădu seama că regretă până şi cele povestite, deoarece are impresia că a spus prea multe despre stăpânii fermei.

— Ia te uită cum s-a înălţat soarele, în timp ce noi ne tocăm vremea stând la taifas — spuse el, smucind hăţurile.

Bătrânul porni şi el către bucătărie, cu ştiucile atârnate

de prăjina din spinare.

Omul din încăperea cea mare era pe zi ce trece tot mai agitat. Primăvara nu-i preia de fel. Lua parte la muncile fermei, împrăştia bălegarul sau aduna migălind rădăcinile din pământul proaspăt răvăşit. Se fălea apoi că desţelenise singur solul pietros sau blestema că trebuia să-şi căznească mâinile, cu toate că există în lumea asta dinamită care distruge, fără vreo trudă, rădăcinile. Ciupea de ici şi colo, gâfâind plin de năduşeală, şi nu era niciodată în stare să muncească liniştit, în ritm domol şi sănătos, ca ţăranii. Când se apuca de vreo treabă, lucra ca un animal înjugat vreme de-o oră sau două, până când sudoarea îi curgea şiroaie pe tot trupul. Îşi azvârlea atunci cămaşa leoarcă şi, lăsând in plata Domnului totul, se tolănea în iarba de pe coasta muntelui. Alteori găsea cine ştie ce pretext spre a putea părăsi lucrul: ba că s-a rupt coada sapei, ba că s-a ştirbit tăişul toporului — pe care chiar el îl izbise, intenţionat, în vreun bolovan. Atunci se apuca să înjure şi să afurisească, susţinând că nici cel mai harnic muncitor n-ar face mare lucru cu unelte atât de proaste, dracu s-o ia de gospodărie mizerabilă! Apoi se apuca să arunce cu pietricele în găinile care ciuguleau pe pajiştea proaspătă.

Seara se plimba prin curte, vârându-şi peste tot nasul, trăgând cu urechea prin toate ungherele şi tupilându-se ba ici, ba colo, pe urmele fiecăruia. Dădea de zeci de ori fuga la

fântână să bea apă, sau lâncezea ceasuri în şir înaintea şopronului de fân, privind încremenit la satul din vale.

Într-o noapte, Aaltonen se deşteptă de o zarvă ciudată. Se auzeau glasuri, iar undeva o mână furioasă zgâlţâia o uşă. Se ridică în capul oaselor şi trase cu urechea. Deodată tot corpul îi înlemni, în timp ce îşi simţi inima bătând nebuneşte în coşul pieptului. Omul ou faţa buhavă încerca să iasă din cuşcă. Mai întâi ciocăni domol, apoi prinse să lovească şi să izbească uşa care ducea în dormitorul femeii. Aaltonen o auzi că se scoală şi vorbeşte cu soţul ei prin uşa închisă. Nu desluşea prea clar cuvintele, dar înţelegea că încearcă să-l calmeze. Apoi, deodată, cineva făcu zgomot în pridvor. Bătrânul Hermann lovea cu pumnii în perete şi răcnea de se zguduia toată casa:

— Linişte sau sparg capul cuiva !

În clipa aceea se făcu o linişte ca de mormânt; Aaltonen însă ascultă încă mult timp, treaz şi încordat, zvonurile nopţii. Aţipi într-un târziu, sleit de munca de peste zi.

Cele întâmplate nu-l interesau. Nimeni nu-i ceruse
ajutorul, nimeni n-avea nevoie de el.

În sinea Lui se petrecea însă altceva. Se sperie de-a binelea de propriile sale gânduri. Căci în zadar căuta să-şi ascundă lui însuşi adevărul; cele întâmplate îl interesau şi pe el, îl interesau chiar foarte mult cele petrecute în încăperile casei. Bătăile inimii lui înfrigurate o dovedeau îndeajuns.

În zilele ce urmară, femeia păru neliniştită. Obrazul i se crispa nervos, iar ochii ei încărcaţi de presimţiri rele exprimau o implorare mută. Aaltonen nu se putea însă apropia de ea. Tocmai el, un străin ! Nu i-ar fi primit ajutorul, ba, de cele mai multe ori, cuvântul cel mai neînsemnat ajungea ca să-i înţepenească obrazul, iar privirile să-i redevină dure şi reci, ca înainte.

Uneori, seara, după ce isprăveau cu cina, Aaltonen
urmărea pe furiş, de pe laviţa lui, faţa

stranie a stăpânei, şi o dureroasă căldură îi inunda inima. Suferise şi el de ajuns, deşi de un timp încoace se deprinsese să alunge din minte amintirile trecutului. Ştia astfel cât se poate de bine ce înseamnă să priveghezi amarnic nopţile şi să te zbuciumi ziua în chinuri. În deznădejdea sa, ajunsese chiar să-i treacă prin minte gândul răzbunării, al omorului... Ar fi dorit să-i sară în ajutor, cu toate puterile sale, dar îi era peste putinţă, căci femeia nenorocită şi singuratică se izola în ea însăşi cu o asprime fără cruţare.

Discutară într-un târziu despre ceea ce era mai urgent de făcut. Cu aratul şi grăpatul isprăviseră. Pământul mai aştepta acum doar sămânţa, ploaia şi vântul. Dar ovăzul nu voia să încolţească de fel; fusese năpădit de buruiană. Vacilor trebuie să li se dea nutreţ, pe lângă iarba firavă, altminteri nu vor avea lapte la vară. Vaca dă lapte după cum mănâncă. Ar mai trebui apoi...

Femeia însă abia clătină din cap, cu atâta stângăcie şi deznădejde, încât Aaltonen, care o socotea din cale-afară de dârză, încăpăţânată şi călită, înţelese deodată totul.

— Toate-s cu putinţă, numai să vrei — zise, îl şi i-ar fi plăcut s-o poată convinge de un lucru

pe
car
e
nu
-l
si
mţ
ea
nic
i
el.

Femeia ridică ochii şi privirea ei păru că se îndulceşte pe-o clipă. Aaltonen n-o văzuse niciodată încă zâmbind. Locul unde nimerise era sumbru şi trist. Lacul cu apa neagră ca de smoală, stâncile râpoase şi ogoarele sterpe, bătrâne, sleite, toate erau pustii şi dezolante. Iar iapa albă din grajd era, la rândul ei, prevestitoare de cine ştie ce năprasne. Zâmbetul îngheaţă în astfel de locuri pe buzele omului, iar soarele de primăvară se înfăşoară în umbre posomorâte. Dar, oricum, cerul privit de aici pare totuşi mai înalt... îndeosebi în faţa casei. Nici când încă nu văzuse un cer asemănător, nici în sat, nici înainte, când trăia la oraş. Cu atât mai puţin din părculeţele acelea — cu brazi croiţi pe aceeaşi măsură — din jurul locuinţelor muncitorilor de la fabrică !

Revăzu într-o clipită imaginea de odinioară în faţa ochilor, dar o destrămă cu un singur gest. Începuse să nu-l mai doară. Era ca şi când o porţiune din creierul lui ar fi fost insensibilă. Amintirea mai stăruia, cu toate acestea, şi îşi dădea bine seama că, odată, demult, părculeţul acela sărac de oraş îi aparţinuse. Dar durerea se evaporase cu timpul, aşa cum se va evapora într-o zi şi acest tablou. Încetul cu încetul se va spulbera pe vecie, ca şi cum n-ar fi existat niciodată

aievea. E mai bine, mult mai bine aşa.

Treptat însă situaţia se mai îmbunătăţise. Vânduseră măcelarului din sat viţelul şi suma primită depăşise cheltuielile de hrană. Cumpăraseră de la cooperativă sămânţa necesară, şi bătrânul Hermann porni să răsfoiască un calendar jerpelit, ca să afle întriu-însul perioadele prielnice însămânţărilor. Fiindcă trebuia să-şi împartă timpul după sfaturile din calendar.

— Mai aşteptăm — potolea el nerăbdarea lui Aaltonen, cu toate că zilele se scurgeau una după alta călduţe şi însorite, pământul înverzise pretutindeni şi arăturile aşteptau doar însămânţarea. Ai face mai bine să crezi şi tu în lună. Ea ştie mult mai multe despre însămânţări decât toate bibliotecile agronomilor la un loc.

La început, Aaltonen zâmbi cu neîncredere. Dar numai la

început. Fiindcă încetul cu încetul

îşi însuşi şi el felul de a gândi al bătrânului, simţind că toate celelalte — fabricile, cărţile, universităţile, aparatele de radio şi automobilele care aleargă pe şosea — sânt lucruri false şi lipsite de vreo importanţă. Singur pământul există cu adevărat. Cu timpul, se obişnui să-l privească cu alţi ochi pe bătrânul lung şi slab care răsfoia cu mâinile lui vânoase calendarul ponosit. I se părea că e un iniţiat al vreunei ştiinţe oculte, care cunoaşte mai adânc tainele aştrilor şi pe-ale pământului decât oricare alt muritor. Ce putere hotărăşte oare calea filoanelor de apă în măruntaiele pământului? Şi ce forţă deşteaptă la viaţă, în aceleaşi măruntaie întunecate, sămânţa uscată şi rezistentă ? El nu se simţea în stare să răspundă la aceste întrebări; bătrânul Hermann însă poate că ar fi fost. Se găsea acum mai aproape de pământ decât muncitorul de fabrică de odinioară.

Într-o bună zi nu mai dădură de urma omului cu faţa buhavă. Într-un amurg, când Aaltonen se întorcea de la câmp, femeia îl întâmpină în curte. Venise aproape

alergând, cu braţele pe jumătate întinse şi cu glasul schimbat în mod neobişnuit, agitat şi tăios. Se vedea că nu-şi mai poate stăpâni nerăbdarea.

— Aaltonen ! Nu l-ai zărit cumva ?

N-o auzise niciodată spunându-i bărbatului ei pe nume. Uneori făcea doar un semn din cap către uşă: „Ăsta de-aici“. Acum lipsise de acasă vreo două ore; fusese în sat, după nişte cumpărături, şi în lipsa ei omul se făcuse nevăzut.

— Nu l-am văzut toată ziua — răspunse Aaltonen, privind-o lung şi compătimitor. Îşi dădea seama că întâmplarea are destulă însemnătate şi că ascunde un pericol oarecare. N-avea însă nici o poftă să pună întrebări de prisos.

Bătrânul Hermann se ivi şi el din magazia de lemne, cu toporul în mână. Se îndreptă spre casă, fără să pună vreo întrebare. Aaltonen îl urmă, după o scurtă şovăială. Femeia rămase singură, în mijlocul curţii, frângându-şi mâinile de deznădejde.

Bătrânul şi Aaltonen intrară în casă. Uşa încăperii vecine era larg deschisă. Placa din alamă, pusă ca siguranţă la broască, dispăruse, smulsă din interior; se vedea lemnul alb pe locul spărturii

— în dormitorul femeii, sertarul de sus al scrinului fusese forţat. Documentele şi scrisorile erau

neatinse, dar cutia de metal în care se aflau banii fusese golită. Nu umblase la ea din ziua când

v
â
n
d
u
s
e
r
ă

viţelul.

Faţa bătrânului nu trăda nimic. Avea o expresie dură, întunecată. Dar când vorbi, glasul lui era deplin liniştit:

de seamă că mi-a dispărut ciocanul, şi-mi munceam creierul să-mi aduc aminte unde l-am lăsat.

Mi-am spus că, poate, l-ai luat tu. Acum însă s-a întâmplat, şi pace! Ce să mai lungim atâta vorba...

— Şi-o fi însuşit, cine ştie cum, dalta şi ciocanul, pândind prilejul s-o şteargă. Ieri

Nu-i tresărise nici un muşchi pe faţă, dar mâna i se încleşta la răstimpuri pe mânerul toporului. Îl adusese parcă înadins, ca să aibă ce să strângă în pumni. La urma urmei, nu e chiar atât de rău când omului i se mai înfierbântă când şi când sângele. Inima lui Aaltonen se zbătea înnebunită, gata să-i spargă coşul pieptului.

— Crezi că... se mai întoarce ? — întrebă el cu glasul sugrumat. Poate că, în taină, spera să scape pentru totdeauna de duhul rău al casei.

— Aş, lucrul rău nu piere — răspunse sec bătrânul, şi se întoarse în bucătărie.

Aaltonen se duse iar în grajd, unde mai avea de rânit. În curte, trecu pe dinaintea femeii, fără să îndrăznească s-o privească. Respiraţia ei greoaie şi mimule, pe care şi le frângea deznădăjduită, i se păreau mai sfâşietoare decât plânsul cel mai nestăvilit. Căci lacrimile uşurează, chiar dacă ard şi mistuie trupul omului.

Aaltonen simţi că nu poate să fie vorba de un necaz oarecare sau de vreo supărare obişnuită. Femeia aceasta singuratică, cu privirea atât de aspră şi de neîndurătoare, se zbătea acum, în liniştea nemărginită din curte, pentru propria ei viaţă, pentru mântuirea propriului ei suflet.

O parte din fiinţa ei, mândria-i neînduplecată, încăpăţânarea şi toată amărăciunea ei răzvrătită, înfruntă acum şi se măsoară cu cealaltă, cu tot restul ei de feminitate slabă şi neajutorată. El, străinul, nu care cumva să încerce s-o ajute; să stea deoparte, ascuns în întunericul din grajd, acolo, lângă căldura molcomă a

dobitoacelor. E mai bine aşa. Fiinţele acestea, mândre până şi în amărăciune, nu pot să îndure privirea altora în clipele lor de mare umilire. De ce ar fi martorul descurajării ei ? Ar uita greu această înfrângere şi, poate, nu i-ar ierta niciodată lipsa de înţelegere, lui, străinului care, fără voia lui, i-a sporit mâhnirea în loc s-o cruţe.

— Şi-o fi însuşit, cine ştie cum, dalta şi ciocanul, pândind prilejul s-o şteargă. Ieri

Se gândi mai întâi să taie muntele de-a curmezişul, până la staţia de cale ferată, sau să coboare iute spre şosea, în calea autobuzelor. Ştia că acum totul e zadarnic, dar nu mai putea să îndure inactivitatea. Simţea un imbold puternic să se mişte, să încerce ceva, orice, chiar dacă ar fi fost fără rost. Să nu mai vadă chipul înfricoşător al femeii, cu mâinile atârnând fără vlagă de-a lungul trupului şi clătinând capul, cu ochii închişi, ca să-şi ascundă deznădejdea din priviri... Nu aprinse felinarul, ci rămase aşa, în grajd, până se întunecă de-a binelea. Mai şovăi încă şi atunci, dacă să intre sau nu în casă. Fereastra se luminase, iar înăuntru cina săracă era pregătită, ca în alte daţi. Mâncară toţi trei, fără să scoată o vorbă.

A doua zi, Hermann repară broasca şi puse un drug solid de fier în locul vechi. A treia zi, măcelarul veni după juncă. O legară de coarne după căruţă, căci bietul animal nu se lăsa dus în ruptul capului. Auziră încă mult timp mugetul amarnic ce se îndepărta. Sămânţa comandată trebuia însă plătită. Aaltonen observase şi în alte ocazii că aici, la fermă, nu se cumpăra nimic pe credit.

— Tot n-ar fi fost o vacă bună de lapte — zise femeia într-un târziu, cu aceeaşi privire aspră şi îngheţată. Am dat-o prea de timpuriu la gonit şi nu ne-am ales de pe urma ei cu nimic...

Amândoi ştiau însă că nu e adevărat. Aaltonen adună în tăcere frânghia de pe iesle. Nu mai avea nici un rost să rămână acolo, după ce vânduseră junca. Ieşi domol din grajd.

Trecu o săptămână amărâtă. Semănară cu bine grâul şi ovăzul. În lipsa unei semănători,

bătrânul Hermann cutreiera arăturile, cu traista roasă atârnată de grumaz şi arunca sămânţa în brazdă. Nu prea făcură în acele zile risipă de vorbe. Parcă le-ar fi jefuit cineva toată frumuseţea, nerăbdarea şi bucuria sărbătorească a însămânţărilor.

— Şi-o fi însuşit, cine ştie cum, dalta şi ciocanul, pândind prilejul s-o şteargă. Ieri

Dar în inima celor trei oameni mocnea altceva; un lucru despre care nici unul din ei n-ar fi vorbit pentru nimic în lume şi pe care nu îndrăzneau să şi-l mărturisească.

Apoi, într-una din zile, femeia ieşi pe arături ca să-l cheme acasă pe Aaltonen. Se lăsase un frig usturător. Suflase peste noapte un vânt aspru dinspre miazănoapte, biciuind sălbatic apa lacului. Femeia păşea calm, fără vreo grabă, peste ogorul proaspăt arat. Aaltonen opri calul în mijlocul brazdei, ca s-o aştepte. Nu se mai întâmplase niciodată până atunci să vină după el, afară, la câmp. Asta nu putea să fie un semn bun, se gândi, şi inima i se strânse de îngrijorare.

Stăteau acum faţă în faţă, pe arătura reavănă, spulberată de vânt, şi se priveau în adâncul ochilor. Femeia îşi plecase capul în pământ. Nu era, de altfel, la cea dintâi umilire. Aflându-se la capătul puterilor, trebuia să ceară cuiva ajutorul. Nu venise de astă dată la argatul ei, la muncitorul pe care îl plătea, ci la un om, la bărbatul în care putea să aibă încredere, care era oricând gata să-i

dea o mână de ajutor şi n-o stingherea nicicând cu întrebări de prisos. Simpla
însemna o consolare, un ajutor.

Uitându-se în ochii femeii, Aaltonen uită deodată de toate, de arături, de pământ şi de viaţa lui de până atunci. Era acolo, în faţa lui, dreaptă ca trestia, cu capul semet şi faţa înăsprită de vânt. îşi pieptănase, ca de obicei, părul lins pe spate şi, prin bluza deschisă, la gât, îi vedea pielea albă, năpârlită de soare. Voinică femeie, suplă şi puternică!... Şi frumoasă, cu tot chinul ei, mândră şi de- o voinţa neclintită !

Chemarea mută a femeii trezi în sufletul bărbatului dorinţa lui de a o ajuta, de a o sprijini cu toată dibăcia dezinteresată de care se simţea în stare. Răspunse fără să mai stea pe gânduri şi fără să-şi închipuie că ar putea cere ceva în schimb, vreo răsplată oarecare.

— Aaltonen, n-ai vrea să te duci în sat cu bătrânul ? Ar

trebui să-mi aduceţi bărbatul... Mi-
au trimis vorbă că-i acolo. E... oricum... bărbatul meu.

Hermann aştepta în curte, gata de plecare, îşi pusese hainele de sărbătoare şi îşi îndesase până la urechi pălăria neagră, învechită. Când rămaseră numai ei doi în curte, îi spuse:

— Ne-au trimis vorbă printr-o fată din sat că-s acolo, în grajdul lui Ylitalo. Au băut toată noaptea, fără oprire. Alfred a adus rachiu de la oraş şi bea cu doi tăietori de lemne şi cu Ylitalo, gospodarul. Nevasta lui şi-a trimis fata să ne vestească, fiindcă vrea să-şi ducă bărbatul acasă. Să fim gata de orice, pentru că s-ar putea ca treaba să nu meargă tocmai strună şi să dăm de vreo belea... Sunt patru la număr şi beţi turtă.

Aaltonen duse mâna la brâu, dar bătrânul clătină din cap.

— E mai bine să-ţi laşi acasă cuţitul; scoate-l chiar acum de la brâu, până te văd. Ai să găseşti tu pe drum o scândură din careva gard, de care să te poţi folosi. Ia priveşte ce duc eu, ca să fiu sigur... — îşi descheie surtucul de sărbătoare şi scoase din buzunar un bici de modă veche. —

Am învăţat să-l mânuiesc de pe vremea când eram marinar. Chiar dacă azi nu mai sânt flăcău, nu mă las chiar cu una, cu două, fii pe pace! Tu răfuieşte-te cu doi, pe ceilalţi lasă-i în seama mea!

dea o mână de ajutor şi n-o stingherea nicicând cu întrebări de prisos. Simpla

Porniră unul lângă altul, pe drumul ce cobora către sat.

Când ajunseră însă acolo unde socoteau că nu mai pot fi văzuţi din casă, iuţiră pasul fără să-şi dea seama. Bătrânul se îneca de graba cu care mergeau; obrazul i se învioră şi în priviri se strecură ceva parcă din puterea lui de altădată. Trecuse aşadar aşteptarea apăsătoare, tânjeala aceea care biciui nervii. Sosise, în sfârşit, clipa cea mare când trebuia şi el să se amestece.

Aaltonen, la rândul lui, era plin de însufleţire. Din clipa când se pomeni în toiul faptelor limpezite, după îndelungata bâjbâială în pâcla îngrijorării, fără ţintă, avu impresia că întreaga lui fiinţă a crescut. Vedea acum totul clar şi le înţelegea pe toate. Bărbatul trebuia adus acasă; asta le- o ceruse femeia. Cel ce se împotriveşte poruncii, va fi doborât. În ceea ce îl priveşte, n-ar sta o clipă la îndoială. De când ştia ce are de făcut, se simţea în stare să se răfuiască până şi cu o jumătate de duzină de voinici.

Paşii lor înaintau alături şi, nu peste mult, ajunseră la şosea. Nu schimbaseră până acum nici un cuvânt, dar în ţinuta lor, în paşii lor chibzuiţi şi grei, ca şi în expresia feţei lor se citea o îndârjită şi nestrămutată hotărâre. Cei ce îi urmăreau, de la ferestrele caselor, întorceau repede capul în altă parte.

În sfârşit, apăru înaintea lor grajdul. Într-un colţ, nu departe, două femei şopoteau, trăgând din când în când cu coada ochiului spre uşa grajdului. În clipa când îi zăriră pe cei doi, o şterseră în grabă.

Chiotele şi urletele răguşite ale beţivilor răzbăteau până în curte. Băteau asurzitor tactul, beau şi cântau după legea tăietorilor de lemne. Hermann se aplecă să privească

prin uşa scundă şi strigă mânios:

— Alfred, hai afară !

Urletele amuţiră. Câteva secunde nu se mai auzi în grajd nici cel mai mic zgomot.

dea o mână de ajutor şi n-o stingherea nicicând cu întrebări de prisos. Simpla

— Un-doi! Mişcă! Mergem acasă !

Se simţea din vocea lui că vrea cu tot dinadinsul să aţâţe mânia celui beat. Aaltonen avea şi el o poftă teribilă de bătaie. Zile în şir îl torturase dorinţa aceasta cumplită de a-şi descărca mânia înăbuşită, ba adeseori se stăpânise anevoie să nu plesnească pe cineva sau să nu trântească ceva de pământ. Îi era deci indiferent pe cine va lovi acum, numai să poată da odată, cu sete, în vreunul, fie acela un tăietor de lemne, stăpânul beţivan ori un păcătos de şobolan, căruia femeia cu privirile aspre îi spune soţ.

— Cine-i afurisitul care face aici gălăgie ?

liber.

Un cap zbârlit şi murdar se ivi în uşă, zgâind către ei o pereche de ochi

Hermann se dădu un pas înapoi, gândindu-se că, dacă va fi bătaie, e mai bine aici, sub cerul

Un cap zbârlit şi murdar se ivi în uşă, zgâind către ei o pereche de ochi

— Hei, băieţi, ia veniţi şi voi să vedeţi! — chicoti unul din tăietorii de lemne ameţiţi de

băutură şi, sprijinindu-se de uşă, sări peste cele câteva trepte. Stăpânul păru la început că vrea să-i oprească, dar nu-l băgară în seamă. Cât ai bate din palme, toţi patru erau afară, în faţa grajdului. Braţele lui Aaltonen se împietriră şi o furie cumplită îl cuprinse.

Un cap zbârlit şi murdar se ivi în uşă, zgâind către ei o pereche de ochi

În faţa lui stătea omul cu faţa buhavă. Buzele i se învineţiseră, privirea părea aceea a unui smintit, iar muşchii feţei i se contractau fără încetare. Era descoperit şi desculţ, cu picioarele îngrozitor de mânjite. Surtucul şi-l lăsase cine ştie unde, fiindcă nu-l mai avea, o mânecă a cămăşii fusese complet sfâşiată, iar manşetele erau negre de murdărie. La vederea lui, Aaltonen se gândi fără să vrea la lucruri meschine, la aşternuturile înăbuşitoare şi scârnave de la oraş, la toate mizeriile din lume.

— Un-doi! Acasă, Alfred ! — se răsti la el Hermann şi, în zdreanţa de om, părea că biruie o clipă îndelungata şi neputincioasa robie a ticăloşiei. Era cât pe-aici să se supună poruncii, încât îşi încovoie spinarea tremurîndă, ca un câine bătut. Din obrazul învineţit se scurse şi ultimul rest de viaţă, făcând un pas înainte, ca unul care vrea să pornească. Dar palma tăietorului de lemne îl ţintui locului, lângă perete.

Fir-ai să fii de laş! Ce te grăbeşti s-asculţi poruncile altora? Adună-ţi măcar boarfele, înainte

d
e

a

p
o
r
n
i
!

Gospodarul se răsuci în faţa lui Aaltonen:

Un cap zbârlit şi murdar se ivi în uşă, zgâind către ei o pereche de ochi

— Ia ascultă, voi ce căutaţi pe-aici ? Cu ce drept vă băgaţi nasul în ale noastre ? Asta-i grajdul meu!

Obrazul lui era stacojiu de alcool şi de furie. Pe Hermann îl cunoştea de altfel foarte bine, dar se prefăcea că nu-l văzuse niciodată până atunci.

— Ştii prea bine ce căutăm, Ylitalo. Am venit să-l luăm acasă pe Alfred. Îi cunoşti năravurile, ce vrei ?

Bătrânul Hermann vorbise potolit, descheindu-şi nasturii de sus ai hainei.

— Dacă-i bărbat, n-are nevoie de dădacă. Face ce

pofteşte — mormăi unul dintre tăietori şi
se
apropie.
Un cap zbârlit şi murdar se ivi în uşă, zgâind către ei o pereche de ochi
urnindu-se cu greu.

— Păi sigur că fac ce vreau. Să vă ia dracu pe amândoi! Lăsaţi-mă în pace ! — bombăni Alfred, străduindu-se să se îndrepte de mijloc.

— Sau cumva... îi dă zor nevasta, să-i încălzească patul ? — întrebă rânjind celălalt tăietor de lemne.

În clipa aceea, pumnul lui Aaltonen lovi. Îl izbi întâi cu mâna stângă în stomac şi, în clipa când omul se clătină, cu sângele scurs din obraji, îi repezi cu cealaltă mână o lovitură atât de cumplită sub bărbie, încât îi trosniră oasele. Cel lovit căzu peste perete, apoi se prăbuşi frânt, vrând să apuce aerul cu mâna.

La vederea primejdiei, gospodarul o tuli repede, prefăcându-se că merge liniştit, deşi alerga mâncând pământul. Alfred dârdâia din tot trupul, în timp ce celălalt tăietor de lemne începu să urle din răsputeri, tropăind îndârjit în uşa grajdului, cu cuţitul în mână. Era gata să-l înjunghie pe bătrânul Hermann, luându-i-o înainte lui Aaltonen, dar bătrânul smulse din buzunarul hainei biciul şi

plesni la iuţeală peste mâna beţivanului. Cuţitul căzu. Aaltonen puse liniştit piciorul pe el şi aşteptă să vadă ce are să mai urmeze.

Un cap zbârlit şi murdar se ivi în uşă, zgâind către ei o pereche de ochi

Apoi, deodată, Alfred începu să gesticuleze, izbind în dreapta şi în stânga, văitându-se şi urlând ca un apucat. Tremura din tot corpul, iar din colţurile gurii i se prelingea o salivă spumoasă. Din gâtlejul lui ţâşni un urlet prelung de fiară. Ceilalţi îl priveau uluiţi, neştiind ce să creadă. Al doilea tăietor de lemne, cel pe care biciul îl culcase la pământ, începu să se dezmeticească, uitând dintr-o dată şi de cuţit, şi de bătaia pe care o mâncase.

— Dar pe ăsta ce naiba l-o fi apucat ? — se minună el.

— Tacă-ţi gura şi cară-te — urlă la el bătrânul. Îl înfuria peste măsură faptul ca Alfred stârneşte atâta gâlceavă şi că trezeşte cu vaietele lui tot satul. Când însă văzu că nu are de gând să contenească în ruptul capului, îi croi câteva lovituri de bici peste umeri şi spinare. În clipa aceea, ticălosul se întinse scâncind la pământ şi începu să se zbată şi să dea din picioare, cu gura spumegândă.

— Ei, drăcia dracului! — mormăi zăpăcit tăietorul de lemne, trezit pe jumătate şi scos din sărite de răcnetele animalice.

În clipa aceea, Henmann îl întoarse pe nenorocit cu burta la pământ şi îi răsuci braţele la

spate.

— Înfundă-i gura cu cârpe — făcu el calm către Aaltonen. Iar dumneata, adu o găleată de

apă şi aruncă-i-o pe ceafă! Asta cred că-i va face bine.

Tăietorul de lemne şovăi câteva clipe, pe urmă o luă pe povârniş, spre fântână. Aaltonen, la rândul lui, dădu peste o zdreanţă murdară, pe care i-o vârî, cutremurându-se de scârbă, în gura vânătă şi plină de spume. Alfred se zbătu neputincios, spre a-şi feri capul, apoi încercă să-şi muşte pumnii; ochii i se învârteau însângeraţi în orbite, ca ai unui animal turbat.

Urletele încetară, dar din gâtlejul celui toropit de băutură continua să se audă un horcăit înfundat, într-o clipă, faţa i se învineţi de-a binelea.

— Dar... dacă se înăbuşă ? — se nelinişti Aaltonen, însă

bătrânul nu-şi făcu nici o grijă.

— Cel puţin se astâmpără — murmură el, cu un calm de neclintit, şi mai răsuci o dată, cu putere, braţele agitate.

Tăietorul de lemne se întoarse cu găleata plină de apă.

Celălalt beţivan, care zăcuse pe jos,
lângă peretele grajdului, se ridică acum cu mare greutate şi trecu, împleticindu-se, pragul grajdului, în timp ce se scărpina nedumerit după o ureche. Horcăielile se auzeau din ce în ce mai slab; nemernicul respira acum cu greutate, gata să-şi piardă cunoştinţa. Bătrânul continuă cu toate astea să-i ţină braţele răsucite la spate şi nu le lăsă decât în clipa când tăietorul de lemne aduse găleata de apă. Atunci îi smulse cârpa din gură şi îl ridică în capul oaselor, ca să-i poată turna apa peste ceafă. Nefericitul nu se mai văita ca înainte, gemând doar înfundat, la răstimpuri.

Apoi încetară gemetele. Apa îşi făcuse, oarecum, efectul. Alfred ridică încet un braţ, leoarcă de apă, şi prinse să-şi şteargă încurcat gura şi faţa.

Omul, pe care Aaltonen îl trântise la pământ, îşi făcu iar

apariţia în uşa grajdului, târându-

se pe brânci. Se aşeză pe trepte, bălăbănindu-şi picioarele. Ţinea într-o mână o sticlă de rachiu pe jumătate goală, pe care o întinse acum biruitorului, iar cu cealaltă se scărpină sub bărbie.

— Hai, bea şi tu o înghiţitură! Eşti dat dracului: ce-i al tău e-al tău! — îngăimă el fără tragere de inimă, dar cu oarecare admiraţie.

Aaltonen scutură capul, în semn de refuz.

Nu mai găsiră nimic, nici surtucul, nici pălăria. După multă căutare, ghetele ieşiră însă la iveală din traista unuia dintre tăietorii de lemne. Ţinea morţiş că le câştigase la cărţi, dar în cele din urmă le înapoie cu multă codeală.

Porniră toţi trei spre casă, pe drumul pe care veniseră, bătrânul şi Aaltonen de-o parte şi de alta, ţinând strâns de câte un braţ pe omul descoperit, care se bălăbănea pe picioare. Nu se uitau nici în dreapta, nici în stânga, neavând chef de vorbă. Obrazul şters al bătrânului era încins de ruşine, dar îşi îndreptase spinarea încovoiată şi păşea drept, cu capul semeţ. Cel puţin alţii să nu bage de seamă...

Pe neaşteptate, la răscruce, beţivanul se trânti la pământ şi începu să se văicărească şi să se tânguie că îl dor picioarele şi că nu poate să meargă mai departe. Hermann îl smuci de jos şi îi repezi un ghiont puternic, înşfăcându-l de după grumaz. Omul se prăbuşi cu faţa înainte, lovindu-şi atât de rău nasul, încât sângele prinse să şiroiască. Izbucni într-un plâns agitat şi, pe obrazul umflat, şiroaiele lacrimilor se amestecară cu dârele de sânge. Aaltonen îşi feri ochii, să nu vadă cum ridică biciul asupra omului prăbuşit la pământ bătrânul ăsta năprasnic. Numai cu biciul putea fi urnit din loc beţivanul.

Ajunşi la fermă, găsiră casa pustie. Bătrânul sufla greu şi gâfâia de oboseală, dar încă nu isprăvise ceea ce avea de

făcut. Înainte de a-şi duce prizonierul în camera lui, îl târî cum putu spre sauna. Pe cuptor era pregătită o oală cu apă fierbinte, iar pe laviţă se afla un schimb de rufe curate. Îi porunci să se dezbrace şi îi aruncă zdrenţele murdare într-un colţ. Apoi îl culcă şi prinse să-i frece trupul cu o perie aspră. Nu-i păsa câtuşi de puţin de văicăreli şi nu-l slăbi până când nu-l văzu curat din tălpi până-n creştet. Când isprăvi, turnă peste el o găleată de apă rece şi aşteptă să se usuce şi să se îmbrace. Se aşeză apoi pe un bolovan, ca să se odihnească după atâta trudă.

Aaltonen urmărise de aproape toată munca bătrânului şi asculta acum respiraţia şuierătoare a plămânilor lui sleiţi. Nu schimbară tot timpul nici o vorbă.

În cele din urmă, omul ieşi din sauna, dârdâind de frig după apa rece. Hohotea amarnic şi se îneca în sughiţuri de plâns, urmat de aproape de Aaltonen şi de bătrân.

În casă, femeia pregătise de mâncare. Alfred se aşeză tăcut şi supus la masă, hohotind la răstimpuri, în timp ce îşi pipăia din când în când nasul, spre a deştepta astfel mila celorlalţi. Mesteca amărât pâine uscată, dar nu era în stare s-o înghită. Femeia îl privea aspru de lângă vatră, cu ochii ei albaştri, ca de piatră.

Plictisit de cina obositoare, omul se ridică în cele din urmă şi intră în odaia lui. Nu mâncase nimic. Femeia se urni de lângă vatră şi intră după el. Lui Aaltonen i-ar fi plăcut nespus să-i poată surprinde privirea, dar nu văzu decât doi ochi albaştri, stinşi şi goi de orice expresie. Fără să vrea, strânse pumnii şi sângele i se ridică în obraji. Simţi o durere surdă şi observă abia acum că, într-un loc, la mâna dreaptă, pielea i se zdrelise şi se umflase în jurul unei răni. Pumnul ăsta aprig muncise destul în ziua aceea... Acum noi mai dorea să lovească pe nimeni.

— A zăcut un an încheiat la spital — şopti bătrânul. Apoi i-au dat drumul, zice-se, sănătos. Frumoasă sănătate, m-am ce zice. Nici nu-ţi vine să crezi ce casă minunată au avut la oraş: pian, scaune îmbrăcate în mătase şi altele, Dumnezeu le ştie pe toate. Le-am văzut odată, când am aruncat o privire prin uşa bucătăriei. Toate s-au dus, fără urmă... Când s-au mutat aici, nu mai aveau nimic, cu toate că femeia moştenise bani frumoşi. Le mai rămăsese doar cât să poată cumpăra ferma asta. Pentru că doctorii l-au trimis la ţară, să schimbe aerul, şi-au zis că e mai bine să se stabilească într-un sat. Îţi închipui oare că mai poate fi om teafăr unul ca ăsta, cu sângele otrăvit de veninul oraşului ? Ai văzut doar, cu ochii tăi...

— Ce putere zace oare într-o femeie care îndură toate acestea ? Una care stă şi pe mai departe cu el ? — se nedumiri Aaltonen, cu gâtlejul ca sugrumat de o mână nevăzută.

— Niciodată nu mulsese înainte o vacă. Habar o-avea,

când s-au aşezat la fermă, ce e aia o furcă sau maşină de treierat. La început, tocmiseră o slugă, i-au dat însă curând drumul... Şi-a văzut apoi singură de gospodărie, de vite. Straşnică fiinţă, ce-i drept! Şi-apoi, niciodată nu ştii ce simte şi ce gânduri o frământă, chiar de-ai sta cu ea sub acelaşi acoperiş trei ani la rând. În sinea ei, tot străină rămâne, cu toate că mie îmi spune „unchiule“... Alta, n locul ei, s-ar fi săturat demult de toată lupta asta zadarnică.

Afară se întunecase. Mai aveau de adăpat calul şi de rânit grajdul vitelor pentru noapte. Aaltonen se ridică, dar se opri pe-o clipă în prag, întunericul îi înghiţise faţa, încât bătrânul nu-i putu vedea chipul când vorbi atât de ciudat. Fiindcă întrebarea sună destul de straniu în gura unui argat:

— Se iubesc mult, nu-i aşa ?

Bătrânul privea neclintit în gol. Ochii îi erau acum şterşi şi bătrâni; îl sleise peste măsură soarele crud de peste zi. Glasul lui era însă cel de întotdeauna, domol şi liniştitor:

— Unchiul meu Joase îmi spunea odată că ura îi leagă mai strâns pe oameni decât dragostea.

Aaltonen ieşi, traversă curtea şi se duse la grajd. Vântul se potolise şi sus, pe cerul înnorat, se aprinse o stea palidă. Mirosul reavăn al pământului proaspăt arat ajungea până la el în adierile blânde ale serii.

IV

Urmară zile mistuitoare. Nefericitul rob al alcoolului

dibui pe încetul drumul îndărăt spre

viaţă. La început dormi adânc, tresărind şi zvârcolindu-se în spasme, o noapte şi întreaga zi următoare. A treia zi se mai linişti şi stătu ore întregi, privind încremenit în gol, ou o lucire bizară în ochi. Lâncezea în pat, muşcându-şi unghiile până la sânge; îşi pipăia continuu locul inimii, jeluindu-se că simte apropiindu-i-se sfârşitul. Se aşeza mereu pe marginea patului, dezbrăcat pe jumătate, speriindu-se de tot oue vedea

în jurul lui, de pereţi, de ferestre şi de umbrele din curte. I se părea că aude neîncetat sunete şi glasuri, unele reale, altele doar închipuite.

Femeia îl îngrijea singură, ducându-i zilnic mâncarea în cameră. Se aşeza lângă patul lui şi, înduplecată uneori de atâtea rugăminţi, îndura privirea ochilor bulbucaţi pironiţi asupra ei. Era oribilă la vedere faţa aceea umflată, cu muşchii ce se crispau fără astâmpăr. Dacă se scula din pat, nenorocitului îi tremurau toate fibrele corpului. Căci vroia uneori să se scoale cu orice preţ, ba chiar să ia de pe raft o carte sau să privească pe fereastră, dar toate acestea nu erau decât pretexte spre a se putea furişa cât mai aproape de ea. Se târa atunci în genunchi la picioarele ei şi o implora ca un cerşetor. Pe măsură ce prindea puteri noi, trupul i se încingea mai nemilos, pielea îl frigea ca arsă cu urzici şi nervii îi plesneau de încordare.

şoptite, pe urmă din ce în ce mai tare, într-o avalanşă de înjurături rostite cu glasul gâtuit. Îi gâlgâiau în gâtlej fel de fel de trivialităţi, în timp ce în ochi îi stăruia umbra ameninţătoare a nebuniei. Era însuşi iadul, iadul murdar al pornirilor

Apoi buzele groase i se schimonoseau, rugăminţile lui se prefăceau în ocări,

neîndestulate. Cel care ajungea în apropierea lui, se murdărea.

Femeia încuia uşa pe dinafară şi stătea ceasuri întregi în încăperea ei, cu mâinile apăsate pe inimă. Avea acum şi ea o umbră de sminteală în priviri şi respira greu, iar când trebăluia în bucătărie, i se aprindeau pete roşii în obraji.

Înăuntru, în dosul acelei uşi încuiate, se agita un animal dezgustător. Şi lupta cu el trebuia s-o poarte singură, fără să poată cere ajutorul nimănui.

Umbla de colo până colo prin casă, cu ochii dilataţi şi privirile rigide. Mâinile însă rămăseseră treze. Căra găleţi grele de apă, copaia cu lăturile pentru porci şi grămezile de paie destinate aşternutului vacilor. Se cufunda voiniceşte în muncă, vrând să uite ceea ce o chinuia, astfel că nu se da înapoi de la nici o greutate. încerca să-şi istovească şi să-şi salveze trupul prin trudă, trupul ăsta îngheţat, dar încă viu sub ţesătura grosolană, ştiind că dacă va mai fi silită vreodată să cedeze atacului mişelesc, va ucide fără milă. Nu mai putea îndura atingerea aceea înjositoare, murdăria respingătoare a celuilalt.

Curtea fermei înverzise toată. De pe glia negricioasă se ridica, la răstimpuri, cântecul răguşit al graurilor cu plisc galben. Deasupra creştetului ei şi a curţii bătătorite de paşi, scânteia, caldă şi paşnică, bolta albastră a cerului. În curând vor putea să mâne vitele la păşune şi se va isprăvi amarnica roboteală zilnică.

Sus, pe coasta muntelui, la capătul arăturilor, muncea străinul. Curăţa un şanţ de scurgere năpădit de bălării şi îşi

mişca trupul în ritmul domol al lucrului. Trupul lui vânjos, cu gesturi măsurate, parcă se contopea cu ritmul etern al pământului, al soarelui şi al lunii.

Apoi buzele groase i se schimonoseau, rugăminţile lui se prefăceau în ocări,

Femeia se oprise în mijlocul curţii, cu găleata în mână, şi privea îngândurată spre şanţul de pe coastă. Mişcările calme şi ritmice ale lopeţii îi alinau parcă sufletul chinuit şi turburat. Nu simţise niciodată o linişte atât de binefăcătoare. Porni agale către fântână şi scufundă găleata în apă. Jos, în adâncul întunecat, pătratul de apă neagră luci ca o oglindă fermecată de o vrăjitoare. Când găleata începu să se ridice spre suprafaţă, apa se netezi la loc, reflectând iar cerul albastru, împreună cu faţa ei. Îşi văzu acolo, în fundul fântânii, propriul chip, rezemat parcă de bolta nemărginită. Privea mută în oglinda vrăjită de jos şi îşi uită pe-o clipă obrazul adevărat, încetul cu încetul, dispăru tot ce era real în jur, toate gândurile şi întreaga înţelepciune scrisă în cărţi i se şterseră din suflet. Nu mai vedea decât suprafaţa netedă a apei şi chipul de jos, care se contopea cu toată făptura ei. Privea încremenită, fără să clipească, ceea ce vedea în oglinda vrăjitoarei, şi o pace stranie îi învălui trupul chinuit, sărmanul trup pe care ea singură îl torturase amarnic. Când întoarse într-un târziu capul şi se uită împrejur, peste priveliştea cunoscută, zări câmpurile şi fereastra casei. Îi veni să chiuie prelung şi răguşit, ca o pasăre din inima pădurii, care îşi cheamă perechea, sau ca un cal înhămat la căruţă, care nechează nerăbdător s-o ia la goană pe şoseaua fără capăt.

Îi venea să strige, pentru că minunea din fântână se destrămase şi trebuia să se întoarcă la viaţa ei obişnuită, la propria sa fiinţă, să-şi continue ceea ce se cheamă propria viaţă, viaţa pe care ea şi-o alesese şi o acceptase, după o chinuitoare meditaţie. Căci acest suflet chinuit şi schilod, înlănţuit de trapul încins de boală şi hărţuit de păcate, trupul din odaia încuiată cu lacăt, era strâns legat de cea mai ascunsă latură a făpturii ei. Nu-şi mai putea nega nici

Apoi buzele groase i se schimonoseau, rugăminţile lui se prefăceau în ocări,

viaţa din trecut, nici fiinţa ei de azi. N-avea cum să mai lepede povara pe care singură şi-o alesese, în deplină înţelegere eu propriile sale simţuri. Cătuşe groaznice, care îi taie carnea până la os, gata s-o doboare în orice clipă... Nu există însă nici o scăpare, totul e în zadar. E ca o boală netratată, care de-acum înainte nu poate decât să se înrăutăţească; o ruşine crâncenă, de care nici moartea nu poate s-o mai scape. Şi nu poate s-o scuture de pe umeri, fiindcă e însăşi viaţa şi destinul ei. Nici o îndurare, nici un refugiu! Se înapoie în casă, mişcându-se greu, cu picioarele ca de plumb. De parcă nici ele n-ar mai fi voit s-o poarte... Intra şi ieşea, din casă în grajd şi din grajd în casă. Îşi simţea trupul ţeapăn ca lemnul, iar sufletul îngheţat şi amorţit. Aşternu cu mişcări automate paiele sub vite şi îngrămădi fân proaspăt în iesle.

N-o mai dureau acum nici lipsurile de tot felul, nici trista lor sărăcie. Toate acestea nu i se păreau nenorociri chiar aşa de mari. Pe încetul, gândurile i se stinseră cu totul şi orice pâlpâire de

o cercetau pe furiş, cu coada ochiului, ceea ce nu făcea decât să-i îndoiască ruşinea şi suferinţa.

Strânse masa şi spălă vasele. Bătrânul se ridică de la masă şi ieşi agale în pridvor, în cămăruţa lui. Femeia se culcă şi ea în patul îngust şi trist, dar când auzi că Aaltonen stinge lumina şi se lungeşte în aşternut, se sculă şi, apăsându-şi cu putere mâinile pe piept, se rezemă de fereastră, privind lung în noapte, cu ochii ficşi. Pământul era negru, dar oglinda lacului mai clipea palid. De după creste, răsări o lună nouă, rece şi posomorită.

viaţă încetă. Seara asta lungă era o încercare amarnică. În vreme ce mâncau,

Iapa bătrână tropăi a nerăbdare în grajd. În tăcerea adâncă a nopţii, sunetul ajungea înfundat până la ea. Apoi toate zvonurile încetară şi casa se cufundă în somn. Domnea peste toate pacea şi tăcerea. Ea continua însă să aştepte.

Stătea acolo, în cadrul întunecat al ferestrei, o biată femeie, tristă şi solitară, într-o cămaşă de pânză aspră, cu picioarele murdare de noroi după munca de peste zi, lipindu-şi palmele crispate peste inima neînsufleţită. Dar trupul mai era treaz: simţea şi era aproape străin de lupta ce se dădea între gândurile şi aşteptarea ei dureroasă. Trupul amorţit, îngheţat, dar viu încă, îi era străin.

O mână dibui uşa încuiată cu lacăt. Râcâi mai întâi încet, apoi şopti ceva cu glasul tremurător. Cât de dulce i se păruse odinioară glasul acela, care ucisese apoi în sufletul ei orice sentiment omenesc şi orice urmă de bunătate.

Omul scâncea şi şoptea tremurat în dosul uşii încuiate. Mâinile lui lacome şi înfierbântate pipăiau atente lemnul aspru, ca nu cumva să turbure odihna casei. Şoaptele acelea o chemau pe ea, îi alungau somnul şi îi transformau zilele în coşmar.

Nu suspina şi nici nu se ruga lui Dumnezeu. De ani de zile, nu ceruse ajutorul nimănui., Fără să mai stea la îndoială, scoase cheia din sertar, descuie lacătul şi intră. Două mâini moi şi lacome îi cuprinseră braţele prin întuneric.

Suntem soţ şi soţie, ne-am jurat doar credinţă în faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor, îşi spuse râzând mut, cu amărăciune, în timp ce simţea că îngheaţă în ea şi ultima rămăşiţă de căldură vie.

viaţă încetă. Seara asta lungă era o încercare amarnică. În vreme ce mâncau,

Încercase uneori să se amăgească, pe vremea când nu putea să mai îndure ruşinea. Îi storcea cu silă promisiunea şi de câte ori gura asta tremurîndă şi flască îngăimase jurământul, ori de câte ori îi făgăduise solemn să înceapă o viaţă nouă, simţea că îi smulge câte o părticică din propriul ei corp. De sute de ori, de câte ori crezuse că totul se mai poate schimba şi că bolta de deasupra lor se mai poate însenina, îi paralizase voinţa istovită şi zadarnica speranţă. Astăzi însă nu mai exista nici o speranţă de îndreptare.

Cu timpul se convinsese că toate legămintele sânt doar minciună, că toate mângâierile nu fac decât să o ducă, tot mai adânc, pe drumul pierzaniei. Totul nu e decât amăgire şi ruşine înjositoare, fiindcă voinţa acestui om e tot atât de lipsită de vlagă şi la fel de gelatinoasă ca şi trupul lui. Se mai amăgea însă chiar şi atunci cu credinţa că poate în aceste fierbinţeli să fie un strop de adevăr, că poate, în suspinele lui gâfâitoare, să existe, totuşi, un dram de iubire.

Credea din toată inima, pentru că vroia să mai spere, vroia să-i înnobileze îmbrăţişările, să-i ierte şi să se îndure de fiinţa pe care nu putea s-o înlăture din calea ei. Credea că îl va putea schimba prin blândeţe, că va putea împărtăşi acestui biet suflet chinuit de blesteme şi însetat de lumină o frântură de paradis, prin care să-l ridice şi să-l scape de patima sa, din murdărie. Dar şi asta era doar o simplă amăgire, poate cea mai amară picătură din cupa au otravă. Cuvintele aprinse şi promisiunile nu urmăreau decât să-i adoarmă voinţa şi împotrivirea trupului. Toate acestea erau inspirate de o răutăcioasă poftă de desfrâu, ca să-i dezmorţească îngheţul trupului şi să poată împărtăşi patima

bolnăvicioasă a bărbatului înflăcărat de băutură.

Acum însă era surdă şi rece ca sloiul de gheaţă. Membrele îi înţepeniră la atingerea mâinilor moi şi trupul i se răci treptat. Zăcea întinsă, cu ochii larg deschişi şi trupul sleit,
viaţă încetă. Seara asta lungă era o încercare amarnică. În vreme ce mâncau,
pe patul năclăit de murdărie. Nici un suspin şi nici un geamăt nu-i trăda oribila umilinţă. Nu vroia să procure odiosului boţ de carne, care îi stăpânea corpul, bucuria de a o vedea învinsă. Era singură în necuprinsul milostiv şi binefăcător ai întunericului.

În acest fel izbuti să asigure, prin jertfirea propriului ei trup, liniştea de câteva zile a casei. Bărbatul îi făcu şi de astă dată fel de fel de promisiuni, jurându-se în toate chipurile şi înjosindu-se cu laşitate şi prin minciuni sfruntate. N-are să mai bea niciodată! Nici un strop de rachiu nu va mai aluneca pe gâtlejul lui! Minciunile acestea nu le mai auzea însă nimeni.

În clipa când le rostea, i se părea că e convins şi el de tot ceea ce spune, numai ceilalţi refuză să-i dea crezare. Trebuie să te prefaci că-l grezia explicau medicii unei ştiinţe false.

acum o cerşetoare, o biată păcătoasă umilită. Dăduse totul ca să poată dărui bolnavului nenorocit câteva ore de somn. Cu preţul groaznicei ei ruşini aşternuse peste iadul omului odihna câtorva ceasuri de uitare. Ştia însă că liniştea n-are să dureze

Când se întorcea în odaia ei, cădea de pe picioare! Nici nu mai încuia uşa în

mult. Numai până când razele lunii vor pătrunde în odaie şi i se vor răsfira pe obraz. Atunci, răsuflarea liniştită se va preface în urlet chinuit şi amarnic de fiară încolţită.

Dar bolnavii nu sânt răspunzători de faptele lor. Trebuie să fim buni cu ei şi îngăduitori. Toţi sânt datori să-i ocrotească şi să-i ajute, chiar cu preţul propriului lor sacrificiu. Aşa porunceşte civilizaţia de oraş şi sentimentele acelea nefireşti pe care o anumită educaţie le-a sădit în noi.

Căci atât răutatea, cât şi iresponsabilitatea sau minciuna sânt, de fapt, nişte boli — explică doctorii acelei ştiinţe false. *Constituţio psycho-pathologica*, alcoolism cronic, iată infailibilul termen tehnic în care şi ea crezuse pe vremuri. Pe rând însă, toate au dezamăgit-o. Azi ştie bine că bunătatea e tot atât de zadarnică şi de lipsită de sens ca şi sinceritatea sau asprimea.

Trecu fără zgomot prin bucătărie, deşi picioarele îi mai tremurau puternic. Aaltonen se mişcă prin somn. Se opri şi îi ascultă respiraţia, dar abia o auzi, cu toată liniştea adâncă din jur.

Inima i se strânse. Poate că nici nu doarme, şi atunci... atunci mârşăvia ei mai are un martor. Ei, dar nici asta nu mai are vreo importanţă, de când a stârpit din fiinţa ei orice urmă de mândrie şi a golit până la fund cupa amară a urii. Ieşi din casă, afară, în întunericul binefăcător al nopţii, acolo unde nu putea să vadă decât nemărginirea bolţii înstelate.

Noaptea mută şi răcoroasă de primăvară o împresură pe încetul. Sub picioarele-i desculţe, pământul era rece ca gheaţa. Undeva jos, în sat, un câine hămăia a pustiu. Luna nouă se ridicase pe boltă, deasupra

crestelor şi a lacului negru, ca o seceră a morţii.

Când o femeie pierde totul, nu mai poate să aştepte nimic şi nimic în lume nu-i mai aparţine. Se mai poate doar prăbuşi pe pământul rece şi îşi mai poate ascunde faţa în

Când se întorcea în odaia ei, cădea de pe picioare. Nici nu mai încuia uşa în

bezna milostivă a nopţii. După atâtea luni şi ani fără sfârşit, izvorul lacrimilor se despică iar în adâncul amarnicei dezamăgiri şi, în noaptea de primăvară, hohoti tăcut un plâns înăbuşit. Ura se topi pe încetul, şi toate celelalte simţăminte omeneşti păreau acum mici şi neînsemnate pe lângă plânsul acesta înfricoşător şi tăcut de femeie solitară, înghiţit de noaptea rece de primăvară. înghiţit de noapte şi de pământul milostiv. Se întindea nemărginit parcă, dincolo de curtea fermei, în depărtări neştiute — şi nemărginită era şi bolta de sus, cu ultimele ei stele pălind albăstrii şi cu înfricoşătoarea lună nouă.

Pământul e uriaş şi atotputernic. Se coc în sânul lui roadele lumii, iar din huma lui neagră răsar florile. El umple cu amare dureri cupa vieţii, împarte din belşug dezamăgiri şi deznădejde, fără ca vreodată să sărăcească.

Era ceva, cu toate acestea, care o consola în clipele cele mai amare şi, în adâncul sufletului ei, ştia că aici e, totuşi, semnul unei îndurări de sus.

N-avea copii. Nu era obligată să împlinească fructul acelui trup nenorocit şi prăpădit de băutură. Bucuria aceasta ar fi putut-o dobândi de la bărbatul ei. Cu ce groaznică îngrijorare şi cu câtă spaimă ar fi pândit, zi după zi, în ochii copilului său, privirea aceea sinistră, pe care o urăşte! Destinul a cruţat-o însă de o asemenea încercare. Nu e silită să vadă crescând sub ochii ei copilul unui astfel de tată, moştenitorul neputinţei lui, al minciunilor şi pornirilor lui bolnăvicioase.

Ce taină ascunsă şi neînţeleasă îndeamnă pocitania monstruoasă să-şi perpetueze specia şi constrânge trupul

putred până-n măduva oaselor să se zvârcolească nebun, în spasme ?... îngrozitor !

Se ridică în întuneric. Tălpile goale îi erau vinete de frig, iar trupul îi dârdâia sub cămaşa grosolană şi umedă, lipită de piele. Nu mai plângea, de parcă i s-ar fi golit sufletul de toată durerea, iar voinţa se întoarse întreagă, tăioasă şi scăpărătoare, ca vârful unei săgeţi de oţel. Ştia acum precis ce are de făcut. Pământul reavăn de primăvară îi pătrunsese fiinţa şi respiraţia lui îi spunea că tot ce s-a întâmplat a fost, de astă dată, pentru ultima oară. N-o va mai face niciodată. Nu se îndoia de fel că, dacă vreodată ar fi să nască un copil de la acest bărbat, l-ar sugruma cu propriile ei mâini. Destinul, îndurat până acum fără nici o imputare, se împlinise. Suferinţa ei se apropia de sfârşit.

Când se întorcea în odaia ei, cădea de pe picioare. Nici nu mai încuia uşa în

Credea asta cu putere, deşi nimic n-o îndreptăţea să creadă. Se mai întâmplase şi alteori s-o fure şi s-o mintă bărbatul acesta... Totuşi, acum ştia, cu nestrămutată încredere, că dezlegarea e aproape. Cele întâmplate nu se mai pot repeta niciodată ca până acum. Spargerea sertarului, asta e o nimica toată! O neînsemnată verigă dintr-un lanţ nesfârşit de fapte. De câte ori nu îndurase ea

lovituri şi mai grele! Nici umilinţa din noaptea aceasta nu era prima de acest fel... Fusese mereu silită să-şi ucidă în felul ăsta trupul. Nu e aşadar nici o noutate în cele întâmplate şi nici nu demonstrează ceva. Cu toate acestea, ştia cu fermitate că se întâmplase acum pentru ultima oară. I- o spunea luna de sus, şi pământul negru, şi bolta nemărginită...

Va fi mai bine sau va fi şi mai rău de azi înainte? — auzi în interiorul ei un glas în clipa când, frântă de oboseală, dibui treptele roase şi putrede de vreme ale casei. Nu mai nădăjduia nici un bine; cât despre rău, nu se temea de el...

O suferinţă mai adâncă decât aceea de până acum nu poate să vină. Se opri cu mâna pe clanţă şi se întoarse spre fântână. Acolo, în întuneric, pătratul de apă neagră îi păstra chipul neclintit, în oglinda fermecată în care se privise peste zi. De acolo nimeni nu-l mai poate şterge şi va rămâne mereu în acel loc.

După ce străbătu casa cufundată în somn, înapoindu-se fără să facă vreun zgomot în dormitorul ei, Aaltonen se sculă tiptil şi păşi cu mare grijă, ca să nu scârţâie podelele. Găleata cu apă se afla în ungherul opus. Se apropie de ea şi duse la gură căuşul ruginit. Bău lacom şi îndelung, înghiţind în tăcere apa rece. Îi trecuse demult somnul, capul îi ardea şi gâtlejul i se uscase, căci ascultase încordat totul. Auzise, fără voia lui, fiecare sunet, fiecare mişcare, fiecare zvon venit prin uşile închise şi prin zidurile groase. Peste zi îşi vlăguise trupul muncind şi aşteptase cu nerăbdare să-şi dezmorţească mădularele în aşternut. Abia aţipise însă, că se şi trezise din somn. Nu mai putuse îndura setea chinuitoare, se sculase din pat şi băuse, cu înghiţituri mari, apa rece. Nu-i păsa că vasul e ruginit, de nimic nu-i mai păsa. Băuse cu atâta lăcomie, de parcă s-ar fi adăpat din izvorul uitării veşnice. După ce îşi potoli setea, fiinţa îi fu cuprinsă de o linişte răcoritoare şi dătătoare de fericire.

Se întoarse pe laviţă şi se culcă, păşind cu mare luare

aminte, atent la toate mişcările pe care le făcea. Scândura nu trosni de fel sub paşii lui. În odaia de alături, femeia nu avea de unde să ştie că, în casă, cineva îi urmărise şi ascultase toate câte nu va fi nicicând în stare să le împărtăşească cuiva. Se prăbuşi în aşternut ca într-un mormânt fără fund, acolo, în braţele binefăcătoare ale pământului negru. Şi adormi îndată, cufundându-se în marele şi odihnitorul nimic.

Dincolo, în odaia mică, femeia rămase însă trează mult timp încă. Îşi încrucişase mâinile puternice şi frumoase deasupra păturii. Fiindcă auzise, da, auzise desluşit paşii fără zgomot de alături. În noaptea asta era nespus de trează. Vedea tot şi auzea tot ce se petrece în casă. Simţea, prin perete, toate mişcările trupului aceluia uscăţiv şi vânjos, de bărbat. Ştia că băuse din apa izvorului ei fermecat. Şi era bine aşa...

Stătea întinsă şi nemişcată, cu mâinile încrucişate peste piept, respirând încet, cu buzele strânse.

Într-un târziu, după scurgerea unei veşnicii parcă, pătratul ferestrei începu să se desprindă din întuneric, apoi lumina rece a zorilor năvăli în încăperea pustie.

V

Sus, pe cer, scânteiau nori argintii. Pe coline şi pe malurile pinului pâlpâiau pete galbene de păpădie. Umbrele răzleţe ale norilor dezmierdau domol pământul bătrân, o dată cu vântul şi cu razele blânde ale soarelui. Sub fierul plugului, ogorul se despica în valuri brune şi lucioase. Trebuiau sădiţi cartofii, şi iapa bătrână trăgea vârtos la plug, cu vinele încordate şi umflate puternic sub pielea albă şi netedă.

Omul păşea liniştit peste pământul gras şi odihnit, strângând în mâini coamele plugului. Minunată senzaţie să calci astfel, pe moale, şi să-ţi încânte privirea nuanţa cafenie a

brazdei proaspăt răsturnate, după priveliştea stearpă a pământului de pe coastă. Umbre fugare de nori îi alunecau în cale, iar vântul îi mângâia uşor fruntea înfierbântată de muncă. Sus, în văzduh, tivul norilor scânteia argintiu şi, în gardul de mărăcini din jurul curţii, clipeau tainic tufe albăstrii de ienupăr. În sufletul lui Aaltonen se deşteptă un chiot de bucurie, care puse stăpânire pe întreaga lui fiinţă, pe măsură ce spinteca brazdele cu plugul. Femeia îl urma de aproape, potrivind cartofii despicaţi în pământul moale şi bun. Mergea în urma plugului, aplecându-se şi ridicându-se într- una, fără să obosească, cu mâinile pline de pământul negru şi cu părul blond fluturând în vânt.

Lucrau numai ei doi şi cartofii trebuiau sădiţi încă azi. Bătrânul Hermann era bolnav, aşa că nu se putea conta pe el. O dată cu primăvara, obrazul lui osos şi uscat se gălbejise, şi cu cât soarele încălzea mai tare, cu atât îi dădea în vileag mai fără milă slăbiciunea. Flaminii lui şuierau la fiecare

respiraţie. Nu s-ar fi dat în lături de la muncă, dar pieptul bătrân nu-l mai ţinea. I-ar fi plăcut să lucreze ca înainte, fără întrerupere. Toată viaţa îşi văzuse conştiincios de treabă, ştiind să-şi cruţe puterile adevărate pentru munca grea a aratului şi a semănatului.

E drept că pământul nu era al lui; oricum însă, trebuia să-i poarte de grijă, ca să răsară ceea ce însămânţase. Pentru el, priveliştea cea mai tristă era aceea a unui ogor neîngrijit şi nearat la timp.

De astă dată, de cum se lăsă amurgul, bătrânul se aşeză pe prispa casei, încovoiat şi cenuşiu la faţă, iar când Aaltonen se apropie, îi spuse gâfâind:

— După câte îmi dau seama, eu am cam isprăvit cu munca la câmp, o dată pentru totdeauna.

— De ce nu te duci la doctor ? — îl întrebă, într-una din seri, văzându-l că abia se mai târăşte la masă. Bătrânul se mulţumi să zâmbească sleit, un zâmbet trist de moşneag fără puteri. Ce să caute el la doctorii de la oraş, ce-ar putea să-i mai folosească lui ştiinţa orăşenilor? Mâna lui bătrână tremura puternic, ţinând cuţitul sau tăind felia de pâine, ca s-o ducă la gură.

În dimineaţa aceea se sculase însă devreme şi intrase în bucătărie. Îşi îmbrăcase hainele de sărbătoare şi ţinea în mână o geantă neagră, învechită, de voiaj, legată cu o sfoară în lipsa încuietorii, rupte înainte cu cine ştie câte decenii. Femeia îi pregăti câteva felii de pâine cu untură, le împachetă şi bătrânul porni spre coasta care ducea în sat. Aaltonen vru să-l ducă cu trăsura, până jos, la staţia de autobuz, dar bătrânul se indignase peste măsură.

— Şi cu cartofii ce faceţi, mă rog ? Nu, e nevoie de cal aici. Pe mine au să mă poarte până acolo picioarele astea slăbănoage. Cunosc ele bine drumul, cum să nu-l cunoască ?

Astfel se întâmplase că bătrânul plecă, iar ei rămaseră să isprăvească singuri munca până

seara.

Omul din camera închisă cu lacăt nu se mai agita acum de fel. Zăcea nemişcat, din zori

până noaptea târziu, posomorât şi apatic. N-avea chef de lucru, dar nici nu-i dădea cineva ghes. Radia parcă din întreaga lui fiinţă blestemul stârpiciunii, ameninţând apăsător ogoarele. Lui Aaltonen i se părea că tot ceea ce nemernicul atinge cu mâna lui e osândit la moarte. Mâinile acelea respingătoare şi lipsite de vlagă ştiau numai să pustiească, nu să rodească şi să producă. Nu trebuia deci să atingă acest pământ negru şi bun, fiindcă l-ar fi ucis şi l-ar fi făcut să nu mai rodească.

Uneori mai ieşea şi el în curte şi se oprea în loc, holbându-se în jur. Se ferea însă de ei, îşi rodea pe furiş unghiile, umbla fără nici o ţintă câtva timp, apoi se înapoia în odaia lui, fără să-i pese dacă e încuiat pe dinafară sau nu. Femeia îi punea bicarbonat de sodiu în mâncare şi i-o ducea în cameră, pentru că refuza să mai mănânce cu ei la aceeaşi masă şi nici să dea ochii cu ei nu mai vroia. Apatia lui aducea, cel puţin în aparenţă, o oarecare linişte în casă. Lucrând acum împreună pe arătură, nici unul nu se mai gândea la el. Sumbrul locatar al odăii încuiate se ştersese treptat din amintirea lor.

Mâncare caldă nu prea mâncau, fiindcă nu era cine să le-o gătească. Femeia aducea un fel de pastramă şi ceva conserve, iar când soarele ajungea în creştetul bolţii, se aşezau în marginea pădurii ca să mănânce. Aaltonen deshăma calul în apropiere şi îi aşternea în faţă un pumn de ovăz, scotocit cu mare greutate de pe fundul vreunei lăzi. Îl lăsa slobod, ca să zburde câtva timp prin pădure. Femeia îşi spăla mâinile la izvor şi le ştergea în muşchiul moale şi cald. Pe urmă rupea un codru de pâine pentru Aaltonen, care îi privea lung mâinile frumos croite şi puternice, înăsprite de muncă. Ochii lui aveau o expresie deschisă şi gravă. Mâncă pâinea şi bău câteva înghiţituri de bere amăruie. Laptele trebuia cruţat, spre a putea duce o cantitate cât mai mare fermierului. În timpul primăverii, acesta era singurul lor venit.

Munciră amândoi până la ora prânzului, apoi se tolăniră în iarbă, spre a se odihni puţin, ca ţăranii. O bucurie molcomă năpădi inima bărbatului, înviorându-l şi încălzindu-i toată făptura. Nu încercase niciodată până atunci o astfel de stare sufletească. Nu făcu nici un efort s-o înţeleagă şi nici să iscodească pricina acestei fericiri ciudate. Nu se gândea la nimic: o primea simplu, ea pe un dar şi ca pe o sărbătoare a inimii, după atâtea zile cenuşii şi amare... ca pe-o înseninare sau ca pe-o rază de soare, după atâta vreme mohorâtă. Ziua de azi i se părea binecuvântată şi sfântă.

Mâncase şi se tolănise pe pajiştea încălzită de soare şi uscat de vânt. Femeia se culcase şi ea, cu mâinile încrucişate sub cap. Privea cerul şi norii tiviţi cu argint. Obrazul i se rumenise în timpul lucrului, părul neîngrijit strălucea acum moale, iar privirea ei părea mai caldă că de obicei. Privea îngândurată cerul fără hotar.

În timpul muncii dinaintea prânzului îşi vorbiseră rar, iar cât mâncaseră nu avuseseră prilejul; acum însă, odihnindu-şi trupul şi mâinile trudite, bărbatul iar fi dorit să vorbească, să-i destăinui într-un fel oarecare sentimentul acela bun care îl cuprinsese ca o minune, fericirea aceasta inexplicabilă şi chiotitoare care îi copleşise inima. Căută stângaci şi nepriceput cuvintele potrivite şi, în cele din urmă, întrebă fără să întoarcă ochii spre femeie:

— Oare ce-o fi făcând la oraş, bătrânul Hermann ?

De la sosirea lui Aaltonen la fermă, nu-şi vorbiseră niciodată decât despre cele legate de muncă şi gospodărie.

— N-am mai fost pe la oraş de vreo doi ani.

Fără să-şi desprindă ochii de pe boltă, ca şi cum ar fi vorbit în aer, rostindu-şi cu glas tare gândurile, adăugă:

— Când eram mai tânără, nu-mi puteam închipui că mă voi obişnui vreodată cu viaţa la

ţară.

Îşi trecu mâna, cu un aer obosit, peste faţă, de parcă ar fi şters de pe ea urmele trecutului,

tot ceea ce n-avea să se mai întoarcă niciodată.

— Acum asfaltul mi-ar obosi picioarele, iar mulţimea felinarelor mi-ar arde ochii. Oraşul e rău, oraşul e viclean. Îţi pustieşte sufletul, te nelinişteşte şi te face prefăcut, mincinos.

Tăcu şi privi iar norii. Aaltonen ar fi dorit să-şi exprime gândurile, dar îi veni greu. Vorbi cu glasul scăzut:

— Fabrica e şi ea tot atât de rea. După ce munceşti opt ore în şir şi, ieşind pe poartă, îţi priveşti mâinile, te întrebi dacă, în definitiv, ai făcut ceva ?

Tăcură amândoi o clipă. Pământul de sub ei era cald şi uscat de vântul care alunga vesel vălătucii norilor de pe cer. Mirosul greu şi dulceag al arăturii răspândea în jurul lor pace şi bucurie.

Femeia începu să-şi depene amintirile:

— Tata m-a dat la şcoală ca să mă instruiască. Era un om fără carte, dar deştept şi stăruitor. Avea brutărie şi a făcut avere la oraş prin sârguinţa lui. Îmi invitam deseori colegele de şcoală în casa noastră. Veneau şi mâncau cu poftă prăjiturile făcute de tata, îi zâmbeau amabil, dar de îndată ce el întorcea spatele, începeau să-l bârfească, încât îmi era ruşine de el. Citeam o sumedenie de cărţi şi credeam în ele. Devenisem orgolioasă, fiindcă tata cumpărase şi un automobil. În prostia mea, ajunsesem vanitoasă. Îmi cumpăram rochii frumoase cu banii tatii şi dădeam recepţii. Doamne !...

Îşi trecu din nou mâna peste obraz. Aaltonen privi mâna aceasta, care alunga fără vreo amărăciune urmele unei vieţi vanitoase. Îi vedea braţul gol până la cot şi trupul robust destins pentru odihnă, în haine de lucru, picioarele goale, murdare de pământ negru: dar sub pielea netedă şi aspră, vinele luceau albăstrii. Privi, în cele din urmă, şi ghetele scâlciate.

Femeia întrebă deodată:

— Ai lucrat timp îndelungat la fabrică, Aaltonen ?

Omul tolănit în iarbă tresări şi obrazul pârlit de soare i se îmbujoră. Răspunse cu greutate, întâlnind, fără să se mai tulbure, ochii albaştri şi îngânduraţi ai femeii:

— Opt ani.

Apoi, întorcându-şi privirile în altă parte, adăugă cu glasul tremurând uşor:

— De altfel, nici nu mă cheamă Aaltonen, cum v-am spus.

Soarele se ivi de după un nor, femeia făcu o uşoară mişcare, ducând mâna la ochi, ca şi cum ar fi voit să-i ferească de brusca strălucire a cerului. Aaltonen continuă cât se poate de calm şi pe acelaşi ton domol:

— Am minţit şi când spuneam că sânt necăsătorit. Acolo jos, în Finlanda de răsărit, am nevastă şi un copil, care va împlini curând şapte ani.

Glasul îi era acum sigur şi grav, dar mâna mare şi osoasă se strânse, involuntar, iar privirea i se pierdu în depărtări, dincolo de arăturile negre. Femeia, acoperindu-şi pe mai departe ochii cu mâna, continuă de parcă n-ar fi auzit cele ce-i spusese omul de lângă ea:

— Părea dintr-o familie bună, îmi vorbea despre afaceri importante, tutuia pe chelnerii din restaurantele mari şi îmi oferea de fiecare dată tot ce avea mai bun. Cu banii tatălui meu am mobilat o casă frumoasă; se pricepea cum nu se poate mai cine să arunce praf în ochii lumii, atunci când nu-l cunoşteai. Fireşte că părinţii lui, care îl ţinuseră până atunci la suprafaţă, s-au bucurat să scape de el. Nimeni nu mi-a destăinuit adevărul, cu toate că mai fusese odată într-o casă de sănătate. Era un lucru ruşinos, fireşte, astfel că nimeni nu se laudă cu aşa ceva. Iar eu, care nu

eram decât o tânără plină de vanitate, mă mândream cu el şi râdeam de farsele lui, când se îmbăta. Beam şi eu, pe vremea aceea...

Se ridică brusc şi adună resturile de mâncare în coş. Aaltonen se ridică şi el. Cu palma proptită de tulpina roşietică a unui pin, privea spinarea dreaptă a femeii, mijlocul ei de trestie şi linia frumoasă a coapselor sub rochia simplă de lucru. O dureroasă desfătare îl năpădi, în timp ce încerca să-şi imagineze cum ar arăta femeia aceasta dacă i s-ar topi din trup rigiditatea, dacă ar trece surâzătoare peste ogorul proaspăt arat, ducându-şi de mână copilul, propriul copil, pe câmp. Era o femeie voinică, în stare să muncească cu mâinile ei puternice şi ale cărei picioare calcă zdravăn printre brazde.

— Eu n-am avut niciodată alţi bani decât cei ne care i-am câştigat cu mâinile mele — zise Aaltonen. Cu toate astea, acolo departe, lângă fabrică, am avut o casă proprie, construită cu bani împrumutaţi. Am avut chiar o grădiniţă, pe care o îngrijeam singur şi o stropeam în fiecare seară. Am avut până şi un atelier, cu unelte şi masă de rindea. Seara lucram acolo, ca să-mi treacă de urât.

Se întrerupse spre a fluiera calul, făcându-l să iasă din pădure. Iapa albă năvăli dintre tufe si se opri, scărmănând pământul cu copita şi ciulind urechile. Aaltonen o apucă de coamă şi, peste grumazul calului, îi spuse femeii, care, întoarsă cu spatele către el, strângea ultimele resturi în paneraş:

— Toamna trecută, într-o seară, mi-am luat pălăria din cui şi am plecat pentru totdeauna de acasă. N-am mai putut răbda. Am lăsat totul acolo, casă, grădină, soţie şi copil, fără să cer sau să pretind ceva. Nici rămas-bun nu mi-am luat, am scos doar pălăria din cui şi dus am fost.

Prinse calul de căpăstru şi îl conduse pe câmp, înhămându-l la plug. Femeia îşi umplu coşul dintr-un sac şi se

luă după el. Toată după-amiaza merseră unul după altul; Aaltonen, în faţa, despica pământul odihnit şi plin de buruieni, femeia venea pe urmele lui, lăsând să cadă cartofii în brazda proaspăt tăiată. De fiecare dată când ajungea la capătul unei brazde, îşi îndrepta mijlocul ostenit, în timp ce Aaltonen întorcea plugul şi acoperea brazdele însămânţate. Mirişte era întinsă, astfel că abia când asfinţitul aprinse zarea şi umbra calului târându-şi sleit paşii începu să se alungească pe arături terminară cu lucrul.

Se întoarseră la fermă fără să scoată un cuvânt. Femeia ducea pe braţ coşul gol şi sacul în care fuseseră cartofii. Aaltonen, care mâna calul, o urma cu paşi ca de plumb.

A doua zi, Hermann se întoarse de la oraş. Bătrânul înainta cu paşi rari de-a lungul drumului, în mână cu geanta veche de voiaj, legată cu sfoară. Obrazul îi era pământiu şi supt de oboseală. Îngână un salut intrând în casă, transmise salutări de la oraş, apoi se retrase în cămăruţa lui ca să se culce.

Când Aaltonen se întoarse seara de ţa câmp, bătrânul şedea la locul lui obişnuit, pe laviţa de lângă fereastra; îi întinse de acolo o bucată de pâine de grâu.

— Un dar de la oraş — făcu el cu un uşor surâs, care îi însufleţi pe-o clipă faţa bolnavă.

Un val de căldură trecu prin inima lui Aaltonen. Era emoţionat, fiindcă de cel puţin douăzeci de ani nu mai primise daruri de la nimeni. Hermann strângea fiecare ban cu dinţii, Aaltonen o ştia bine, dar tocmai de asta darul lui avea şi mai mare preţ. Ţinând încurcat în mâini pâinea albă, întrebă:

— Ţi-a spus ceva doctorul ?

— Fireşte, mi-a poruncit mai întâi să mă dezbrac, m-a pipăit, m-a ciocănit, m-a ascultat, în timp ce-mi spunea când să răsuflu adânc, când să-mi opresc răsuflarea. Pe urmă mi-a

spus că am anghină în piept, adică astmă. Păi, zic eu, asta o ştiam şi eu, pentru atâta lucru nu e nevoie de ştiinţa doctorilor. Inima îţi bate şi ea slab, a mai zis. Nici asta nu mă miră, i-am răspuns, fiindcă munceşte fără răgaz de şaptezeci şi şase de ani, încât acum se osteneşte de-o nimica toată. Scuipă în asta, mă pofti el, şi îmi dădu o farfurioară. N-am avut încotro şi, ca să-i fac plăcere, am scuipat cât am putut mai mare. Pe urmă a vrut să mă bage-n spital şi m-a întrebat câţi bani am. Iac-aşa: clădesc, acolo la oraş, spitale mari şi scumpe; dacă n-ar avea decât bolnavi gratuiţi, cu ce le-ar mai întreţine? Le mai trebuie şi câte unul care să plătească. N-am nevoie de spital, i-am răspuns. Las' să mor acolo unde mi-am trăit viaţa. Mi-a scris o reţetă cu nişte medicamente, al naibii de scumpe. Când am aflat de la farmacist câte parale fac, am avut de gând să i le las lui. Dar mi-a fost milă de el, săraca! Şi el trebuie să trăiască din ceva, nu? N-am mai scos o vorbă, am plătit şi-am venit cu ele acasă.

Căzuse parcă o piatră grea de pe inima lui bătrână, ştiindu-se din nou acasă, la ferma veche, pe care o cunoştea atât de bine. Părea uşurat şi limba i se dezlegase. De obicei era tăcut şi

zgârcit la vorbă, de astă dată însă devenise aproape limbut. Aaltonen şedea pe laviţă, cu darul primit de la oraş în mâini, privindu-l încântat şi cu căldură.

— Ai dat greu de doctor ? — întrebă el.

— De la gară m-am dus întâi la nişte neamuri de-ale mele, ca să le cer adăpost peste noapte. De la ele am aflat adresa. Pe drum am mai întrebat. pe câte unul, astfel că am nimerit destul de uşor. Acolo însă am fost întâmpinat de o slujnică înfiptă, care mi-a spus că nu pot vorbi cu domni doctor decât peste două ceasuri, şi că să viu mai târziu. Ei las', mi-am spus, că până atunci prânzesc şi eu, şi m-aşez pe trepte, în faţa uşii, şi dau a-mi desface traista. Aştept eu vreme de vreun ceas. Atunci au început să sosească bolnavii; sunau pe rând la uşă, iar slujnica le dădea drumul înăuntru. A ieşit apoi şi mi-a spus că acum pot să intru şi eu. Pe urmă am aşteptat acolo în odaie, până mi-a venit rândul. Când simţeam că m-apucă foamea, mai îmbucam câte ceva, ca să omor urâtul. Asta nici n-ar fi fost aşa de rău.

— Doctoria e bună la ceva ?

— De scumpă, a fost destul de scumpă, aşa că trebuie să fie o doctorie foarte tare, fireşte. Uite aşa îmi vâjâia capul, când am tras din ea o înghiţitură zdravănă. Parcă îmi tăiase cineva răsuflarea.

Bătrânul zâmbi, cu un aer viclean...

— Poate că trebuie să iei mai puţin — făcu Aaltonen.

— Că bine zici. El mi-a spus să iau câte-o lingură, eu însă am voit să mă conving dacă-i destul de tare, dacă nu cumva mi-au dat doar apă chioară. Dar nu m-au păcălit... Cât p-aci să mă doboare, atât e de tare.

Bucătăria i se păru nouă lui Aaltonen; ai fi spus că intrase în ea viaţa şi o stranie căldură. Amurgul se prelungi şi el până târziu; la ceasul culcării, era încă o lumină limpede ca ziua, încât nici nu aprinseseră becul. În astfel de seri, în nemărginita şi binecuvântata linişte din jur, cei trei se

apropiau tot mai mult unul de altul. Al patrulea, cel care mocnea îndărătul uşii încuiate cu lacăt, nu-i mai tulbura de fel. Numai gândul că îl ştiau acolo, că există în preajma lor îi mai apăsa uneori. Aaltonen asculta tăcut peripeţiile bătrânului, iar femeia spăla vasele pe marginea vetrei. Doctoria înviorase puţin trupul istovit al lui Hermann şi strânse întriu-însul aducerile aminte. Cine ştie, poate tocmai fiindcă simţea că puterile îl lasă şi viaţa îi alunecă de sub picioare îşi depăna amintirile.

— Fie că mă crezi, fie că nu, am fost eu, pe vremea când eram flăcău, şi la baluri — spuse el, clipind vioi înspre vatră. De câte ori era vreo petrecere în satele vecine, n-aş fi pierdut-o pentru nimic în lume. Îţi era mai mare dragul să vezi cum îmi săltăm pe vremea aceea picioarele. Ţin minte că odată am vrut să mă fudulesc în faţa tinerilor, aşa că mi-am luat o pereche de galoşi. Peste mlaştină i-am dus în mână, ca nu cumva să se murdărească, şi i-am încălţat abia în sala de joc. N- ai teamă, m-au pizmuit toţi îţi erau acolo, fiindcă nimeni în sat nu avea aşa ceva.

Aaltonen zâmbi. Nu mai zâmbise demult astfel, nesilit, din toată inima. În clipa următoare însă, un gând dureros îşi făcu loc în mintea lui, gândul la toate câte trec, la despărţirile definitive din această viaţă. Ceea ce a fost, nu se mai întoarce niciodată. Şi durerea lui se topi, treptat, în melancolia amurgului.

— Aşa, zău — urmă bătrânul, pe un ton potolit, făcând pauze din ce în ce mai lungi Mult am mai ţopăit cândva, fiindcă eram tare zăpăcit. Un hăbăuc, nu alta. Ei, dar acum s-a sfârşit de-a binelea. Gata cu toate! Nu mi-ar plăcea s-o tărăgănez prea mult. De groapă nu mi-e teamă, cât despre iad, nu mai e la modă azi să crezi în el. Unii zic că nici raiul nu există, rai din acela de care îmi vorbea maică-mea, pe vremuri. Bisericile nu le-am cercetat prea des, recunosc. De ani de zile n- am mai călcat pragul Casei Domnului. Acum însă tare-aş vrea să mai

merg o dată, la comuniunea de duminică. Vinul şi pâinea sânt tot cele de odinioară, însă i-am făgăduit bietei mele mame că, în clipa când voi simţi că mi se apropie sfârşitul, am să mă împărtăşesc cu cele sfinte.

— Lasă deocamdată moartea în pace — îi reteză vorba Aaltonen. Simţi însă şi el că vorbele sună fals. De ce n-ar vorbi despre moarte, dacă prin asta îşi uşurează sufletul ? N-are nici un rost să se apuce tocmai ei de prefăcătorii şi să ocolească adevărul. E altceva acolo unde oamenii trăiesc în grupuri mari şi se vâră unii în alţii, de frica propriilor lor gânduri. Acolo toţi să amăgesc şi se mint reciproc, ascunzând realitatea morţii după cuvinte înflorite, dar întotdeauna false, chiar când simt aproape suflul morţii şi sânt nevoiţi s-o primească, fie că le place, fie că nu. Dar ei trei, aici, în casa asta sumbră, se pot lipsi de toate prefăcătoriile şi îşi pot îngădui să fie sinceri şi descătuşaţi de nişte convenienţe care nu înseamnă nimic.

În bucătăria care se întuneca, Aaltonen, cu pâinea albă în mână, se gândi la ziua propriei sale morţi. Rupsese o dată pentru totdeauna cu trecutul, îşi luase într-o bună zi pălăria din cui şi pornise în lume pe-un drum întomnat, părăsind totul, în timp ce coşurile fabricii mocneau întunecate, în văzduhul însângerat al amurgului. Nu se gândise niciodată de atunci că s-ar mai putea întoarce vreodată acolo de unde plecase. Tot ce a fost altădată a trecut, s-a dus, şi nu mai cunoaşte drumul care duce îndărăt. Ştia acum că oriunde va fi să-l găsească moartea, în ceasul acela va fi cu desăvârşire singur.

Fusese toată viaţa un om închis în gândurile lui, încrezător doar în propriile-i puteri, lipsit de sprijinul altora. Când era copil, colegii de joacă îl luau în zeflemea pentru că era încăpăţânat şi nu prea lăsa din ale sale nici în ruptul capului. Cu cine s-ar fi putut împrieteni ? Nu există legătură sufletească în stare să reziste până la capăt încercărilor grele ale vieţii. Până azi cel puţin, nu bănuia că se pot înfiripa între oameni şi alt fel de legături decât cele superficiale şi trecătoare.

Îşi simţea trupul vânjos şi întreg, plămânii perfecţi, inima sănătoasă şi puternică. I se prezicea, după obişnuitele socoteli omeneşti, viaţă lungă de acum încolo şi, poate, o agonie anevoioasă. Căci, fără voia lui, omul luptă şi se apără împotriva nimicirii sale. Până acolo însă, mai era cale lungă...

Săptămânile treceau, lunile se transformau în ani. Zilele erau când bune, când rele, iar amintirile trecutului păleau, până aveau să se şteargă cu totul. Dar drumul lung, pe care îl mai are în faţă, e sortit să-l străbată singur, neîntovărăşit de nimeni.

Şedea tăcut pe laviţă, cu pâinea albă în mână, şi nu-şi mai dorea nimic de la viaţă. Nici nu putea să-şi închipuie că, vreodată, ar putea fi fericit ca acum. Apoi, pe neaşteptate, îl cutremură gândul că tot ce se întâmplă acum cu el e binele său cel mai mare cu putinţă, că niciodată în viaţa lui nu s-a

simţit încă atât de fericit, de împăcat.

Femeia se ridică şi se întoarse cu faţa către el. În umbra încăperii, faţa ei răsfrângea o lumină palidă, iar ochii-i albaştri străluceau împăienjeniţi. Bătrânul şedea ghemuit pe laviţa de sub fereastră, cu coatele proptite în genunchi şi vorbea cu glas sugrumat despre moarte şi despre împărtăşanie.

Cât e de săracă şi de modestă viaţa omului, gândi cu tristeţe Aaltonen, şi ce puţin cere spre a fi îndestulat şi pe deplin fericit în adâncul sufletului îl supăra însă şi îl întărită faptul că, în acest amurg molcom, îl încercase şi pe el fericirea trecătoare a celor smeriţi şi că ea zăbovea în preajma lui încă de dimineaţă.

Buzele lui căutară, descumpănite, prin întuneric,

cuvintele, rugăciunea pe care s-o rostească

pentru ca măcar puţinul acesta să nu i se risipească. Cunoştea de mult avariţia vieţii, care îşi împarte cu zgârcenie bucuriile şi că fericirea e însoţită, ca o umbră, de teama de viitor. Plătise până acum din plin puţinele clipe de mulţumire. Era gata s-o plătească şi pe cea de acum, orice preţ i-ar pretinde pentru ea soarta. De pe buzele lui răsărea, bolborosind, o rugăciune, pentru ca să nu i ase destrame în suflet bucuria clipei de acum şi să n-o piardă, aşa cum pierduse până atunci toate în câte crezuse şi nădăjduise.

VI

Vara veni senină. Sămânţa încolţi pe toată întinderea

arăturii şi, cât cuprindeai eu ochii,

pământul sterp de odinioară înverzi generos. Pe cărarea care ducea la pădure răsunau în amurg tălăngile vesele ale vitelor, care se întorceau de la păşune. Ziua, în lipsa lor, spoiră grajdul cu var.

Peste noapte, încăperile casei deveniseră înăbuşitoare. Aaltonen îşi cărase boarfele sărăcăcioase în grajdul mai

răcoros, în patul cu miros plăcut şi curat de rufă spălată. După ce isprăvea cu lucrul de peste zi, se aşeza pe trepte şi privea pierdut iarba tânără, răsărită în toată curtea, şi satul din depărtare, de sub cerul boltit. Apoi, sătul de atâta contemplare, se culca în aşternutul din grajd; paiele trosneau plăcut sub cearceaful aspru.

Bătrânul era însă bolnav. Nu se tânguia şi nu prea vorbea cu nimeni despre starea lui, dar respiraţia grea îl împiedeca să muncească. Trupul îi devenise vrăjmaş şi străin, nu mai dorea decât odihna. Băgă de seamă îngrozit că membrele nu-l mai ascultă, membrele care îl slujiseră cu credinţă viaţa întreagă şi care duceau la bun sfârşit orice muncă, fie oricât de grea. Braţul refuza să mai ridice găleata cu apă şi scăpa până şi cele câteva bucăţi de lemne pe care trebuia să le aşeze sub vatră. Trupul îi atârna greu şi picioarele se împotriveau celor mai uşoare mişcări. Se oprea mereu şi, când încerca să se mişte, apuca neputincios aerul cu mâinile.

La început îl supără nespus împotrivirea aceasta neaşteptată a propriului trup, simţindu-şi sângele năvălind sub fruntea-i lividă. Orice răzvrătire şi orice tulburare fură însă zadarnice: trebuia să se resemneze cu toate câte nu mai puteau fi schimbate. Se odihnea de obicei pe marginea şanţului, dezmierdînd pe furiş firele de iarbă, atingînd cu nesfîrşite atenţii cîte un clopoţel sau vreo gînganie gălbuie care i se încurca printre degete. Uneori îl privea pe Aaltonen cum munceşte. Se aşeza pe undeva, prin apropierea lui, şi mai schimba din cînd în cînd cîteva cuvinte cu el, nu atît ca să stea de vorbă, cît să-i simtă prezenţa dătătoare de putere.

Se instala pe treptele din faţa casei şi se cufunda în vise. Privea cerul imens de vară şi lumina schimbătoare, străduindu-se distrat să potrivească minerul coasei în tăişul slăbit sau să îndrepte dinţii strîmbaţi ai furcii. Ochii lui bătrîni şi stinşi nu se mai săturau să-l privească pe Aaltonen, care lucra pe aproape, gol pînă la brîu. Era un bărbat în floarea vîrstei, cu trupul proporţionat şi puternic, cu umeri laţi şi mijlocul îngust. În toiul lucrului, muşchii i se desenau armonios sub pielea netedă. În neputinţa lui, bietul bătrîn nu-şi dădea seama că încearcă în acest fel să se împărtăşească din puterea îmbelşugată a celuilalt. Pe măsură ce-l privea, apăsarea din piept scădea treptat, ochii i se limpezeau iar şi îşi putea mişca picioarele cu mai mare uşurinţă. De parcă, în adevăr, o părticică din vigoarea semenului său ar fi trecut pe nesimţite în trupul său vlăguit.

Adeseori, la ceasul mulsului, zăbovea în grajd, pe lîngă vaci. Le mîngîia Spinarea şi privea lung cum mulge femeia. Un instinct orb, mai puternic decît orice judecată, îl mîna în preajma trupurilor calde şi pline de viaţă fremătătoare ale vitelor. Dacă se năştea într-un alt veac, nu ca simplu muncitor, ci gospodar înstărit, îşi cumpăra poate o femeie tînără şi puternică, culcîndu-se noaptea alături de ea, ca să-i pătrundă trupul uscat şi rece sîngele ei proaspăt şi fierbinte.

Şi, cine ştie, poate că, spre uimirea tuturor, în felul acesta şi-ar fi putut prelungi viaţa. El unul n-ar fi găsit nimic rău în asta, mai cu seamă că ceea ce ar fi cîştigat în acest fel i se părea destul de preţios. Aşa însă, în starea de acum, nu dorea de fel să-şi mai prelungească zilele. Simţea lămurit că i se apropie sfîrşitul şi un nepotolit dor de odihnă puse stăpînire pe toată fiinţa lui. Dorise cel mult să mai trăiască această vară, să ia şi el parte la seceriş, ca să se poată bucura de marea, înălţătoarea clipă încă o dată, pentru ultima oară.

Se gîndea la moarte cu un calm bătrânesc şi dureros. Nu-l îngrozea de fel, ci, dimpotrivă, o vedea blîndă şi împăciuitoare; iubea adînc, din toată inima, pămîntul care avea să-l primească în măruntaiele lui. Viaţa îi stîrnea în suflet mai degrabă amărăciune, această viaţă plină de gînduri, de dezamăgiri şi de întîmplări cumplite. Aşezat acolo, pe treptele din faţa casei, valul amintirilor îi aducea şi lua domol mai departe toate peripeţiile trăite de-a lungul celor şaptezeci şi şase de ani. Moartea nu se apropia ca un duşman de temut de bătrînul Hermann.

Aaltonen îl privea de multe ori pe furiş, cu o nesfîrşită milă. Rînd pe rînd, trecură zilele însorite ale verii şi nopţile albe de lumină, iar peste semănăturile de un verde gras răsunau cîntecele păsărilor, numai trupul slab al bătrînului se sfrijea văzînd cu ochii. Hainele atîrnau de pe el, din zi în zi mai largi, obrazul galben deveni colţuros, mustaţa căruntă se pleoşti neînsufleţită, iar gura ştearsă se transformă într-o dungă subţire şi incoloră.

Moartea a început să-mi dea şi mie tîrcoale, îşi spunea Aaltonen, împrietenindu-se cu gîndul acesta. Nu se temea nici el de moarte, dar trupul său tînăr şi plin de vigoare se împotrivea din răsputeri acestei tovărăşii. De cîte ori se apleca să smulgă de pe marginea şanţului un pumn de iarbă ca să-şi şteargă cu ea cizmele mînjite de noroi, sau desprindea seara, din cui, piatra de tocilă, întorcîndu-se să întîlnească

pe-o clipă privirea femeii de lîngă vatră, gestul lui nu era decît o bîjbîială după viaţa pe care o căuta, încercînd s-o apuce cu mîna lui mare şi vînjoasă. Femeia nu-i mai ocolea acum privirea, ci o înfrunta calm, cu seriozitate. În acest timp, moartea se plimba în preajma lor, sub înfăţişarea bătrânului Hermann — moartea, buna lor prietenă şi vechea lor cunoştinţă.

Da, femeia îl privea acum tot mai des, prelung şi liniştit, în adîncul ochilor, fără să-şi mai întoarcă faţa de la el. Apropierea lui Aaltonen o liniştea. Îi plăcea să-i privească mîinile cînd apuca cu ele vreun obiect, cu mişcări sigure şi liniştite. În palmele lui, securea se lăsa bucuros mînuită, iar iapa nărăvaşă, care mai ciulea şi acum urechile de cîte ori îl vedea, ridica supusă copita şi i-o aşeza pe genunchi, ca să i-o potcovească. De unde lua omul ăsta atîta calm şi o atît de minunată stăpînire de sine?

Căuta să şi-l imagineze în alte împrejurări, într-un alt mediu, printre orăşenii pestriţi, cu mişcări greoaie, care, cu maşini asurzitoare, sfredelesc pietrele pentru şantierele lor de construcţii

sau se îmbulzesc în staţiile tramvaiului, după terminarea lucrului, călcîndu-se unii pe alţii pe picioare. În închipuirea ei, încercase să-l plaseze în huruitul ameţitor al atelierelor de prin fabrici, acolo unde razele soarelui nu pătrund niciodată prin geamurile înecate în praf. La sunetul sirenei, sute de oameni lasă din mîini uneltele de muncă şi se înghesuie în strada pustie, tivită de un şir nesfîrşit şi monoton de căsuţe uniforme, cu cîte un petic de grădină pătrată şi brazi croiţi după acelaşi tipar. Poate că şi acolo s-ar simţi la largul său, mînuind cu o îndemînare calmă maşinăriile complicate, pentru ca dimineaţa, la chemarea sirenei, să iasă calm pe uşa căsuţei spoite cu var, pornind-o pe aleea nesfîrşită de brazi, la munca lui de toate zilele. Deosebirea era însă foarte mare. Acolo, el n-ar fi decît un ins fără vreo însemnătate — unul din cei mulţi — verigă minusculă în lanţul fără capăt al oamenilor uniformi, cu faţa, cu mîinile şi cu ochii asemănători cu ai celorlalţi. L- ar interesa şi pe el, ca pe alţii, doar sporul de salarii, adăpostul şi bucata zilnică de pîine. Şi n-ar însemna mai mult decît oricare altul dintre sutele de muncitori, nici pentru sine însuşi, nici pentru alţii. Făcuse doar încercarea, tărăgănându-şi viaţa ani în şir, fără să poată năzui la o viaţă liberă, descătuşată de a altora. Pe cînd aici e liber, un om deosebit şi necesar. Fără el, pămîntul s-ar părăgini şi laptele s-ar acri în doniţe. Aici nu este nici unul care să-i semene, nici unul care i-ar putea înlocui obrazul, mîinile, ochii. Dacă ar pleca dintr-o fabrică, a doua zi un altul i-ar lua locul, unul care şi-ar face datoria la fel de bine. Dacă însă ar pleca de aici, locul lui nu l-ar mai putea lua nimeni, niciodată.

Se cutremură pînă în străfundul sufletului ei şi îşi împreună mîinile. Gîndul că vreodată străinul ar putea părăsi ferma o obseda ca teama de o mare primejdie. Descoperise în sinea ei, aproape fără să-şi dea seama, un sentiment pe care refuza să-l recunoască, ocolindu-l inconştient. Un sentiment profund şi dogoritor, izvorât din adâncimea întunecată a

sufletului, o copleşi cu desăvârşire. Ştia acum că, dacă s-ar întâmpla ca într-o bună zi străinul să-şi ia pălăria din cui şi traista din cămară, ar rămâne în urma lui un gol atît de îngrozitor şi o luptă atît de dureroasă, cum nu simţise niciodată pînă atunci.

Cu toate acestea, străinul nu era decît un muncitor de rînd, un biet argat cu cizmele ferfeniţă. Mânca din briceag şi nu se folosea nicicând de batistă. Ea îi spăla rufele şi ii freca, la fiecare început de săptămână, cămaşa la pârâu, o cămaşa îmbibată cu năduşeală de trup vânjos de bărbat. Trăise înainte la oraş, la mese frumos împodobite, sub candelabre imense, îmbrăcată în rochii decoltate, cu umerii goi. Citise o mulţime de cărţi şi se căznise cu şcoala şi examenele, însuşindu-şi toate cîte îi păreau atunci, sub bolta măreaţă a bibliotecilor, nemaipomenit de importante. Admirase uriaşele clădiri de piatră şi silueta lor sumbră proiectată pe cerul în amurg, maşinile cu faruri orbitoare care lunecau pe asfaltul străzilor şi i se păruse nespus de atrăgător şi frumos jocul reclamelor luminoase, fiindcă aşa auzise de la alţii şi tot aşa citise în cărţi. Apoi îşi dăruise trupul unui bărbat nevolnic, care o dorise. Pe vremea aceea credea că atît ajunge, că aşa trebuie să fie, dar îşi înţelesese greşit propria fiinţă. Trupul îi rămăsese de atunci asemenea unui potir gol, pe care viaţa nu izbutise niciodată să-l umple.

Acum însă ştia că toate acestea sânt nimicuri sterpe şi năroade, că adevărat nu e decît acest
străin taciturn şi grav. Dacă el ar pleca vreodată de aici, dacă nu l-ar mai vedea cu spatele gol şi vânjos, cu pielea arsă de soare lucrând liniştit în faţa casei sau mai departe, pe arături, şi dacă nu şi-ar mai putea odihni privirea în ochii lui calmi, în amurgurile cînd întunericul coboară pe încetul, un gol de moarte i-ar pustii sufletul şi toate în jurul ei. Ce-i pasă că acolo, în lumea aceea depărtată şi stupidă, în care fiecare vorbă şi fiecare atingere e mincinoasă, se mai gândeşte

cineva la el? Trupul de orăşean e debil şi neputincios. Oamenii aceia, cu glumele şi ideile lor, nu valorează cît mîinile pricepute la muncă ale unui trup bine legat de bărbat sau de femeie.

Da, pe toate le învăţase de atunci. Ştia acum că lumea pe care o părăsise demult, e goală, mincinoasă şi lipsită de sens. Lumea aceea nu-i mai poate spune nimic, nici nu-i poate lua ceva. Numai adevărul dintre-însa, cele trăite şi simţite de propria ei fiinţă sânt cu adevărat ale sale. Iar acest adevăr nou, dobândit cu atîta greutate, valorează infinit mai mult decît toţi anii risipiţi din trecut şi decît toată ruşinea, tot păcatul şi deşertăciunea oraşului. Iar dacă e aşa, atunci a cîştigat totuşi ceva, suferinţa ei n-a fost întru totul zadarnică.

Se aplecă să-şi spele mîinile în pârâu, după ce mulsese vacile. Apa întunecată ţi răcorea plăcut mîinile înfierbântate şi crăpate de muncă. Sus, printre copacii de pe coasta muntelui, se auzea sprinten clinchetul tălăngilor răsunând pînă departe, în aerul proaspăt al dimineţii. Un zâmbet înflori pe faţa femeii, primul zâmbet după atîta vreme îndurerată. Nu credea să mai poată zâmbi vreodată; acum însă, în dimineaţa aceasta strălucitoare, zâmbetul răsări sprinten, fără nici

un motiv, aşternându-i-se pe chip şi inundându-i toată făptura. Simţea că tot trupul zâmbeşte, că braţele îi sânt vii şi puternice, iar bustul i se leagănă molatic, gata să plesnească sub ţesătura aspră a rochiei. 0 bucurie clocotitoare fremăta în toată fiinţa ei şi, în revărsarea asta nepotolită, ochii femeii se împăienjeniră de lacrimi, iar din adîncul sufletului îi ieşiră la iveală toate simţămintele amorţite atîta amar de vreme, toate cîte se pitulaseră acolo, în şirul zilelor îngheţate ale vieţii ei amarnice. Acum se eliberase şi sorbea lacomă lumina şi căldura dimineţii de primăvară.

Şi, în timp ce pe braţele ei se rostogoleau mărgele răcoritoare din apa pârâului, se deşteptă întriu-însa simţirea pângărită şi ucisă din trecut, topindu-i încetul pe încetul rigiditatea bolnăvicioasă, încăpăţânarea aspră şi mândria aceea prefăcută a trupului ei umilit. Din ochii ei de gheţuri albastre nu mai curgea potopul de lacrimi al dezamăgirii, mai amară decît moartea, ci plânsul cald şi binefăcător al eliberării.

Îşi şterse încurcată, cu colţul şorţului, ochii înroşiţi de plâns şi îi acoperi cu mâneca murdară a cămăşii. Dar lacrimile îi curgeau într-una, arzându-i mîinile roşii şi crăpate de muncă. îşi şterse din nou lacrimile şi, fără să vrea, privi în jur să vadă dacă nu era cineva în apropiere. I-ar fi venit mult mai uşor s-o vadă cineva desculţă, decît să-i fi urmărit priviri străine plânsul şi zâmbetul acesta tăinuit.

Nu îndrăzni multă vreme să se întoarcă în casă. Se opri în faţa băii fumegînde, fărâmiţând între degete o crenguţă de brad mirosind a răşină, apoi se abătu fără grabă pe la coteţul de porci. Cele două animale, chinuite de foame, scurmau acum pămîntul şi, cînd o văzură, prinseră să geamă şi să grohăie, cu picioarele dinainte căţărate pe gardul de scânduri. Cu toate acestea, nu se grăbi să le dea de mâncare. Se răzimă de gard şi, înainte de a intra în bucătărie, privi o vreme zâmbind, cu o stranie satisfacţie, zbuciumul animalelor înfometate.

În cele din urmă, începu să pregătească lăturile; zdrobi în pumni o grămadă de cartofi fierţi rămaşi de la prânz în oală, şi îi amestecă cu nutreţ. Cartofi nu prea avuseseră din belşug în acest an, dar se îndură totuşi să le dea de astă dată porcilor o găleată plină. Să aibă şi ei azi o zi de sărbătoare!

Intră în coteţ, făcându-şi loc cu genunchii vânjoşi printre animalele flămânde şi le turnă lăturile în jgheab.

Fără să-i mai pese de porcii care înfulecau cu lăcomie, azvârli găleata lîngă peretele grajdului şi se căţără sus, în pod, să vadă dacă nu se ouaseră acolo găinile. Umblau slobode prin curte şi îşi ascundeau ouăle pe unde se nimerea.

În podul grajdului găsi doar câţiva pumni de pleavă de ovăz, pe care îi adună de pe jos. Soarele strecura raze orbitoare printre crăpături şi prin găuri, luminând grinzile întunecate. De găini, nu era nici urmă. Unde să fie ? Se lăsă în genunchi în pleava de ovăz; locul era atît de îngust, încât îşi turti sânul de-o grindă. Printr-o răsuflătoare a podului se zărea casa şi curtea. Mărul bătrîn fusese năpădit de muşchi, dar ultimele flori roşii tocmai plesneau, pe crengile lui, din închisoarea mugurilor.

Aaltonen ieşi chiar în clipa aceea din grajd, cu hamurile atârnate pe umărul gol. Mijlocul lui era puternic şi mlădios ca trestia, iar mersul lui era liniştit, ritmat şi frumos ca al ţăranilor; braţele şi pieptul îi străluceau pârlite de soare.

Timp de opt ani fusese muncitor într-o fabrică, undeva,

în capătul celălalt al ţării; căsătorit,
îşi părăsise soţia şi copilul; poate că în faţa
oamenilor şi a legilor era un nemernic.

Cum privea prin răsuflătoarea podului spre întinderea inundată de soare, îl vedea şi îl privea numai pe el. Simţea că sîngele îi năvăleşte în obraji, dar nu se sinchisi, fiindcă nu putea nimeni s-o vadă. Putea chiar să zâmbească în voie, acolo, în întunericul podului de grajd, pentru că zâmbetul ei

era ascuns de priviri străine.

O cuprinsese un fel de toropeală, membrele i se moleşiră. După atâţia ani de rigiditate îndârjită, încerca acum o senzaţie ciudată.

Se întoarse totuşi, peste puţin, în casă şi mătură bucătăria cu o mătură înnădită din crengi înverzite. În uşa încăperii vecine apăru deodată bărbatul ei, cu părul răvăşit şi ochii umflaţi de somn. Cu o mână îşi ţinea izmana să nu-i cadă; la cealaltă îşi rodea unghiile. Ceru smerit o ceaşcă de cafea. Femeia însă nu-l auzi şi continuă să măture liniştită. Omul şovăi cîteva clipe, apoi, hotărându-se deodată, îşi târî picioarele pînă la cuptor, unde îşi turnă cafea rece într-un urcior. După ce o bău, rămase pironit locului, privindu-şi nătâng soţia. Un tremur brusc îi agită guşa umflată şi, săltându-şi izmenele căzute, făcu o mişcare să apuce braţul femeii.

— Să nu m-atingi !

Tresări speriat şi se retrase câţiva paşi, descumpănit, înainte însă de a se târî, bombănind şi afurisind, în încăperea lui, o privi bănuitor, cu ochii lui spălăciţi şi răi. La naiba cu afurisita asta de viaţă, s-o înghită iadul... iadul... Şi repetă ultimul

Glasul ei era sugrumat, dar aspru. Bărbatul nu auzise niciodată pînă atunci

cuvânt mult timp încă, pînă se sătură de el. Abia atunci se domoli şi îşi înghiţi amărăciunea.

Acum nu-l mai servea nimeni. Trebuia să se scoale şi să-şi vadă singur de nevoi, lucru care,

bineînţeles, îl înfuria peste măsură. Ar fi preferat să i se poruncească sau să se poarte toată lumea sever cu dânsul, fiindcă în acest caz s-ar fi simţit cel puţin martirizat, un suflet neînţeles care se desfată torturându-se singur. Da, îi distruseseră viaţa, îi jefuiseră marile posibilităţi, iar acum toţi îl părăsesc, nu-l mai bagă nimeni în seamă — pe el, un bolnav nenorocit - nici cît pe un câine. Noaptea e încuiat în cuşca lui, întocmai ca un animal, nu se poate duce nici până-n sat cînd ar avea chef. Or, nimic nu e mai plictisitor decît să cutreiere cît e ziua de lungă pădurea şi să azvârle cu pietricele după păsări şi veveriţe. Nu mai e lăsat nici cel puţin să împungă porcii cu ace de gămălie. Bătrînul Hermann, care l-a prins chinuindu-i, l-a bătut cu o varga.

Nu suferea să vadă sânge, căci leşina de groază cînd i se făceau injecţii în coapsă, dar animalele le chinuia cu sete.

Fireşte că îşi greşise viaţa. De ani de zile nu mai era bun de nimic. Ţăran, scurmător de pământ, n-are să se facă însă niciodată; asta era sub demnitatea sa. Nici chiar dacă ar avea vreo cîteva sute de pogoane de pământ şi capitalul necesar. Pe cînd aşa...

Uneori se pomenea că visează cu ochii deschişi, urzind planuri peste planuri în legătură cu marele

capital şi cu moşia fără margini. Curând se plictisi însă şi de visuri. Se tolănea istovit pe pat şi privea lung la fetele cu păr tuns din pozele fixate pe perete. Prin mintea lui se perindau imagini de odinioară, din vremurile bune, cînd avea bani

mulţi, băutură şi femei. Cîte o dâră de salivă i se prelingea din colţul gurii, dar n-o băga în seamă.

Suferea din pricina femeii. Ea îi distrusese viaţa încă de la primele elanuri ale tinereţii,

Glasul ei era sugrumat, dar aspru. Bărbatul nu auzise niciodată pînă atunci

fiindcă era o făptură aspră, rece, lipsită de tact. Ea îi otrăveşte clipele cele mai frumoase cu cîte o vorbă dojenitoare, îi spionează fiecare pas şi îi întinde mereu fel de fel de capcane. I-ar fi trebuit alt fel de femeie. Una care să-l stimuleze, să-l îmboldească la muncă, atentă la toate nevoile bărbatului, duioasă şi în stare să-l ajute, în visele lui cu ochi deschişi, îşi închipuia de multe ori cum şi-ar chinui nevasta, cum i-ar răsuci mîinile la spate şi ar tortura-o. Toate acestea nu erau, fireşte, decît compensaţii imaginare pentru umilinţa lui reală. Adevărul era că, fiind mai slab şi mai nevolnic decît femeia, nu izbutea niciodată să se poarte cum s-ar fi cuvenit, ba nu se încumeta nici măcar să-i provoace mânia, deoarece o păţea rău de tot. Şi se temea nespus de durerile fizice, pe care le socotea cele mai înspăimântătoare cu putinţă. Dar de cîte ori se abandona astfel închipuirii, trupul lui buhav fremăta de o voluptate ascunsă, făcând să se cutremure pînă şi patul. Era mult mai uşor şi mai puţin riscant să se lase în voia acestei înfiorări plăcute, decît să treacă la fapte.

Toate acestea erau însă trecătoare şi lipsite de vreo importanţă. Trecătoare e însăşi viaţa omenească, nu numai răutatea şi chinul. Pămîntul, care îşi leagănă verdele semănăturilor sub bolta bătrână, nu se supără niciodată pentru nimic. Brazii strălucesc minunat în desişul pădurii, iar lîngă izvor sclipeşte zglobiu iarba verde şi muşchiul gras. Pe fundul unui şanţ, cioclii verii au îngropat demult cârtiţa moartă şi trupul ei, îmbrăcat în blăniţă mătăsoasă, s-a topit pe încetul în pământ, făcându-se una cu el. Zilele treceau una după alta, aducând, după o iarnă amarnică şi o primăvară chinuitoare, vara mustind de belşug. La capătul fiecărei săptămâni de muncă istovitoare, odihna venea ca o binecuvântare. E o

senzaţie negrăit de plăcută să-ţi întinzi mădularele obosite şi amorţite de lucru şi să te cufunzi într-un somn adînc, fără vise, în grajdul plin de răcoare.

Glasul ei era sugrumat, dar aspru. Bărbatul nu auzise niciodată pînă atunci

Duminică dimineaţa devreme, bătrînul ceru calul ca să se poată duce la biserică. Nu mâncase nimic în ziua aceea, fiindcă nu se cuvine să pângăreşti sfânta împărtăşanie cu cele lumeşti. îngăimă abia cîteva cuvinte, cele absolut necesare, şi Aaltonen nu încercă să-l descoasă. Îl ajută să înhame iapa la căruţă, înţelegând că bătrînului îi vine greu să vorbească acum, cînd sufletul lui e pătruns de smerenie şi cucernicie. După mulţi ani, în duminica asta strălucitoare de vară, se pregătea să primească în trupul său bătrîn pâinea şi vinul vieţii veşnice. Nu-l mira aşadar că se izolase în sine şi că păzea cu atîta pioşenie înţelesul sacru al acestei sărbători.

Aaltonen se gândi şi el la înţelesul tainic al împărtăşaniei şi un zâmbet ciudat îi înmărmuri pe faţă. Nu fusese niciodată pătruns de ea. Demult, pe cînd era băieţandru, după miruire, îi vârâseră în gură o bucăţică de pîine uscată şi searbădă, apoi îi dăduseră o înghiţitură de vin. Asta fusese totul. În cele din urmă, aflase că, prin ritualul acela, a intrat în rândul adulţilor, al acelora

cârmuiesc viaţa cum socotesc de cuviinţă.

care răspund singuri de faptele lor, îşi câştigă cu propriile lor mîini pâinea de

Mai târziu, în fabrică, se destrămaseră în sufletul lui şi ultimele rămăşiţe ale credinţei din copilărie. Nu-i iubea şi nici nu-i respecta pe preoţi, cu toate că firea sa şi întreaga lui alcătuire sufletească erau ostile celor ce batjocororesc religia. Toate cîte îl încercaseră mai apoi, de-a lungul vieţii, nu făcură decît să-i clatine credinţa în Dumnezeu şi s-o şteargă în cele din urmă cu desăvârşire din gândurile lui. La drept vorbind, nu se gîndea nici de astă dată la Dumnezeu. Judecata şi viaţa lui lăuntrică se schimbaseră de atunci atît de adînc, încât, în timp ce stătea cu spatele rezemat de peretele grajdului şi privea nemişcat în urma iepei nărăvaşe, o cunoaştere instinctivă îl apropia tot mai mult de sfânta taină. Pe capra căruţei sade moartea însăşi, ţinând hăţurile cu mîinile ei slabe şi noduroase. Vinul şi pâinea, trupul şi sîngele Domnului, ca şi legătura tainică dintre om şi pământ sânt adevăruri mult mai cuprinzătoare şi mai adânci decît toate gândurile omului la un loc. Pe lîngă ele, ştiinţa omenească e trecătoare şi fără nici o însemnătate.

Se cutremură înfiorat, fiindcă simţi cu toată fiinţa sa acea tainică lume adevărată, care trăieşte dincolo de vălul mincinos al lucrurilor ce se văd şi se pot pipăi.

Se îndreptă încet de mijloc şi îşi mîngîia fruntea cu palma, ca unul care se trezeşte dintr-un somn adînc. Îşi simţea sufletul eliberat de tot ceea ce înainte fusese cunoaştere stearpă şi fără rost. Lepădase parcă un veşmânt greoi, ca sămânţa care, sub înrâurirea unor forţe de nepătruns, îşi dezbracă învelişul şi îl înapoiază pământului.

În ziua aceea, pînă să se aşeze la dejun, se făcu târziu. Podeaua sclipea de curăţenie, iar pe masă un mănunchi de flori de rump surâdea înmiresmat în vasul mic de lut. Femeia împodobise pentru prima oară casa.

Şedeau la masă amândoi. Femeia frânse o bucată de pîine şi i-o întinse. Pâinea era sfântă. Îi turnă berea rece şi amăruie. Cînd se ridică de la masă, nu-şi mai şterse gura cu dosul palmei, aşa cum făcea de obicei, şi nici nu mulţumi cu vorbe stângace, ci îşi împreună, fără să vrea, palmele mari şi puternice pe marginea mesei, după cum văzuse că face Hermann înainte şi după mâncare. Femeia îşi pironi ochii asupra lui, alungându-i tot sîngele fierbinte în obraji. Nu zise nimic şi nici nu mai întoarse privirea spre ea; ieşi în faţa casei, în curte, de unde privi multă vreme cerul, cu gândurile răzleţe.

care răspund singuri de faptele lor, îşi câştigă cu propriile lor mîini pâinea de

Mai târziu se aşeză în faţa grajdului, pe treptele inundate de soare. Vedea încă, în dosul pleoapelor sale, privirea albastră a femeii. Ochii ei de piatră îl învăluiau acum într-o privire moale şi catifelată, urmărindu-l neîntrerupt.

Ceafa îi tremura puternic, iar faţa îi ardea ca flacăra. O rândunică despică aerul în apropierea lui, cît pe-aci să-l atingă cu aripile ci întinse.

Stătu astfel multă vreme, pe treptele însorite ale grajdului, cu mâinile-i mari odihnindu-se greoaie pe genunchi şi urmărind zborul rîndunicii sau norii albaştri ce pluteau în văzduh. Un sentiment nedesluşit de fericire îi cutreiera mădularele.

Apoi simţi, brusc, un fior rece de-a lungul şirei spinării. Dincolo, în pătratul uşii, apăru omul cu faţa buhavă, care căuta parcă distrat, cu ochii, în toate direcţiile. Şi-a încălţat pantofii, fiindcă se pregăteşte pesemne de plimbarea lui de duminică, îşi spuse Aaltonen. Deodată o băgă de seamă pe Aaltonen şi îl privi pe furiş, cu coada ochiului, apoi făcu un pas către el. Simţi deodată cum îi înţepeneşte tot trupul si cum pune stăpînire pe el o îndârjire şi o nepăsare de gheaţă. Degetele ţâşniră, apoi se încleştară în pumn, fără voia lui.

Omul se răzgândi însă şi nu se mai apropie. Porni agale

pe cărarea vitelor, care ducea la pădure. În drum, ridică de jos o piatră şi o izbi în uşa grajdului. Aaltonen îl urmărea cu simţurile încordate, deşi ar fi vrut să nu-i pese de el. Văzu că apucă gardul cu mîinile şi încearcă

care răspund singuri de faptele lor, îşi câştigă cu propriile lor mîini pâinea de

să sară peste el, dar se împiedică şi se prăbuşi de partea cealaltă, cu picioarele răşchirate, ca un sac. Apoi îl văzu cum se ridică cu greutate şi auzi cum înjură, în timp ce îşi scutura de pe haine pămîntul. În cele din urmă, porni bombănind pe poteca nisipoasă de pe coastă. Aaltonen îl petrecu cu privirea pînă cînd forma lui pocită dispăru, înghiţită de pădure.

Nu peste mult, apăru şi femeia. Pândi mai întâi prevăzătoare prin deschizătura uşii, apoi ieşi în curte. Se apleacă repede, să rupă o floare de trifoi, şi se apropie legănându-şi coapsele. Aaltonen rămase cu gura căscată în faţa arătării necunoscute. Era îmbrăcată într-o rochie înflorată, de vară, lungă pînă la glezne, lăsându-i însă goale gâtul şi braţele. Părul blond îi cădea în bucle moi spre tâmple, buzele i se rumeniseră, iar ochii îi străluceau.

Cînd văzu curtea goală, păşi liniştită, aplecându-se după o altă floare de trifoi.

cu ochii reci ca gheaţa ştie şi să zâmbească. Inima începu să i se zbată sub coaste. Îşi luă încurcat mîinile de pe genunchi şi începu să le privească, spre a nu fi nevoit să ridice ochii către femeie. Ea însă se apropiase, privindu-i lung, fără să se mişte.

Femeia nu-i zâmbise niciodată pînă atunci lui Aaltonen. Abia atunci văzu el că

ceafa aplecată. Un zâmbet ciudat şi neînţeles juca pe buzele ei.

Sub rochia uşoară, trupul i se ghicea moale şi mlădios. Îşi ascunsese la spate mîinile crăpate

şi înroşite de muncă, simţind că nu se potrivesc în nici un fel cu rochia purtată. Pe nepregătite, fără să stea prea mult pe gînduri, îi venise ideea asta poznaşă şi îmbrăcase rochia ce-i fusese dragă odinioară, deşi cînd o pusese în ladă era convinsă că n-o va mai purta nicicând. De dimineaţă i se zbătea în suflet zâmbetul acesta zburdalnic, pe care acum nu mai putea să şi-l stăpânească. Privea cu o senzaţie dureroasă, în acelaşi timp însă plăcută, capul înclinat al bărbatului şi ceafa rumenită de soare deasupra gulerului alb al cămăşii. Mîinile ascunse la spate îi tremurau puternic. Ardea de dorinţa de a atinge, măcar în treacăt, grumazul acela vânjos şi ars de soare, să-l mîngîia, să şi-l apropie. Dar se mulţumi să întrebe, cu seriozitate, încreţind fruntea:

— După cîte ştiu, n-ai fost încă jos, în sat... N-ai vrea să faci o plimbare pînă acolo ?

Aaltonen n-o auzise încă vorbind cu cuvinte atît de alese, ca orăşenii. Îşi ridică, surprins şi bănuitor, capul. Pe faţa femeii însă nu se clinti nici o geană. Înfruntă calm privirile bărbatului, ridicând uşor sprâncenele, de parcă ar fi vrut astfel să-i smulgă răspunsul.

— N-am fost — răspunse Aaltonen şi se uită la ea, ca şi cînd nu-i venea să-şi creadă urechilor. Simţise uneori, pe vremea copilăriei, aceeaşi stângăcie tulburată în clipele cînd fetele încercau să-l ia peste picior, încântate de superioritatea lor şi de lipsa lui de dibăcie. Urmărea cu ochi supuşi şi fermecaţi linia frumoasă a trupului de femeie

pâlpâind sub rochia uşoară de vară, neîndrăznind să şi-i oprească pe gâtul gol sau pe braţe.

Femeia se desfăta, fericită de privirile încântate ale bărbatului, şi pieptul i se ridica,

Femeia nu-i zâmbise niciodată pînă atunci lui Aaltonen. Abia atunci văzu el că întinzându-i şi mai mult pe corp rochia strâmtă. Mîinile şi le ţinea şi pe mai departe ascunse la spate. Îşi dădea seama că acum e rândul ei să rupă tăcerea. Siguranţa pe care o simţise pînă atunci dispăru deodată, întoarse ochii şi sîngele îi îmbujoră obrajii arşi de soare.

Încurcată cum era, nu găsi ceva mai bun de făcut decît să se aşeze şi ea repede pe trepte, ceva mai la o parte, de parcă n-ar fi îndrăznit să se apropie prea mult de el. Ar fi dorit însă să-l poată atinge, dacă va întinde cumva mîna. Era o femeie în floarea vîrstei, cam de vreo treizeci de ani, ca şi Aaltonen; acum însă, în scânteierea minunată a acestei zile de vară, devenise o codană neîndemânatică, o copilă care caută să se apropie de un bărbat şi se joacă, încercându-şi puterea.

— Nu e prea singuratic acest loc pentru dumneata, Aaltonen? Nu ţi-e urât câteodată? — întrebă ea, dar glasul îi tremura, îmbătat de apropierea bărbatului.

Aaltonen ridică ochii. Pielea lui întunecată; păli, dar privirea i se aţinti nemişcată în ochii

femeii.

Femeia nu-i zâmbise niciodată pînă atunci lui Aaltonen. Abia atunci văzu el că

— Nu, niciodată — răspunse calm şi hotărât. Prin cuvintele acestea ar fi vrut să spună că

Femeia nu-i zâmbise niciodată pînă atunci lui Aaltonen. Abia atunci văzu el că

niciodată nu va mai fi de acum singur, o dată ce ea, femeia, e aici, lîngă dânsul, că poate munci
pentru ea, poate să trăiască în adăpostul pe care i-l oferă şi o poate sluji, fiindu-i chiar rob.

Femeia nu-i zâmbise niciodată pînă atunci lui Aaltonen. Abia atunci văzu el că

Sufletul femeii fu copleşit de duioşie şi de o tandreţe pe

oare nu putu să şi-o stăpânească:

— Zău? Niciodată?

Cuvintele ei erau neghioabe şi neînsemnate. Vorbise doar fiindcă trebuia să răspundă ceva. În acelaşi timp, întinse o mână şi o aşeză pe braţul bărbatului. Cu această atingere uşoară, puse stăpînire pe el. Aaltonen continua să şadă nemişcat, fără să-şi trădeze tulburarea. Nu-i tremura mîna, doar inima îi zvâcnea nebuneşte în piept, de parcă ar fi vrut să-i frângă coastele. Iar artera transmitea zvâcnirea trădătoare din braţul lui, prin mâneca albă a cămăşii, braţului gol şi alb al femeii — din trupul lui într-al ei. Fiecare bătaie de inimă se răspândea, cu o înfrigurată desfătare, în pielea femeii. Sărmanul ei trup ucis şi nesocotit învie deodată şi se umplu de o aşteptare feciorelnică. Ceva ce nu putea să înţeleagă, ceva ce nu cunoscuse niciodată încă îmboboci pe neaşteptate în trupul ei.

Stătură astfel multă vreme, apoi femeia îşi retrase încet mîna de pe braţul bărbatului, dar simţi în aceeaşi clipă că toată puterea o părăseşte, că fiinţa ei rămâne goală şi ofilită. Trupul ei deveni neputincios din clipa cînd mi mai simţi sub degete braţul bărbatului. Toată pofta de joacă şi de cochetărie dispăru deodată. Sânt femeie în toată firea, îşi spuse, am îndurat şi am trecut prin multe, de trăit însă n-am trăit nimic, abia acum îmi dau seama de asta.

Mîna ei tânjea după locul de mai înainte. Ce bine-ar fi să simtă iar atingerea scumpă a străinului drag. Dar mîna îi căzu resemnată în poală şi întrebă calm, cu un alt glas decît cel dinainte:

— De ce ţi-ai părăsit căminul, Aaltonen ?

Dorea demult să-i pună această întrebare — şi acum aştepta răspunsul. Trebuia să cunoască trecutul bărbatului şi să se convingă că nu există nimic care i-ar putea despărţi sau i l-ar putea smulge pe neaşteptate. Aştepta răspunsul neliniştită şi tremurând din tot corpul. Era geloasă pe trecutul lui, pe care ar fi vrut să-l stârpească, fiindcă simţea că e suspect şi plin de primejdii. Vroia să-şi elibereze omul de trecutul lui, ca el să fie de acum înainte numai al ei. Avea drepturi asupra lui, căci i-l dăruise pămîntul, pămîntul acesta binecuvântat în rodnicie. Cărarea îl îndrumase către ea, într-o seară blajină de primăvară, cînd soarele scăpăta pe cer.

— De ce ţi-ai părăsit căminul, Aaltonen? — repetă ea întrebarea, cînd văzu că răspunsul întârzie. Şi mîna, trezită din nou la viaţă, atinse iar braţul vânjos al bărbatului, punând stăpînire pe el.

VII

16

Aaltonen zăbovi cu răspunsul, nu fiindcă i-ar fi venii greu să vorbească, ci fiindcă tot ceea ce

se petrecuse devenise în amintirile sale simplu şi limpede. Înţelesese, în sfârşit, totul. Amărăciunea şi suferinţa, care îl hărţuiseră atîta vreme în străfundul sufletului, dispăruseră de mult, iar amintirea lor nu-l mai durea. Nu le mai simţea urma, chiar dacă ar fi voit s-o simtă. Aşa cum, după o lungă suferinţă, organismul rănit produce substanţa cu ajutorul căreia reuşeşte să izoleze şi să facă inofensivă otrava pătrunsă întriu-însul — şi nu se mai sinchiseşte de nimic.

Ridică ochii — şi privirile îmblânzite şi strălucitoare ale femeii îl îndemnau să vorbească, încât îi fu acum uşor să răspundă. Nu mai căută vorbele, deoarece ele îi răsăreau singure pe buze, deşi toată viaţa îi venise greu să-şi exprime gândurile. Toate deveniseră însă nesfîrşit de simple şi de uşoare. Soarele încălzea treptele grajdului, semănăturile scânteiau verzi dincolo de gardul de mărăcini, iar mîna dragă a femeii iubite se odihnea pe braţul lui, aşa cum niciodată înainte nu-şi închipuise că ar putea să se întâmple.

— La început au vrut să mă fac grădinar — prinse el să vorbească. Lucram în grădina fabricii şi trebuia să intru la şcoala horticolă; între timp însă am fost dus la armată şi, cînd m-am întors, tata murise, astfel că nu mai rămăseseră bani pentru şcoală. Am fost, timp de doi ani, contramaistru la secţia de eşantioane a fabricii, unde am agonisit ceva bani, ca să mă pot înscrie la şcoala horticolă. Trăiam retras şi nu puteam fi asemenea celorlalţi. Era, printre ei, o femeie, mai mare cu câţiva ani decît mine, pe care o cunoscusem la o serată. Fiindcă într-o zi am fost împreună cu ea, am socotit că e de datoria mea s-o iau de nevastă. Ţinea cu orice preţ să intru muncitor la fabrică, fiindcă fusese tocmai mărită şi momentul era potrivit. Nu vroia să locuiască la ţară, unde n- avea nici societate, nici vreo distracţie. Apoi îmi spuse că va avea un copil. Cu toate astea, dorea mereu-să se distreze, venea şi pleca într-una, făcea cunoştinţă cu străini, dădea mese una după alta, încât economiile mele se topiră curând. începuse

să mă neliniştească şi încercai s-o opresc de la nebunii. Copilul trebuia să vină şi mie nici prin minte nu-mi trecea că ar putea să nu fie al meu. Astfel am intrat din nou la fabrică şi, la drept vorbind, nu mi-a mers rău. Inginerul şi contramaiştrii erau mulţumiţi de munca mea, încât leafa ajunsese destul de frumuşică, ba, mai târziu, am primit un teren şi un împrumut ca să-mi zidesc o casă proprie. N-o mai puteam duce în casa unde eram chiriaş. Cînd priveam pe fereastră, nu vedeam decât coşuri de fabrică şi n-auzeam altceva decît Urlete de gramofon, hârâitul aparatelor de radio şi cearta femeilor din curte. Nicăieri un copac sau un fir de iarbă, nicăieri un colţ de cer albastru. În pridvor, se uscau mereu, pe o frânghie, cîteva scutece.

Aaltonen tăcu; mîinile lui mari se agitară pe genunchi, iar ochii lui rămaseră duşi, fără expresie, în depărtări. Retrăise din nou viaţa lui de demult, cu şirul ei nesfîrşit de zile incolore şi fără rost, respirase iar aerul îmbâcsit de miros de pucioasă al oraşului. Femeia suspină uşor langă el, aducîndu-l la realitate.

— A fost greu să mă deprind — continuă el, căci am crescut la ţară, unde am cultivat din copilărie pămîntul. Zilele erau scurte şi munca în fabrică nu era prea grea, faţă de munca la cîmp. Cu toate astea, nu eram mulţumit. Aerul acela îmi apăsa pieptul, nu mai puteam nici să răsuflu în voie şi ajunsesem s-o urăsc pe femeia care dormea cu mine în acelaşi aşternut. În primul an, ea îşi văzu de treburi, dar de îndată ce copilul crescu, viaţa monotonă începu s-o plictisească. Zicea că-i

sătulă pînă-n gît şi vroia să petreacă în fiecare seară. Ba se prefăcea că se duce la o adunare, ba trebuia neapărat să vadă un film, ba era invitată undeva la dans. Cînd n-avea de mers nicăieri, se ducea la vreo vecină, numai să nu stea acasă. Stăruia de fiecare dată să-i ţin tovărăşie, dar nu eram în stare să mă hotărăsc la aşa ceva. Nu mă potriveam de loc cu societatea ei. Nu mă pricepeam să vorbesc limba altora şi nu eram în stare să rîd de lucruri pe care nu le găseam hazlii. Pe vremea aceea preferam să-mi stropesc straturile de flori sau să plivesc în grădină. Iarna îmi reparam bicicleta, lacătele şi aparatele electrice. Vroiam să fac economii, ca sa-mi pot plăti datoria şi să avem casa noastră proprie. Asta era pentru noi o cauză de ceartă neîntreruptă. Se întâmpla să vie de multe ori noaptea acasă, în timp ce eu dormeam demult, iar sîmbăta ferestrele erau luminate cînd ea se întorcea, cu buzele roşite şi duhnind a băutură. Începuse să aducă în casă bărbaţi străini, care veneau cu rachiu şi cărţi de joc, jucînd şeptică pînă târziu, după miezul nopţii. Îmi era de multe ori atât de scârbă de tot ce vedeam, încât ieşeam blestemând în curte. De mine însă nimeni nu se sinchisea. Afară nu mă mai putea auzi nimeni şi îmi puteam rosti gândurile în voie. Îmi băteam într-una capul cum aş putea să scap de ea şi de viaţa aceea mizerabilă. Îmi era milă de copil. Uneori, cînd i se năzărea, nevastă-mea făcea pe mama iubitoare, îmbrăca copila ca pe-o păpuşă de vitrină şi o arăta musafirilor ei. Alteori însă nu-i dădea nici cel puţin de mâncare, fiindcă n-avea chef de gătit. Copila rămânea flămândă şi scâncea, pînă cînd se îndura de ea vreo vecină şi-i dădea un codru de pîine. De multe ori o culca nespălată sau o trimitea cine ştie unde, uitând de ea zile întregi. Deveniră însă grozav de aliate împotriva mea, din clipa cînd fetiţa începu să umble şi să vorbească. Eu eram cel rău, care nu ştia nici să glumească, nici să se joace, cel care bombănea într- una şi le strica lor bucuriile. Uneori mă întărâtau în aşa măsura, încât

îmi ieşeam din fire şi nu mă mai uitam unde dau. După ce-mi vărsăm zăduful, mă închideam în cămară, îmi aşterneam singur patul şi îmi cumpăram singur de mâncare, numai să nu mai dau ochii cu ele.

Aaltonen tăcu din nou şi femeia întrebă, reţinându-şi suflarea şi ferindu-şi ochii:

— A fost frumoasă, nevasta pe care ai avut-o ?

Ai fi zis că bărbatul îşi cântăreşte ou precizie fiecare cuvânt. Nu vroia nici să micşoreze meritele celei despre care vorbea, dar nici să le mărească. Şi-apoi, toate erau acum atît de departe, atît de inofensive, încât putea să vorbească liniştit şi să fie lesne nepărtinitor:

— Avea ochi căprui şi rotunzi şi pielea ca mătasea. Era mai scundă decît mine şi foarte slabă de înger. Bărbaţii îi zâmbeau îndată, dar nici ea nu rămânea mai prejos. Trebuiră să treacă opt ani pînă să-mi dau seama de ceea ce în prima clipă nu băgasem de seamă. N-aveam nici o experienţă, nu era mare lucru să mă amăgească cineva. Abia atunci am înţeles că nu era o soţie, ci o târfă de rînd, chiar faţă de mine, fiindcă tot ce-şi dorea cumpăra, pînă şi de la mine, cu trupul ei, pînă cînd am simţit că mi-e scârbă de mine însumi. În acelaşi fel cumpăra de la alţii ceea ce nu putea să obţină de la mine. Cumpăra rochii, zorzoane ieftine, bilete de cinematograf, băutură, petreceri dansante, tot ce-i dorea inima. Fiecare lucru avea un preţ, sărutarea ca şi îmbrăţişarea. Cred că niciodată nu i-a trecut prin minte că face un rău, pentru că fusese astfel făcută.

De mine însă se temea — şi vreme de opt ani izbuti să-mi ascundă felul în care trăia. Nu i-a fost greu, pentru că, în aglomeraţia fabricii, nu mă împrietenisem cu nimeni şi nu era nimeni care să-mi fi deschis ochii. Încetul cu încetul însă, otrăvi tot ceea ce mi-ar fi putut aduce oarecare bucurie. Cu toate astea, rămăsesem tot eu cel vinovat, cel care îi interziceam orice plăcere. Judeca la fel cu femeile de stradă.

Găsea că e foarte firesc să-mi facă reproşuri, să-şi bata joc de mine şi să se culce cu alţi bărbaţi, în propria mea casă. Mă înstrăinasem de ea încă din primul an de căsnicie, astfel că nu-mi mai era soţie, ci ceea ce-ţi spuneam. Cu toate astea, mă supăra felul ei de viaţă; vegheam în patul meu pînă după miezul nopţii, cu pumnii încleştaţi. În timp ce musafirii ei jucau cărţi în bucătărie, şi beau, şi chicoteau, deşi a doua zi trebuiau să fie la lucru. Ascultam hohotele lor şi pocnetul cărţilor de joc pe masă şi, uneori, paşii ce se furişau pe podeaua care trosnea.

Aaltonen vorbise parcă în gol. Privea încă înainte, cu mîinile odihnite pe genunchi. Se întoarse apoi spre femeia de alături şi cercetă lung, cu atenţie capu-i înclinat, părul ondulat scăpărând auriu şi braţul gol, neatins încă de soare. Şedea acum foarte aproape de el, cu ochii pironiţi în pământ şi nu s-ar fi uitat în ochii bărbatului pentru nimic în lume.

— Să mai spun ? — întrebă el şi îşi aduse aminte

deodată că tot ce povestise nu are nici o

legătură cu ei doi. Toate sânt doar simple aparenţe, nicidecum realităţi adevărate. Iar ei nu au nimic comun cu lumea aceea veche şi pustie, de năluci. O lume care, pentru ei, a trecut, s-a stins, a pierit cu desăvârşire. Ceea ce există acum e într-adevăr frumos, curat şi minunat de simplu.

— Spune tot, pînă la capăt — zise femeia, cu capul încă plecat.

Întinse mîna şi se jucă distrată cu o frunză de buruiană răsărită la picioarele ei.

— Cu timpul, a început să mă urască, ba chiar să se dezguste de-a binelea. Nu se mai ostenea să-şi ascundă de mine felul ei de viaţă. Ori mă socotea un idiot care nu vede şi n-aude, ori vroia să mă aţâţe cu tot dinadinsul, ca să-mi pierd capul şi să săvârşesc cine ştie ce faptă necugetată, care ar fi îndreptăţit-o să-mi pretindă pensie alimentară în caz de divorţ. Într-o dimineaţă, cînd să pornesc la lucru, am găsit-o în bucătărie, beată, între doi bărbaţi străini. În sfârşit, am aflat şi că fetiţa nu era a mea. Unii din contramaiştrii uzinei, de altfel om însurat, îi dăduse bani ca să se mărite cu mine şi, de opt ani, îi plătea regulat banii pentru întreţinerea copilului. Pe urmă nevasta îi murise şi, fiindcă nu mai avea de cine să se teamă, venise la mine în timpul prânzului ca să-mi spună că nu mai plăteşte nimic din ziua aceea. Era într-o zi de toamnă. Pomii pe care îi sădisem în grădină cu mîinile mele se încovoiau sub povara merelor coapte, atît de mult crescuseră. Nu mai simţeam nici ură, nici amărăciune. Mă cuprinsese mai curând o senzaţie de uşurare, ca şi cînd mi-ar fi căzut de pe inimă o povară care o apăsase pînă atunci. Mă întorceam agale spre casă, pe drumul binecunoscut, căruia nu-i mai puteam suferi nici o casă, nici o palmă de pământ. Nu priveam în jurul meu, nu întrebam nimic şi nici nu scoteam vreun cuvânt. Mi-am îmbrăcat costumul de sărbătoare, am scos din sertar banii câţi rămăseseră din ultimul salariu, mi- am luat pălăria din cui şi am plecat. Asta e tot.

O umbră coborâse între ei — şi soarele nu mai strălucea cu aceeaşi limpezime ca înainte, k Rândunica despică iar aerul, cu aripile ei negre şi sclipitoare, trecând fulgerător pe deasupra treptelor. Sufletul lor rămăsese gol şi împăcat. Şedeau unul lîngă altul, deopotrivă de tăcuţi.

Aaltonen se gîndea că, poate, ar fi fost mai bine să nu-i fi spus nimic din toate acestea, să nu răscolească trecutul, deşi

nu vroia nimic să-i tăinuiască femeii. Ea se cufundase în tăcere şi muţenia aceasta îl stingherea.

O privi pe furiş. Şedea însă nemişcată, cu capul aplecat, şi nu îndrăzni s-o atingă.

Intr-un târziu, femeia zise:

— Vino, Aaltonen !

Îl prinse uşor de braţ, se ridică, îşi netezi rochia peste genunchi şi traversă, grăbită, curtea. Aaltonen o urma şovăind, fără să-şi dea seama ce are de gând.

Străbătură curtea şi trecură prin faţa coteţului de porci şi a băii. Femeia se aplecă uşor şi, spre a face ceva, culese o floare albastră de pe malul pârâului. Apoi porni de-a lungul lui, înspre lac. Aaltonen o urma cu pasul îndesat, mai hotărât decît înainte, ea însă nu întorcea capul ca să-l privească. Holda se sfârşi deodată, întâlnind livada năpădită de muşchi şi de ochiul-boului.

Femeia continuă să meargă, cu pasul lin şi legănat. Mlaştina răsări deodată în faţa lor, ca o imensă oglindă întunecată. Deşi soarele arunca săgeţi şi aerul era încins, mlaştina întâmpina pe cei ce se apropiau cu răsuflarea ei rece şi ameninţătoare.

Cînd simţi muşchiul murindu-se sub paşii săi, Aaltonen se opri. Femeia continua însă să avanseze, cu acelaşi mers uşor şi legănat, oprindu-se abia pe

marginea apei sumbre şi fără fund. Bărbatul asistă acum la un spectacol straniu, fiindcă femeia prinse să se legene capricioasă pe patul de muşchi mişcător. Cu toate că pămîntul mustuia şi plescăia sub ghetele ei, nu-şi mută picioarele în alt loc. Trupul ei renăscut, trupul ei viu se balansa deasupra covorului înşelător, sub care pândea moartea. Peste creştetul ei, soarele arunca acum săgeţi înfiorate. Frunzele rotunde şi roşcate ale tufăriei de mocirlă mocneau întunecate pînă departe. În depărtare, brazii ţâşneau verzi în jurul clădirii afumate a băii. Iar corpul femeii, cu braţe goale, cu faţa goală, cu buclele ondulând scânteietor peste obrajii ei arşi de soare, plutea fără oprire deasupra adâncimii fără fund.

Se opri deodată, trecându-şi palma peste frunte. Se înapoie spre Aaltonen, cu paşi prevăzători, căutând cu piciorul, pe terenul legănat şi viclean, locul cel mai solid. Trecând pe lîngă el, îl apucă cu amândouă mîinile de braţ şi, cu capul dat uşor pe spate, rosti cu glas ciudat:

— Sânt şi eu acum întocmai ca tot ce vezi.

Aaltonen înţelese ce vroia să spună. Avea în faţă însăşi imaginea propriei lor vieţi. Ei doi se desprinsese de toate cîte există; deasupra lor, doar cerul nemărginit, iar dedesubt, o întunecime insondabilă. Cît timp se legănase la marginea mlaştinii, femeia nu mai datora socoteală nimănui sub soare. Pe terenul clătinat, peste covorul înşelător de muşchi şi alături de întunecimea nesfârşită, era cu desăvârşire liberă.

Mîinile femeii, frumoasele ei mîini atinseră deodată braţul iui Aaltonen, iar pe obrazul transfigurat, întorşi acum către el, miji un zâmbet tainic şi ciudat, pînă cînd îşi retrase deodată

mîinile, ca şi cum contactul acesta i s-ar fi părut prea violent şi mult prea tandru spre a putea fi adevărat.

În timp ce se înapoiau pe malul pârâului, auziră dinspre poteca dintre stânci zgomotul unor pietre aruncate de sus. Omul care locuia în încăperea cu lacăt la uşă cobora de sus pe poteca vitelor, ţinând în mână o nuia de arin de pe care rupsese toate frunzele. Trecând pe lîngă copaci, îi lovea cu sete cu nuiaua şi desprindea cu vârful piciorului pietrele, ca să le rostogolească pe coastă. Mergea cu paşi şovăitori şi, la poalele colinei, trupul lui fără vlagă şi bărbia lipsită de energie se zăreau de departe.

Într-o clipă, trupul femeii îngheţă. Faţa i se înăspri, pînă cînd se şterse de pe ea orice expresie, iar ochii îi deveniră doua pietre albastre şi reci. Fără să se mai uite la Aaltonen, străbătu curtea în grabă şi dispăru în casă. Aaltonen se opri în dreptul băii, la umbra brazilor întunecaţi dindărătul peretelui afumat şi aşteptă, cu respiraţia oprită, să treacă omul. Îi urmări apoi, cu pumnii strânşi, făptura lăbărţată, mîinile atârnând fără vlagă de-a lungul corpului şi nuiaua de arin cu care croia crengile şi mulgea frunzele de pe ele.

Aşteptă pînă îl văzu că intră în casă, apoi se întoarse agale în curte şi se aşeză din nou pe treptele grajdului, chiar pe locul unde, cu puţin înainte, se instalase femeia lîngă el. Un vânticel uşor îi mîngîia fruntea, dar gândurile lui erau în altă parte. Dincolo de îngrăditura de mărăcini, semănăturile pâlpâiau ca nişte flăcări verzi; el însă nu le vedea. Ridică braţul şi îl pipăi. Braţ puternic şi vânjos de muncitor, care trudeşte neistovit din zori şi pînă seara târziu. Îşi pipăi pieptul lat şi muşchiulos, umflat sub pânza albă a cămăşii. De unde venea totuşi oboseala neaşteptată care îl copleşise dintr-o dată? Să fi nimerit din nou viaţa lui într-o fundătură din care nu există ieşire? Are să poarte iar cătuşe grele şi nemiloase, chiar dacă erau acum ale unei alte făpturi omeneşti ? Oricum, de astă dată era altfel de cum fusese înainte şi nu-şi mai

chinui zadarnic capul cu întrebări fără răspuns. Totul i se părea cît se poate de simplu şi de limpede, chiar dacă, deocamdată, nu întrezărea nici o soluţie.

Deodată sări în picioare şi văzu negru înaintea ochilor. Un ţipăt sfâşietor, un geamăt de suferinţă răzbise prin uşa închisă a casei, străbătând curtea pînă la el. Nu şovăi nici o clipă, ci se supuse orbeşte chemării de ajutor, oua şi cum ar fi ascultat de un ordin. Ochii i se întunecară şi o groază nespusă îi copleşi sufletul. Smulse cu violenţă uşa.

Femeia era îngenuncheată pe podea, iar omul, ticălosul

locatar al camerei din fund, fără să-l

vadă pe cel care intrase, încerca, aplecat asupra ei, să-i răsucească mîinile la spate. Faţa îi tremura şi întregu-i corp era străbătut de frisoanele unei plăceri sălbatice. Rochia neobişnuită a femeii şi braţele ei goale îi înfierbântaseră sîngele, deşteptând întriu-însul o dorinţă furibundă. În pornirea sa, care era de astă dată mai puternică decît laşitatea, nu se mai gîndea la nimic şi nu se mai temea nici de bătăi, nici de vreo suferinţă fizică.

Aaltonen îl înşfăcă de grumaz cu dreapta, îl ridică în sus cu braţele întinse şi izbi cu el de pământ. Apoi îl apucă din nou de gît, îl ridică în picioare şi prinse să-l lovească din răsputeri, cu amândouă mîinile, peste obraji. Omul se clatină pe picioare, pe jumătate leşinat, fără să se împotrivească, încercînd doar să-şi ferească faţa cu mîinile ridicate înaintea ochilor. Ţinându-l încleştat de gît, Aaltonen îl îmbrânci spre uşa încăperii din fund, îl împinse înăuntru, încuie uşa cu cheia, apoi aşeză încet cheia pe masa încăperii vecine. Aşteptă pînă cînd tremurul supărător îi dispăru din mîini şi din genunchi. Stătu o clipă locului, privind patul îngust şi aspru al femeii, încăperea aceea austeră, după care se întoarse în bucătărie.

Femeia era încă pe podea şi îşi freca, automat, braţele

chinuite. Rochia îi fusese sfâşiată

pînă la mijloc, încât un sân i se dezgolise. Nu încerca măcar

să-l acopere, cînd Aaltonen, cu mîinile şi genunchii tremurând încă, o cuprinse de mijloc ca s-o ridice de jos. Trupul ei era ţeapăn, gâfâia obosită, ochii i se goliseră de orice viaţă, iar obrazul îi încremenise. Braţele bărbatului se desprinseră din jurul mijlocului ei; femeia ridică abia atunci privirile, îşi trecu mîinile prin păr, cu un gest de desperare, apoi, dezmeticindu-se, îşi aruncă ostenită rochia sfâşiată pe umărul gol şi spuse:

— Du-te acum!

Aaltonen o mai privi o dată, în timp ce în ochi i se stingea orice bucurie, dar şi orice urmă de mânie. Apucă piatra de tocilă de pe marginea vetrei şi ieşi cu paşi domoli.

Peste puţin, femeia ieşi şi ea în curte, în rochia ei pătată, de toate zilele. Îl zări pe Aaltonen aşezat pe treptele hambarului, cu o găleată de apă alături şi cu tocila ascuţind toporul de tăiat lemne.

Femeia se apropie încet şi se aşeză alături. Cînd îl văzu că nu-şi ridică ochii, îi atinse uşor genunchii cu o mână lipsită de viaţă.

— De ce ascuţi tu toporul duminica ? — întrebă.

Aaltonen îşi întrerupse îndeletnicirea, apoi ridică ochii, a căror expresie devenise de nepătruns datorită unui văl întunecat lăsat peste ei.

— Am să-l ucid — răspunse, făcând cu capul lui semn

înspre casă.

Femeia privi multă vreme ţintă înainte, cu ochii duri, cu faţa mohorâtă şi pustiită de rigiditate. Aaltonen lăsă uneltele din mână, pironindu-şi asupra ei privirea ochilor îndureraţi şi întrebători, aşteptând parcă un răspuns.

— Nu, asta nu se poate — făcu ea deznădăjduită şi,

aşezându-şi degetele inerte pe mîna

puternică a bărbatului, adăugă: N-ai face altceva decît să te pierd şi pe tine !

În jurul lor, natura era aceeaşi, iar bolta tot atît de nemărginită. Peste gardul de mărăcini, secara se legăna în valuri bogate. Numai bucuria lor, bucuria lor chinuitoare se destrămase, fiindcă pămîntul nu simte nici jale, nici bucurie. Ar fi fost gata să înghită şi să mustuiască în măruntaiele lui cu aceeaşi nepăsare stârvul dezgustător al beţivului nenorocit, dacă securea ascuţită i-ar fi despărţit într-adevăr sufletul de trup. Ar fi primit în sânul lui, fără vreo repulsie, oasele grele şi ficatul negru, ars de spirt, ca şi inima nesimţitoare. Pămîntul nu l-ar fi respins din îmbrăţişarea sa. Tăcut, calm, item, l-ar fi mistuit de-a lungul lunilor şi anilor, pe vecie. Lucrul acesta nu trebuia însă să se întâmple. Nu este cu putinţă, chiar dacă astfel s-ar face dreptate. E în zadar să te revolţi împotriva ursitei.

Femeia oftă adînc şi îşi retrase degetele abandonate pe mîinile imobile ale lui Aaltonen. Obrazul îi era pustiu, la fel ca şi trupul — şi ochii uscaţi, fără viaţă. O cuprinsese o sfârşeală

cumplită, pricinuită de dezgust şi de o descurajare fără sfârşit,

— Lasă-mă să dorm în aşternutul tău, în şopron.

Şi fără să aştepte vreun răspuns, se ridică în picioare şi porni fără grabă în sus, pe trepte. Scândura putredă pârâi sub paşii ei. Deschise şi intră, cu capul aplecat, în cămăruţa întunecată, mirosind curat a rufe proaspăt spălate. Aaltonen aşeză tocila şi toporul, aruncă apa din găleată, apoi porni în urma femeii. Înăuntru, se lungi în pat lîngă femeie, pe paiele care trosneau sub trupurile lor.

Femeia îşi cufundă obrazul în cearceaful aspru şi cuprinse cu o mână gâtul bărbatului. Era o mână crăpată de muncă, cu palma înăsprită, dar atingerea ei i se păru lui Aaltonen mai dulce decît orice. Acum, nici unul nu mai era singur.

Rămaseră astfel multă vreme, unul lîngă altul, fără să vorbească, în penumbra răcoroasă a încăperii, pînă în clipa cînd asfinţitul prinse să înroşească deschizătura lucarnei şi un uruit depărtat se auzi dinspre drumul care venea din sat.

Aaltonen se ridică spre a arunca o privire prin lucarnă. Pe drum se apropia iapa lor albă, târând după ea, cu botul în pământ, şareta scârţâitoare. Sus, pe capră, bătrînul Hermann, descărnat şi semănând cu un spectru în scăpărările asfinţitului, ţinea obosit în mîini hăţurile. Umbrele calului şi ale şaretei se alungeau uriaşe peste holde, care, de o parte şi de alta a drumului, scânteiau şi scoteau parcă flăcări. Intra moartea în curte, purtată de bătrâna iapă albă, gândi Aaltonen.

Zilele trecură iar, una după alta, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat. Ploaia înmuiase pămîntul şi, în jurul fântânii, iarba înaltă şi udă se lipea îndrăzneaţă de picioarele desculţe, încreţind firele de păr strălucind de umezeală. Pe cer se îngrămădeau nori întunecaţi, fulgere mânioase brăzdau golul sumbru şi ameninţător, trăsnetele izbeau bubuind din stâncă în stâncă. Lîngă tulpinile copacilor înalţi, vitele se

înghesuiau speriate de vijelie, căutând adăpost de urgia cerească. Ploua cu găleata şi şuvoaiele de apă săpau şanţuri adânci în drumul pietros de pe costişă.

Urmară apoi zile mai senine. Lujerii cartofilor îşi desfăcură mănunchiurile de frunze, de un verde întunecat, spicele galbene şi coapte scânteiau mândre în holdele arse de soare, pe toată întinderea văii.

Fânul fusese cosit şi îngrămădit în jurul prăjinilor, la uscat. Pămîntul nu prea dă răgaz de odihnă celor care vor să-i strângă roadele. Aaltonen dormea noaptea ca un bolovan, fără vise, iar femeia reuşea să uite mai uşor lucrurile la care nu voia să se gândească. îşi simţea degetele de la mîini înţepenite, căci strângea cît e ziua de lungă coada aspră a furcii. De multe ori, seara nu mai era în stare să gătească cina, nici să mulgă sau să hrănească vitele. Adunatul finului îl înviase şi pe bătrînul cu un picior în groapa, stârnindu-l la muncă. Nu mai trândăvea acum nici omul cu faţa

buhavă, o dată ce vroia să mănânce. Se sătură însă curând şi începu să se tânguiască, ba că e bolnav, ba că-l doare capul sau stomacul, ba că vrea să se culce fiindcă-şi simte spinarea frântă de oboseală. Il dureau toate încheieturile şi se văita amarnic, numai să nu muncească.

Cîteva zile la rînd, femeia se trezi dimineaţa zâmbind şi îşi limpezea surâzând mîinile în apa întunecată a pârâului. Se oprea în toiul muncii, pentru cîte o clipă, se rezema în furcă, ştergându-şi cu palma stropii de năduşeală fierbinte ce i se prelingeau de pe frunte pe pleoape. Privea îndelung căruţa, încovoiată sub povara încărcăturii, şi iapa albă care se opintea zdravăn, cu vinele umflate, să tragă povara peste luncile cosite. Îşi suflecase mânecile rochiei pînă la cot şi îşi descheiase nasturii de sus, lăsându-şi pieptul liber. Razele dogoritoare ale soarelui îi rumeniseră pielea gâtului şi a braţelor, topindu-i rigiditatea din trup. Nu se mai simţi în curând obosită, nici fără vlagă, ci îşi vedea bucuroasă de treabă, din zori şi pînă noaptea. Pe sânii umflaţi, pânza subţire a bluzei era întinsă, gata să crape; cînd soarele ardea mai tare, sudoarea curgea şiroaie prin şanţul viu dintre sâni. Era o bucurie negrăită să lucreze astfel, zi după zi, înfierbântată de arşiţă şi să privească umerii goi ai bărbatului iubit, ceafa lui brună şi vînjoasă, spatele care se apleca în ritmul muncii.

Luncile mărginaşe fură cosite de Aaltonen singur. Se scula cu noaptea-n cap ca să poată căra sub acoperiş, pînă la prânz, şi ultima încărcătură din acea zi. Lăsase înadins la urmă malurile lacului, unde iarba era mai grasă.

Ziua următoare, dis-de-dimineaţă, femeia îl întrebă pe Hermann:

— N-ai vrea să mulgi azi dumneata vacile ? Am putea isprăvi într-o singură zi luncile îndepărtate.

Bătrînul îşi ridică ochii şterşi şi îi aţinti asupra ei. Apoi îl privi pe Aaltonen, care stătea întors cu spatele. Un val întunecat de sânge îi năpădise obrajii

şi gâtul, pînă la rădăcina urechilor.

— De ce nu ? — răspunse bătrînul molcom. Mai vru să adauge ceva, dar se răzgândi, socotind că e mai bine să tacă. Ieşi apoi, nu peste mult, în curte şi, cînd Aaltonen îl ajunse din urmă, făcu:

— Aş putea isprăvi cu mulsul de dimineaţă şi duce singur laptele la lăptărie, dacă n-aveţi nevoie cumva de cal. Din această pricină să nu-ţi faci nici o grijă.

Aaltonen nu ştiu ce să răspundă. După toate socotelile, credea că vor putea isprăvi pe-ndelete, într-o singură zi, lunca cea mai depărtată, dacă muncesc ei doi, iar spre seară vor putea să întindă fânul pe prăjini, la uscat. Acum însă, în timp ce bătrînul îl iscodea cu ochii lui spălăciţi, simţea cum îi năvăleşte sîngele în obraji, parcă l-ar fi prins furând sau săvârşind cine ştie ce nelegiuire ruşinoasă. De asta, inima îi zvâcnea cu mari bătăi surde.

— Să ai grijă de hăţuri, să nu se rupă — se mulţumi el să spună. De mult mă tot pregătesc să le repar, insă n-am avut vreme în timpul cositului.

N-apucase încă să apună soarele cînd isprăviră de cosit fânul şi îl aşternură la uscat, în lunca cea mare din marginea pădurii. In acel loc începea întinsa păşune comună, pe care se mai găseau uneori reni şi o mulţime de iepuri. Terenul fusese arendat în întregime unei societăţi de vânătoare de la oraş şi toamna, spre sfîrşitul săptămânii, veneau uneori domni, cu câini dresaţi, nu numai din târgurile vecine, ci şi din regiuni mai depărtate şi chiar de la oraş. Li se zidise aici pînă şi o sauna, la capătul păşunilor, lîngă micul lac din pădure.

— Vom petrece acolo noaptea — spuse femeia, după ce îi povesti toate acestea.

Lacul cel mic nu era departe; ajunseră repede la el. Frunzare bogate de copaci se oglindeau în apa lui întunecată şi, pe suprafaţa lui, alunecau lin boboci albi de raţă. Uşa

căsuţei nu era niciodată încuiată. Găsiră înăuntru şi chibrituri pe-o poliţă, iar afară, lîngă perete, o stivă de lemne de foc, frumos clădită. Se întâmpla să se abată pe aici, uneori, vreun vânător şi să-şi petreacă noaptea în căsuţa băii. Acum însă se vedea cît de colo că, de săptămâni, nu mai călcase pe-aici picior de om.

Pămîntul bătătorit din tindă era cald încă; păstrase razele dogoritoare ale soarelui de peste zi. Isprăviseră munca pe cîmp, dar îi simţeau încă oboseala în toate mădularele. Pielea le ardea, înţepată şi zgâriată peste tot de pleava finului. Aaltonen se aplecă pe marginea apei şi îşi stropi, cu palmele făcute căuş, capul şi umerii.

Se miră că apa lacului e atît de rece. Cine ştie de unde vine ? Poate de undeva, din inima stâncilor, prin tainicele crăpături subterane, acolo unde susură şi colcăie izvorul care o alimentează.

— Ştii să înoţi ? — îl întrebă femeia, oprindu-se, cu faţa acoperită de zâmbet, în faţa lui. Îi flutura iar pe buze zâmbetul acela ciudat, de o gingăşie aproape înspăimântătoare. Aaltonen simţi

că toată puterea i se scurge din trup. Clătină doar stângaci din cap, în loc de răspuns. Nu ştia să înoate şi îi era ruşine de neîndemânarea lui.

Apoi femeia deveni brusc serioasă. Fruntea i se întunecă, îşi ascunse mîinile la spate şi îşi odihni gânditoare privirile în ochii bărbatului:

— Vreau să mă scald în lac !

Se dezbrăcă în spatele lui şi intră goală în apă. Aaltonen îi vedea albeaţa trupului, strălucind printre tufele de răchită, dar se întoarse repede şi, deşi adînc tulburat, se prefăcu a nu-i trece prin gând să se uite într-acolo. Câteva vreascuri trosniră sub paşii uşori ai femeii, pe urmă apa plescăi puternic.

Cînd, după cîteva minute, se apropie de el, era iar îmbrăcată. Numai părul îi atârna umed pe spate, în timp ce ochii îi scânteiau.

— De-ai şti ce bună a fost apa ! — spuse şi îngenunche lîngă Aaltonen.

Îşi clătină fermecată capul, cu şuviţele umede fluturând în jur. Atinse cu mîna spatele gol al bărbatului, plimbând-o încetişor de la ceafă la mijloc şi înapoi. Valuri de foc scăpărau din vârfurile degetelor ei. Aaltonen se simţi cutremurat de un fior lăuntric; rămase însă liniştit, fără să mişte măcar o mână, doar ochii rămaseră aţintiţi pe fâşia purpurie de pe creasta pădurii. Îl învăluise o senzaţie necunoscută şi sfâşietor de dulce.

Femeia se ridică deodată, cu mişcări uşoare, înşfăcă paneraşul cu merinde şi începu să despacheteze bucatele

pentru cină.

Trunchiurile copacilor prinseră să se întunece şi pe oglinda apei se stinse şi ultima scânteie a soarelui ce scăpăta cînd isprăviră cina lor simplă şi scurtă. Amurgul era neînchipuit de domol şi de cald. După ce mâncară, se rezemară unul lîngă altul de peretele căsuţei, gustând în tăcere fericirea de a se afla împreună. Nu simţeau nevoie de nimic altceva. Stătură timp îndelungat astfel, fără să-şi spună un cuvânt. Tăcerea femeii era acum mai adâncă decît fusese vreodată. Nu mai zâmbea şi, în întunericul ce se înteţea treptat, faţa ei părea din ce în ce mai palidă şi la fel de pustie ca odinioară; de asta dată însă minunat de vie. Buzele, pe care le strângea de obicei cu asprime, se întredeschiseră, negrăit de moi şi blânde.

Aaltonen se ridică anevoie şi tăie cu briceagul un mănunchi de ramuri înfrunzite, pe care le aşternu pe laviţa din căsuţa întunecată, ca să-i facă astfel un culcuş moale.

Dar femeia era departe; stătea acolo, în pragul uşii, sprijinită cu mîinile de grinda joasă, şi privea pierdută în depărtări, cu ochii ei de o blândeţe catifelată. Sufletu-i părea că zburase departe, scăpat de grijile mărunte ale zilei şi de sumbra amintire a trecutului.

Mai târziu însă, cînd se întinse, prin întuneric, pe aşternutul de frunziş proaspăt, acoperit cu haina peticită şi jilavă, mirosind a pământ, şi simţi apropierea lui Aaltonen, o cuprinse din nou amorţeala de moarte a groazei. Membrele îi îngheţară şi orice urmă de bucurie se stinse în sufletul ei. Din gâtlej îi izbucni un plâns amarnic, bocetul desperat al ruşinii.

Bărbatul n-o tulbură de fel, ci se trase aproape de perete; abia după un lung răstimp de tăcere şi nemişcare, întinse mîna ca să-i mîngîia uşor fruntea încinsă şi şuviţele despletite.

O mână bună o mîngîia încetişor prin întuneric, o mână simplă şi bătătorită îi aluneca domol peste obraz,

peste umeri, pe braţe, nespus de gingaşă şi de duioasă. Mîna asta îi pricinuia o bucurie neînchipuită. Cînd îi atinse sânul, — sărmanul ei sân de atâtea ori torturat, de atâtea ori umilit — plânsul izvorî iar, blând şi tăcut, dar cu o senzaţie de fermecată uşurare, şi lacrimile aduseră acum o dulce toropeală. Pieptul ei învie şi înflori sub urzeala uşoară a cămăşii, iar mîna înviorată apucă stângace degeţele vrăjite, ca să le oprească acolo, să nu mai părăsească niciodată jgheabul îngust şi viu dintre sâni.

Se apropie de ea cu luare aminte şi cu o nemărginită gingăşie. Trupul femeii se trezea parcă din letargie şi simţea fericită atingerea fierbinte a gurii puternice care i se lipea de gît. Pămîntul de sub ea se cutremură, despicându-se în abisuri înfricoşătoare — şi zguduirea o ameţi.

Acum nu mai trebuia să se teamă de nimic. Prin corpul ei renăscut după suferinţa îndelungată, după atîta umilinţă şi nepăsare, se răspândi marele zâmbet. Pe neaşteptate, ochii i se deschiseră larg prin întuneric, gura i se destinse şi un râs moale, râsul limpede al fericirii, izvorât din tainiţele ascunse ale trupului ei, răzbătu victorios, cu o forţă nestăpânită. Mîinile înlănţuiră cu putere umerii bărbatului şi nu le mai dădură drumul. Acum, cînd bucuria râsului îi răscolise întreaga fiinţă, niciodată nu se va mai teme de nimic, cu atît mai puţin de moarte.

A doua zi se trezi târziu. Soarele pătrundea prin ferestrele încăperii răcite de-a binelea. Ştia că ceea ce trăise peste noapte fusese o minune, pe care prea puţini o cunosc. Omul e sărac, îl

copleşesc gândurile şi necazurile. Ea însăşi n-a ajuns încă la capătul drumului spinos; va mai trebui să îndure şi de acum înainte umilinţa, o umilinţă care, poate, abia acum începe cu adevărat, fiindcă va fi îndoită. Mai ştia însă — şi se gîndea în sinea ei cu o plăcută îndârjire — că oricât de mare ar fi preţul pe care destinul i l-ar cere, nu va fi destul de mare faţă de bucuria ce i-a fost hărăzită. Oricâte ziduri ar ridica legea şi societatea, există cineva care să le dărâme, pentru această mare şi cea mai nepreţuită dintre bucuriile cîte i-au fost date oamenilor.

Aaltonen mai dormea alături de ea, cu capul culcat pe un braţ al femeii. Sub pleoapele lăsate nu-i putea vedea ochii adânci şi gravi, cu privirea lor cumpătată, dar razele puternice ale soarelui descoperiseră urzeala deasă de cute din jurul lor. Pe bărbia viguroasă, barba îi crescuse peste noapte şi pieptul lui gol strălucea arămiu prin deschizătura cămăşii albe.

Omul ei, bărbatul ei drag, străin şi, cu toate acestea, atît de cunoscut ! A venit la ea ca argat şi munceşte din răsputeri, ca să-i poată da calului ovăz, să dea nutreţ la vaci şi să nu guiţe purceii de foame. Bietul de el, cărarea l-a îndrumat spre fermă, într-un amurg de primăvară timpurie, cînd soarele scăpăta pe zare! De-acum, el trebuie să rămână aici. Cărarea care l-a adus nu-l va mai purta niciodată pe cale-ntoarsă. Pămîntul ăsta este şi al lui. Şi-a dobândit cu braţe vânjoase dreptul de proprietate asupra lui. După legile omeneşti, poate că nu are nici un drept, dar legea pământului aceasta este. Cărare, binecuvântată cărare care l-ai adus pînă aici, să nu mi-l mai iei niciodată !

Nu se temuse nici înainte de muncă; muncise însă cu încăpăţânare, ca să uite cu ajutorul ei amărăciunea şi deznădejdea de fiecare zi. De azi înainte însă, munca va fi o bucurie. A început chiar de pe acum să fie. Niciodată nu i se va părea că lucrează prea mult şi nicicând n-are să se mai simtă obosită. Dacă va fi nevoie, va suporta cu resemnare

chiar o recoltă slabă şi miile de necazuri, zi de zi repetate, ale vieţii, căci ceea ce a îndurat pînă acum doar din mândrie îndărătnică, printr-un efort de voinţă, a fost mai rău decît orice pe lume.

Ştia că pămîntul e un tiran nemilos, care stoarce pînă la ultimul strop puterile robilor lui, sleind trupul femeilor şi ofilindu-l înainte de vreme, dar nu se temea. Nu-i păsa nici de bătrâneţea pretimpurie, nici de ofilire. Numai să rămână lîngă ea străinul drag, alături de dânsa. Iar dacă soarta i-ar cere-o, e gata chiar să-i nască şi copilul. Nu se temea nici de asta.

Astfel visa femeia în dimineaţa acelei zile, întinsă alături de bărbatul iubit, pe patul de frunze de răchită din căsuţa băii. Îşi dădea seama, cu toate acestea, că nu are nici o putere asupra viitorului. Străinul fusese mânat la fermă de soartă, într-un amurg de primăvară timpurie; nu ei vor hotărî toate cîte le-au fost sorocite să li se mai întâmple. Puterea care i-a unit poate să-i şi despartă.

Avu senzaţia că pămîntul s-ar mişca şi că undeva, foarte aproape, se cască o prăpastie întunecată. Plătim scump fiecare bucurie, dar ni-e totuna. Pentru bucuria de acum, nici un preţ nu e prea mare. De altfel, chiar dacă ar vrea, tot n-ar putea face altfel. I se oferise făpturii ei însetate un strop de băutură răcoritoare tocmai în clipa cînd simţea că se sfârşeşte de sete. Şi n-a înlăturat-o, fiindcă era peste puterile ei s-o înlăture. A dus paharul la buze.

O presimţire rea şi o teamă nelămurită o cuprinse: dar dacă mîini haine şi nemiloase îi vor izbi paharul din mână, înainte chiar de a sorbi prima picătură ?

S-a rupt din comunitatea oamenilor şi s-a desprins de mulţime. Soarta ei nu fusese o soartă oarecare. De asta se răzvrătea acum cu atîta înverşunare în sinea ei, fiindcă simţea că destinul ei este deosebit de al altora. Nu li-e dat decît la

foarte puţini oameni să îndure o asemenea cazně, o astfel de dezamăgire, în această vale a plângerii. De azi înainte însă are să-i fie mai uşor, pentru că bucuria pe care a trăit-o a fost şi ea excepţională şi rară. Această fericire pură nu poate fi trăită de un om de rînd. Şi nu trebuia să-şi intensifice bucuria cu iluzii şi năluci, nu trebuia să închidă un ochi spre a nu vedea prăpastia căscată între vis şi realitate. Prea puţini muritori trăiesc astfel mântuirea, singuri, fără mijlocirea altora şi descătuşaţi de orice amăgire mincinoasă. Tocmai de asta nu avea de ce să se teamă.

Alungă presimţirea sumbră şi groaza ce se apropia tiptil de ea. N-are să se mai sinchisească de ele ! Va căuta să se bucure de fiecare clipă de fericire, de fiecare mulţumire cît de neînsemnată, fiindcă — cine ştie ? — s-ar putea să fie ultima!

Privi multă vreme zâmbind, cu buzele întredeschise, la bărbatul de lîngă ea, la dragul cunoscut de pe aşternutul din nuiele de răchită. Apoi ridica încet, cu multă băgare de seamă, o mână, o aşeză pe pieptul lui şi o strecură sub cămaşă, pe pielea netedă şi fierbinte, pînă cînd simţi zvâcnirea liniştită şi uniformă a inimii. Puse astfel, încet şi cu blândeţe, stăpînire pe omul ei.

Dar ritmul inimii lui Aaltonen se schimbă brusc, de parcă şi-ar fi oprit dintr-o dată bătăile. Inima începu să tremure, apoi să se zbată sălbatic, înfricoşată. Ce s-a întâmplat, draga mea ? —

păreau că întreabă ochii bărbatului cînd întâlniră privirile femeii, trează şi liniştită alăturea de el. Sânt aici, nu-ţi fie teamă, sânt aici, lîngă tine, o domoli el, cu privirea surâzătoare şi cu buzele întredeschise, pentru că auzise limpede întrebarea mută şi plină de spaimă. Privirile lor se cufundară unele în altele, bărbatul se trezi la realitate, din somnul adînc în care fusese cufundat, iar femeia cuprinse fermecată, cu amândouă mîinile, inima vie a omului ei. -

IX

Bătrînul rătăcea fără ţintă prin luncile cunoscute, în arşiţa zilei de vară. Îşi luă rămas bun de la pămîntul sleit şi de la şanţurile năpădite de bălării, pe care nu mai avea puterea să le îngrijească de acum înainte. Observa ici şi colo câte o schimbare îmbucurătoare. Nu erau schimbări prea mari, dar însemnau cu toate acestea cîte un pas înainte, fiindcă era tot ce putuse să înfăptuiască un singur om cu două braţe harnice, muncind din răsputeri de-a lungul unei primăveri scurte şi a unei veri grăbite. Şanţurile de scurgere fuseseră curăţite de gunoaie, acoperişurile de şindrilă nu mai erau atît de ciuruite de spărturi ca înainte şi uşile nu se mai prăvăleau într-o rână, abia ţinându-se în ţâţâni. Spre mirarea lui, pămîntul produsese însă mult mai mult ca pînă acum, lucru care se vedea dintr-o singura aruncătură de ochi. Pe maiul lacului ovăzul crescuse bogat, iar frunzele lucioase ale napilor de nutreţ făgăduiau un neaşteptat belşug de lapte peste iarnă. Coteţul de porci devenise şi el mai larg, mai încăpător, încât vor putea să mai cumpere, la toamnă, câţiva purcei.

Privirea spălăcită a lui Hermann se plimba peste cotloanele pe care le cunoştea atît de bine, peste povârnişurile apropiate şi peste holde, rătăcind adesea către cerul înalt, unde se pironea pentru clipe lungi. Din cînd în cînd trebuia să se odihnească, oprindu-se locului, ca să-şi

recapete răsuflarea. Se rezema atunci de cîte un mesteacăn şi îi dezmierda, pe furiş, scoarţa. Pe urmă pipăia lespedea mare din luncă, cercetând-o de aproape şi întrebându-se cît are să mai rămână piatra aceea acolo, frământată de tălpile oamenilor. Ar fi timpul să se dea la sfărâmat şi pietrişul să fie cărat undeva.

Îşi lua rămas bun de la pămîntul lui drag, şi inima-i obosită îngână neauzit un cântec de adio. Simţea că se desparte de un bun al său. Îi dăruise, ani în şir, acestui pământ toată vlaga, toată inima. Era al lui pămîntul, chiar dacă de câtăva vreme nu-l mai muncea şi nu-i mai putea purta de grijă. De altfel, puţin îi păsa cui îi aparţine prin legile omeneşti. Important este doar să-l îngrijeşti, să-l cultivi şi să-l faci să rodească, să nu-l laşi în părăginire. Nimic pe lume nu e mai trist şi mai dezolant decît priveliştea unui pământ nelucrat.

Bătrînul plugar văzu în ziua aceea multe şi de toate; nici un amănunt, oricât ar fi fost el de neînsemnat, nu scăpă privirilor sale iscoditoare.

Voia să vadă tot, din clipa în care zărise, prin pâcla înserării, strălucirea orbitoare a propriului său sfârşit. Puilor de pasăre le crescuseră aripi şi îşi părăsiseră cuiburile, cârtiţa îşi clădea sârguincioasă drumul subteran, presărând pe marginile drumului muşuroaiele ei ascuţite. Bătrînul Hermann mai vedea însă şi altceva. Vedea razele tainice ale lunii şi soarelui, care pătrund în pământ, roadele ce se pârguiesc în potirul florilor şi jivinele care se adulmecau cu nările tremurîndă în desişul pădurii.

Izvoare văzute şi nevăzute scăldau pămîntul, norodul de furnici căra neobosit firele de paie spre muşuroiul în construcţie. Străinul muncea pe holda cu cartofi şi umerii îi străluceau ca un soare bun în urma lui, ca o lună tainică, păşea femeia, cu mânecile rochiei suflecate pînă la coate.

Faţa bătrînului pălea pe zi ce trece, semănând tot

mai mult cu ceara, dar sufletul îi rămăsese treaz, ca înainte. Vedea şi înţelegea că bucuria şi-a făcut sălaş la fermă. El n-o cunoscuse niciodată, nu se întâlnise nicăieri cu ea, dar în neîndestularea sa nu îi invidia pe cei cărora li se dăduse mai mult. Pacea lui sufletească nu era tulburată de nici o dezamăgire, de nici o renunţare; mai ales acum, în preajma morţii, nici o nelinişte n-o mai putea răscoli. Nu mai dorea şi nu mai cerea nimic de la viaţă. De altfel, fusese mulţumit întotdeauna cu cît putuse obţine. Era ca seminţele acelea tari şi aspre, care nu vor să se spargă şi să încolţească în pământ. Din clipa cînd ochii săi lăuntrici se despicaseră şi întrevăzuseră lumina morţii, bucurii noi, necunoscute pînă atunci îi răscoleau sufletul. I se părea că, după ce gustase pâinea şi vinul vieţii veşnice, soarele şi luna s-au apropiat de el. Şi nu-şi dorea nimic mai mult.

Îşi aducea adeseori aminte de unchiul său Joase, care îşi aflase moartea pe cîmp, la umbra unui mesteacăn, întorcîndu-se de la păşune, unde se dusese în căutarea calului. Ce minunat trebuie să fie să te stingi pe o pajişte lîngă calul voinic şi cald, mirat de nemişcarea trupului care se

răceşte. Niciodată înainte nu fusese în stare să pătrundă atît de adînc frumuseţea morţii lui Joase. Mai la vale, dincolo de gardul de mărăcini, huruia maşina de treierat a satului. Se întâmpla uneori să se abată lucrători străini pe la fermă. Cărau paiele aurii în grajd şi hambarele se umpleau de grâne.

Pe urmă, casa se cufundă iar în linişte. Dar uruitul maşinii de treierat îl trezise pe omul care trăia închis în camera lui. Îl cuprinsese iar neastâmpărul; ieşea ziua în curte sau hoinărea prin pădure, iar noaptea scotea uneori cîte un ţipăt înfricoşător de coşmar, care îi trezea pe ceilalţi trei în aşternuturi, iar trupul femeii era cuprins din nou de rigiditatea aceea de moarte.

Omul cu faţa buhavă zăbovea tot mai des prin curte, de unde privea pe furiş, cu ochi răi, satul din vale, de parcă ar fi pândit ceva în depărtare. Se îmbrăca iar, îşi lega cravata şi se bărbierea, după ce barba îi năpădise faţa, semănând cu o mirişte, de cînd nu mai văzuse briciul. încerca să intre în vorbă uneori cu bătrînul sau cu nevastă-sa, să-şi înşire iar planurile aiurite, împărtăşindu-le toate cîte avea de gând să facă şi să dreagă, ce reparaţii trebuiau aduse gospodăriei, dacă recolta are să fie bună şi le va rămâne un ban de cheltuit. Număra copacii care urmau să fie tăiaţi şi le propuse ca, la toamnă, să vândă o parte din pădure.

Nimeni nu se sinchisea însă de el şi lucrul acesta îl amărî în cele din urmă. Bombănea şi înjura în sinea lui, urmărindu-i pe toţi cu o privire haină şi piezişă.

Pe Aaltonen îl ocolea cu grijă. Nu mai vroia să dea ochii

cu flăcăul incult şi puternic ca un

animal de pradă, care îşi vârâse nasul în treburile altora. Nu era destul că se amestecase în toate, dar îndrăznise să ridice chiar mîna asupra lui, asupra stăpânului său, să-l lovească şi să-l pălmuiască.

O furie oarbă şi neputincioasă îi mistuia sufletul. Era de ajuns să-l zărească de departe pe argat, pentru ca sîngele să i

se urce îndată la cap. Ticluia planuri cumplite de răzbunare, care de care mai înspăimântător, şi nu mai putea scăpa de ele nici ziua, nici noaptea. De data asta, parcă i- ar fi plăcut să vadă pînă şi sânge, deşi nu putea să-i suporte şi vederea lui îi provoca greaţă şi ameţeli.

Femeia nu-i dădea nici o atenţie. Privea pe lîngă el sau peste capul lui, cu ochii ei neîndurători, reci ca gheaţa, ca şi cînd n-ar fi fost acolo. Nici cuvintele nu i le mai auzea. Ii era deopotrivă de indiferent dacă se umflă de vanitate, făcând planuri de viitor, sau dacă se văicăreşte. Nici nu-l mai socotea un om viu, ci doar o biată umbră. O umbră apăsătoare şi neplăcută, dar nevătămătoare şi lipsită de însemnătate. Avea însă grijă să-i dea regulat de mâncare, aşa cum se îngrijea şi de nutreţul zilnic al vitelor, dar în camera lui nu mai intra. Omul trebuia să-şi cureţe singur încăperea şi, cînd nu mai putea suporta murdăria, se hotăra în cele din urmă s-o deretice. Îşi deplângea amarnic soarta, aplecându-se neîndemânatic ca să se vâre sub pat, să şteargă podeaua sau să schimbe rufele soioase ale aşternutului cu altele, curate. Ce-ar putea să facă un astfel de bolnav nenorocit, cînd nimeni nu se mai interesează de el şi nici unul din cei ai casei nu mişcă un deget ca să-l ajute ?

O îndoială înspăimântătoare îi fulgeră prin minte: dar dacă nu mai e viu ? Voi să se convingă că trăieşte într-adevăr şi îşi apucă, cu toată puterea cită o mai avea în mîinile moleşite, buzele tremurîndă şi guşa umflată. Între timp însă, nu încetă să se văicărească din pricina ursitei sale blestemate. Câtă umilinţă trebuia să îndure, în ce crâncenă robie îl ţinea femeia asta aspră şi lipsită de suflet! E tratat ca un animal şi e păzit cu străşnicie de doi temniceri posaci.

Îl rodea neliniştea, dormea puţin şi gemea prin somn sau se zbătea ore întregi în pat, spre zorii zilei. Îşi sfărâma mintea să ghicească felul cum s-ar putea salva, cum să fure ceva de preţ ca să facă nişte bani. Tânjea de dorul oraşului, al

restaurantelor strălucind de lumini, al chelnerilor care se înclină pe la mese şi al portarilor de hotel. S-ar fi mulţumit însă şi cu mai puţin, cu vreun mic bufet ordinar, cu mesele de scândură neacoperite, unde omul poate să bea nestingherit. O, dacă ar mai putea să trăiască o dată, o singură dată această bucurie! Să ducă la gură cana cu bere spumoasă, să asculte muzica din pâlnia gramofonului în aerul acela plăcut, cu nori deşi de tutun, în timp ce femei cu unghiile şi cu părul vopsit ar flecări în preajma lui. Doamne, ce mare fericire ar fi !

Nu era însă nicicum în stare să descopere locul unde femeia ascunsese banii. Sertarele erau toate încuiate cu cheia, încât nu putea să cotrobăiască prin ele. Şi doar trebuia să fie ceva bani la fermă, o dată ce vânduseră unul din porci şi chiar o parte din secară. Cu toate acestea s-ar fi împăcat, dacă ar fi putut să-şi procure cumva măcar o jumătate de sticlă cu rachiu şi dacă femeia

lui nemiloasă ar lăsa cel puţin pe-o noapte uşa camerei descuiată. Dar uşa e încuiată în fiecare
n
o
a
p
t
e

!

Ce sărăcie, câtă mizerie! Nu are nici măcar atîta cît să-şi poată cumpăra o jumătate sticlă de rachiu! Şi, cu toate astea, fusese o vreme cînd nici nu i-ar fi dat în minte să ajungă în acest hal! Toţi complotează azi împotriva lui. De ce? Ce vină are? Câţi nu sânt în lumea asta, care risipesc banii cu amândouă mîinile, care fac datorii peste datorii, falsifică chiar poliţe şi, cu toate astea, continuă să trăiască şi să se bucure de viaţă. De ce tocmai el e sortit să îndure atîta mizerie şi să fie lipsit de tot ceea ce-i place ?

Într-o noapte, sări speriat din pat. De undeva, de departe, străbătea pînă la el, prin pereţi, ecoul unui râs prelung şi fericit. Simţurile îi erau mai ascuţite în întuneric. Ciuli bine urechea, ca nu cumva să piardă pînă şi cel mai mic zgomot. Niciodată încă nu auzise ceva asemănător. Ceea ce auzea acum depăşea experienţa şi puterea lui de înţelegere. Crezu un timp că totul nu fusese decît o nălucire de vis. I se mai întâmplase şi altă dată să audă sunete sau murmure, râsete şi blesteme, mai ales dimineaţa, cînd se trezea şi trândăvea fără nici un chef în pat, năuc încă de somn. Poate că halucina şi de astă dată.

Pe neaşteptate, o îndoială vagă şi obscură i se înfiripă în minte, un gând la început nelămurit, care prinse treptat forme precise. Râsul se stinse în depărtare, dar continuă să mai răsune mult timp în urechea

lui. Probabil că femeia râsese prin somn. Îşi simţi spinarea acoperită de năduşeală la gîndul că ea îşi pierduse minţile.

Bâjbâi pînă la uşă şi apăsă cu luare-aminte clanţa. Era încuiată, ca de obicei, pe din afară.

Ciocăni, dar nimeni nu-i răspunse. N-auzi nici cel puţin o suflare. Femeia nu era în patul ei. Se întoarse împleticindu-se la patul său şi visurile ce urmară îi şterseră din minte amintirea tisului. Cînd se trezi însă, a doua zi, îşi aminti.

O întrebă pe femeia care se întorcea de la mulsul vacilor, spionând-o din ochi:

— Tu ai râs astă-noapte ?

Femeia se prefăcu că nu-l aude şi nu răspunse. Dar el constată, cu o bucurie diabolică, tremurând de satisfacţie din tot trupul, că, în sfârşit, izbutise de data asta s-o tulbure. Întrebarea lui nu mai nimerise, ca de atâtea ori în trecut, ca nuca în perete. Ochii lui nu mai puteau fi înşelaţi. Fără nici o îndoială că obrazul rumenit de soare al femeii devenise mai palid cu, o nuanţă.

I-ar fi plăcut grozav să continue s-o tortureze şi, de satisfacţie, o spumă de salivă începu să i se prelingă din colţul buzelor, dar îi întâlni fără să vrea privirea şi picioarele i se tăiară de frică.

Încremeni o clipă în faţa ei, cu obrazul livid şi cu guşa tremurîndă, apoi ieşi grăbit în curte.

Nu văzuse niciodată pînă atunci expresia aceea ucigător de dură în ochii ei. Avu impresia că, adineauri, înfruntase însăşi privirea morţii.

Trecu o bună bucată de timp pînă cînd îndrăzni să se întoarcă în casă. Într-acestea, Aaltonen se înapoiase de la ferma vecină, deshămase calul şi îl adăpa. Îi pândea pe furiş fiecare mişcare, rotindu-şi neastâmpărat ochii în toate părţile. Pune ceva la cale, îşi spuse, de-aş afla ce anume.

În sîmbăta următoare, cînd să se culce, femeia băgă de

seamă că bărbatul ei dispăruse iar. Nu era nici în camera lui, nici în jurul casei, nicăieri. Aaltonen şi bătrînul nu-l văzuseră toată ziua, dar nici lipsa nu i-o simţiseră, ce-i drept. Banii erau la locul lor, neatinşi. Constatară abia mai târziu că Hermann îşi lăsase gherocul în care îşi ţinea punga cu bani pe speteaza scaunului din căsuţa de baie. Într-adevăr, punga dispăruse. Aaltonen îl privi pe bătrîn cu ochii îngânduraţi, în care stăruia şi o vagă speranţă.

— N-am avut în pungă nici optzeci de mărci — făcu Hermann încetişor. Cu atîta n-ajunge el prea departe.

Era pe vremea secerişului şi, sâmbătă seara, rachiul curgea gârlă prin cârciumile saltului. Fugarul, care se tupila pe potecile întortocheate pînă să iasă din pădure, nu îndrăznea să intre pe la fermele din apropiere, ştiind că nimeni nu i-ar da de băut, deşi se bea şi acolo vârtos. Nu putea să nădăjduiască rachiu decît de la muncitori, care aveau obiceiul, în serile de sâmbătă ale lunii august, să se întâlnească lîngă vreun pod sau la încrucişarea de drumuri, în afara satului.

Pe şoseaua cea nouă, la răscruce, doi flăcăi cu biciclete vroiau să afle dacă e vreo petrecere prin împrejurimi şi, din vorbă în vorbă, se încinse o conversaţie mai lungă. In

groapa de nisip şedeau doi muncitori mai în vârstă, un soldat aflat în permisie şi doi argaţi de la cea mai mare fermă din apropiere. Sticla de rachiu circula din mână în mână. Alfred se apropie de ei, se aşeză alături pe nisipul cald încă şi holbă ochii la sticla de rachiu.

— Daţi-mi şi mie o înghiţitură — se rugă el şi întinse palma moale, în care se aflau banii furaţi din punga bătrînului Hermann.

— La naică, să nu cumva să-i daţi o picătură — îi avertiză pe ceilalţi unul dintre muncitori, privind pe omul care fixa cu ochi chinuiţi rachiul din sticlă. Argaţii şovăiră, dar soldatul întinse mîna după bani. Rachiul era al lui şi avea dreptul să dea dintre-însul cui vroia. Alfred înghiţea acum pe nerăsuflate otrava agitata, care i frigea gâtlejul. Nu mai avea răgaz nici să răsufle, se îneca şi se învineţise, dar nu şi-ar fi luat sticla de la gură pentru nimic în lume. Soldatul îl privi la început nedumerit; apoi, cînd văzu că omul nu are de gând să-i înapoieze sticla, i-o smulse de la gură.

— Păi, ăsta-i nesătul ca un porc — făcu el, cu oarecare stimă, dar Alfred nu se sinchisi de remarca lui. Se retrăsese pe marginea grapei, ceva mai la o parte, şi se lupta din greu cu stomacul, ca nu cumva acesta să dea afară preţiosul lichid. Simţea că un val de viaţă nouă îi circula prin mădulare şi că, pe încetul, capătă puteri proaspete. Între timp, îi apucă noaptea, dar ceilalţi stăteau liniştiţi în groapa de nisip, de parcă Alfred n-ar fi fost lîngă ei. Vorbeau despre militărie, despre întîmplări de cazarmă şi despre cele petrecute în sat de astă toamnă, care dintre slujnice mai născuse vreun copil... Alfred trăgea cu urechea la ceea ce spuneau, aţâţat de curiozitate. După un timp, tuturor, rachiul li se urcă la cap, limba începu să li se împleticească, ba unii prinseră să moţăie toropiţi de somn.

— Mai daţi-mi şi mie o înghiţitură — îndrăzni într-un târziu să se roage, cînd pofta îl răzbi din nou fără să i se poată împotrivi. Degetele i se deschideau şi se crispau iar, chircindu-i-se convulsiv în pumni, în timp ce stomacul îl ardea cumplit.

— Ar trebui să-l ducem acasă — propuse unul dintre muncitori. Cum o fi evadat ? Ce-i cu el,

în definitiv ?

Fără să ia seama la omul care îi asculta, îşi povestiră tot ce ştiau despre el, ba erau chiar mândri că există în satul lor o astfel de ciudăţenie. Alfred se îneca aproape de furie, scrâşnea din dinţi şi strângea din pumni, dar pofta lui de băutură era mai mare decît mândria.

— Dumnezeu să vă binecuvânteze, oameni buni, mai daţi-mi o picătură de rachiu. Luaţi-mi ghetele, luaţi-mi haina, puţin îmi pasă. Ghetele sânt bune de tot, aproape nepurtate. Începu să se descalţe, spre a le arăta celor din jur.

Oamenii păreau să nu-l audă. Soldatul întorcea cu vârful bocancului prin nisip un băligar uscat de cal. Apoi ridică deodată capul şi întrebă:

— Dacă-ţi dau rachiu... mănânci... lămâia asta de cal ?

Ceilalţi auziseră întrebarea, dar se prefăceau că nu-i dau importanţă, aşteptând să vadă ce are să iasă. Ochii lui Alfred se holbară îngroziţi şi îi cercetară pe toţi la rînd. Bătăile inimii parcă i se opriră o clipă, apoi îl cuprinse o nesfîrşită greaţă de el însuşi şi, cu lacrimile şiroindu-i pe obraji, ridică balega de jos şi şi-o îndesă în gură, fără să vomite...

De data aceasta nu lipsi mult de acasă. Duminică dimineaţa se întoarse la fermă, fără să fie căutat de ai săi. Îmbrăcămintea îi era murdară, cu pete mari pe o parte. Avea ochii aprinşi şi umflaţi, pe corp purta urme de vânătăi, de la loviturile şi izbiturile primite peste noapte.

Nimeni nu se sinchisi de el. Femeia nu-l învrednici nici măcar cu o privire, se luă doar după el ca să-l încuie în cameră, cînd prinse să geamă şi să se vaite amarnic în pat, sperând să stârnească în acest fel mila celorlalţi.

În zilele ce urmară, îşi recăpătă aspectul obişnuit. Era mereu neliniştit şi în ochi îi stăruia o ură sălbatică şi neputincioasă. Băutura nu-i satisfăcuse pe deplin, astfel că o sete crâncenă continua să-i mistuie trupul, alergându-i prin vine ca un foc. Pe urmă, gândurile i se îndreptară în altă

direcţie.

Într-o noapte, după ce beţia i se risipise cu desăvârşire din cap, avu un vis din cale-afară de ciudat. Multă vreme se întrebă ce putea să însemne. Nu departe de casa lor, în pădure, sub o
tufă deasă de măceş, se afla o tainiţă veche de cartofi, surpată de vreme, pe care nimeni n-o mai folosea de ani de zile. Se făcea că venea înspre el un lungan cu barba căruntă, îmbrăcat într-o şubă din piele de oaie, încinsă peste mijloc cu un brîu lat. Îl cuprinse de umeri şi îl conduse pe Alfred sus, pe măgura cea mică de sub un pom, de unde îi arătă mult acoperişul de paie al tainiţei de sub ei. Se trezi strigând speriat, dar visul ciudat nu-l mai lăsă în pace.

Cînd avu iar prilejul să se strecoare afară din casă, primul lui gând fu să caute tainiţa din vis. Îl mîna înspre ea o putere căreia nu i se putea împotrivi. Măceşul se prăbuşea aproape sub povara boabelor coapte, acoperişul tainiţei se surpase de tot, iar în fund, printre paiele putrede, mişunau şerpii. Împrăştie cu piciorul paiele şi pămîntul năruit, dar se retrase înfiorat, izbit de

mirosul greu şi înecăcios de putreziciune. Totul se dărăpănase, lemnăria şi acoperişul de paie deopotrivă.

Se întoarse agale spre casă, dezamăgit de cele ce văzuse, dar visul îl urmări şi după aceea. A două zi, şterpeli hârleţul şi pârghia de fier din hambar, hotărât să dărâme tainiţa fără ştirea cuiva. Nu-l tulbură nimeni, fiindcă nimănui nu-i păsa de ceea ce face. Erau ocupaţi cu secerişul ovăzului, pe care trebuiau să-l care sub acoperiş; nimeni, la fermă, nu-şi mai vedea capul de treburi.

Alfred smulse întâi cu mîna paiele de pe acoperiş. Şerpii goniţi din ascunzişul lor se refugiau înspăimântaţi. Pe urmă scoase pociumgii din pământ, fără să-l mai stânjenească miasma grea a pivniţei şi fără să-i pese că e lac de sudoare pe tot trupul. O agitaţie bolnăvicioasă îi făcea să-i tremure mîinile. Apoi, deodată, se plictisi de îndeletnicirea sa, aruncă hârleţul cît colo şi lăsă totul baltă. Se întinse istovit pe pământ, ca să se odihnească, pe urmă porni către casă. De lene, nici uneltele nu le ridică de unde le azvârlise.

Degeaba însă: visul nu-i dădea pace. În târziul unei după-amiezi, cînd casa era goală, se furişă iar în pădure, spre măgura cu tufe de măceş. De data asta se apucă să sape pe fundul tainiţei. încercă în mai multe locuri. Deodată, hârleţul se poticni de un fel de cârpă gălbuie. Nu-şi date seama numaidecât că e cârpă, deoarece se lipise de ea un strat gros de pământ. Ea înfăşură un obiect greu, care se lăsa anevoie urnit din pământ. Scormoni cu mîinile tremurîndă şi desfăşură cârpa galbenă, pe alocuri intrată în descompunere.

Era o armă veche de infanterie, înfăşurată cu grijă într-o cârpă uleioasă, iar alături, într-o cartuşieră de piele, se afla muniţia. Cocoşul şi ţeava nu apucaseră încă să ruginească prea tare, căci fuseseră unse din belşug cu grăsime. Alfred îşi şterse unsoarea lipită pe degete şi ascunse repede prada între paiele putrede, iar hârleţul şi pârghia de fier le duse acasă, în hambarul de unde le luase. Tremura din toate

încheieturile, peste măsură de încântat de norocul său. Acum el va fi stăpânul casei, fiindcă e mai tare de azi înainte decît toţi ceilalţi. Are armă, o puşcă în toată legea! Obrazul, gura şi tot trupul lui plin de osânză tremurau înfiorate de bucurie, întâi se gândi să vândă comoara găsită, dar alungă repede ispita acestui gând. Era cu desăvârşire interzis să vinzi sau să cumperi arme de foc. Cine ştie ce soldat, rătăcit pe aici, o fi îngropat-o în fundul tainiţei de cartofi, cu vreo douăzeci de ani înainte, în speranţa că are să se poată întoarce cândva după ea. Pesemne, n-a mai avut parte de întoarcere. L-au împuşcat pe undeva şi l-au aruncat în vreo groapă. Cine ştie, poate şi-o fi trimis aici ultimul blestem, această dorinţă a lui colindă de atunci pe aici şi îi tulbură somnul cu vise stranii. Îşi uită însă toate necazurile gândind la ce putea să însemne pentru el această pradă. Numai de-ar găsi un loc bun unde s-o poată ascunde şi de unde s-o scoată, la nevoie, cu uşurinţă. Odinioară, pe cînd era flăcău, umblase des la vânătoare. Arma nu era aşadar o noutate pentru el. Împuşcase iepuri şi păsări destule. Acum toamna, ar putea să împuşte chiar reni, care se rătăcesc uneori prin pădurea vecină. Gîndul acesta îl ademenea, nu pentru carnea animalului, care putea din partea lui să putrezească acolo unde l-ar fi doborât, ci ca să vadă zvârcolirea aceea de moarte, blana catifelată străpunsă de glonte, picioarele subţiri zbătându-se în spasme. Gura i se năclăi de plăcere şi ochii i se tulburară la acest gând.

Hotărî, după o îndelungată frământare, să-şi ascundă prada sus, în şura cea veche. Poţi ajunge acolo fără să atragi luarea-aminte cuiva, ocolind doar stânca prin dos, pe lîngă pădure. Curăţă puşca de rugină şi îi lustrui ţeava, pînă cînd străluci iar de parcă ar fi fost nouă. Apoi o înfăşură la loc, cu infinită grijă, în cârpa unsuroasă, pe jumătate putredă, şi o ascunse printre urzici, presărând peste ea, pentru mai multă siguranţă, paiele împuţite şi zbruşite de pământ. Cînd isprăvi,

îşi simţi mijlocul drept şi tare, ochii lui priveau ţintă înainte, fără să i se mai zbată pleoapele ca altădată. Toată ţinuta lui deveni parcă mai sigură şi mai bărbătească.

Femeia însă nu remarcă la el nici o schimbare. Peste creştetul ei, cerul se înseninase. Vroia acum să se bucure şi să guste cît mai mult cu putinţă darul pe care i-l oferise destinul pînă la cea din urmă picătură. Se petrecuse şi întriu-însa, în săptămânile care trecuseră, o mare schimbare. Formele i se împliniseră, rotunde şi mature. Înflorise în chip minunat, cum nu mai credea că ar fi vreodată cu putinţă. Recolta fusese bună, nutreţ se adunase peste aşteptări astfel încât şi-ar fi putut spori numărul vitelor. Pâinea pentru iarnă le era asigurată. La anul vor trebui să mai angajeze un om, deoarece ei doi nu vor putea isprăvi singuri muncile câmpului şi ale gospodăriei. Pînă atunci însă, cel puţin pînă atunci, să n-o tulbure ochi străini. Casa şi pămîntul să rămână numai ale ei.

Serile se scurtau simţitor, încât era aproape întuneric

cînd se aşezau la masă. Bobiţele

coapte ale măceşului străluceau roşii pe coasta muntelui şi noaptea se auzea, din sat, lătratul

prelung al câinilor. Se dezlănţui apoi, curând, şi vântul rece de toamnă, pămîntul se întindea brun
şi pustiu, cît vedeai cu ochii, iar frunzele galbene şi ofilite se legănau în aer, deasupra curţii fermei.

Uneori, zilele înnorate erau urmate de altele senine. Vântul se ostoia atunci, soarele scânteia auriu şi cerul părea din nou mai înalt. Miriştile se lungeau galbene sau cenuşii pe costişe şi fumul se înălţa drept ca un stâlp din hornurile satului. Pe câmpiile pustii se adunau stoluri gălăgioase de vrăbii iar văzduhul răsuna de cântecul trist al păsărilor călătoare. Pe înserat, se adunau toţi trei în faţa casei. Femeia se rezema acum liniştită de umărul vânjos al iubitului ei, fără să se mai ferească de privirile bătrînului Hermann. Stăteau aşa deseori, vreme îndelungată, unul lîngă altul, privind pămîntul şi aerul, satul din depărtare şi apa întunecată din capătul miriştilor, sclipind molcom dincolo de perdeaua copacilor. Bucuria recoltei bune le umpluse inima. N-aveau de ce să se teamă de viitor, gîndul apăsător al grijilor dispăruse fără urmă. O odihnă şi un sentiment înşelător de siguranţă le adormi simţurile. Se stârneau singuri să creadă că aşa are să fie de acum înainte totdeauna.

Femeia ştia că poartă în pântece un făt de două luni. In acea neuitată noapte de vară, trupul ei primise sămânţa şi o trezise la viaţă în hohote de râs fericit. Trupul ei reînviase sub atingerea unei mîini dragi şi puternice de bărbat după ce lepădase toată murdăria şi ruşinea anilor trecuţi. Era o mână scorţoasă şi aspră de ţăran simplu, lipsit de cultură, dar cît de bine era să-şi rezeme capul de ea, să se odihnească astfel, în pâclele serii, uitând tot ce fusese în trecut: scăpărările mincinoase ale oraşului, goana veşnică după ceva, înţelepciunea făţarnică din cărţi şi toate cîte sânt uşoare ca pleava spulberându-se în vânt o dată desprinse de pe grăunte. Trupul ei copt rodea acum germenul unei noi vieţi; trupul ei, pământ în care bărbatul îşi aruncase sămânţa ca ea s-o

adăpostească şi s-o prefacă în fruct.

Pe cer, bogăţia de culori a asfinţitului se spălăci, apoi se stinse cu totul. Seara de toamnă se lăsă rece şi întunecată. Femeia îşi aminti că mai are de lucru. Îşi retrase, zâmbind, mîna de pe umărul lui Aaltonen. Se duse în grajd şi în drum privirea ei întâlni lacul ce strălucea sumbru, înfăşurat într-o maramă de negură albă şi rece. Imaginea aceasta deşteptă în ca o amintire veche: ziua cînd străinul sosise la fermă.

Era, tot ca acum, un asfinţit rece dar mai cenuşiu şi mai trist decît cel de azi. Bătrînul Hermann dusese la fântână iapa albă ca o arătare, iar lacul negru, cu malurile mlăştinoase de la poala stâncilor pleşuve, scânteia ca o sumbră ameninţare. Pe atunci, ea nu era decît ruina celei ce fusese cândva, o fiinţă care pierduse orice credinţă, toată nădejdea şi dragostea de viaţă, dobândind în schimbul lor doar o mândrie rece şi îndârjită. Venind la fermă, un fatalism profund pusese stăpînire pe sufletul ei. Avea impresia stranie că nu se află aici pentru întâia oară. Toate i se păreau simple repetări ale unor întîmplări deja trăite. Cândva, demult, ea mai umblase parcă pe-aici şi cerul era la fel de trist, atunci ca şi acum, tot atât de dezolant şi de apăsător. Iar iapa albă fusese şi înainte tot aici, împreună cu lacul negru, plin de ape ameninţătoare. Simţise şi apropierea nemijlocită a pământului, dar pe atunci cu oarecare apăsare, ca pe-o povară şi nu ca pe-o alinare. Crezuse că toate s-au aliat împotriva ei, că nu se poate încrede decît în asprimea ei, în mândria aceea neînduplecată şi dârză care o apăra ca o pavăză. Astfel venise ea la fermă, şi impresia de la început o stăpânise tot timpul. Ştia că se îndreaptă în întâmpinarea destinului ei, dar n-ar fi crezut niciodată că locul acesta va deveni într-o bună zi căminul ei, cel mai drag din toate cîte avusese înainte, că aici va cunoaşte împlinirea sfântă a bucuriei fecundităţii.

Zâmbetul fericit i se topi deodată din priviri, izgonit de vedeniile trecutului, îşi revăzu viaţa de odinioară, făptura ei

de altădată, cu toate cîte n-ar fi trebuit să se întâmple şi cu toate cîte trebuiau ucise în sufletul ei, dacă vroia să mai trăiască şi de acum înainte. Alături de acest pământ, de apa asta neagră a lacului şi de nesfârşita boltă cerească îşi simţea propria ei micime, propria ei neînsemnătate. Iată, sânt aici, sânt aproape şi o îmbrobodesc marile puteri adverse care ascund viitorul.

Ai fi zis că pâclele ridicate de pe mlaştini au ajuns pînă în curtea fermei. Femeia îşi simţi trupul ca de gheaţă, sleit parcă de o atingere haină, şi dinţii i se încleştară. Scuturată de un fior, apucă doniţa de lapte şi trânti în lături uşa grajdului. Mirosul jilav şi cald al gunoiului de vite îi făcu bine. Cînd isprăvi de muls şi se întoarse în casă, ca să aprindă lumina şi să pregătească de cină, un zâmbet fericit şi tandru îi înflori în colţul buzelor.

X

Într-o seară întunecată, în timp ce afară domnea în cer şi pe pământ nesfârşita melancolie a toamnei, cînd păcurii de ploaie dibuiau în tăcere, înăbuşit şi monoton, geamul, iar în casă, lîngă vatră, abureau veşmintele pătrunse de umezeala din timpul zilei, şedeau amândoi lîngă masa mare din bucătărie, vorbindu-şi cu glas scăzut, cu capetele apropiate.

Femeia adusese hârtie şi creion, ca să facă socotelile pentru anul următor. Cînd îi arătă un carnet cu ipotecarea fermei, Aaltonen clătină uşor din cap în semn de dezaprobare. Femeia nu se prea pricepea la cheltuielile necesare muncii câmpului, iar el se putea încrede cel mult în mintea lui simplă şi limpede de ţăran, pentru care orice datorie e un lucru rău; în ce priveşte însă banii economisiţi, care se pot folosi pentru fermă, ei sânt întotdeauna buni.

Evaluară recolta şi, având în faţă calendarul agricol şi lista de preţuri decupată dintr-un ziar, socotiră cît pot să vândă din produsele lor şi cît le trebuie pentru sământă, pentru nutreţul vitelor şi nevoile casei. Cumpăraseră pînă acum patru porci şi Aaltonen coborâse deunăzi în sat, să caute o vacă bună pentru gospodărie. Găsise într-adevăr una, care urma să fete în noiembrie, o vită frumoasă şi sănătoasă, dar nu căzuse la învoială asupra preţului. Plănuiau să mai cumpere un cal la primăvară, căci iapa era bătrână şi munca de peste vară îi mistuise şi ultimele rămăşiţe de putere. Mai trebuiau socotite şi impozitele comunale, de stat şi cele pentru biserică, consumul de lumină electrică, hainele ce trebuiau cumpărate şi cîteva unelte de muncă necesare. Cifrele acoperiră curând hârtia din faţa femeii şi Aaltonen clătină iar, îngândurat, din cap.

Femeia îi atinse mîna şi i-o mîngîia cu blândeţe şi duioşie, privindu-l eu ochii ei adânci, în care strălucea un zâmbet luminos. Din sufletul lui dispăru

deodată orice gând şi îngrijorare. Nu-i mai păsa acum nici de lipsuri, nici de greutăţile care îi mai aşteptau. Se vor descurca într-un fel. La o adică, ar mai putea vinde câţiva stânjeni de lemne, pădurea e destul de mare şi nici nu s-ar observa tăierea câtorva copaci.

— Trebuie să ne rămână şi nouă din copacii tăiaţi, pentru nevoile fermei — spuse Aaltonen. La anul, în toamnă cel mai târziu, vor trebui reparate clădirile, dacă vrem să nu se surpe acoperişul.

Femeia îl privi încântată, fiindcă vorbele lui erau o caldă promisiune de viitor. Nu se putea să-l mai întoarcă vreodată poteca, binecuvântata potecă pe care venise la fermă. Era al ei omul acesta, care se gîndea de pe acum la viitorul lor comun.

Îşi aduse aminte de o seară de toamnă de demult, cînd ploaia bătea ca şi acum în geam şi pe ea o copleşise deznădejdea. Simţise atunci că, dacă şi-ar pune capăt zilelor, nici moartea nu i s-ar părea o eliberare, că şi dincolo de existenţa ei ar continua chinul şi ruşinea îndurate, care sânt mai tari decît orice.

Ochii i se dilatară în orbite şi inima îi fu învăluită de o dureroasă fericire. Acolo, afară, lumea mai e şi acum tot atît de sumbră şi ploaia de toamnă răpăie la fel de domol pe geamul întunecat, dar ea nu se mai teme de nimic şi nu se mai înfioră. Ba, i se pare chiar că îi e dragă ploaia asta şi frigul umed de afară, ca şi chipul ei răsfrânt în oglinda neagră a geamului murat. Dar, mai presus de toate, îi e drag mirosul ăsta de rufărie năduşită de muncă, întinsă la uscat lîngă cuptor, hainele astea atît de cunoscute şi cizmele grele pline de noroi, din colţ.

— Va trebui să-ţi iei la primăvară o fată tînără, care să vadă de vite şi să te scutească de munca grea cînd are să ţi se apropie vremea — spuse Aaltonen, cu un tremur uşor în glas.

Nici o grijă, nimic n-o s-o tulbure atîta timp cît el e aici,

alături de ea, cît îi simte trupul puternic şi privirea serioasă. Mângâierea mâinii lui alungă orice rău, domoleşte în ea toate neliniştile. Şi e bine aşa !

Uşa interioară se deschise fără zgomot şi omul cu

faţa buhavă apăru în bucătărie, pe

jumătate dezbrăcat, furişându-se cu paşi tiptil, cum îi era obiceiul. Bău apă şi luă de pe marginea vetrei cutia cu chibrituri. Aruncă, în fugă, o privire rea şi duşmănoasă către cei doi, apoi întoarse capul. Dar privirea lui fugară spusese destul. Nu era semn bun că omul acesta guraliv şi curios nu scoate de astă dată nici un cuvânt şi nu pune nici o întrebare. Fiindcă de văzut, văzuse cum nu se poate mai bine că şedeau strâns lipiţi unul de altul, cercetând împreună o hârtie plină de cifre. Femeia se făcu că nu-l vede, numai ochii i se împietriră deodată. Aaltonen îşi plecă fruntea spre a nu fi silit să-l privească pe omul pe care îl ura de moarte, dar sîngele i se scurse din obraji şi muşchii braţului i se înţepeniră. Bolnavul se strecură iar în odaia lui, cu ochii tulburi, scuturând în mîna lui grasă şi lipsită de vlagă cutia cu chibrituri. Îşi mai plângea şi acum soarta, dar în trupul lui ardea o bucurie răutăcioasă şi o stranie voluptate. Fireşte că bănuielile lui erau întemeiate ! Şed

aici, lipiţi unul de altul, cu socoteala ceea, care în realitate e un simplu pretext. Pe el însă nu vor putea să-l tragă pe sfoară! Se poartă scandalos cu dânsul, îl lasă de capul lui, îl încuie într-o hrubă rece şi întunecoasă, deşi e bolnav şi nenorocit ! Ştia şi simţea că ei doi îi doresc moartea, că îşi bat capul cum l-ar putea înlătura din calea lor.

De câtva timp, văzuse şi pricepuse totul. La început, refuză să înţeleagă — o dată cu capul, căci i se părea de necrezut ca femeia asta, nevasta lui, să se simtă atrasă de un alt bărbat. Îi venea doar rău la cea mai mică atingere. El se pricepe doar la dragoste, dar femeia aceasta, cu trupul rece şi ţeapăn, n-o doreşte niciodată. În nici un fel n-a putut să ajungă cu ea la vreun rezultat. Abia târziu a descoperit cauza: îi lipseşte acestei femei orice senzualitate, e nesimţitoare ca piatra, o făptură de gheaţă, frigidă, cu suflet aspru şi insensibil. Parcă nici n-ar fi femeie. Nici el n-o mai doreşte demult, dar supunerea şi ruşinea ei îi provoacă o plăcere care îl face să tremure din tot corpul.

Acum însă, asista de o bucată de vreme la trezirea soţiei sale, care, în acelaşi timp, îl alungase cu desăvârşire din viaţa ei tocmai pe el, soţul legitim. De săptămâni de zile îi pândea. În nopţile lungi şi pustii, ciulea deznădăjduit urechea ca să poată prinde cel mai mic zgomot, orice mişcare în casa copleşită de somn. Argatul se mutase iar în bucătărie fiindcă afară se lăsase frigul; De altfel, la ce bun ar mai căuta dovezi, cînd îi ajung cele ce aude în timpul nopţii ?

De data asta avea cu ce să-şi alimenteze din plin imaginaţia bolnavă şi aprinsă, iar gelozia ucisese întriu-însul şi restul de puţină omenie câtă îi mai rămăsese. În trupul lui moleşit şi pătimaş stăruia, pe lîngă suferinţă, un fior de voluptate. Îşi uita toate necazurile şi mizeriile, trezindu-se din somn în fiecare noapte.

În nopţile întunecoase de toamnă şi în zilele chinuitor de lungi, făcea planuri peste planuri. Nici unul nu i se părea însă

destul de bun. Un singur lucru era cert, că răzbunarea se afla acum în mîinile lui. Şi se socotea pe deplin îndreptăţit la ea. Bărbat înşelat, nenorocit, bolnav, care dispreţuieşte pe toată lumea şi, de multe ori, se dispreţuieşte pînă şi pe sine însuşi. Nu-i poate nimeni contesta dreptul de a-şi face singur dreptate şi de a plăti cu vârf şi îndesat, pentru toate nedreptăţile căzute asupra lui ! Rău e doar că e silit să-şi pună singur în aplicare hotărârea: de data asta nu pe jumătate, ci pe de-a întregul. Fiindcă dacă acest om neînchipuit de puternic continuă să trăiască şi pe mai departe, viaţa lui e într-o necontenită primejdie. Se convinsese de ce e în stare, atunci cînd îl înşfăcase de grumaz. Îl bătuse şi îl ghiontise, nemernicul, puţin mai lipsise ca să-l ucidă.

Trebuia să fie teribil de prevăzător ca să nu-l descopere înainte de vreme, fiindcă ar fi îngrozitor. Tremura din tot trupul său laş la gîndul că l-ar putea prinde asupra faptei şi că l-ar putea doborî înainte de a-l fi doborât el. Citise undeva că dacă amesteci sticlă mărunt pisată în mâncarea cuiva, asta produce o moarte lentă dar sigură, pentru că praful de sticlă perforează cu timpul pereţii stomacului. Şi avantajul e că nu lasă nici o urmă în exterior. Ar fi avut mare poftă să încerce, numai că mâncarea o gătea femeia, care le-o şi împărţea, astfel că nu avea cum să ajungă la ea. S-ar putea să nimerească tocmai în grişul său, în propria lui prăjitură pulberea ucigaşă. Brr ! Asta i-ar mai lipsi!

Dar planul său nu era satisfăcător nici din alte puncte de vedere. Nu era destul de senzaţional şi de dramatic. Dacă e vorba să se răfuiască cu femeia cea afurisită, care l-a batjocorit şi i-a distrus viaţa, apoi să fie cel puţin o răzbunare vrednică de ea. Fiindcă, înainte de toate, pe femeie vroia s-o pedepsească. O merita cu prisosinţă, odată ce îşi încuia în cuşcă bărbatul legitim, îl chinuia şi îl umilea cu asprimea şi cu răceala ei. Trebuia deci să procedeze în aşa fel încât păcătoasa să afle cui îi datorează pacostea care o va lovi.

Întotdeauna se mândrise cu puterea ei, dar de astă dată are să-i arate el cine este mai tare, cine e cel ce are dreptul să lovească şi să se răzbune ! Cu binele n-a izbutit s-o facă să înţeleagă cine e el, cit preţuieşte, care e cel mai tare dintre ei trei. Acum însă are s-o zdrobească, o va nimici pe creatura asta haină şi trufaşă !

Încercă apoi să-şi imagineze procesul la curtea cu juri. Vedea în închipuire titlurile din ziare, scrise cu litere mari, şi savura în tăcere rolul pe care avea să-l joace, situaţia sa dramatică. Bărbatul înşelat şi chinuit ucide, într-un acces de furie legitimă, pe amantul nevestei sale. Să îndrăznească atunci să se mai mândrească, atunci cînd ruşinea ei va fi dată publicităţii. O femeie cultă, dintr-o familie bună nu s-a sfiit să se desfrâneze cu propriul său argat, iar pe bărbatul ei legitim l-a ţinut sub lacăt, izolat de lume, de orice posibilitate de tămăduire, de orice ajutor medical. I-a refuzat pînă şi dreptul de a putea trăi o viaţă demnă de un om.

Îşi ticlui în amănunt apărarea şi îşi potoli astfel, în cele din urmă, dorinţa bolnăvicioasă de putere şi de publicitate. Era dispus să recunoască faptul că nu era sănătos doar din cauza bolii sale săvârşise unele lucruri care n-ar fi fost permise. Dar nu era un om de rînd, ci, dimpotrivă, un suflet sensibil şi complicat, în care orice jignire lua proporţii exagerate. În nenorocirea lui, îl bântuise în mai multe rânduri gîndul sinuciderii, mai ales în clipele cînd soarta vrăjmaşă îl apăsa cu atîta putere, încât se dezgusta pînă şi de propria sa fiinţă. Da, vroise de multe ori să se omoare, dar puterea de voinţă şi bărbăţia lui îl opriseră pe marginea prăpastiei. Un bărbat adevărat nu fuge de suferinţă, ci o înfruntă şi îndură loviturile destinului dacă nu se poate altfel — pînă şi boala sau tragediile. Fiindcă sinuciderea e o fugă laşă şi iresponsabilă.

Se stabilise la ţară cu intenţia de a începe o nouă viaţă, deoarece medicii îi recomandaseră un trai simplu şi cumpătat. Încercase să se acomodeze la noile împrejurări, proiectase lucruri folositoare, de mari proporţii, pentru înflorirea gospodăriei, dar soţia lui a distrus totul prin neîncrederea şi împotrivirea ei plină de încăpăţânare. N-a realizat astfel nimic din tot ceea ce socotise el că e bun. Ar fi îndurat însă şi această situaţie, fiindcă îi era dragă femeia şi îşi juraseră unul altuia credinţă pînă la moarte. Cînd s-a dovedit însă că îl trădase în chip ruşinos, că îl înşelă cu un argat incult, cu un om de rînd, ba că mai şi unelteşte împotriva soţului ei .. legitim, n-a mai putut răbda. Paharul se umpluse şi, într-o oarbă pornire de mânie, într-un moment cînd n-a mai fost stăpân pe sine şi nu şi-a mai dat seama ce face, l-a ucis pe cel care îi murdărise căsnicia şi viaţa.

Toate acestea vor face, fără doar şi poate, impresie. Şi dacă, pe deasupra, se va uita drept în ochii judecătorului şi va declara calm că e dispus să suporte consecinţele faptei sale, că nu are de gând să se sustragă în nici un fel pedepsei, nu mai încape îndoială că i se va da dreptate de către toţi şi că,

în sfârşit, vor înţelege cu cine au a face. Căci de cînd trăieşte n-a avut parte decît de umilinţe şi de neînţelegere. Tremura de mulţumire cînd se gîndea la minunata satisfacţie ce-l aştepta.

Iată, în cele din urmă, că se ivise şi prilejul de a dobândi tot ceea ce viaţa îi refuzase pînă acum. Ar fi un prost fără pereche şi un laş nemaipomenit dacă n-ar profita de ocazie şi nu şi-ar împlini planul. Nu degeaba îl vizitase prin somn omul cu barbă căruntă, vedenia aceea înfricoşătoare, nu în zadar îi arătase tainiţa veche unde se afla ascunsă arma. Îi găsise o ascunzătoare bună acolo, sub podeaua de scânduri a şopronului, o înfăşurase bine în zdreanţa uleioasă, ca să nu ruginească, şi aşternuse peste ea tot felul de rămăşiţe. Cei ai casei umblaseră pe acolo de nenumărate ori de atunci, fiindcă aşternuseră chiar acolo fânul la uscat, dar nimănui nu-i trecuse prin minte să dea la o parte scândura podelei. Toate sânt pregătite, numai de nu i-ar veni atît de greu să-şi încordeze voinţa şi puterea. De cîte ori nu voise să recurgă la fapte, însă pînă acum nu izbutise niciodată. Se temea că, dacă va mai sta mult în cumpănă, va nimeri prost prilejul şi atunci totul are să se năruiască. Gemea, suspina şi se zbătea în pat şi, în chinul lui, căuta alinare în imaginile dezmăţate de pe perete, fără să-l supere că sânt decolorate şi murdărite de muşte.

Bătrînul Hermann zăcea şi el cu ochii deschişi în patul său din cămara ce dădea în pridvor. Frunza mestecenilor prinsese rugină tot mai aprinsă şi el simţea că nu mai are mult de trăit. Aerul umed îi apăsa greu plămânii sleiţi de putere şi dimineaţa izbutea doar cu mari sforţări să se târască pînă afară, în curte. Femeia îl îngrijea şi, în cursul zilei, cînd avea o clipă de răgaz, se aşeza pe marginea patului lui. Dar el zăcea nemişcat, cu respiraţia gâfâitoare. Obrajii i se scofâlciseră, iar pielea şi nasul i se lungiseră parcă. Femeia îl mîngîia uneori pe frunte şi îi înfăşură

bine pătura în jurul trupului, ca să nu dârdâie de frig. Asta îi făcea plăcere, de parcă prin atingerea duioasă a femeii s-ar fi strecurat în corpul lui uscat şi rece un val de căldură vie.

— Sânt o povară pentru voi — murmura el şi mustaţa căruntă îi tremura deasupra gurii decolorate.

Într-o zi, întorcîndu-se de la cîmp, cu cizmele pline de noroi şi cu mîinile murdare de

pământ, Aaltonen îşi vârâse capul prin deschizătura uşii. Bătrînul Hermann îi făcu semn cu mîna tremurând să se apropie.

— Aş dori un sicriu bun şi tare — spuse el cu glasul stins. Un sicriu solid şi să mă îmbrăcaţi în hainele mele de sărbătoare. E drept că-i păcat de ele să putrezească în pământ, dar treacă! Şi să-i ospătaţi pe ţărani cu mâncare şi băutură, după obicei. Bani pentru pomană şi înmormântare am. Am agonisit cît trebuie pentru ele. Ai să-i găseşti pe fundul lăzii. Şi sub boarfele mele ai să mai

găseşti cinci livrete de economie, întocmite pe numele rudelor mele. N-am vrut să se ia la harţă pentru moştenire, Al şaselea e însă al ei, nu trebuie să afle nimeni...

Şi, zâmbind sleit, făcu un semn cu capul spre bucătărie, unde trebăluia femeia. Apoi urmă

încet:

— Am scris pe numele ei jumătate din banii mei, Suntem rude numai dinspre partea

bărbatului ei, dar e totuna.

Văzînd uimirea lui Aaltonen, explică modest, nu însă fără o oarecare mândrie:

— Nu sânt chiar atît de sărăntoc pe cît te aşteptai, aşa este? Tare mi-ar fi plăcut să-mi dezmoştenesc rudele, fiindcă nu sânt vrednice... Dar nu se cade. Le-a fost ruşine de mine cînd am apărut în casa lor în veşminte roase. Mi-au aşternut patul în bucătărie. Treaba lor... Ştii vorba: sîngele nu se face apă. Nici eu nu pot să rup legăturile de sânge pe care le am cu dânşii. Jumătate din bani este a lor. Cealaltă jumătate însă să fie a ei. Fiindcă a îngrijit de ferma asta ca de un cămin al ei. Şi fiindcă pe mine m-a omenit întotdeauna, cum se cuvine.

Faţa bătrînului se lungise de oboseala discursului. Întinse domol mîna uscată şi vânoasă, pe care Aaltonen o strânse cu căldură. Simţea că strânge în palma lui mare şi vînjoasă mîna unui muribund, că zilele bătrînului sânt numărate. Dar liniştea ciudată şi apăsătoare care îi împresură deodată îi purtă gândurile în altă parte. Privi pierdut în gol şi spuse şovăind ceea ce îi şoptea o voce lăuntrică:

— N-ai să mori încă. Nu ştiu de ce, dar, am presimţirea că nu eu te voi petrece la groapă, ci dumneata pe mine.

Bătrînul Hermann zâmbi ostenit şi se întoarse cu faţa la perete. Dar vorbele acelea îi rămaseră în minte şi îl urmăriră mereu în zilele care treceau una după alta, ca un vis, în timp ce carii măcinau grinda deasupra capului său.

După ploaia tânguitoare, soarele se arătă iară şi cerul se bolti din nou înalt şi curat peste capetele lor. Un vânt proaspăt de toamnă le biciui sîngele, încordându-le muşchii pe trup. Sublimă senzaţie pentru bietul om să cutreiere pămîntul în lung şi în lat, pierzându-se în nemărginirea senină a cerului. Femeia se opri în mijlocul curţii şi privea cum Aaltonen urcă pe cărarea ce duce la pădure, cum poartă toporul pe umăr şi cum se pierde, în sfârşit, printre copaci. În dimineaţa aceea gândurile ei erau atît de senine şi de încrezătoare, încât în

mintea ei n-avia cum să-şi facă loc nici o presimţire sumbră. Nimic în jurul ei n-o prevenea asupra nenorocirii apropiate.

Aerul uşor şi transparent al toamnei era plin de miresme. Priveliştea se lărgise şi ea, colorată de anotimp, şi soarele binecuvântat poleise stâncile cenuşii cu aur. În fund, oglinda întunecată a lacului scânteia palidă, ca arama. Verdele bogat al brădetului strălucea acum albăstrui şi, pe toată întinderea, toamna îşi risipise cu dărnicie podoabele roşii, verzi, albastre şi aurii. Privea încântată zarea fără margini şi îşi simţi inima plină de recunoştinţă, privind în urma făpturii dragi, care urca cu paşi liniştiţi şi siguri, cu toporul pe umăr, pînă se pierdu în pădure.

În acest timp, locatarul încăperii din fund se furişase pînă la uşă şi pândea cu băgare de seamă prin crăpătura ei. Femeia umbla prin bucătărie, fără să bănuiască nimic, cu ochii calzi de fericire, dar în clipa următoare un fior rece îi străbătu spinarea, pentru că simţi pe umăr atingerea respingătoare a unei mîini grase. Îndrăznea să-i atingă trupul, trupul ei care se trezise la viaţă într- un râs vrăjit de fericire, în acea minunată şi neuitată noapte de vară !

Nu scoase un cuvânt, ci, fără să stea pe gânduri, ridică de jos o bucată de lemn aflată la picioarele ei şi izbi, ca să se apere de atingerea murdară. Nu se uită nici unde loveşte şi nici puterea loviturii n-o calculă. Trupul moale se chirci şi se prăbuşi la pământ, ca un sac fără viaţă. Nu, n-are să-i mai îngăduie să-i murdărească trupul — trupul ei, care acum e sfânt. Trupul acesta, care adăposteşte sământa bărbatului iubit!

Se apucă iar de lucrul întrerupt, trebăluind prin bucătărie, fără să-şi învrednicească soţul nici măcar cu o privire. Cînd văzu că nu se ridică, apucă lingura din găleată şi îi deşertă conţinutul pe capul lui. Nenorocitul se urni cu greu, pipăindu-şi tâmpla învineţită şi umflată de lovitură. Se îndreptă anevoie de mijloc, încercînd să se ţină pe picioare. Înainte de a

se retrage în odaia lui, îşi aţinti o clipă ochii asupra femeii, privind-o cu răutate şi ură. Obrazul îi era livid, dar «mimat de o tainică răutate. Femeia nu întoarse capul spre el, aşa că nu văzu în ochii lui spălăciţi expresia prevestitoare de primejdie. Continuă să se îndeletnicească cu treburile gospodăriei, împietrită ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

Omul cu faţa buhavă ştia bine că Aaltonen se dusese la pădure să taie lemne. Genunchii îi tremurau puternic şi membrele erau încă amorţite, dar se furişă peste puţin în şopron.

Îşi simţea capul ameţit de lovitura nemiloasă, tâmpla îl ustura cumplit şi în gură îi stăruia un gust neplăcut de sânge. Acum însă, totul îi era indiferent. Afară era lumină, se vedea bine pînă la mare depărtare. Îşi adună toate puterile ca să-şi învingă tremurul mâinilor pînă desfăcu zdreanţa uleioasă şi şterse ţeava armei cu un smoc de iarbă. Pe urmă îşi încărcă puşca cu cinci cartuşe, puse piedica şi se strecură afară neobservat.

Nu trebui să urce prea mult pe cărarea vitelor, căci auzi curând loviturile de topor. Îşi încetini paşii şi pândi cu luare-aminte. În minte îi stăruia amintirea bucuriilor sale de altădată. Ce plăcere grozavă e să te apropii astfel, pe furiş, de prada neştiutoare, s-o ocheşti dintr-o ascunzătoare ferită de orice primejdie. Şi, pe urmă, vânatul e de astă dată mai de soi decît un iepure sau o pasăre oarecare. Un asemenea vânat nu doborâse încă niciodată în viaţa lui. Asta da, e cu adevărat o pradă ! Ba mai şi îl momeşte pe vânător cu lovituri prosteşti de secure, care răsună limpede şi departe în aerul uşor al toamnei.

Aaltonen se afla în marginea unui luminiş din capătul povârnişului stâncos şi despica bucăţile tăiate cu fierăstrăul, ca să aibă femeia lemne de foc. În adînc, la picioarele lui, se zărea printre copaci apa întunecată a lacului, sauna din umbra brazilor şi acoperişurile peticite de şindrilă ale fermei. Acolo jos, în casa aceea măruntă, încep acum munca de fiecare zi mîinile acelea dragi. Privi multă vreme peisajul familiar şi un sentiment bizar îi copleşi sufletul. Îşi scoase haina, ca să poată lucra nestingherit. Simţea o plăcere nespusă să apuce coada toporului, parcă ar fi strâns mîna caldă şi puternică a unui prieten bun. Şi ce bine era să asculte ecoul ascuţit al loviturilor de topor şi să soarbă în plămânii larg deschişi aerul de toamnă, îmbibat cu mireasma de răşină a brazilor de curând doborâţi.

Omul, care se apropia pe cărarea vitelor, îngenunche

în dosul unei tufe de ienupăr, la adăpostul unui morman de pietre. Strângea în mîini arma veche şi îşi controla cu mare grijă fiecare mişcare, ca nu cumva să scuture vreo creangă a tufişului. Se căţără astfel în genunchi, atent la cel mai mic zgomot, pînă ajunse într-un loc potrivit: găsi unul care nu era nici prea departe, nici prea aproape de prada sa. Nici să-şi închipuie n-ar fi putut ascunziş mai bun !

Înalţă încetişor arma şi îi aşeză ţeava în furca unei crengi, ca să nu fie silit s-o ţină cu mîna. Pe urmă ridică piedica şi ochi. Treabă de copil: distanţa era de cel mult vreo treizeci de metri şi, pe deasupra, în teren deschis. Deodată însă un tremur sălbatic începu să-i scuture braţul şi trupul întreg. Smuci arma şi o aruncă repede în tufiş. Abia acum îşi aminti că gloanţele zăcuseră aproape douăzeci de ani în umezeală. Ce se întâmplă dacă puşca nu ia foc? Nici o grijă însă, fiindcă toporul face o hărmălaie asurzitoare, încât prada nu are cum să audă un ţăcănit neînsemnat ca acesta.

Ridică puşca, dar nu mai ştiu ce să facă. Obrazul i se smucea, mîna i se scutura cuprinsă de tremur; se strădui să ochească cu toate acestea cît mai bine, grăbit să nu-l părăsească puterile. Sîngele îi năvăli în cap, întunecându-i privirea, gata să-l orbească cu desăvârşire. Îngrozit, trase aproape întâmplător de piedică; bubuitura răsună asurzitoare. Arma îl izbi cu putere, aproape să-i rupă umărul.

Aaltonen sări într-o parte, cu toporul în mîna ridicată. Glontele trecuse şuierând chiar pe lîngă urechea lui şi ecoul detunăturii se rostogoli prelung, din stâncă în stâncă. Turburarea lui nu ţinu decît o frântură de secundă. Observă numaidecât ţeava armei îndreptată asupra lui din tufiş şi, în dosul ei, obrazul vânăt şi schimonosit. Nici prin gând nu-i trecu să se adăpostească. Nu se întoarse şi nici nu căută să se ferească, ci porni calm, cu toporul în mână, spre agresor. Răsufla încet şi profund, cu capul dat pe spate.

Mizerabilul văzu doar că nu nimerise şi că prada vine ţintă către el. O sudoare rece îi broboni spatele. Aaltonen era vânjos şi ars de soare, iar albul cămăşii îi strălucea orbitor în lumina puternică. Priveliştea înfricoşătoare îi înteţi parcă îndrăzneala şi, în cele din urmă, se aplecă, mai bine zis trase o înjurătură cumplită şi, strângând arma la umăr fără să mai tremure, ochi şi trase.

Detunătura asurzitoare se rostogoli iar din stâncă în stâncă. Bărbatul care se apropia calm, cu capul ridicat, se clătină în mers şi se prăvăli, întins pe spate, cu o expresie stranie, întrebătoare, pe obraz. Pe pieptul alb al cămăşii apăru o pată roşie, care crescu repede, şi un strigăt sugrumat îi izbucni din gâtlej.

Celălalt se apropie de el grăbit, cu arma în mână, înfierbântat şi sufocându-se de agitaţie. îşi apăsă cu toată puterea călcâiul ghetei pe gura lui Aaltonen. Capul se bălăbăni în muşchiul verde şi se frânse pieziş, braţele se ridicară ca să înlăture călcâiul ce-l strivea, dar nu mai aveau nici o putere. Ochii mai priviră o clipă ţepeni, fără sclipire, copacii şi cerul strălucitor, apoi lumina din ei se stinse şi trupul se lungi fără viaţă.

Femeia se speriase de moarte încă de la prima detunătură. Ascultă încordată, pînă cînd ecoul pieri departe, peste apele lacului, cu inima zbătându-i-se înfricoşată. încercă să se liniştească spunându-şi că, în ultimul timp, s-au auzit des împuşcături dinspre rezervaţia de vânătoare. Asta fusese însă mai aproape, aproape de tot. Vroia tocmai să intre în casă cînd auzi şi a doua detunătură; încremeni in capul scării, cu mîinile apăsate pe piept şi obrazul ca de mort. Ieşise şi bătrînul. Se aşeză mai întâi pe trepte şi îşi roti atent privirea prin curte. Ochii lui obosiţi cercetau pe rînd şoproanele şi grajdurile, în lumina blîndă a soarelui. Apoi se urni cu mare greutate şi o porni, cu paşi târşâiţi, spre pădure. Auziseră amândoi strigătul sugrumat.

— Vino repede — îi strigă femeia, care urca acum înaintea lui pe cărare, apăsându-şi spasmodic mîinile pe piept. Bătrînul o urmă cît putea de repede şi cît îl ajutau plămânii, dar nu-i putu ţine pasul. Omul cu faţa buhavă cobora acum pe coasta muntelui, dar cînd o zări pe femeie alergând, încremeni speriat, plecându-şi capul ca unul care vrea să se ascundă.
Femeia însă nu se mai sinchisea de el, ci îl
întrebă doar gâfâind, palidă ca moartea:

— Unde-i?

Fără să vrea, omul făcu un semn cu capul către luminiş, iar cînd femeia se îndepărtă ca o vijelie, se întoarse şi o urmă. Ar fi fost im prost fără seamăn să piardă acest prilej fericit de a o vedea suferind. Obrazul schimonosit al mortului fusese doar un început. Dar ce are să mai urmeze de acum înainte !

În marginea luminişului, lîngă grămada neterminată de lemne, femeia se prăbuşi în genunchi, luă în braţe obrazul chinuit şi fără viaţă şi apucă braţele ce atîrnau moi în iarbă. Văzuse toporul care căzuse din mîna puternică a bărbatului şi, lîngă el, arma.

— Tu l-ai împuşcat ? — întrebă, cu glasul înfricoşător de calm şi buzele livide.

Omul se apropie cu băgare de seamă, ştergându-şi cu dosul palmei saliva ce i se prelingea din colţul gurii. Glasul acesta calm îl făcu să uite orice precauţie. În loc să se ferească, se apropie şi mai mult, întinzând gâtul ca să vadă mai bine expresia de pe faţa femeii.

Răspunse cu o bucurie drăcească:

— Eu. De-acum, n-ai decît să-ţi îmbrăţişezi iubitul.

Femeia aşeză cu băgare de seamă capul lui Aaltonen pe pământ şi ridică toporul. Il apucă mai întâi, ca şi cînd i-ar fi cântărit greutatea în palmă, apoi se sculă încet. Calmul femeii îl fermecă pe ucigaş. Îşi vârî şi mai aproape obrazul, pe care ardeau mari pete roşii şi tremura grăsimea din pometi.

În clipa aceea, femeia îşi adună toată puterea şi ridică toporul cu mîini sigure. Lovi cu muchea, nu cu tăişul. Auzi pârâitul dezgustător al oaselor şi, cînd omul se clătină, îi mai trase o lovitură în tâmplă, acolo unde se vedea urma vânătă a loviturii de dimineaţă. Prin mintea ei trecu doar un singur gând, amar şi rece: dacă ar fi lovit mai tare atunci? Simţi că niciodată nu va regreta mai amarnic ceva, chiar dacă ar mai trăi o mie de ani.

Nu-şi mai învrednici soţul, care zăcea cu faţa la pământ, nici cu o privire. Căzu iar în genunchi şi îmbrăţişa capul neînsufleţit al iubitului, îi sărută gura chinuită şi îi dezmierdă obrazul bărbos.

XI

Cînd bătrînul ajunse gâfâind sus, femeia îi spuse doar:

— S-a sfârşit.

Bătrînul văzu capul neînsufleţit al lui Aaltonen în braţele femeii şi jos, pe pământ, toporul şi arma. Abia după aceea se întoarse să-l privească pe locatarul încăperii din fund, prăbuşit cu obrazul în muşchiul gras. Sîngele i se prelingea prin creştet şi prin tâmplă. Îl

întoarse pe spate, cu vârful ghetei; capul şi braţele îi atîrnau lipsite de viaţă, ca nişte cârpe.

— Rămâi aici, să nu treacă vreun nechemat — spuse femeia. Eu mă duc să prind iapa la

căruţă.

Coborî în fugă spre casă, pe aceeaşi cărare pe care venise. Bătrînul rămase singur lîngă

grămada de lemne. Luă încet haina de pe creanga unde o atârnase Aaltonen, ca să nu-l stingherească în timp ce muncea. O împături şi o vârî sub căpătâiul mortului, în chip de perină. Umbla cu grijă, ca şi cînd s-ar fi temut că atingerea lui l-ar putea trezi din somn. Îi încrucişă mîinile pe piept şi îi apropie picioarele unul de altul.

Apoi se aşeză pe o buturugă şi aşteptă, privind încremenit în gol. Gînduri grele, dureroase îi apăsau sufletul.

Nu aşteptă mult. Femeia urca pe cărare, trăgând de căpăstru iapa cea albă, printre copacii de pe coasta muntelui. Foşnetul crengilor uscate sub roţile căruţei trezeau parcă la viaţă pădurea pustie. Bătrînul nu întrebă nimic, ci ajută să suie în căruţă mortul cu capul spart, apoi apucă hăţurile. Făcu semn femeii să o ia înainte şi să-i arate drumul, în timp ce el rămase cu calul. În trupul lui vlăguit, care trăgea a moarte de atîta timp, răsăreau deodată, ca nişte izvoare tainice, puteri noi. Ţinea hăţurile cu putere şi frâna iapa, care se zbătea întărâtată de mirosul sângelui.

În căruţa goală, cadavrul se rostogolea încoace şi încolo, capul i se izbea cu putere de loitre. Pe faţa femeii nu se clătina nici o geană. Mergea tăcută înainte, dreaptă, cu ochii de piatră şi obrazul ţeapăn. Trecură pe lîngă casă şi pe lîngă gardul de mărăcini, apoi se opriră lîngă şopron. Femeia aduse din casă un sac şi tăie cu foarfecă de sârmă o bucată din mosorul de sârmă ghimpată. Umplu apoi sacul cu bolovani, scoase hârleţul din cămară şi porni de-a lungul pârâului, fără să se oprească, pînă cînd muşchiul prinse să se legene şi să se scufunde sub copitele iepei.

Ridicară amândoi cadavrul din căruţă şi îl târâră pe muşchiul mişcător de pe marginea apei negre. Femeia îi făcu semn bătrînului să se dea puţin la o parte. Apucă sârma ghimpată şi o înfăşură de mai multe ori de gâtul mortului, peste trup, peste braţe, şi îl legă strâns de sacul plin cu pietre. Muşchiul se clătina şi se scufunda sub ea, iar apa îi ţâşnea de sub tălpi, dar nici nu se sinchisea. Cînd isprăvi, săpă din cîteva lovituri de hârleţ o groapă în muşchi şi îmbrânci sacul în ea. Apa colcăi puternic şi cadavrul dispăru în hăul negru, tras la fund de sacul greu. În acel loc, mocirla era fără fund; covorul de muşchi, eliberat brusc de povară, se clătină şi reveni la loc, aşa cum fusese înainte, fără să se mai vadă vreo

urmă de hârleţ. Bătrînul încuviinţă din cap, fără să spună un cuvânt. Doar mustaţa albă îi tremura. E bine aşa, părea să spună.

Întoarse calul şi îl duse la loc, în grajd. Pe obrazul lui slab ardea o roşeaţă fierbinte, dar mîna nu-i tremura. Ochii lui spălăciţi de vârstă. priveau lumea acum mai trezi, mai limpezi. După ce deshămă iapa şi o legă de staul, femeia se apropie de el.

— Am spart lada de bani cu securea... ştii, lada din odaia mea — spuse ea. Banii i-am ascuns. În felul ăsta, vor crede că a avut destui bani ca să poată fugi. Dumneata du-te acum în sat şi caută vreo doi martori, ca să putem aduce mortul acasă. Telefonează numaidecât la jandarmerie, pentru ca să ia căpitanul măsurile necesare. Să cheme garda şi să păzească staţiile de autobuze, fiindcă bărbatul meu ar putea să oprească vreo cursă, ca s-o şteargă. Să spui că erau duşmani, că nu se puteau suferi, de cînd s-au bătut. Toată lumea ştie că bărbatu-meu e bolnav. Ar fi mai bine să înarmeze oamenii, pentru că are momente de furie, ca acum cînd a săvârşit fapta. Starea în care se află îl face periculos pentru oricine...

Bătrînul tăcea şi o privea, clătinând din cap. Femeia îi înfrunta dârză privirea iscoditoare, fără să se vadă vreo urmă de emoţie pe faţa ei. Oricum, bătrînul aflase ceea ce dorea să afle, fiindcă se întoarse şi porni încet pe cărarea ce ducea spre sat. Plămâni îi şuierau şi picioarele îi erau grele ca de plumb.

Femeia se întoarse singură în pădure. Ajunsă în

marginea luminişului, şterse cu grijă tăişul toporului, curăţă urmele de sânge şi aşchiile de os. Cercetă cu atenţie în jur, acoperi urmele de paşi şi celelalte semne trădătoare, bătătorind multă vreme muşchiul pe locul unde se prăbuşise bărbatul ei.

Aaltonen zăcea pe pământ, cu ochii stinşi aţintiţi pe cerul scânteietor de albastru. După ce şterse urmele şi orândui

tot ce se putea, femeia se uită iar cu de-amănuntul împrejur. Abia pe urmă se aşeză jos, lîngă mort, luă în braţe capul drag, îi închise ochii şi îi mîngîia părul răvăşit. Obrazul ei era încă ţeapăn şi aspru.

Şezu astfel mult timp, cu capul iubitului în poală. Nici un sunet nu-i ieşea din gâtlej, ci privea doar ţintă în faţă, ca o stană de piatră, privea casa, jos, între copaci, clădirile vechi şi peretele sur de stâncă, lacul negru, petele galbene şi cenuşii de arătură. Ştia acum că nu se va mai putea bucura niciodată de nimic. Pămîntul e totuşi al ei şi va trebui să-l muncească. Mîinile acestea mari şi vânjoase, umerii aceştia care se răcesc, spatele acesta brun şi mlădios l-a muncit şi l-a scăpat de paragină. Mortul acesta drag îi dăruise, de fapt, pămîntul. De dragul lui trebuie să-l păstreze şi să-l îngrijească de acum înainte, fără nici o bucurie, fără nici o nădejde.

Va da viaţă unui copil, asta o ştia. Dar gîndul nu-i aduse nici o bucurie. În sufletul ei era un îngheţ de moarte. Ochii stinşi ai bărbatului iubit nu vor putea să vadă niciodată copilul, n-au să se

poata bucura de el. Va cre te copilul din datorie, fiindca va fi singura mo tenire a mortului drag. In amintirea lui il va na teil va cre te, chiar daca nu-i va aduce nici o bucurie,

Privi miri tile ce i se intindeau la picioare, sub balta nemiirginita de toamna. Piimintul nu simte nici bucurie, nici durere. Acum eraea aproape la fel: edea teapanamuta in lumina rece
a zilei de toamna, cu capul biirbatului iubit in braten-u simtea nimic.

Partea a doua

I

— La Siltakylä a fost omorât un om — raportă comisarului bătrînul poliţist Karhula, ducându-şi cu o mişcare stângace mîna la chipiu. Îl căuta demult pe comisar. Văzându-i acum automobilul în faţa casei, sări de pe bicicletă şi porni către poartă. Comisarul îl întâmpină în capul scărilor.

Cerul era străveziu şi decolorat de toamnă. Mestecenii scânteiau aurii în lumina limpede — şi violetul ultimelor baze era atît de intens, încât aproape îţi lua vederea.

— A fost omorât cineva? — se miră Valkjärvi, în a cărui circumscripţie se afla satul Siltakylä. Şi încă dis-de-dimineaţă? Nu e încă ora prânzului? Oamenii de prin partea locului sânt paşnici, nu se prea înjunghie.

Comisarul era tînăr, nu împlinise nici treizeci şi şase de ani şi primise de nevoie circumscripţia liniştită, în lipsa alteia mai bune, convins că îndată ce va dobândi oarecare experienţă va fi transferat în altă parte. Nici prin gând nu-i trecea să se lase înmormântat într-un fund de provincie. Cariera trebuia însă începută undeva. Căuta să-şi ascundă lipsa de experienţă şi neştiinţa printr-o morgă solemnă şi un calm exagerat. Poliţaiul Karhula era destul de agitat, în timp ce comisarul tărăgăna lucrurile, numai spre a-l scoate din sărite pe bătrînul plin de zel.

— Crima a fost săvârşită în afara satului, la ferma Metsäkulma — continuă poliţistul cu glas domol. Cică inginerul l-ar fi răpus pe argat. Eu zic că e bine să pornim chiar acum...

— Aha — făcu printre dinţi tânărul comisar, fluierând uşor. O astfel de întâmplare senzaţională nu se prea ivea în fiecare zi. Multe se mai şopteau pe socoteala casei Metsäkulma, auzise fireşte şi el diferite zvonuri, doar cele şase luni de cînd era comisar nu trecuseră numai în petreceri.

Făcuse vizitele de rigoare, luase ceaiul pe rînd în casa tuturor familiilor cu oarecare vază şi şederile lui se prelungiseră pînă târziu în noapte, transformându-se în adevărate chefuri. Pe femeia despre care se vorbeau multe niciodată n-o văzuse, dar astă-vară cineva îi atrăsese atenţia asupra bătrânului Hermann Metsäkulma, care tocmai ieşea din biserică. Auzise destule şi despre beţiile inginerului. Un chefliu, nu glumă! Cînd începea să bea, nu isprăvea înainte de a se încheia şi săptămâna. De mult se tot pregătea să-l citeze şi pe argat, deoarece trecuse o jumătate de an de cînd se rătăcise în această regiune, fără să se fi prezentat încă la oficiul parohial pentru a-şi anunţa datele personale. În sfârşit, acum e prea târziu pentru a mai putea îndrepta lucrurile.

— Cum vă spuneam, cred că ar fi nimerit să... dacă domnul comisar nu are cumva altceva mai urgent de făcut.

Bătrînul poliţist era încurcat, vorbea cu ochii pironiţi în pământ.

— Întâi aţi fost anunţat dumneavoastră, prin telefon, dar cum nu v-au găsit acasă, mi-au trecut mie răspunderea cazului. Ar trebui s-o pornim, pentru că Alfred, inginerul acela, încearcă s-o şteargă. Oamenii spun că s-ar fi făcut nevăzut în pădure. N-ar fi rău să alarmăm garda civilă, ca să supravegheze drumurile şi şoselele. Altfel ne scapă printre degete.

— Ia-o încet, amice — făcu într-un târziu comisarul. Graba strică treaba. înainte de toate, să vedem cum stau lucrurile. După ce ne vom convinge singuri de starea de fapt, vom alarma, la nevoie, şi garda civilă. De altfel, fii sincer, şi dumitale ţi-e mai uşor să faci cei douăzeci de kilometri în maşină decît pe bicicletă, nu-i aşa?

Trase glumeţ cu ochiul către poliţist.

— Sau preferi cumva bicicleta ?

Fruntea onestă a poliţaiului Karhula se întunecă. Înfruntă, cu o privire nemulţumită, veselia comisarului. În

privinţa datoriei, nu ştia de glumă. Acesta era de altfel motivul pentru care uşuraticul Valkjärvi nu izbutise să se împrietenească cu lumea sobră, măsurată din regiune. Era orăşean, nu ştia să vorbească cu oamenii pe limba lor, astfel că nu se bucurase niciodată de prea mare încredere din partea subalternilor.

— Cei douăzeci de kilometri pot fi făcuţi foarte bine şi cu bicicleta — răspunse întunecat Rarhula. l-am mai făcut şi altă dată, îi fac şi de astă dată, dacă trebuie. De vreme ce alţii pot, de ce n-aş putea şi eu? Un lucru aş vrea doar să vă spun: nu cumva să aveţi, mai târziu, motiv să va pară rău de cele întâmplate. Moartea unui om nu e lucru de nimic. Dacă doriţi, mă pot duce şi singur. Cred însă că ...

— Ei, ei — îl linişti comisarul şi faţa i se înăspri deodată, fiindcă înţelesese dojana din cuvintele poliţaiului, pe care fu silit s-o înghită fără să riposteze. De fapt, bătrînul avea dreptate: o crimă este întotdeauna un lucru serios! E obişnuit însă din fire să nu dea prea mare importanţă

lucrurilor. Lumea în care a crescut preţuieşte cum se cuvine pe oamenii de spirit şi o glumă bine ticluită sau o observaţie ascuţită nu-şi greşeşte niciodată ţinta. Acolo zâmbetul şi zeflemeaua sânt esenţiale; fără ele, un om pierde din valoare.

Deschise portiera maşinii.

— Bagă bicicleta pe canapeaua din spate, Karhula, poate să avem nevoie de ea mai târziu spuse. Înainte însă, dăm o raită pe acasă, ca să-mi iau aparatul de fotografiat şi alte cîteva unelte folositoare în astfel de împrejurări.

Cumpărase maşina nu prea demult, adevărat că uzată şi pe-un preţ de nimic — dar nici chiar aşa nu trebuia s-o facă, fiindcă avea de plătit datorii mari, sub povara cărora avea să mai geamă mulţi ani. Deocamdată s-ar fi putut lipsi de maşină. N-avea însă nici un rost să-şi bată capul cu astfel de nimicuri, doar va scăpa odată şi-odată de toate necazurile. E din cale afară de plăcut să-ţi petreci serile la volan. Ba, mai mult, o dată ce eşti obligat să străbaţi zilnic distanţe remarcabile şi să-ţi vezi conştiincios de datorie. E adevărat că azi ar fi avut de rezolvat cîteva lucrări de birou, mai ales că termenul sesiunii de toamnă a tribunalului se apropie cu repeziciune. Deocamdată însă, crima cere să fie anchetată, toate celelalte pot să mai aştepte. La urma urmei, o crimă este întotdeauna o senzaţie pentru care merită să-ţi sacrifici programul obişnuit al zilei.

Karhula şedea lîngă el, în faţă, drept ca un brad, în acelaşi timp solemn şi stingherit. Niciodată nu se simţise prea bine în tovărăşia „domnilor de la oraş“, dar era totuşi mândru că poate sta alături de comisar şi că trece prin sat în maşina lui. Purta chipiul cu cozoroc de lac al poliţiştilor, ceea ce îi sporea şi mai mult aerul solemn.

Valkjärvi opri în faţa casei sale, sări uşor din maşină şi intră. Cel dintâi lucru pe care Îl făcu fu să-şi strecoare în buzunar cutia de ţigări, apoi examină kodakul — dacă totul este în ordine — şi, după o scurtă clipă de ezitare, scoase

dintr-un sertar al biroului un revolver. N-avea, în fond, nici un chef să se încaiere cu un beţivan notoriu. Niciodată nu poţi să ştii ce este în stare să săvârşească un om ameţit de alcool. Îşi aduse însă aminte că lumea îl socotea pe inginer un fel de iepure fricos, care se sperie pînă şi de propria lui umbră. Ciudat că avusese totuşi curajul de a-l ucide pe argat. Probabil că băutura i-a întunecat minţile, dându-i curajul necesar.

După ce îşi încarcă buzunarele cu toate cele trebuincioase unei anchete, întregi colecţia cu puţin praf pentru luarea amprentelor digitale şi cu un petic de hârtie în care urmau să fie împachetate eventualele corpuri delicte. Îi veni să zâmbească de propriul său zel. Copilării! Cercetările propriu-zise nu-l privesc pe el. Le vor face detectivii oficiali, dacă va fi necesar. Ce-i rămâne lui de făcut ? Depinde foarte mult de felul cum va proceda din primul moment.

Clătină nedumerit din cap, în timp ce se întorcea la maşina lăsată în poartă. Nu era mulţumit de sine. Ce rost au toate aceste speculaţii? Il fac doar să ezite, în loc să fie hotărât. Era o zi de toamnă limpede, cerul strălucea de o lumină blîndă. Aproape că nu-i venea să creadă că scopul acestei excursii în maşină e cadavrul de la Siltakylä şi arestarea ucigaşului, dacă se face văzut.

Graba e rău sfătuitoare, îşi spuse comisarul. Excesul de zel te poate face caraghios.

Şoseaua părea şi ea îmbibată cu vâlvătaia de aur a mestecenilor. Lumina alba şi soarele o zvântaseră, astfel că roţile maşinii sfârâiau vesel. Bătrînul Karhula se prinse cu amândouă mîinile de speteaza de piele în clipa cînd comisarul apăsă pe pedala de gaz. Cei douăzeci de kilometri fură străbătuţi într-un sfert de oră, amăgindu-se în ciuda aparenţelor, că viaţa e bună şi frumoasă.

Nu micşoră viteza nici cînd ajunseră la podul vechi şi şubred. Satul fusese botezat după acest podeţ, care îmbătrânise între timp; lemnul lui putrezise pe alocuri,

scândurile se răriseră şi ele, prăbuşindu-se în apă. La o distanţă de doi kilometri se construise un pod nou şi şoseaua ocolea satul de departe. Podul vechi, care ducea la Siltakylä, devenise mai demult impracticabil. Apa îi smulsese cîteva bârne, strâmbându-i traversele, fiindcă nimeni nu-i mai purta grija.

— Să sperăm că nu se va nărui sub noi — zise Valkjärvi, privindu-l întrebător pe bătrînul poliţist, în timp ce cu un ochi cântărea podul de care se apropiau. Karhula examină şi el, din depărtare, podeţul şubred, văzu că marginea lui atinge suprafaţa întunecată a apei şi, fiindcă îi era teamă, se ruşină de lipsa lui de curaj.

— Uneori trec chiar şi automobile pe el — răspunse prudent.

Comisarul se simţi deodată cuprins de un neastâmpăr ştrengăresc şi traversă podul cu o viteză nebună, în timp ce bârnele tremurau şi duduiau. Noroc că traversele erau încă destul de sănătoase pentru a putea rezista atacului, şi bătrînul Karhula răsuflă uşurat cînd ajunseră pe malul opus, fără să li se fi întâmplat nimic.

— Uf — oftă el, fără să vrea, cînd maşina săltă puternic din pricina unei hârtoape. Se uită însă îndată la comisar, cu coada ochiului, şi îi fu nespus de ruşine din pricina slăbiciunii sale de neiertat.

Nu departe de pod se afla o casă cenuşie, chiar acolo unde drumul cotea înspre ferma Metsäkulma. „Bunicuţa“, cum îi spuneau cei ai casei, stătea tocmai în poartă. Comisarul opri maşina în dreptul ei.

— Au pornit într-acolo mai mulţi — făcu ea, şi glasul trăda o emoţie abia stăpânită. Hermann Metsäkulma se afla tocmai la noi. Venise să vă telefoneze. Era însă sleit, aşa că i-am pregătit un culcuş în cameră. De cîteva luni abia se mai ţine pe picioare. Curată minune că l-au ajutat puterile să ajungă pînă la noi.

Comisarul îl privi întrebător pe Karhula.

— Da, bătrînul Hermann stă foarte prost cu sănătatea în ultima vreme. Cînd l-am întâlnit ultima dată, abia se mai ţinea duhul de el. E un om cumsecade, cinstit şi cu frica lui Dumnezeu.

— Vai, vai, ce vremuri ne-a fost dat să trăim — Se lamentă bătrâna. De mult le tot spun că se pregăteşte acolo o mare nenorocire. Chiar azi e săptămâna că-i spuneam bărbatului meu...

— Se poate ajunge la fermă cu maşina? – o întrerupse comisarul. Nu e prea rău drumul?

Încruntă din sprâncene şi se întunecă la faţă. Gura lumii se vântura năclăită peste sat, aerul fierbea aproape de năpârcile bârfelor. El însă nu vroia să le audă. Porni motorul, fără să mai aştepte vreun răspuns. Maşina înainta anevoie pe drumul plin de gropi. Ajunse curând pe malul lacului cu ape negre, la răscrucea de drumuri tivită cu bolovani albi.

— Pe Hermann îl vom interoga mai târziu — spuse comisarul către însoţitorul său. Lasă-l să se odihnească, biet bătrîn neputincios. Dacă e în adevăr atît de bolnav pe cît se

spune, cele întâmplate trebuie să-l fi scos cu totul din fire.

II

Maşina se caţără cu băgare de seamă pe drumul blestemat. Valkjärvi trebui să-şi concentreze întreaga atenţie asupra volanului. Dacă n-o făcea, risca să-şi frângă gâtul. Drumul era străjuit de brazi înalţi şi întunecaţi, care îşi proiectau umbrele dese asupra maşinii. O cărăruie şerpuia plumburie pe stâncile abrupte. Dincolo, cîteva mirişti alunecau domol spre râu. Pămîntul scânteia roşietic în soare.

— Ehei, vor avea acum bătrânele ce să bârfească! — făcu încet Karhula, aruncând o privire pe furiş către comisar. Oare bănuieşte el ce se ascunde în dosul acestei întîmplări ?

Comisarul se aplecase crispat asupra volanului, cu privirile aţintite înainte. Întrebă stânjenit, aproape împotriva voinţei sale:

— Să fi fost ceva între argat şi femeie ?

Karhula deveni deodată atent. Se vedea că ar fi avut poftă să povestească multe, dacă domnul comisar ar fi renunţat cît de cît la atitudinea lui distantă. Poliţistul era un om paşnic şi tăcut, căruia nu-i prea plăcea să încurce lumea, făcându-şi datoria cu multă conştiinciozitate, întotdeauna atent ca nu cumva să supere pe cineva. La urma urmei, nu e chiar plăcut să fii înjunghiat în toiul nopţii, nici să ţi se crape ţeasta cu un bolovan aruncat de nu se ştie cine. Intra însă bucuros în vorbă cu ţăranii, de cîte ori avea prilejul, şi auzea tot, ştia tot din ceea ce se şoptea prin ţinut. Auzise, fireşte, şi

zvonul în legătura cu cele ce se petrec la Metsäkulma şi pentru el zicala „de unde nu-i foc, nu iese fum“ era sfântă.

La rândul său, Valkjärvi detesta din principiu orice zvon sau şoaptă. Era mulţumit cu ceea ce ştia, deşi auzise şi el, fără să vrea, cîteva lucruri de care vuia tot satul. Nu-i e ruşine, deşi e femeie umblată la şcoli de la oraş, să se încurce cu argatul ei, auzise de nenumărate ori acest refren, cântat în toate casele. Probabil că n-o prea simpatizau pe femeie. Nu era dispus să discute cazul cu subalternul său şi părea convins că nu are nevoie nici de lămuriri suplimentare. Blestemată poveste, nimic de zis. Adevărul are să iasă însă la lumină şi fără ajutorul lui Karhula.

Bătrînul amuţi, jignit şi abătut.

Într-un târziu apăru în faţa lor ferma: cîteva clădiri scunde şi cufundate într-o tăcere stranie, pe povârnişul bătut în plin de soarele tomnatic. Ceva mai sus, pe un mic platou singuratic, hambarul dărăpănat şi, dincolo de curtea prăvălită la vale pe o pantă, casa de pe ale cărei ziduri vântul şi ploaia ŝterseseră de mult vopseaua roşie. Acoperişurile cenuşii fuseseră probabil de curând drese. Acareturile părăsite şi neîngrijite, grajdul şi oglinda de smoală a lacului din vale, toate făceau o impresie dezolantă.

sa.

Comisarul opri maşina lîngă gardul de mărăciniş, coborî şi trânti cu putere portiera în urma

În clipa aceea îl copleşi o senzaţie stranie, necunoscută. Parcă ar fi pătruns într-o lume

străină, unde nu mai stăpâneşte obişnuita uşurătate de societate, civilizaţie, convenienţe, lume bună şi înţelepciune culeasă de prin cărţi. Aici, în această tăcere transparentă, se văzu pe sine însuşi cu ochii unui străin, un punct neînsemnat sub nemărginirea vânătă a cerului întomnat. Maşina părea o jucărie caraghioasă în vecinătatea clădirii scunde şi sumbre, iar cei doi oameni — dintre care unul era cărunt şi purta chipiu de poliţist, iar celălalt un raglan de la oraş şi pantofi lustruiţi — păreau şi ei aproape grotesc de mărunţi.

După zgomotul motorului şi goana nebună a maşinii, tăcerea neînsufleţită din jurul fermei era ameninţătoare şi plină de întunecate prevestiri. Fără să vrea, comisarul ridică din umeri şi se cutremură, de parcă ar fi vrut să se scuture de senzaţia apăsătoare ce-l copleşise. Mai cunoscuse senzaţia asta, în amurguri de toamnă, cînd i se întâmplase să fie singur acasă şi să privească prin geam la întunericul care îşi îngroşa apele în jur. Nu se prea deprinsese cu liniştea de la sate, cînd om şi dobitoc amuţesc deopotrivă, cele mai mici zgomote estompându-se în noapte. Să fie adevărat oare ceea ce se spune că omul modern nu mai e în stare să suporte singurătatea şi liniştea ? Cît despre dânsul, în astfel de situaţii căuta să-şi facă de lucru, ceva care să-l preocupe, dădea un telefon unui prieten din Helsinki, doar spre a putea auzi la capătul firului un glas cunoscut. Cînd nu găsea nimic mai bun, se aşeza să scrie o misivă sau ieşea pînă în drum, să vadă dacă fereastra doctorului mai e luminată. Dacă toate acestea nu puteau să ajute, recurgea la ultimul refugiu la îndemână. Noroc că rachiul se afla oricând pe masă, pentru a-i alunga într-o clipită gândurile tenebroase.

Făcu un efort spre a-şi recăpăta glasul şi atitudinea obişnuită.

— După cîte văd, nu se află nimeni în preajma casei — zise el. Să intrăm.

Porni către uşa cea mai apropiată şi, după ce traversă curtea, intră în bucătărie.

Pe masă, într-o ulcică de pământ, era aşezată o creangă de mesteacăn. Ochiul fu surprins de verdele proaspăt el frunzelor, în decorul cenuşiu al încăperii. Fusese lăsat totul baltă, în toiul spălatului vaselor, pentru că o farfurie era răsturnată pe plită, iar jos, pe duşumea, o cârpă de şters vesela fusese aruncată în dezordine. Pe peretele din faţă, deasupra unui pat de scânduri, atârna o raniţă peticită, lîngă un rînd de haine bune. Nici urmă însă de vreo fiinţă în toată casa. De nicăieri nu se strecura nici un sunet, nici o mişcare. Casa veche era înfăşurată într-o linişte desăvârşită.

Liniştea aceasta îl indispuse pe comisar. Privi enervat în jur. Cel puţin o cioară să fi croncănit undeva sau prigoriile să fi ţipat, sus, în văzduh. Orice, numai glas să fie, pentru că tăcerea asta devenea insuportabilă. Omul nu se mai poate dezbăra de senzaţia că e un purice pitic şi lipsit de însemnătate, o fiinţă inutilă şi nefolositoare. Aici nici binele, nici răul nu mai au înţelesul obişnuit. Ce caută el aici ? Morţii cu morţii, spune înţelepciunea populară. Niciodată nu s-a gândit încă la înţelesul mai adînc al acestei zicale; de astă dată însă ar fi dat orice să-i poată pătrunde sensul.

— Domnule comisar... sertarul de colo a fost spart!

Glasul bătrînului Karhula tremura de emoţie. Se ascundea în el şi o umbră de triumf. Prin uşa pe jumătate deschisă se putea vedea încăperea vecină. Valkjärvi intră şi se uită în jur. Pat îngust, alb, o masă cu un singur scaun. Lîngă soba de teracotă albă atîrnau într-un cui două rochii. Pupitrul scrinului era, în adevăr, spart. Fusese forţat probabil cu vreo unealtă de fier. Duşumeaua era plină de aşchii de lemn. Pupitrul nu fusese împins la loc, se vede că cineva răscolise prin el în grabă.

— Lasă Karhula, nu te atinge deocamdată de nimic —

ordonă comisarul poliţistului zelos.

Din prima încăpere, ajunseră în următoarea. Uşa era deschisă. Examinară uimiţi tapetele noi şi frumoase de pe pereţi, împreună cu biroul masiv de lîngă fereastră. În încăpere se afla chiar şi un raft cu cărţi acoperite de praf. Deasupra patului cu aşternutul desfăcut, peretele era acoperit cu tăieturi din ziare, pătate de muşte, prinse cu acul de gămălie în tencuială.

Oricum, pînă şi astea erau semnul unei culturi

remarcabile!

— Îi ardea pămîntul sub tălpi, de nici pălăria n-a mai apucat să şi-o pună în cap — murmură bătrînul, ca să întrerupă tăcerea apăsătoare. În adevăr, pălăria zăcea pe masă, iar pe speteaza scaunului atîrnau haine aruncate în dezordine una peste alta, de parcă fugarul n-ar fi avut timp nici cît să se îmbrace ca lumea.

— Ai dreptate. Vom sigila încăperea — zise comisarul, după ce se înapoiară în bucătărie. Închise uşa cu cheia, strecurând cu un gest distrat cheia în buzunar. Din cerdac se mai deschidea o cămăruţă. Uşa ei era însă încuiată, iar cheia nu era nicăieri.

— Asta e odaia bătrînului Hermann — se grăbi Karhula

să-şi lămurească superiorul. Încuie întotdeauna uşa, pentru că Alfred, vreau să spun inginerul, are degetele cam lungi. E în stare să strângă tot din casă, pînă şi ultimul gologan, ca să-şi cumpere rachiu. Chiar astă-primăvară au fost nevoiţi să vândă vaca de lapte măcelarului, fiindcă nenorocitul băuse banii pentru cumpărarea seminţelor. Nu bea decît rachiu tare, altceva nu-i prieşte. Cînd începe, nu-l mai opreşte nimeni. E in stare să bea şi zece butoaie.

Stăteau afară, pe scară, şi comisarul nu asculta decît cu o jumătate de ureche lămuririle date de Karhula, care îşi recăpătase curajul de cînd descoperise sertarul spart. Nu prea ştia ce-i mai rămâne de făcut. Se uită în jur, iscoditor, şi îşi frământă mintea, pînă cînd privirile i se opriră la grajdul dărăpănat din fundul curţii. De fapt, clădirea nu era urâtă, cu pridvorul luminos şi poarta veche, petecită. Iar fundalul, alcătuit dintr-un perete cenuşiu de stâncă, împodobit cu un mesteacăn tînăr, îi accentua farmecul.

Priveliştea din capul scărilor era înviorătoare: cerul uriaş, boltit străveziu peste satul pitulat pe fundul văii. Maşina părăsită lîngă gardul de mărăcini părea măruntă şi neînsemnată, iar pârâul străbătea câmpia asemenea unui şarpe argintiu.

— Aaltonen stătea chiar aici, pe scară, şi toată duminica şi-a ascuţit toporul. Tussari, băiatul, i-a povestit lui Alfred — continuă neîntrebat şi pe jumătate în glumă Karhula, examinând însă atent faţa comisarului, pentru a-şi putea da seama cu ce impresie primeşte informaţia. Deocamdată nu-l putem interoga, fiindcă e soldat. A fost însă acasă, în

permisie, şi sîmbăta trecută l-a întâlnit pe inginer lîngă şoseaua cea nouă, aproape de groapa cu nisip. I-a dat să bea. Fireşte, numai în glumă. între timp, inginerul se plângea că nevastă-sa şi argatul vor să-l omoare. Omul beat e nebun, cine să dea crezare spuselor lui? Cînd s-a cam întrecut cu gluma, i-au dat şi cîteva peste gură.

— Hei! Hei!

Un străin stătea în spatele grajdului, pe stâncă cenuşie, gesticulând. Strigătul lui sfredeli violent tăcerea, trezind ecouri stranii în adîncul pădurii.

Comisarul întoarse fără grabă capul. Se străduia să-şi păstreze în orice împrejurare gravitatea. Cuvintele, spuse pe jumătate în glumă de Karhula, îl impresionaseră, întipărindu-i-se în minte. De fapt, totul părea să fie o întâmplare din cale-afară de meschină. Cîte nu se petrec pe lumea asta! O femeie cultă şi inteligentă să se încurce cu propriul ei argat? Omul nu găseşte aproape altă calificare unei astfel de fapte decît pe aceea de „respingătoare“. Numai că viaţa nu se sinchiseşte nici de buna-cuviinţă, nici de estetică. Adevărat că omul, prin civilizaţia sa şi prin legile societăţii, izbuteşte să depăşească firea cu instinctele ei primitive. Iată de ce sânt necesare diferitele instituţii şi disciplina. Legile, maşinile, sistemele de salarizare a muncitorilor, ba chiar şi cinematografele sânt mai importante decît natura. În spitale, copiii sânt născuţi în aşternuturi antiseptice. În cazurile mai complicate, mamele sânt ajutate de medici pricepuţi, care aplică procedeele cele mai evoluate, aşa că acolo nu mai poate să fie vorba de necuviinţă sau de murdărie.

Nu. Dacă un om în toată firea meditează asupra lucrurilor serioase, trebuie neapărat să-şi stăpânească gândurile, pentru ca ele să n-o ia cumva razna. Valkjärvi se căţără pe stâncă acoperită cu tufe pipernicite. Îşi ridica sârguincios picioarele, fără a-şi trăda însă graba. Soarele de

toamnă aprinsese pete de lumină printre copacii pădurii. Niciodată nu şi-ar fi închipuit că urcuşul acesta poate să fie atît de anevoios. Privit din curtea fermei, părea mult mai domol.

Aruncă o privire în urmă, spre acoperişul turtit al fermei, care se zărea printre frunzele copacilor, şi spre orizontul larg, mut, spre oglinda sclipitoare a lacului neclintit sub cerul nemărginit.

Bătrînul Karhula îl urma, împiedicându-se de fiecare bolovan şi respirând greu. Omul care le făcuse semne de pe stâncă, oferindu-se să-i călăuzească la locul crimei, rămase mult în urma lor. Nu aveau nevoie de nici o călăuză. Abia ajunseră pe liziera pădurii, că se şi ivi luminişul cu grămada proaspătă de lemne în mijloc, iar in jur un grup de oameni încremeniţi. Stăteau cu toţii muţi, în semicerc, în jurul femeii, privind-o fără să scoată un cuvânt. Femeia şedea în iarbă, nemişcată, ţinând în braţe capul unui cadavru.

Doi dintre oameni aveau puşti pe umeri, atârnate de curele, şi amândoi îşi strecuraseră degetul gros sub curea, ca pe un fel de suport.

— Daţi-vă la o parte, oameni buni, altfel veţi şterge toate urmele.

Valkjärvi căuta să-şi potrivească glasul în aşa fel, încât să fie adecvat demnităţii pe care o ocupa, pentru ca nu cumva cineva să se poată îndoi de autoritatea lui. Aşteptă pînă cînd oamenii, întunecaţi şi tăcuţi, se retraseră, apoi se apropie de femeie şi de cadavru.

O veche armă militară zăcea în iarbă, lîngă ei. Acesta fusese deci Aaltonen, argatul pomenit atît de mult. Zăcea pe spate şi, în jurul inimii, pe cămaşa albă, se vedeau mari pete înnegrite de sânge. Faţa aspră se transformase aproape într-o mască; prin pleoapele întredeschise soarele dezvelea o urmă din albul globurilor.

Femeia ţinea pe genunchii săi capul neînsufleţit, sprijinindu-i bărbia cu palma. Valkjärvi observă îndată rănile ciudate de pe gura mortului şi făcu un pas spre cadavru. Femeia nici nu se clinti, nici nu-şi ridică privirile, de parcă n-ar fi auzit şi n-ar fi văzut nimic.

Născoci într-o clipită cuvintele corespunzătoare. Între timp, îi trecu însă prin minte gîndul că spectacolul trebuie să fie impunător pentru oricine. Nu putu să-şi explice în grabă de unde dobândea femeia — care sta ghemuită în iarbă — dimensiuni atît de statuare. Dintr-o dată, ea i se păru uriaşă, de parcă ar fi fost plămădită din pământ cenuşiu şi din lemn aspru. Chiar aşa, cum şedea cu umerii ghemuiţi, părea mai mare decît bărbaţii din jur, care de altfel se retrăseseră cuviincios. Era mai mare chiar decît cadavrul.

Ar fi vrut să-şi scoată pălăria. Probabil însă că aşa ceva nu se obişnuia prin împrejurimi, o dată ce şi ceilalţi rămăseseră acoperiţi. Poate că ar produce un efect contrar celui scontat şi ar părea prea teatral. Purtarea lui ar lăsa o impresie stridentă în tăcerea de gheaţă din jur. Din nou avu impresia aceea chinuitoare de inutilitate. Nu putea să înţeleagă ce căuta aici, în mijlocul acestor oameni sumbri şi

muţi.

Cum să i se adreseze femeii ? Oare poţi a grăi o stană de piatră? Sau pămîntul grunţuros? Oricum, primul pas trebuia făcut. La urma urmei, va face uz de formele legale, de pisălogeala birocratică, care va spulbera în cîteva clipe atmosfera de tragedie ce planează asupra întâmplării, transformând viaţa şi moartea într-un prozaic proces-verbal. Se uită fără să vrea la bătrînul Karhula şi, cînd vorbi, parcă ar fi imitat accentul sever şi tonul incolor al poliţistului experimentat.

— După cîte văd, s-au petrecut aici lucruri regretabile...

Nimeni nu răspunse, ceea ce nu-l încurcă însă câtuşi de puţin.

— Nu trebuia să mişcaţi cadavrul. Ar fi fost mult mai bine să aşteptaţi sosirea noastră. Îşi muşca înciudat buzele şi adăugă, mai sever decît ar fi fost necesar:

— Ridicaţi-vă, spre a ne putea începe investigaţiile.

Stana de piatră se mişcă. Îşi ridică încet faţa. Valkjärvi se cutremură. Faţa aceea era înspăimântător de incoloră şi de inexpresivă. Femeia aşeză delicat capul mortului pe pajişte. În clipa cînd se urni din loc, păru mult mai măruntă decît fusese înainte. Îşi recâştigase parcă dimensiunile omeneşti.

— Aşadar, bărbatul e vinovatul — făcu Valkjärvi, cu jumătate de glas.

Femeia nu răspunse. Îşi mişcă doar puţin capul, privind cu ochii aceia stinşi, de un albastru spălăcit, în gol, de parcă s-ar fi gândit la altceva, mirându-se că pămîntul, cerul şi pădurea sânt încă tot la locul lor.

— Şi puşca asta ?

Comisarul arătă arma, care zăcea în iarbă, apoi se aplecă asupra cadavrului, fără să mai aştepte vreun răspuns.

Nu descoperi nimic neobişnuit pe faţa albă a mortului. Un ţăran puternic, bine clădit, cu faţa umbrită de ţepii deşi ai

bărbii. Faţa era serioasă, ciudată. Mîinile mari, bătătorite, oarecum copilăreşti şi neajutorate, încremeniseră pe jumătate deschise, de parcă tocmai ar fi vrut să strângă o altă mână, întinsă prieteneşte către el. Carpul se răcise şi începea să se cufunde în îngheţul morţii. Probabil că plumbul pătrunsese în inimă. Nu mai era nevoie de doctor.

Lumina era cum nu se putea mai potrivită pentru fotografiat. Luă din diferite poziţii cadavrul, potrivind cu degete nervoase obiectivul. Avea senzaţia că oamenii din jur ii urmăresc mişcările cu priviri întunecate. Se temea să nu pară caraghios în această ambianţă neobişnuită, sumbră şi tăcută. Se încruntă, cu intenţia de a părea mai grav. Poate ar fi fost bine să se răstească la ei, ca să-şi dea toţi seama cu cine au a face.

— Aşa... Veţi duce mortul la fermă — ordonă el cu severitate. De acolo îl vom transporta în sat, la capelă, unde poate să-l vadă doctorul.

Oamenii nu se clintiră. Femeia stătea şi ea nemişcată, cu privirile pierdute în gol. Nimic nu trăda ceea ce i se petrecea în suflet.

— Puneţi mîna, oameni buni. În curând are să fie mult mai greu.

Se aplecă şi întoarse cadavrul pe o rână, golindu-i buzunarele. Negăsind în ele nici cel puţin un capăt de ţigară, îl lăsă în plata Domnului.

Karhula se grăbi să-i dea o mână de ajutor.

— Sillankorva — se întoarse el către cel mai bătrîn dintre bărbaţi. Dumneata vei lua conducerea, vrei ? Cred că ar fi bine să scoateţi uşa grajdului din ţâţâni. Pe ea puteţi coborî corpul fără greutate. Noroc că drumul nu e prea lung.

Doi din grup se urniră cu greu. Sillankorva întrebă:

— N-ar fi mai bine să pornim în căutarea ucigaşului ?

III

— Din cînd în cînd, răbufneşte cîte o istorie îngrozitoare ca asta şi mulţimea aruncă toată

vina asupra celui care îi cade în mână. Dacă uneori, în orele de singurătate, laşi frâu slobod gândurilor, te cutremuri. Sânt înclinat să cred ca tot ceea ce se descoperă în sălile tribunalelor nu este niciodată adevărul pur, oricât de lucid şi de conştiincios ar fi judecătorul. Esenţa lucrurilor e undeva, în miezul sufletului solitar, acolo unde e greu să cobori. Există apoi deosebiri uriaşe între un om şi altul. Unul trece cu uşurinţă peste un fapt oarecare; pentru acelaşi fapt, altul asudă sânge... Sânt unii în faţa cărora deschidem larg uşile, iar alţii în faţa cărora rostogolim mormane de stâncă...

— Dumneata eşti ceea ce se cheamă un suflet credincios, nu-i aşa ? — întrebă plictisit şi oarecum înciudat căpitanul.

Omul blond, cu privirea severă, întoarse fără să vrea capul. Trecu o bună bucată de vreme pînă îşi reluă discursul, dar glasul i se schimbase parcă între timp.

— Acum ai apucat-o de-a binelea alături — făcu în glumă. Încearcă să le împărtăşeşti colegilor mei opiniile dumitale, şi îţi vor răspunde cu hohote de râs. Kangas suflet credincios? Cea mai bună glumă din câte-am auzit în acest an. Numai că şi cuvântul ăsta poate să fie interpretat în mai multe feluri, iar dacă un om călătoreşte atîta cît am călătorit eu şi vede făpturi atît de felurite cum mi-a fost dat mie să văd, unele în situaţiile cele mai grele cu putinţă, devine fără să vrea un gânditor. Din cînd în cînd, simte chiar nevoia de a-şi exprima gândurile. Şi, desigur, ai putut să observi că, în esenţă, e mai uşor să vorbeşti deschis cu străinii, decît cu cunoştinţele cele mai apropiate. Văd că îţi place să dai o întorsătură glumeaţă lucrurilor. Sau mă înşel?

Căpitanul nu vroia să arate că flecăreala asta lungă îl plictiseşte şi îl oboseşte. Se strădui să răspundă cît mai uşor cu putinţă:

— Am vrut doar să spun că mă voi sili să transport femeia la închisoare în cursul zilei de mâine, deoarece aici

poporul e din cale-afară de curios. Astfel, în cazul că ai putea să-ţi amâni şi dumneata plecarea pînă mâine, ai avea prilejul să călătoreşti într-o foarte interesantă companie.

Mârţoaga albă porni încet, trăgându-şi povara pe malul lacului în sus. Oamenii păşeau în urma căruţei, într-o cadenţă liniştită, de ţărani cumpătaţi. Unul ducea găleata, altul purta pe umăr hârleţul. Privit de aici, din uşa grajdului, cortegiul părea neînsemnat ca număr. Câinele nu mai lătra de loc şi îşi pândea de pe scări stăpânul, tremurând de nerăbdare. Ceafa îi era atît de încordată, încât aproape îi sugruma răsuflarea.

Fusese descoperit, în mocirlă, trupul celeilalte victime, al omului cu faţa buhavă, şi căpitanul de jandarmi care condusese cercetările se abătu pe la casa lui Sillankorva, să stabilească cele ce erau de făcut la ferma Metsakulma, cine să îngrijească de vite şi de celelalte. Nădăjduia în taină ceva pentru el însuşi. Poate că între timp bătrînul, Hermann îşi revenise sau că divulgase ceva în timpul delirului. Dar, în privinţa asta, îl aştepta o tristă deziluzie. Medicul de plasă adusese nişte calmante de la farmacie, pe care, după ce le dăduse bolnavului, acesta se mai domolise într-adevăr. Se afla acum într-o stare de buimăceală binefăcătoare, netulburat de nici un gând pământesc.

Intră la el, ca să se convingă de starea lui. Hermann zăcea cu ochii închişi, strângând cu mîinile lui slabe şi noduroase marginea păturii — ca şi cînd asta ar fi fost ultima zdreanţă a vieţii, de care se agăţa cu desperare. Se vedea însă că şi acest gest al lui era făcut în inconştienţa delirului. Nu-l lăsă deci inima să-l trezească şi să-l smulgă de pe drumul pe care se îndepărta tot mai mult de lumea asta.

— Va să zică, tot nu-mi dai pace? Ţii cu orice preţ să-ţi fac rost de lupa aceea? — bombăni medicul. Mărturisesc că nu sânt în stare să-mi explic de ce. Nimic mai uşor decît ca, în cădere, capul să se fi izbit de un corp tare; doar l-au transportat prin pădure, s-o fi lovit de ramuri şi de crengi. Iar dacă nu acolo, s-o fi lovit mai pe urmă, în fundul mlaştinii. Ce mai vrei, nesătulule ?

— Bine, bine. Vezi însă de-l cercetează, fiindcă nu-i mare lucru. Poate că vei găsi totuşi în el vreo aşchie de lemn. Mi-ai uşura nespus lucrul. Dracu s-o ia... mi-a intrat în cap o idee şi n-am odihnă pînă cînd nu-mi verific ipoteza: ori e adevărată, ori e falsă. Nu mă împac cu ceea ce pretinde femeia, că bărbatul ei s-a lovit cu capul într-un pietroi şi, de teamă, l-a ascuns în mocirlă, fiindcă murise în cădere. Nu ştiu de ce, dar nu pot să cred că astfel s-au întâmplat lucrurile.

Medicul examina în capelă şi al doilea cadavru — superficial, ce-i drept — şi ajunse la concluzia că umflătura şi leziunea de pe capul cadavrului scos din mocirlă provin, după toate probabilităţile, de pe urma unei puternice lovituri de topor. După părerea lui, prima lovitură provocase o moarte fulgerătoare, iar a doua fusese, de fapt, mult mai slabă. Nu reuşise să descopere în plămâni nici urmă de apă, ceea ce demonstra că omul era mort în clipa cînd fusese cufundat în mocirlă. Loviturile fuseseră date în parte din profil, în parte de sus şi e foarte probabil că, după prima lovitură, omul s-a prăbuşit cu faţa la pământ. Declară după toate acestea că este aproape sigur că lucrurile s-au petrecut întocmai, fiind gata să-şi întărească cu jurământ depoziţia.

— Crezi că întâi a fost izbit în cap cu o bucată de lemn şi că pe urmă, ca să se asigure, au dat şi cu toporul? — întrebă plictisit şi cinic doctorul. Ai o imaginaţie înfricoşătoare, prietene. Ce-i al tău, e-al tău. Vrei să atârni cu orice preţ de gâtul bietei femei pedeapsa cu închisoare pe viaţă ?!

Valkjärvi se simţi oarecum jignit.

— Dacă-ţi închipui că sânt un călău sângeros, înseamnă că nu mă cunoşti de fel. Trebuie însă să-mi fac datoria pînă la capăt, restul e treaba judecătorului. Întâi neagă cu îndârjire, apoi începe să mintă cu atîta şiretenie, încât ne induce aproape în eroare. Cînd vede că nu mai e nici o scăpare, acceptă să mărturisească, dar şi atunci numai pe jumătate şi numai ca să nu-l sâcâim pe bătrînul Hermann. Spune că nu ştie dacă şi-a lovit bărbatul în cap cu intenţia de a-l ucide. S-a speriat doar cînd a văzut că ţinea în mîini o puşcă şi că un cadavru zăcea lîngă el, pe pajişte.

— Văd că nu mă laşi în pace pînă nu-ţi scotocesc de undeva lupa cu pricina. O fi mâncat-o praful, de cînd n-am mai văzut-o.

— Mai există apoi încă o circumstanţă, care complică situaţia: faptul că şi în ţeava puştii era un glonte. Cele două împuşcături au pornit din acelaşi loc. Am găsit doar ţilindrele cartuşelor. Unul din cele două gloanţe nimerise la ţintă. Şi ucigaşul a mai încărcat o dată arma.

— Împuşcându-şi adversarul în faţă, adaugă şi asta. Glontele a perforat sternul şi s-a împiedicat de coloana vertebrală. Pentru atîta treabă mai era încă bărbat beţivul de inginer, e drept. N-a atacat pe la spate, ci şi-a înfruntat adversarul pieptiş. Dacă era o făptură laşă şi mizerabilă, aşa cum se spune, n-ar fi îndrăznit să se măsoare făţiş cu inamicul. Ceea ce e însă mai interesant e că nimeni nu-şi bate capul cu acest prim asasinat. Că inginerul l-a împuşcat pe argat, asta e o nimica toată. Lumea e îngrozită doar de cruzimea bestială a femeii. Dacă ai auzi-o pe nevastă-mea! Gâfâie de setea sângelui şi ar vrea să se introducă şi la noi pedeapsa capitală. Buclucaşă istorie va mai fi şi asta. Tot ţinutul e în fierbere...

— Ciudată gînganie trebuie să fi fost Aaltonen — observă căpitanul. N-am găsit printre lucrurile lui nici un act de naştere sau vreo altă hârtie de identitate, în afara a două certificate vechi şi boţite, eliberate de o fabrică din răsăritul ţării. Ele

fuseseră împăturite şi se roseseră chiar acolo unde era scris numele lui. Pun rămăşag că parte din literele numelui său au fost rase; şi că a scris altele în locul lor. Se spune de altfel că nu prea căuta tovărăşia altora. Nu se arăta niciodată în sat şi, cînd avea totuşi treabă acolo, nu intra în vorbă cu nimeni. Un plugar cu numele de Ylitalo s-a întâlnit cu el odată şi pretinde că era un om violent şi grosolan. Cu cîteva luni înainte, prin mai, dacă-mi aduc bine aminte, se spune că ar fi bătut crunt pe un tăietor de lemne, cît pe-aci să-l omoare, şi încă în faţa propriului său grajd, fără vreo pricină deosebită. Îmi fac mustrări de conştiinţă că nu l-am pus sub observaţie, fiindcă de suspectat l-am suspectat o dată ce avea motivele lui să nu-şi completeze buletinul de înscriere. Am cercetat din nou registrul de urmăriţi al jandarmeriei, dar n-am găsit printre fotografii nici una care să-i semene. Ei, dar ce se aude cu lupa aceea, amice? N-ai de gând să-i dai de urmă?

Medicul se urni în silă, turtindu-şi ţigara în scrumieră.

— Văd că tot n-am odihnă pînă n-o găsesc. O să-mi frec însă palmele de bucurie dacă se va dovedi că te-ai ars, cu teoria ta cu tot. Căci chiar dacă afli ceva, tot n-ajungi nicăieri. Cel mult se vor

multiplica bănuielile, dar dovadă n-ai să găseşti. Ce-ţi trece prin gând? Doar nu vrei să pleci? Pe nevastă-mea o apucă un acces de furie dacă află că te-am lăsat să pleci înainte de masă.

Soţia doctorului Oraş era o femeie surâzătoare şi agreabilă, în acelaşi timp însă foarte energică. Ca fată, îngrijise bolnavi şi continua şi acum să mai poarte de grijă semenilor ei. Toţi cei care aveau de rezolvat un lucru mai anevoios sau îşi puseseră în gând să întreprindă ceva nou şi util recurgeau la ajutorul ei, fiindcă ştiau că nu are astâmpăr pînă nu-şi impune voinţa. Obţinuse nu demult, în ciuda împotrivirii sfatului comunal, ca şcolarii să primească un dejun, obişnuit în timpul orelor de program. Apoi izbuti să aducă în sat o infirmieră. Activitatea aceasta, dusă cu un zel neîntrerupt, devenise dementul ei vital, de care nu se mai putea dispensa. Era bolnavă de-a binelea în zilele cînd nu putea să alerge dintr-o parte în alta pentru interesele cuiva sau atunci cînd îşi epuiza ideile, care s-ar fi putut concretiza în fapte. Primise cu bucurie şi însufleţire pe tânărul locţiitor de căpitan, din clipa sosirii lui în sat, poate şi pentru că adusese cu el ceva din aerul marelui oraş.

— Azi ai să iei masa cu noi — declară ea. Trebuie să ne povesteşti totul. Mă preocupă nemaipomenit cazul ăsta. Am invitat şi pe o prietenă a mea, din Helsinki, nu pentru cele întâmplate la fermă, ci pentru că am de vorbit cu ea unele lucruri. Dumneata n-o cunoşti pe infirmiera şefă Ronni ? Am descoperit că-şi aduce aminte de această doamnă Jönson. Tatăl ei a fost cândva meşter brutar, care a dat faliment. Fata a urmat studii universitare, la filologie. dar n-a terminat, fiindcă şi- a întrerupt studiile cînd s-a măritat. Prietena mea îmi spunea că au avut o casă splendidă şi că au trăit mult timp pe picior mare. Evident, s-au întins mai departe decît le-ar fi îngăduit punga; asta se întâmplă întotdeauna din pricina femeii, nu-i aşa? E îngrozitor să te gândeşti... şi, pe deasupra,

cu un argat de rînd! E teribilă şi mai e şi lipsită de gust toată povestea asta, nu ţi se pare ? Am stat de vorbă cu Mina Pekari; ştii cine e ? E ţesătoarea cea mai harnică din sat. Spune că, în urmă cu cîteva luni, umblând prin rezervaţia de vânătoare la cules de boabe, i-a văzut cu propriii ei ochi pe cei doi. Dormeau împreună în sauna de pe ţărmul lacului. E aproape de necrezut, zău aşa... Ai aflat că îşi ţinea bărbatul închis după gratii, ca pe-o fiară? Ferestrele erau bătute în cuie, ca să nu mai poată fi deschise. Cine ştie, poate că nu-i dădea nici de mâncare. Ţi se face părul măciucă auzind asemenea grozăvii. Un bolnav nenorocit, incapabil de muncă, incapabil să se îngrijească...

— Lasă, lasă — căută doctorul să-i reteze potopul de vorbe, încercînd să schiţeze un zâmbet pe faţa-i gălbejită. Bolnavul nenorocit, cum ii spui, se ţinea destul de bine, ba chiar uite-aşa atârna osânza de pe el, cînd...

— Ţii! Cum poţi să vorbeşti la masă despre astfel de lucruri.

Îşi certă soţul, continuând să zâmbească musafirului şi arătând prin asta că imputările ei nu trebuie luate prea în serios. Căpitanul se folosi de prilej ca să intervină:

— Cum spuneaţi că o cheamă ? Mina Pekari ? Poate că am s-o citez ca martoră, dacă afacerea are să ajungă în faţa justiţiei. Vor trebui dovedite raporturile pe care femeia le-a avut cu argatul. Ar putea să fie şi acesta un motiv.

— Mina Pekari este centrala biroului regional de informaţii — interveni doctorul, cu un surâs blajin. Dacă eşti dispus s-o asculţi, e în stare să-ţi povestească de dimineaţa pînă noaptea.

Soţia lui nu se sinchisi însă de această observaţie ironică. Întrebă cu un zâmbet de amfitrioană:

— Domnii doresc puţin rachiu ? Căpitanului i se cuvine. E

aproape de necrezut că afacerea asta încâlcită a lămurit-o într-o singură zi. Fără îndoială că un comisar oarecare, trăind la ţară, n-ar fi cercetat atât de amănunţit locul crimei, astfel că prima ploaie ar fi şters curând toate urmele.

La drept vorbind, era un mare noroc că primiseră un astfel de om în sat. Nu, ea nu bea rachiu, fiindcă nu e o băutură pentru femei. Dar, de dragul societăţii, este gata să guste un pahar de vermut.

Doctorul ridică paharul. Obrazul lui, de o paloare bolnăvicioasă, tremura nervos.

— *Fiat justiţia*[2] ... şi celelalte ! În sănătatea voastră — şi ciocni afectuos paharul cu amândoi. Închipuieşte-ţi că tânărul nostru prieten ar vrea să dovedesc că inginerul a fost izbit mai întâi cu o bucată de lemn, pînă cînd a căzut în nesimţire, şi că abia după aceea a fost omorât.

Femeia deveni mai palidă cu o nuanţă.

— Asta nu poate să fie adevărat. Aşa-i că nu ? — făcu ea şovăitoare, dar în ochii ei apăru o expresie de lăcomie înspăimântată. O astfel de monstruozitate este de neînchipuit. O femeie

2 Facă-se dreptate (în latină)

însărcinată!... Ar trebui să se scrie despre asta în ziare, nu sunteţi de părere? Cazul se cuvine să fie dat publicităţii. Ar fi o ruşine pentru întregul mostra popor dacă fiara aceasta cu chip de om ar scăpa doar cu închisoare pe viaţă. Nu este exclus apoi ca, după câţiva ani, să fie chiar graţiată. Şi ce fel de copil va fi cel pe care îl va naşte o astfel de mamă? Oribil!

Doctorul se rezemă comod de spătarul scaunului.

— În Franţa s-a întâmplat de curând ca domnul Deibel, călăul, să nu fie dispus să decapiteze o femeie condamnată la moarte, deoarece credea, din anumite motive personale, că asta ar putea a să-i aducă nenorocire... Plăcută senzaţie cînd te încălzeşte pe dinăuntru alcoolul; numai de nu i-ar dăuna colitei! Şi, aşa cum vă spuneam: sentinţă încoace, sentinţă încolo, femeia n-a mai fost decapitată. În Franţa, execuţiile depind de altfel de domnul Deibel... E şi asta, de bine, de rău, un fel de întreprindere particulară. În zadar, poporul acela mi se pare din cale-afară de delicat şi de subtil.

— Şi, mă rog, ce vrei să spui cu asta ?— întrebă femeia, cu o nuanţă de bănuială. Ştii că nu- mi plac lucrurile de prost gust.

Erau încă la masă cînd sună telefonul. Îl căutau pe căpitan. Cînd se întoarse la masă, păru indispus şi pofta de mâncare pe care o avusese înainte îi dispăruse cu desăvârşire.

— M-a căutat Karhula. Mi-a raportat că nişte derbedei din sat s-au apucat să arunce cu pietre în închisoare şi că nu-i poate împiedica nici în ruptul capului. Va trebui să iau măsuri ca acuzata să fie transportată încă mâine la penitenciarul din oraş. La urma urmei, nu se poate ca...

— Dacă nu mă înşelă memoria, scrie şi în Biblie ceva asemănător... era şi pe vremea aceea obiceiul de a se arunca cu pietre. — Gura doctorului se strâmbă într-un zâmbet sarcastic. — Dar, ce ţi-am făgăduit eu ? Că îţi voi prezenta chiar în seara asta aşchia pe care o cauţi ? Ei, în acest caz, trebuie să dau de urma lupei...

În cursul după-amiezii, căpitanul lucră la biroul lui. Scrise cîteva raporturi, destinate Finlandei de răsărit, în scopul de a descoperi identitatea lui Aaltonen. Dar n-apucase bine să termine de scris, cînd sună telefonul. Doctorul îi comunică pe un ton incolor, silit:

— Ai avut dreptate. Umflătura de la tâmplă provine într-adevăr de la un corp lemnos. Cîteva aşchii mărunte au pătruns sub piele. Asta-i tot ce am putut constata.

— Aşadar, tot va fi condamnată pe viaţă — răspunse cu o intonaţie aproape triumfătoare Valkjärvi. În nici un caz nu e rău cînd anchetatorul e mai şiret şi mai circumspect decît criminalul.

— Oricum, eu te-aş sfătui să te adresezi înainte de toate celei în cauză. Poate să-ţi dea vreo explicaţie plauzibilă. Pînă atunci, te sfătuiesc să nu vorbeşti cu ziariştii despre acest caz.

— Bine, te ascult. Dar pot să-ţi spun de pe acum explicaţia femeii. Au transportat lemne din pădure... Au dus viţelul tăiat la cooperativă... Ba, nu e exclus nici ca bărbatul ei să-şi fi lovit capul în rama oglinzii, chiar în dimineaţa acelei zile, în timp ce se bărbierea — răspunse el spiritual. Complimente protejatei tale !

Peste noapte se stârni o ploaie torenţială, acoperind întreg ţinutul cu nori grei şi întunecaţi. Păcurii se loveau cu un zgomot uniform de pereţii măruntei celule în care fusese închisă femeia. Era întinsă pe patul de campanie, de sub fereastra cu gratii, cu ochii larg deschişi şi cu mîinile împreunate sub cap, ascultând răpăitul monoton al ploii. Lampa săracă rămăsese aprinsă peste noapte, conform ordinului dat de căpitan; şi cînd Karhula aruncă o privire prin vizieră, văzu că arestata zăcea tot nemişcată, cu ochii pierduţi în gol.

IV

— Ar fi timpul să trecem la fapte — spuse Karhula şi deschise uşa cu un aer înfumurat.

Temnicerul îi aştepta demult, sorbindu-şi liniştit cafeaua în bucătăria măruntă şi curată a arestului. Ţinea toarta ceştii între degetul mare şi arătător, înghiţind tacticos băutura caldă şi aromitoare. Avea un deget-mare agil, cu vârful răsucit înapoi, de parcă ar fi fost de cauciuc.

Femeia stătea lîngă el şi îl privea. O copleşise din nou senzaţia stranie că, de ieri şi pînă azi, înfăţişarea lumii s-a schimbat cu desăvârşire. Niciodată încă simţurile şi creierul nu îi funcţionaseră cu atîta precizie şi agerime ca acum, în agitaţia ultimelor ceasuri. Observa şi înţelegea tot ce se întâmpla în jurul ei, răpăitul ploii şi întrebările căpitanului, repetate cu insistenţă. Se speriase aproape de propria ei luciditate, exagerată. Totul i se părea gol şi despuiat împrejur. Îşi dădea seama cu acuitate că mărturisirile ei nu sânt crezute de căpitan, care nu vrea să le creadă. Îi era astfel cu desăvârşire indiferent ce răspunde la întrebări şi nu-şi mai dădea nici o osteneală. Repeta în neştire acelaşi lucru, cu o voce ştearsă şi plictisită.

Gîndul că va fi luată şi dusă de aici îi provoca totuşi o oarecare uşurare. Situaţia prezentă nu-i pricinuia decît suferinţă, fără să rezolve nimic. Ştia că va fi transportată la penitenciar şi că are să rămână acolo pînă cînd cazul va ajunge în faţa tribunalului. Căpitanul îi promisese că-i va găsi un apărător, care o va vizita la închisoare şi cu care va putea să stea de vorbă pe îndelete. Propunerea nu-i produsese nici o bucurie; la început, nici nu voi să audă de avocat. De ce să se mai amestece încă un străin în treburile ei ? Să-i mai scormonească încă unul sufletul, S-o descoasă şi s-o sâcâie cu întrebări năroade? Cele întâmplate nu privesc pe alţii. Să fie lăsată în pace ! Cu cît vor încerca s-o descoasă mai mult, cu atît mai puţin va fi în stare ea însăşi să-şi dea seama de ceea ce e adevărat şi de ceea ce nu e adevărat. Nu fac altceva decît să-i sporească nesiguranţa — şi toate cuvintele lor sânt jignitoare şi chinuitoare. Dar pentru procuror protestul acesta al ei va fi încă o probă de vinovăţie. Mare păcat apasă pe sufletul celui ce nu îndrăzneşte să-şi uşureze situaţia nici cu ajutorul mijloacelor îngăduite de lege...

— Ei, ai şi sosit ? — spuse curios şi aproape prieteneşte temnicerul, dar ea simţi îndată că interesul pe care I-I arăta se datora renumelui său înfricoşător, nicidecum însuşirilor sale omeneşti.

Se bucură că va avea ce să povestească acasă, ălor săi, căci, în definitiv, în ziua de azi nu prea ţi-e dat să ai a face la tot pasul cu cîte un ucigaş, darămite cu o femeie, care se deosebeşte prin cultură şi origine de răufăcătorii de rînd. În sinea sa, gardianul se bucura de norocul care căzuse pe capul lui. Şi pe urmă, nici crima de care era învinuită femeia asta, nu era una obişnuită.

Femeia era neliniştită de un gând. Se întoarse către Karhula, socotind că nu face nici un rău dacă are să-l întrebe, fiindcă bătrînul poliţist se purtase pînă acum prieteneşte cu ea, ba îi trimisese chiar cafea şi ziare vechi, ca să nu-i fie

urât. Primise cu recunoştinţă aceste manifestări de bunătate, cu toate că nu avea răbdare să citească un rînd. Socoti deci că nu face rău dacă îl întreabă.

— Ce e pe la noi... sus, la fermă ? N-ai auzit nimic ? — îngăimă ea cu sfială. Acum mă vor duce şi mai departe. Tare-aş vrea să ştiu dacă se ocupă cineva de vite ? Cine dă nutreţ iepei ?

Era îngrijorată numai de casa şi de pămîntul ei. Acesta era gîndul ei cel mai mare. Căpitanul nu putu pricepe în ruptul capului. O preocupă gospodăria tocmai acum, cînd se află în pragul detenţiunii ? E cu putinţă una ca asta ? Odată îl rugase să vorbească cu Sillankorva în privinţa doniţei de lapte: fundul i se găurise şi trebuia peticit fără întârziere. Altădată voise să vadă calendarul, ca să ştie cînd va făta vaca bătrână... L-am lăsat pe policioara de lîngă vatră, vai, numai de l-aţi găsi!... Apoi, în decembrie e scadenţa împrumutului luat de la bancă, şi care nu trebuie neglijată pentru nimic în lume. Vor vinde cîteva chintale de secară, să nu se pripească însă, ci să aştepte pînă cînd preţurile au să se stabilească. Ar putea să vândă şi din cartofi, sânt destui în ăst an. Nu mai prididea să noteze însărcinările fără număr. Răspundea anevoie la cele mai importante întrebări, dar, în momente ca acestea, îl implora aproape şi îi lega de suflet să nu uite să comunice toate cîte vorbiseră şi să ia măsurile de cuviinţă.

La început, comisarul se miră nespus, fără să înţeleagă nimic din toate acestea. Treptat însă ajunse la convingerea că totul nu e decît prefăcătorie. Femeia asta vicleană şi inteligentă vrea cu tot dinadinsul să-l impresioneze, făcându-l să creadă că treburile gospodăriei o interesează mai mult decît orice altceva, fiindcă, dacă ar fi vinovată, nu s-ar mai ocupa acum cu astfel de nimicuri. Îi urmări deci comportamentul din acest punct de vedere şi băgă de seamă că, într-adevăr, la întrebările cele mai delicate, ea îşi aducea aminte de cîte ceva care trebuia aranjat la fermă. De pildă,

cînd, în dimineaţa zilei fatale, încercase s-o descoasă.

— Totuşi... cum s-a întâmplat? L-ai lovit aşa, simplu, cu un lemn în cap? Dar puşca, de unde crezi că a ajuns la fermă? dacă e adevărat că soţul dumitale a putut să şi-o procure în taină şi că a ascuns-o atît de bine, înseamnă că se temea, probabil, de ceva, nu?

În loc să răspundă, femeia se lăsase furată de gândurile mărunte ale gospodăriei. Era şi asta, fără îndoială, o scăpare vicleană. Karhula însă o înţelegea mult mai bine. Crescuse şi el la ţară şi ştia cît de importante pot fi cele mai mărunte detalii pentru un gospodar, mai ales cînd e neliniştit şi are destule motive să se aştepte la rău. Se străduia deci să uşureze, pe cît putea, grijile deţinutei.

— Nu-ţi mai face griji, totul e în ordine la fermă — îi spunea. Poţi să laşi liniştită grija casei în seama lui Sillankorva. Cel mai bun lucru ar fi să-i dai o împuternicire scrisă, dacă se va întâmpla cumva să nu te poţi întoarce acasă o bucată de vreme. El e dispus să ia asupră-şi răspunderea fermei.

De fapt, Sillankorva promisese bătrînului —pe jumătate în glumă, pe jumătate în serios — o sticlă de rachiu dacă va aranja în aşa fel încât să i se încredinţeze lui administrarea fermei

Metsäkulma, însă nu numai pentru cîteva luni, ci o dată pentru totdeauna. Pusese ochii mai demult pe luncile grase ale vecinului şi îşi bătea capul cum ar putea intra în stăpânirea ambelor moşii. Acum i se oferise un prilej neaşteptat. N-avea de gând nici să prade şi nici să despoaie un mort, dar băiatul său cel mai mare doreşte să muncească de capul lui şi se plânge mereu că nu au destul fânaţ. Şi, pe urmă, nu doreşte să primească totul de pomană, ci e gata să plătească un preţ cinstit, în măsura în care beneficiile vor spori de la un an la altul.

— Ai auzit, doamnă Jönson, că bătrînul Hermann s-a prăpădit ? — urmă poliţistul, pe de o parte ca să întârzie momentul plecării, pe de alta ca să uşureze, în felul său stângaci, despărţirea femeii de sat. Credea că atîta poate să-i spună şi că pentru treaba asta n-are să-l taie nimeni în bucăţi.

Femeia se cutremură. Obrazul îi deveni cenuşiu ca plumbul şi buzele i se goliră de sânge.

— Cum a murit ? — întrebă ea încordată. A suferit mult ?

Ochii celor doi oameni scăpărară. Fireşte, are remuşcări. Tremură la gîndul că bătrînul a divulgat totul. Bănuiala lor era alimentată şi de zvonul care circula prin sat că bătrînul Hermann n- ar fi fost chiar un biet pârlit şi că şi-ar fi lăsat partea cea mai mare a banilor agonisiţi femeii, fără ca ea să-i fi fost măcar rudă apropiată. Cineva îl întâlnise odată la banca din oraş şi văzuse cu ochii cînd i se eliberase livretul de economii. Această donaţie ciudată le dăduse de gândit paşnicilor ţărani, stârnind felurite presupuneri.

— Trebuie să-ţi pun cătuşele astea la mîini, doamnă Jönson, altfel dau de bucluc — mormăi gardianul, răsucind încurcat între degete brăţările de oţel. Aşa scrie la regulament. Priveşte câţi se zgâiesc în jur ca să vadă minunea. Mai târziu, cînd vom fi în tren, le vom putea scoate, fireşte... nu e vorba de...

Metalul se încălzise şi se jilăvise în mîinile năduşite ale

gardianului. Nu-i fu greu de fel să suporte clipa în oare i se ferecară încheieturile: cel puţin nu mai trebuia să-şi bată capul cum să-şi ţină propriile mîini. Abia cînd auzi, la prima mişcare, zornăitul înfiorător al cătuşelor, se dezmetici. Uluită, era cît pe-aci să scoată un ţipăt de groază.

— Dumnezeu să mai înţeleagă — făcu în aceeaşi zi Karhula către o cunoştinţă a lui din satul vecin. Poate că nu e în toate minţile. Are uneori un fel tare ciudat de a privi. Iar trupul şi-l ţine ţeapăn, fie că sade, fie că stă în picioare, de parcă ar fi înghiţit o scândură.

— Mă prind că o vor interna într-o casă de sănătate, ca s-o ţină sub observaţie. Domnii de la oraş ştiu c fac. Dacă vinovata ar fi vreo femeie nevoiaşă, n-ar mai face atâtea fasoane... Dar cine are asemenea casă şi asemenea pământ! Am auzit că ar fi femeie cu şcoală. Cum nu s-a sfiit să se încurce cu propriul ei argat ? Eu zic că pentru alea de-alde ea e bun biciul şi securea. Nici o pagubă. Ai să vezi însă că au să se poarte cu dânsa cu mănuşi. De pe acum o răsfaţă, îi dau tîrcoale, ca nu cumva să se supere, mititica ! De fata vecinului meu nu s-au sinchisit atîta... ştii, de aceea care, anul trecut, şi-a înecat copiii pe furtună.

— Nu aici vroiam să ajung — bombăni Karhula indispus şi ar fi dat orice să-şi poată retrage cuvintele rostite. Ei, dar acum e totuna !

— Dar pe asta o ştiai, că şi Aaltonen era un răufăcător, urmărit de lege ? Hoţ sau spărgător, încă nu se ştie precis, în orice caz însă se ascundea de poliţie.

În timp ce cei doi discutau pe îndelete amănuntele cunoscute şi mai puţin cunoscute ale senzaţiei ţinutului, eroina păşea pe sub bolta porţii masive şi imense a penitenciarului. Pe uniforma portarului străluceau nişte nasturi

de alamă şi în mîinile lui zornăia o uriaşă verigă, plină de chei. Penitenciarul era în afară de oraş, într-o veche fortăreaţă, pe ţărmul unui lac fermecător. Ploaia spălase mai demult vopseaua roşie de pe turnuri; ele se înălţau acum coclite de rugină şi pătate de mucegai, în văzduhul plin cu nori cenuşii. În jurul clădirii creştea o iarbă tomnatică şi foşneau trist ultimele frunze ce cădeau de pe ramuri. Partea unde se aflau era fortăreaţa interioară, căreia îi aparţineau şanţurile şi zidurile groase de cetate, peste care se zidiseră în ultimul timp o mulţime de chilii de piatră, cu ferestre mărunte, acoperite cu gratii. In vecinătatea penitenciarului se afla cazarma. Tocmai sosea de la instrucţie trupa, mărşăluind, murată de ploaie, în cadenţa unui cântec. Cu raniţele grele în spinare, astfel că melodia pe care o cântau soldaţii n-avea nici avânt, nici voioşie.

De îndată ce pătrunse în coridorul pietruit, femeia fu izbită de mirosul greu al închisorii. Nu i se păru însă nici nou, nici străin. Avu impresia că trăieşte de mult acolo şi ştia clar ce o aşteaptă. Poate că văzuse cândva, prin somn, dalele de piatră, zidurile cu pete de igrasie şi coridorul slab luminat, pustiu şi apăsător. Auzise prin vis ecoul prelung al paşilor ei, întocmai ca acum, şi tot din

vis îi părea cunoscută gardiana asta, care o măsură din ochi, în timp ce o lua în primire, cu priviri grave şi pline de milă.

I se dădu o bluză şi o fustă sură, ciorapi groşi de lână şi o pereche de ghete grosolane. Nu i se îngădui însă să le îmbrace înainte de a fi condusă la baia în care pluteau aburi deşi şi unde trebui să se spele sub duşul călduţ. Pardoseala era şi aici din lespezi. Paznice rămăsese în încăperea de alături, privind-o prin vizieră cum se spală. Lucrul acesta îi displăcu profund; de cînd fusese copilă, nu-i plăcea să se dezbrace în faţa altora. Ruşinea o năpădi ca un val fierbinte, încât pînă şi apa i se păru aspră şi duşmănoasă.

— Eşti însărcinată ? — întrebă gardiana, mai curând curioasă decît compătimitoare. În ce lună eşti ?

Gardiana era o femeie destul de tînără încă, dar pretimpuriu ofilită. Schimbară cîteva cuvinte, fără să-şi spună în fond nimic. Mâine o va examina doctorul şi atunci se va stabili dacă urmează să i se aplice un regim special, având în vedere setarea în care se află.

Ieşiră iar în coridor. I se păru că nu mai e atît de greu să se deprindă cu mirosul închisorii. De simţit îl mai simţea, dar nu atît de pătrunzător ca la început. Ciudat miros, se gândi ea, din ce constă oare ? O rochie umedă, din pânză ieftină, şi săpunul cafeniu cu care s-a spălat adineauri. Nu se foloseşte nicăieri, decît în penitenciare. Apoi mirosul dalelor de piatră de pe coridoare... îşi aminti că mai simţise cândva acest miros, odinioară, pe vremea cînd se rătăcea pe la fermă vreun vagabond care dormise îmbrăcat pe margini de şanţuri săptămâni la rînd şi ale cărui veşminte se muraseră şi se uscaseră cine ştie de cîte ori. Cînd intrau în bucătăria caldă, după frigul de afară, vagabonzii aceia miroseau La fel.

— Înainte de a intra în celulă, citeşte regulamentul închisorii — îi spuse cealaltă gardiană, care avea obraji dolofani, clipind spre ea cu oarecare înduioşare. Dacă vei avea

vreo neplăcere din pricina celeilalte, să-mi spui mie. Nu cred însă să te tulbure în vreun fel, fiindcă e o fată Liniştită şi blîndă.

Se uită uimită la gardiană şi vru să spună ceva, dar nu putu scoate nici un cuvânt. Nu-i venea să creadă că o străină, care nu ştie altceva despre ea decît că a omorât un om, îi vorbeşte cu atîta prietenie şi se interesează de soarta ei cu atîta seriozitate.

— Sânt şi cîteva pensionare afurisite la gură —continuă ea, ca să distragă atenţia deţinutei, în timp ce înaintau pe coridorul care răsuna a pustiu. Suntem silite să le luăm, uneori, de scurt. Dar cine ştie să se poarte cuviincios, n-are de ce să se teamă. Rostul nostru nu este acela de a spori suferinţa altora. Dacă ai să vorbeşti cu doctorul, ţi se va da, sânt sigură, o hrană mai bună. Vom avea grijă să ai de lucru, pentru ca timpul să treacă mai uşor. Cînd ai să te simţi obosită, sau nu vei avea chef de muncit, n-ai decît să te odihneşti, fiindcă munca nu e obligatorie. Deocamdată eşti doar în prevenţie la noi.

Zarul scârţâi ascuţit şi uşa celulei se deschise brusc.

Fereastra se afla sus de tot, aproape de tavan. Prin ea cădea pe podea o lumină tristă şi sleită.

La intrarea lor, o fată cu faţa lată şi părul tăiat scurt se ridică de pe patul de campanie şi salută cu stângăcie pe gardiană. În afară de patul ei, se mai afla în celulă un altul, acoperit cu o pătură cenuşie. într-unul din unghere, o poliţă era prinsă de zid, cu o cană de apă şi un exemplar din Noul Testament pe ea. În celălalt ungher se afla o găleată acoperită cu capac. Uşa se trânti la loc şi undeva, sus, lîngă tavan, se zări o palmă de cer înnorat prin ferestruica zăbrelită.

Fata stătea încă lîngă patul de campanie, cu braţele atârnate şi gura întredeschisă. Avea trăsături aspre şi

energice, ochii negri şi adânci. Bluza sură îi dilata aproape nefiresc silueta. Continua să stea pironită locului, fixând-o îndelung, fără nici o expresie în priviri.

Dar nici ea nu se mişcă. Nu avea de ce să se grăbească. Cînd îşi aţinti însă ochii albaştri şi reci asupra fetei, aceasta începu să se simtă stingherită şi se apropie, jenată, de raftul fixat în zid. Se mişca stângaci, legănându-se din şolduri şi stăpânită de o vădită tulburare. Se auzi mai întâi un foşnet de hârtie, apoi se apropie de noua venită şi îi întinse, în palmă, o bucăţică de zahăr.

— Poftim — îi spuse ea şi în ochi i se aprinse o
expresie umilă,
aproape
rugătoare.

Femeia luă bucăţica de zahăr şi strânse mîna grasă şi roşie, care i-o oferise. În ochii fetei pâlpâi o scăpărare de viaţă. Se fie măritată sau e fată ? se întrebă curioasă femeia. Pare dintr-o familie mai bună. Dar, în acest caz, cum a ajuns aici ?

Fiindcă nu era uşor să găsească un răspuns la întrebare, se lăsă greoaie pe marginea patului, cu capul plecat, şi prinse să-şi frece gleznele. Simţea iar în mădulare amorţeala de demult, de parcă trupul acesta nici n-ar fi fost al ei.

— Sânt o hoaţă netrebnică — spuse fata, făcând un efort ca să vorbească pe un ton impertinent, dar ochii ei erau îndureraţi şi plini de umilinţă.

— Eu mi-am ucis soţul -— îi tăie vorba, scurt şi aspru,

femeia. Se îndreptă de mijloc, cu
mîinile însă se încleştă de marginea
patului, căutând parcă un sprijin.

— Ce spui ? L-ai ucis... cu adevărat ? Şi căscă nişte ochi mari, în care stăruia o mirare sinceră.; Se poate întâmpla şi aşa ceva ? *Avusese* un soţ şi îl ucisese? — Eu, drept să spun, n-am avut parte de un soţ... — Şovăi o clipă, dacă trebuie să spună tot ce simte, trădându-şi nevoia de a se destăinui. — Am cunoscut o femeie, care i-a pus bărbatului ei otravă în mâncare. Dar n-a murit, a făcut doar spume la gură. A băut un pahar de rachiu şi pe urmă s-a simţit iar bine. Mai târziu s- au despărţit...

— Cum te cheamă ? — o întrebă femeia. I se părea că vorbeşte cu o slujnicuţă care vrea să intre la stăpân. Fata nu mai putea de bucurie. Negăsind nimic mai bun de făcut, începu să-şi frece, tulburată, spinarea de zid, rămânând în picioare.

— Şezi, fetiţo, suntem doar în celula ta !

Fata se aşeză pe marginea patului. Proptită cu coatele de genunchi, o privea ţintă pe femeie, atentă şi curioasă.

— Mă cheamă Stana. Am furat nişte rufe întinse la

uscat. Erau minunat de frumoase şi
atîrnau lîngă nasul meu, pe frânghie şi... am poftit la ele. Erau din mătase curată şi aveau broderie pe piept. Dar cea mai frumoasă era cămaşa de noapte.

— Pentru atîta lucru n-ajungi la puşcărie — se minună

femeia. Îţi dau cel mult cîteva luni,

s
a
u

n
u

?

— Hm, da, numai că eu am fost închisă pînă acum de patru ori — făcu fata pe tonul cel mai firesc din lume. Am furat de mai multe ori, atîta doar că nu m-au prins. Ce pot face? Cînd dau cu ochii de un lucru frumos, în zadar vreau să mă împotrivesc ispitei, nu-l pot lăsa. Am furat şi de la colegele de şcoală. E adevărat că-mi părea rău de fiecare dată şi le înapoiam lucrurile. Odată am furat din buzunarul unui bărbat un portofel. Era beat şi dormea buştean pe-o bancă. Ţii, ce rochie frumoasă mi-am cumpărat pe banii aceia ! Ba mi-au ajuns şi pentru o pălărie roşie... Să fi văzut ce minunată era! Dar, ia spune, ce fel de om era ? Vorbesc de bărbatul dumitale, pe care l-ai ucis...

Celula prinse să se întunece treptat. Pe peretele negru, cerul deveni o pată mică şi albicioasă. Undeva, în oraş, sunau clopotele — şi dincolo, după zidul gros, se auzi scârţâitul unei uşi grele de fier. Comutatorul electric pocni scurt şi, în lumina ştearsă a becului, celula păru deodată rece şi pustie.

Văzînd că femeia nu răspunde, Stana renunţă să-i mai pună întrebări. Continuă doar s-o privească îndelung cum îşi lasă mîinile în poală şi cum se uită, ţeapănă şi mută, la o vedenie îndepărtată. Şezu tăcută în faţa ei, pe urmă întinse palma roşie şi grasă, mângâind cu ea genunchii femeii.

plâns.

V

— Bine că ai venit aici, la mine. Sânt singură de două zile... şi nu-i bine să fii singură. Am şi

În timp ce cele două femei stăteau de vorbă în celula pustie. Valkjärvi studia pentru a treia oară relatările amănunţite asupra cazului, apărute într-un cotidian. Era menţionat şi el. Pînă acum nu-şi văzuse numele tipărit decît în anunţurile de cereri de serviciu sau în coloana ştirilor universitare, dar cazul acesta, după cum era de aşteptat, fusese umflat de-a binelea. Singur titlul ocupa cele două coloane ale primei pagini, după care urmau amănuntele celor întâmplate. Ziarul făcuse rost de undeva şi de fotografia ucigaşei. Era o poză veche, de mai mulţi ani. Căpitanul o cercetă timp îndelungat, izbutind doar cu mare greutate s-o recunoască pe aceea pe care o arestase de curând, într-o zi de toamnă, în casa cea posomorită. Ce moi îi erau altădată trăsăturile şi ochii cît sânt de tineri, de miraţi! Oricum, nu spune mare lucru o fotografie tipărită pe hârtie aspră de ziar. Nici nu face să-ţi pierzi vremea studiind-o amănunţit.

Soţia inginerului Jönson, Astrid Jönson, argatul Ionni Aaltonen şi stăpânul de odinioară al fermei, Hermann Metsäkulma... Numele păreau smulse de faptele cu care se legau, scoase din cadrul lor firesc. În acest fel, toate sânt şi mai ireale, aproape că nu-ţi vine să crezi că s-au întâmplat aievea.

Un reporter vizitase ferma părăsită. Era şi o fotografie cu mlaştina cea neagră şi cu groapa săpată în pătura de muşchi, cu scânduri împrejur. Fotografiase şi casa; ba, abilul reporter nu se mulţumise cu atîta, ci stătuse de vorbă şi cu vecinii, spre a-şi completa astfel informaţia.

„Senzaţional asasinat la o fermă!“ „Drama sentimentală de la Siltakylä“ anunţau titlurile, cu litere groase, chiar pe prima pagină, iar dedesubt urma scurta relatare a faptelor: soţul gelos îşi împuşcă argatul, soţia îşi ucide soţul cu lovituri de topor, apoi îi scufundă cadavrul în mlaştină. Acuzata e gata să recunoască… În cadrul reportajului din ziar îşi văzu propriul chip: „Bruno Valkjärvi, căpitan, şi anchetatorul Urne Kangas ne relatează împrejurările în care a fost descoperit asasinatul“.

Tonul articolului i se păru deosebit de calm şi de obiectiv: „În cursul interogatoriului, soţia lui Jönson a negat cu încăpăţânare că ar fi premeditat uciderea inginerului în complicitate cu argatul. Mărturiseşte că, în dimineaţa zilei fatale, în timp ce Aaltonen plecase la lucru, bărbatul a încercat s-o brutalizeze; ea a ridicat de jos o bucată de lemn şi l-a alungat din casă. Inginerul a înjurat-o cumplit, ameninţând că va plăti scump fapta ei. Cît despre armă, femeia n-a văzut-o niciodată şi nici nu bănuieşte cum a putut să încapă pe mîinile soţului ei. Această împrejurare — în cazul că se va dovedi adevărată — ar explica rana de pe tâmpla victimei şi ar atenua, întrucâtva, situaţia acuzatei. Asupra acestui punct, căpitanul de poliţie refuză să se pronunţe deocamdată. Evident, este cît se poate de regretabil că, atît în ce priveşte prima crimă, cît şi a doua, lipsesc deocamdată dovezile

decisive, deoarece momentul acesta este, fără îndoială, de o importanţă capitală. Astfel stând lucrurile, trebuie să ne mulţumim pentru moment cu declaraţiile acuzatei. În ceea ce ne priveşte, am dori să adăugăm doar că, prin fapta sa nelegiuită, prin încercarea sa de a ascunde cadavrul şi prin negarea îndărătnică a crimei săvârşite, pînă în clipa cînd s-a văzut încolţită de căpitan, soţia lui Jönson a pierdut orice simpatie a oamenilor de bună-credinţă. Era cunoscută, în general, ca o fiinţă aspră şi rece, care n-a avut niciodată prieteni. Un mic incident, petrecut înainte cu cîteva luni, a stârnit o deosebită senzaţie: provocat de stăpâna lui, argatul Aaltonen l-a maltratat violent pe inginerul Jönson, care se afla în vizită la un cunoscut al său din sat. Însuşi cunoscutul, la care inginerul fusese în vizită, a binevoit să ne relateze scena. Între altele, am aflat de la el că inginerul era un agreabil om de lume, care vorbea cu plăcere despre proiectele sale. Intenţiona să creeze la ferma Metsäkulma o grădină de zarzavat în stil mare; din păcate însă, nu dispunea de capitalul necesar. Luând în considerare toate acestea, se naşte întrebarea dacă femeia n-a exagerat cu bună ştiinţă boala soţului ei, pentru a găsi astfel o justificare faptului că îl izola cu forţa de munca pământului şi de beneficiile recoltelor ? În schimb, argatul a luat, chiar din clipa sosirii sale la fermă, locul stăpânului, în calitate de om de încredere şi de tovarăş de muncă al femeii. Prin purtările lui aspre şi violente, îl teroriza pe inginerul cu sistemul nervos zdruncinat, aşa încât acesta nici nu mai îndrăznea să treacă peste pragul încăperii ce-i fusese destinată. În ultima vreme, el nu lua masa cu ceilalţi, fiind ţinut, în sensul strict al cuvântului, într-o celulă, închis după gratii.

Soţia lui Jönson a fost transportată la penitenciarul regional, iar intenţia căpitanului Valkjärvi este de a strânge, în timpul cel mai scurt cu putinţă, probele necesare începerii procesului, pregătind cazul în vederea apropiatei

deschideri a sesiunii judiciare de toamnă.”

Nici nu lăsase încă ziarul din mână, cînd, fără să mai bată la uşă, doctorul Oraş îşi făcu apariţia, aducând raportul medical asupra autopsiei. În colţul buzelor lui atârna nelipsita ţigară de foi şi gura i se schimonosi într-un zâmbet nervos, plin de o uşoară autoironie.

— În cîteva zile ai izbutit să devii o adevărată celebritate — încercă el să-l ia peste picior pe comisar. În fiecare dimineaţă, ţara îţi citeşte declaraţiile, cu respiraţia oprită. În curând, ai să fii luat cu asalt de către ziarişti şi, sânt gata să pariez, au să te întrebe ce obişnuieşti să mănânci la micul dejun, care ţi-e felul preferat de carne şi în ce fel ai rezolvat problema sexuală. Adevărat, amice,

noblesse oblige ![3]

Dacă însă prizoniera n-are să-ţi fie condamnată la închisoare pe viaţă, te poţi

ascunde sub pământ de ruşine.

— Ia lasă gluma, te rog — se înfurie căpitanul, mă plictisesc veşnicele tale caraghioslâcuri.

3 Echivalent cu: „*obrazul subţire cu cheltuială se ţine*"

În definitiv, nu eu am scufundat cadavrul acela în mlaştină, iar dacă mi se telefonează de la redacţia ziarului, trebuie să spun şi eu ceva. Publicul are dreptul să fie informat. Mârâi, fireşte, pentru că nu-ţi vezi nicăieri pomenit numele !

— Hm, da... eşti tînăr încă — şi medicul privi câtva timp, mâhnit, înaintea lui. Nici nu prea ştii bine despre ce este vorba. Astfel se explică de ce vezi totul atît de simplu şi de evident. Povestea asta... să nu devină mai târziu o povară chiar pe grumazul tău, să nu fii silit să regreţi atunci, cu capul îmbătrânit, ceea ce acum, cît eşti tînăr, consideri un rezultat strălucit sa chiar un triumf. Fiindcă am văzut şi minuni de astea. Viaţa e atît de stranie...

— Bine, bine. Pesemne, nu te-ai certat de ajuns cu soţia ta şi ai venit să-ţi verşi prisosul de fiere asupra mea... Te cunosc, dragul meu.

Îi venea uşor să vorbească astfel, fiindcă părea într-

adevăr stăpân pe situaţie. Toată lumea
ştie că nu e un călău însetat de sânge, aşa că se află în
afara oricărei bănuieli că ar face altceva decît să slujească
din răsputeri adevărul — şi cu succes !

Femeia nu primea la penitenciar nici un ziar. Era privită cu multă curiozitate, nu numai pe furiş, ci şi deschis, în faţă, vorbindu-i-se cu amabilitate şi străduindu-se toţi s-o menajeze. În închisori domneşte obiceiul ciudat ca, în măsura în care este cu putinţă, toţi să-şi dea silinţa să uşureze soarta celor greu încercaţi. Doctorul îi prescrise mâncări cu legume şi mult suc de lămâie; era gata s-o transporte la spitalul penitenciarului, dar ea refuză. Prefera să rămână în celula ei, împreună cu Stana. Fata n-o supăra de loc, ba izbutise chiar să facă întrucâtva mai prietenoasă celula. Era o mică făptură liniştită, lipsită de judecată. Îi aducea aminte de multe ori de mirosul bun şi cald al vitelor, care o izbea în faţă de cîte ori intra în grajd, după frigul de afară.

Rămăsese însă tot taciturnă şi rigidă. Nu răspundea

cuvintelor prieteneşti, nici privirilor binevoitoare. Uneori avea senzaţia că ceva se mişcă în propriul ei trup, că membrele i se moleşesc şi că e cuprinsă de ameţeală. Atunci pălea şi palmele i se încleştau spasmodic, încercînd să-şi învingă valul de slăbiciune care o copleşea.

În pântecul ei, copilul începea să mişte... copilul, care urma să se nască la primăvară. I se spuse că îl va putea păstra lîngă ea, dacă va fi condamnată. Legea îngăduie oricărei mame acest lucru.

VI

Spre sfîrşitul toamnei, un necunoscut sosi cu autobuzul la Siltakylä. Era îmbrăcat în haine orăşeneşti, cu galoşi lucitori în picioare şi cu revere de catifea la palton. Spuse că doreşte să stea de vorbă cu căpitanul de poliţie. Obrazul onest şi pârlit de soare avea o expresie posomorită.

— Domnule căpitan, lucrurile stau în aşa fel încât vom fi siliţi, probabil; să depunem o plângere împotriva doamnei Jönson. N-am putut veni cu toţii la înmormântarea unchiului Hermann, astfel că ne-am adunat ulterior cei cinci fraţi, spre a prelua moştenirea. Tatăl nostru, fie-i ţărâna uşoară, a fost fratele mai mic al unchiului Hermann. Îl iubeam mult pe bătrîn; de cîte ori venea la oraş, dormea la noi, în bucătărie. Ne spunea adeseori că n-are să ne uite cînd va veni timpul.

În capul lui Valkjärvi începu să se lămurească un lucru. Fusese vorba, într-adevăr, de o ladă; muribundul îi legase de suflet, acolo, în cămăruţa fermei lui Sillankorva, să nu uite de moştenire. Atunci însă avea de rezolvat lucruri mai importante, astfel că nu-şi prea bătuse capul cu bâlbâiala bătrînului. Îşi închipuise că e vorba de cine ştie ce sumuliţă neînsemnată: un nevoiaş ca dânsul, întreţinut în virtutea bătrâneţii sale, nu putuse încropi, desigur, avere.

— Ce s-a întâmplat ? Nu cumva s-a pierdut moştenirea şi nu-i mai daţi de urmă ? — întrebă el, oferind o ţigară omului cu priviri plângătoare, ca să-l încurajeze.

Vizitatorul nu-şi scosese galoşii în anticameră, ceea ce nu-l împiedică să se instaleze confortabil în fotoliu. Ce fel de om era ? Se zărea, de sub paltonul pe jumătate descheiat, lanţul ceasornicului de buzunar, de care atârna o medalie, un fel de insignă şcolară sau, poate, numai o amintire de la vreun curs de specializare. Mîna mare şi puternică poate să fie aceea a unui tehnician sau mecanic, îşi spuse Valkjärvi. Pare un om de treabă, însă cu desăvârşire analfabet în chestiunile juridice. Oricum ar fi, se va strădui să-l lămurească, în măsura în care va fi cu putinţă.

— Nu — ridică vizitatorul mîna, în semn de protest; şi fruntea i se acoperi de sudoare, mai ales că în birou era destul de cald. Nu vreau să spun că s-ar fi pierdut ceva, domnule căpitan. Cînd am deschis lada, fiindcă n-am găsit nicăieri cheia, astfel că a trebuit s-o spargem — ceea ce nu-i o pagubă prea mare, fiindcă era o ladă veche — aşadar, cînd am deschis lada, am găsit acolo livretele

de economie, cinci la număr, fiecare de cîte zece mii de mărci. Făcându-ne însă socoteala, ne-am dumerit curând că lucrurile nu prea sânt în regulă şi că trebuie să fi rămas mai mulţi bani. Căpătase doar o sută cincizeci de mii în contul fermei, iar condiţiile de vânzare prevedeau obligaţia din partea noilor proprietari de a-l întreţine pînă la sfîrşitul vieţii. Atâţia bani nu putuse să cheltuiască.

Valkjärvi îl întrebă cu oarecare şovăială:

— Crezi cumva că soţia lui Jönson şi-a însuşit restul ?

Străinul îl privi cu o expresie dojenitoare, înciudat oarecum că e mereu întrerupt şi că nu e ascultat pînă la capăt.

— Nici vorbă, sânt cu totul de altă părere.

Bănuiesc un lucru mult mai urât, vă rog. Vorbea

aproape în şoaptă, vârându-şi mai aproape capul;

— E vorba, domnule căpitan, că pe fundul lăzii, sub căptuşeala de hârtie, am dat de urma unui livret de economii pe numele doamnei Jönson. Ce credeţi, despre ce sumă e vorba ? Sânt sigur că n-o să ghiciţi.

Căpitanul nu era prea curios. Se mulţumi doar să-şi aprindă o ţigară. Îl amuzau teribil aerele importante şi misterul străinului. Ce-o să mai petreacă prietenii lui cînd se va întoarce la oraş. Ştie să imite de minune vocea, gesturile oamenilor.

— De cincizeci de mii de mărci, adică exact cît moştenirea noastră laolaltă, a fraţilor. Acum, fie că veţi crede, fie că nu, banca refuză să ne plătească nouă, moştenitorilor legali. Cică ea ar aparţine acestei... nemernice... E aşa cum vă spun.

— Haide, haide, alege-ţi cuvintele, amice — îl mustră

căpitanul, posomorându-se. întreci

m

ă

s

u

r
a
.

— Nu înţeleg — se bâlbâi omul blajin, căscând ochii mari.

Ziarele vuiesc de mârşăviile ei.

Nu putea să înţeleagă de ce nu i-ar putea spune, în consecinţă, nemernică.

— Am venit să vă cer sfatul, domnule căpitan, în această chestiune penibilă. Poate ne-aţi elibera dumneavoastră o dovadă, pe baza căreia să putem ridica banii de la bancă.

Învârtea între degete lanţul ceasornicului, fixându-l cu o expresie desperată, dar faţa lui Valkjärvi nu trăda nici o intenţie de a-l încuraja. Parcurse în grabă, în gând, cunoştinţele juridice care puteau avea legătură cu acest caz şi i le expuse pe scurt reclamantului:

— Nu înţeleg. Dacă livretul de economii a fost întocmit pe numele soţiei lui Jönson, banii sânt ai ei. După cîte ştiu, era înrudită oarecum cu răposatul, nu ?

— Nici vorbă — se grăbi să rectifice moştenitorul. Alfred, el a fost înrudit cu unchiul Hermann, dar mult mai îndepărtat decît am fost noi. Vă închipuiţi, cumva, domnule căpitan, că femeia asta va putea să ridice într-adevăr cele cincizeci de mii de mărci ? Una care, după ce şi-a înşelat soţul legitim, l-a ucis cu lovituri de topor. Cine ştie ce vrăji i-o fi făcut unchiului Hermann, fiindcă altfel n-ar fi fost în stare să-i lase jumătate din avere, atîta bănet, unei femei cu desăvârşire străine... Se poate chiar că, bietul bătrîn, să nu fi fost întreg la minte.

— Cînd a fost întocmit livretul ? — întrebă Valkjärvi cu interes crescând. Fireşte, nu era dispus să ia în serios povestea vizitatorului, cine ştie însă dacă ea nu conţinea şi un oarecare sâmbure de adevăr ?

— Vara trecută, cînd a fost cîteva zile la oraş, pentru a

consulta un medic — urmă străinul, de astă dată mai liniştit şi mai obiectiv. Îşi cumpănise cuvintele şi se simţea că nu se îndoieşte nici o clipă de adevărul spuselor sale, chiar dacă legea ar spune altceva. Cele şase livrete au fost întocmite în aceeaşi zi, iar pe acela al doamnei Jönson a fost adăugată şi clauza specială că numai ea, în persoană, va putea să ridice banii.

— Evident, evident. În acest fel, bătrînul a vrut să evite eventualele complicaţii. În definitiv, trebuia să ţină cont şi de faptul că livretul... hm... ar putea să încapă pe mîinile inginerului. Adevărat? În această privinţă, lucrul mi se pare lămurit. Ceea ce însă mi-ai relatat adineauri — şi anume că aţi încercat, în secret, să ridicaţi în numele dumneavoastră banii altuia, nu e un amănunt atît de neînsemnat pe cît pare. Sper însă că aţi procedat în necunoştinţă de cauză şi nu împotriva bunului simţ. Mai sper, de asemenea, că împărţirea moştenirii s-a făcut în prezenţa unor martori imparţiali. Altminteri veţi putea avea neplăceri şi în această privinţă.

Vizitatorul se supără acum de-a binelea. Transpira în paltonul greu, deoarece căpitanul îl speriase cu adevărat. Părea destul de tînăr pentru slujba pe care o îndeplinea, dar ştia să-şi apere prestigiul şi, de cîte ori ridica tonul, reuşea să producă efectul dorit.

— Dacă-mi daţi voie, domnule căpitan, am să vă povestesc cum s-au petrecut lucrurile. N-aş vrea, de fapt, să complic situaţia... Eu m-am împotrivit, spunându-i fratelui meu mai mic că, poate, ceea ce facem noi nu e corect, că n-ar trebui să mergem la bancă, dar vedeţi, oamenii simpli de felul nostru îşi închipuie că e mai bine să aranjezi lucrurile în tăcere, decît să dai fuga la autorităţi, să plăteşti avocaţi şi să faci procese. În felul acesta nu-i mai dai de capăt, ba te împotmoleşti şi în cheltuieli şi alergături. Cînd m-au trimis la bancă, mi-a venit o idee. M-am dus la doctorul care îl consultase pe unchiul Hermann în acea zi. Îi recomandase nişte medicamente pentru respiraţia lui greoaie. Fără prea multe introduceri, l-am întrebat: Ia spune, domnule doctor, bietul unchi-meu Hermann era în toate minţile astă-vară, cînd a fost pe la dumneata ? A înţeles îndată despre cine e vorba, dar, ca să fie şi mai sigur, a deschis la întâmplare un registru. A zâmbit şi mi-a răspuns că, încă de pe atunci, bătrînul i s-a părut ciudat, dar cînd i-am cerut să declare lucrul ăsta în scris, m- a refuzat. Deoarece nu i-a examinat starea mintală, nu poate să elibereze un astfel de certificat. Bolnavul i se plânsese de slăbiciuni de inimă şi de greutăţi de respiraţie; îi examinase aşadar plămânii, inima şi toracele, prescriindu-i medicamentele corespunzătoare. M-a întrebat dacă există cumva în familie această boală ereditară şi eu i-am spus că nici Alfred n-a fost tocmai zdravăn. Apoi că şi pe fratele mai mic al unchiului Hermann au fost nevoiţi să-l interneze în sanatoriu, îndată după război, fiindcă vedea numai inamici peste tot. Începeam să cred că are să-mi elibereze în cele din urmă certificatul. Evita însă rugămintea mea, spunând ba că n-ar fi posibil, ba că nu e sigur, ba că, în orice caz, numai o examinare temeinică ar putea decide, şi mai ştiu eu ce. Într-un cuvânt, că el nu l-a văzut pe bătrîn decît o singură dată şi că, deci, n-are de unde să ştie adevărul.

— Are, fără îndoială, dreptate — aprobă Valkjärvi din

cap. După cît pot eu să judec oamenii din felul lor de a vorbi şi de a se purta, fost un ţăran vrednic şi demn de stimă, care ştia ce face. Chestiunea pentru care ai venit nu, se poate rezolva, din păcate, în nici un fel vreau să spun că nu în sensul pe care l-ar dori fraţii. Cît priveşte integritatea mintală a bătrînului Hermann, nu mai încape nici o îndoială că a fost întreg la minte.

Străinul se indignă. Strânse pumnii şi îi apăsă, pe genunchi, de parcă ar fi încercat să dea astfel o mai mare greutate cuvintelor sale. Privi îmbufnat şi cu îndărătnicie la tânărul ofiţer de poliţie, cu o expresie de bănuială pe faţă.

— E ciudat, totuşi, că un asemenea bătrîn vrednic şi demn de stima tuturor dă ajutor unei femei care îşi omoară bărbatul, se scoală de pe patul unde zace bolnav ca să fugă în sat şi să răspândească veşti mincinoase. Nu, domnule căpitan, dacă unchiul Hermann ar fi fost întreg la minte, n-ar fi săvârşit astfel de fapte. Femeia aceea i-a sucit capul cu cine ştie ce farmece, asta e sfânt!

Cuvintele străinului făcură o impresie neplăcută asupra lui Valkjärvi. Nu cunoştea încă prea bine oamenii şi nu putea să-şi închipuie că lăcomia de bani poate să zăpăcească pînă şi pe cel vrednic, mai ales cînd e convins că dreptatea e de partea lui.

— Nu cumva îţi închipui că, bazat pe acest motiv, vei putea să dai pe cineva în judecată?

Îl cuprinse o umbră de dezgust faţă de sine însuşi. Îşi dădu seama că, dacă s-ar ridica astfel de bănuială, chiar dezminţită mai târziu, n-ar face decît să agraveze situaţia femeii. Lumea ar fi gata să spună că, fireşte, n-au fost în stare să dovedească nimic şi au pierdut procesul, dar că nu iese fum de unde nu e foc, şi altele asemănătoare. La drept vorbind, judeca şi el aproape la fel, deşi mintea lui de jurist căuta să cerceteze şi să observe permanent punctele nevralgice şi lacunele acuzării.

— Dacă nu există altă cale, vom fi siliţi să ne adresăm justiţiei — ameninţă moştenitorul. Ceea ce ni se cuvine este al nostru şi, cum vă spuneam, noi suntem nişte oameni simpli, pentru care suma asta e foarte mare şi nu găsim că banii agonisiţi de bietul nostru unchi, prin muncă cinstită, trebuie să încapă pe mîinile unei ucigaşe !

Valkjärvi înţelese că ar fi în zadar să înceapă o nouă discuţie. Omul acesta încăpăţânat va aduce la îndeplinire, fără îndoială, ceea ce şi-a vârât în cap. Oricât ar fi de neîntemeiat punctul lui de vedere, se va isca un proces complicat, în ciuda oricărei împotriviri. Izbuti să născocească doar o ultimă idee salvatoare:

— Bine. Dacă asta e convingerea dumitale, eu nu pot să-ţi schimb hotărârea. Te sfătuiesc însă să te adresezi unui avocat. Dacă, din punct de vedere juridic, motivarea acţiunii pe care o veţi începe n-are să fie ireproşabilă, nu veţi ajunge la nici un rezultat. Acuzaţia pe care i-o aduceţi doamnei Jönson trebuie redactată cît se poate de obiectiv. Exagerările nu pot să vă dăuneze decît dumneavoastră. Lucrul cel mai inteligent ar fi, cred, să luaţi legătură cu apărătorul ei. Dacă vrei, îţi

pot da adresa lui. El vă poate lămuri dacă doamna Jönson are sau nu cunoştinţă de moştenirea care i-a fost lăsată... S-ar putea să cădeţi la o învoială fără a mai fi nevoie de proces.

Pe măsură ce vorbea, incidentul începea să-l intereseze din ce în ce mai mult. Poate că există totuşi, un sâmbure de adevăr în toate acestea. Pare stupid, dar totul e cu putinţă. Va trebui să examineze lucrurile cu minuţiozitate. Păcat că e atît de greu să procure dovezile necesare, o dată ce toţi locuiesc la distanţe mari.

Pe şosea, se întâlni cu doctorul Oraş.

— Te pomeneşti, dragă, că se va dovedi despre clienta ta că a fost o adevărată Mesalină. Se vorbeşte că ar fi avut de a face şi cu bătrînul Metsäkulma. Pesemne că în acest fel a reuşit să-i stoarcă banii şi să-l constrângă la complicitate. Nu pretind că tot ceea ce se bârfeşte pe socoteala ei ar fi adevărat, dar pînă nu fac cercetările cuvenite, nu pot afirma hotărât că n-ar fi cu putinţă. În orice caz, pare să fi avut asupra bătrînului o influenţă nemaipomenită.

Doctorul Oraş înlemni.

— Şi toate astea le spune un om treaz şi cu mintea întreagă! — Nu putu nici să încheie fraza, clătină doar din cap. — Vreţi să goliţi toate lăturile ţinutului pe capul acestei femei ? Ia seama, Valkjärvi, e greu să ţii piept isteriei colective! Fiindcă tu reprezinţi justiţia omenească, nu ţi- e îngăduit să te laşi târât de val.

VII

Mai târziu, în cursul zilei, lucrurile continuară să se desfăşoare. În biroul lui, Valkjärvi îşi

rodea ţigările, al căror număr se ridicase, pe neobservate, la cincizeci pe zi. Scrisese o sumedenie de scrisori oficiale şi telefonase în dreapta şi în stânga. Râvna lui intensă îi încordase nervii peste măsură. Îşi spunea că nu oricărui căpitan de poliţie de la ţară i-a fost dat să se ocupe de un caz atît de interesant şi că, o dată ce a fost însărcinat cu dezlegarea lui, nu se va lăsa pînă nu va descoperi şi cele mai mici amănunte.

Peste noapte, îl chinui un coşmar care se repetase de câteva ori în ultima vreme. Se făcea că sade într-o bancă de şcoală şi că trebuie să scrie o teză la matematică, dar nu izbuteşte să rezolve nici una din probleme. Fusese întotdeauna un elev conştiincios şi ordonat, aşa că visul îi pricinuia un chin nespus. Dimineaţa, cînd se trezi, pijamaua de flanelă de pe el era udă de năduşeală pe spinare şi la gît. Cu toate acestea, cazul asasinatului de la ferma din Siltakylä progresa uimitor.

Ospiciul în care fusese internat inginerul Jönson, cu câţiva ani în urmă, răspunse la întrebările lui printr-un certificat medical, încărcat de termeni tehnici lungi. Jönson fusese tratat ca un pacient privat şi eliberat după un an. Avusese o comportare plăcută şi făcuse o impresie bună atît asupra medicilor, cît şi asupra personalului îngrijitor, cu toate că îl surprinseseră în două rânduri bând alcool pe ascuns. Drept pedeapsă, i se luase pe un interval de două săptămâni cheia camerei, ca să nu se mai poată încuia pe dinăuntru. Nu găsiseră însă motive suficiente spre a prelungi tratamentul. Urma apoi un lung şir de expresii latineşti, care indicau deficienţele psihice ale pacientului. Printre rânduri, se putea citi însă ca nici una nu era prea gravă. Inginerul Jönson ar fi putut redeveni un element util societăţii dacă i s-ar fi aplicat un tratament corespunzător, pentru care e nevoie, fireşte, de anumite mijloace băneşti. Alcoolismul în sine nu este o boală; în fond, orice om bea din cînd în cînd, fără ca pentru atîta lucru să fie internat îndată într-o casă de sănătate. Cu toate că

n-o spuneau răspicat, medicii înclinau să creadă că numai nepriceperea şi zgârcenia femeii pricinuiseră decăderea soţului ei.

Cu privire la trecutul inginerului, din perioada cît trăise la Helsinki, i se răspunse că prietenii săi de odinioară se săturaseră demult de el şi îl părăsiseră. Fusese un tînăr vioi şi priceput, dar nedemn de încredere. Nu-şi plătea niciodată datoriile şi nici nu-şi respecta cuvântul. Mulţi dintre prietenii lui de altădată refuzau să-l mai recunoască. În cele din urmă, tatăl soţiei sale fusese nevoit să aranjeze internarea lui într-o casă de sănătate; bineînţeles, după ce îi achitase cîteva poliţe false şi îi satisfăcuse încă o dată pe creditori, de altfel pentru ultima oară! După moartea bătrînului, soţii Jönson au cumpărat ferma Metsäkulma, probabil cu banii femeii, fiindcă a fost trecută pe numele ei. Proprietatea soţilor fusese astfel separată şi juridic.

Din toate acestea reieşea că femeia sacrificase totul şi că se străduise din toate puterile să-şi ajute soţul, care frecventa şi casele de toleranţă din cele mai rău famate cartiere.

Valkjärvi medită îndelung asupra celor ce aflase. De ce oare nu divorţaseră? Doctorul Oraş îi dădu cîteva explicaţii, în felul lui, dar ele nu i se părură suficiente. Era totuşi ceva de neînţeles la mijloc. Cum poţi trăi sub acelaşi acoperiş cu un astfel de om ?

Femeia era o ființă taciturnă şi retrasă. Poate că nu avusese niciodată un confident căruia să-i fi destăinuit toate intimităţile. În primii ani de căsnicie, nu pare să fi suferit prea mult, deoarece accepta cu destulă plăcere cîte o distracţie la vreun restaurant. Mai târziu şi-a purtat singură povara, fără să caute s-o împartă cu cineva. Inginerul fusese întotdeauna gelos în aşa măsură încât, neputându-şi stăpâni pornirile, îi făcea deseori scene penibile în văzul lumii. Toate acestea sânt însă indicii prea îndepărtate spre a merita să te ocupi de ele! Probabil că, încă de pe atunci, nici purtarea femeii nu era ireproşabilă. La Helsinki lucrul acesta nu e de mirare, fiindcă acolo nu poate nimeni să te descopere. Tonul folosit acolo între bărbaţi şi femei e peste măsură de intim, încât limitele se şterg. În schimb, la ţară, punctele de vedere sânt cu totul altele, mai cu seamă acum, în legătură cu sângerosul asasinat, amănuntele cele mai infime dobândesc un înţeles nou.

Cum îi trecuse însă prin minte să se mute aici, departe de orice civilizaţie? Cum s-a putut decide o femeie care nu văzuse poate niciodată pînă atunci o sapă să preia o moşie părăginită şi să încerce, prin propriile sale puteri; izolată de vechea ei ambianţă şi de orice ajutor din afară să înfăptuiască aici ceva?

Se petrecuseră fără îndoială, lucruri mari între timp. Numai o fatalitate nenorocită a putut s- o determine la acest pas. E aspră şi nemiloasă, desigur. Tocmai de asta e atît de ciudat faptul că n-a divorţat de soţul ei.

Mai poate să existe explicaţia că a rămas alături de el din mândrie, dintr-un fel de solidaritate umană, întemeiată pe concepţia tradiţională despre căsnicie. Asta însă nu pare o explicaţie verosimilă. E mai uşor de crezut că are o structură psihică patologică şi caută chinul, umilirile, suferinţa. În acest fel se explică şi legătura ei pătimaşă cu argatul necioplit.

Adevărul este că nu numai că şi-a ţinut soţul sub tutelă — ceea ce în situaţia dată ar fi explicabil şi scuzabil — dar că l-a tratat ca pe un câine. L-a condamnat să trăiască într-o încăpere, sub lacăt, cu ferestrele bătute în piroane. De altfel, nici n-a negat că l-a lovit în cap cu o bucată de lemn, mărturisind fapta ei ca pe ceva cît se poate de firesc.

Valkjärvi se mai gîndea la femei cu un idealism tineresc. Îi plăceau fetele delicate, care vorbesc puţin şi îl privesc pe bărbat ca pe-un apărător şi un ocrotitor al lor. Poate că tocmai de asta se dăduse îndărăt speriat, din prima clipă, în faţa acestei femei hotărâte, dârze şi trufaşe.

Fără îndoiala, o găsise antipatică de la început. Oricum însă, era datoria lui să descopere adevărul asupra celor întâmplate. Răspunsul primit din Finlanda de răsărit îl surprinse de-a binelea. Reieşea că, după toate probabilităţile, Aaltonen era, în conformitate cu hârtiile trimise, aceeaşi persoană cu mecanicul Kartonen, care lucrase pe vremuri într-una din coloniile fabricii şi care, după ce se însurase, fusese angajat în fabrică. Cam la un an după căsătorie, dispărând fără urmă din oraş, soţia lui reclamase cazul la poliţie, dar nu ceruse să fie pus sub urmărire. Căsnicia lor nu pare să fi fost prea armonioasă, fiindcă, după spusele femeii, Aaltonen se făcuse nevăzut ca să scape de plata pensiei alimentare. Aşadar, trăise într-adevăr în ultimul timp sub un nume fals, după ce el însuşi înlocuise primele litere ale numelui său în certificate. Fabrica dorea să aibă o fotografie a cadavrului, ca să-i poată stabili cu precizie identitatea. Valkjärvi trimise una din fotografii şi scrise fostei soţii a lui Kartonen, citând-o ca martoră la dezbateri. Zi de zi, afacerea se complica mai interesant.

Răspunsul primit îi stârni în aşa măsură curiozitatea, încât chemă la telefon poliţia acelui oraş industrial din răsăritul Finlandei şi ceru noi lămuriri despre persoana lui Kartonen, alias Aaltonen. Primi informaţia că fusese cunoscut ca un om

taciturn şi retras, iar ca muncitor dovedise pricepere şi râvnă. Nu avusese nici un prieten. Rămăsese de pe urma căsătoriei sale o fetiţă de vreo şapte ani, iar casa pe care o zidise a devenit proprietatea femeii părăsite. De cînd a rămas singură, are chiriaşi şi trăieşte de pe urma lor.

Valkjärvi citase o mulţime de martori localnici, pentru a putea pune la dispoziţia justiţiei cît mai multe informaţii privitoare la ferma Metsäkulma şi locuitorii ei. Urma să se dovedească doar că existaseră într-adevăr raporturi nelegitime între femeie şi argat şi că inginerul Jönson fusese îndreptăţit să se teamă de un atentat la viaţa lui. Împotriva bătrînului Hermann Metsäkulma nu se prea ivise nici un motiv serios de suspiciune, aşa încât punerea lui sub acuzaţie post mortem ar fi fost dificilă. În schimb, rudele avură grijă să-l stigmatizeze într-un fel, prezentându-l cel puţin ca pe un debil mintal.

În penitenciarul unde se afla închisă, soţia lui Jönson răspundea şi apărătorului ei mereu aceleaşi lucruri pe care le spusese şi căpitanului de poliţie în cursul cercetărilor preliminare; că n-a premeditat omorul, că a săvârşit totul într-un moment de groază, pe jumătate inconştientă. Cînd

avocatul încerca să o descoasă în continuare, se cufunda în tăcere şi abia răspundea la cîte o întrebare.

Avocatul Ruskeala, pe care căpitanul de poliţie îl vizitase ocazional la oraş, vorbea fără multă tragere de inimă. Regreta într-o oarecare măsură că acceptase apărarea femeii ucigaşe, deoarece nu avea nici o încredere în succesul procesului.

— Cum s-o salvez, o dată ce refuză să mărturisească ? Puţinul pe care l-am aflat l-am scos dintre-însa cu cleştele — se plânse el. Am implorat-o şi ieri: Pentru numele lui Dumnezeu, doamnă Jönson, spune-mi sincer totul; trebuie să văd lucrurile clar, fiindcă pînă nu văd totul limpede nu-mi pot da cel puţin seama dacă voi fi în stare să fac ceva pentru dumneata. Îmi spune de fiecare dată că a povestit tot ce avea de povestit şi că nu mai are nimic de adăugat. Dar cu banii bătrînului Hermann ce este? — am întrebat-o. Despre ei nu ştie nimic. De ce ţi-a lăsat moştenire cele cincizeci de mii de mărci ? A pălit deodată, a înţepenit şi m-a privit — crede-mă — de parcă ar fi vrut să mă lovească. Şi-a muşcat buzele şi a clătinat mut din cap. Poţi să aperi o astfel de fiinţă ? În loc să-mi uşureze sarcina, se încăpăţânează să mi-o îngreuieze. Ce puteam să fac ? Vrând, nevrând, am fost silit s-o întreb dacă a avut într-adevăr legături cu Aaltonen? Ce crezi că mi-a răspuns ? „Nimeni nu mă poate sili să răspund la această întrebare“. Dar dacă oamenii bârfesc şi scornesc felurite

poveşti
? „Din partea mea, pot să spună şi să gândească ce le place.“ A ştiut că s-a prezentat sub un nume fals şi că are acasă o soţie şi un copil pe care i-a părăsit? Da, ştia asta, însă lucrul acesta n-o privea pe ea; fiecare cu grijile lui... — Dar spune, acolo, în pădure, soţul te-a ameninţat şi pe dumneata cu arma ? Nu-şi aminteşte. În general, nu-şi aminteşte de nimic. În clipa aceea nu s-a gândit la nimic. Drept să-ţi spun, nu mai ştiu ce să mă fac cu ea. În orice caz, cert e că-i omucidere şi nu asasinat cu premeditare, de asta sânt convins. Cît despre rest...

— Eşti obligat, oricum, să vezi în acest fel lucrurile, o dată ce ţi-ai asumat apărarea ei — remarcă Valkjärvi cu oarecare ironie. Nu există nici un martor care ţi-ar putea infirma convingerea. Ce se aude însă cu bătrînul? N-a spus nimic despre el ? A fost ceva între ei doi?

— Sincer să fiu... nici n-am îndrăznit să aduci vorba despre asta. Pur şi simplu, n-am avut curajul. Şi sânt convins că nici dumneata nu l-ai fi avut. Crede-mă, cînd stai faţă în faţă cu ea, cu încăpăţânarea aceea obscură, te cuprinde parcă nu ştiu ce sentiment bizar... Rochia aceea lungă şi cenuşie, de deţinută, şi ochii pe care îi pironeşte, aspru şi rece, asupra ta... Nu, nu e o fiinţă comună, asta-i sigur.

— Şi, cu toate acestea, ar fi bine s-o pregăteşti în vederea întrebării penibile. Îi va veni rândul, probabil, în faţa judecătorilor. Eu nu mă amestec, însă rudele bătrînului Metsäkulma sânt în stare să răstoarne lumea pentru cele cincizeci de mii de mărci. Aspectul acesta va fi judecat separat, fireşte, dar m-ar mira să nu se aducă în discuţie şi aspectul sexual al afacerii... Ăştia nu se înspăimântă de o neînsemnată lipsă de tact, fii pe pace. Crezând că ar putea să câştige în acest fel...

— Să ştii că asta e o ruşine! O ticăloşie! Toate au o limită

— izbucni Ruskeala. Nu au absolut

nici o probă. Vor, pur şi simplu, să profite de faptul că femeia e lipsită de orice sprijin şi că nu-i poate înfrunta. După părerea mea, adevărul trebuie căutat în direcţia opusă. Femeia asta este cu desăvârşire... rece. Vreau să spun, în măsura în care mă pricep în astfel de treburi, că e mai degrabă frigidă, decît senzuală.

Avocatul Ruskeala era un om simpatic, cu părul care începea să încărunţească şi cu un pântece rotund. Îşi însoţea cuvintele cu o clipire de superioritate, dar şi cu oarecare jenă, fiindcă ştia că, în materie de femei, opinia lui nu se întemeiază pe nici o autoritate. Figura tînără a căpitanului de poliţie îl enerva fără îndoială. Prea e tînăr pentru funcţia lui, gîndea el cu mânie, de asta e atît de zelos. Pentru cariera de ofiţer de poliţie e nevoie de oameni cu mult sânge rece şi lucizi. De ce să scormoneşti totul? În definitiv, are şi acuzatul drept la o viaţă a sa proprie, acest lucru nu i se poate contesta nimănui.

Avocatul se agită nervos în scaun şi se întoarse. Lui Valkjărvi îi venea greu să-şi păstreze expresia serioasă şi vocea obiectivă, în aşa măsură îl amuza pudoarea avocatului. Fu cuprins deodată de pofta de a glumi, ca odinioară, pe vremea cînd era băieţandru.

— Aşadar, dumitale ţi-a făcut impresia asta ? — întrebă el, clipind cu înţeles. Crezi chiar că e frigidă ? Eu, în calitate de burlac, nu mă pot pronunţa în această privinţă, poate fiindcă sânt şi prea tînăr... Am auzit însă că aparenţele înşelă adesea.

Ruskeala se grăbi să schimbe subiectul.

— În orice caz e păcat că ziarele au şi început să comenteze cazul. S-ar fi cuvenit să aştepte dezbaterile — adăugă el înciudat. E limpede ca lumina zilei că articolele din presă influenţează

opinia publică în dauna clientei mele. E supărător felul în care se exagerează fiecare amănunt. Mai mult chiar, caută să se dea cazului proporţii vaste, să fie transformat într-o problemă socială. Ziariştii mâzgălesc o sumedenie de năzbâtii despre decăderea moravurilor, despre iresponsabilitatea sufletească a unora şi mai ştiu şi eu ce bazaconii. E păcat să judeci fără drept de apel, înainte de limpezirea celor întâmplate. Dacă n-ar exista această campanie, aş fi încercat, poate, să invoc motivul legitimei apărări şi întrucât judecătorul ar fi fost destul de uman...

— Iar procurorul mai sensibil decît cel de faţă, nu-i aşa ? — continuă batjocoritor Valkjärvi. Atunci istoria asta urâtă s-ar putea prezenta în culori atît de favorabile, încât să se modifice total impresia... Ar fi un efort inutil, Ruskeala, crede-mă! Nici dumneata nu crezi în ceea ce spui. Pe mine nu mă înşelă cele ce văd cu ochii. Sau crezi cumva că eu am fost cel care am prezentat eronat cazul şi l-am exagerat fără motiv ?

După ce îşi luă rămas bun de la avocat şi porni către casă, se opri pentru cîteva clipe în parcul îngălbenit de sub cetate. Zidurile uriaşe se înălţau sumbre pe marginea lacului întunecat, acoperit cu un covor de frunze veştede. De sus, turnurile roşii şi cenuşii, tocite de vreme, îl priveau neclintite în severitatea lor.

O imagine îi răsări în minte, o pictură veche şi roasă, care mai atârnă pesemne şi azi undeva, într-una din încăperile cetăţii, dincolo de zidurile groase. Originar, pictura înfăţişase chipul lui Isus, dar un strat nou de culoare aşternut peste el, reprezenta acum pe stăpânul castelului, contele cu mîna aprigă şi chip posac, îmbrăcat în armură şi echipament de mare ţinută. Ţinea într-o mână un bici, iar în cealaltă o mătură, aşa cum se cuvenea unui sever reformator al veacurilor păgâne din trecut. Amintirea portretului de senior stârni întriu-însul gînduri ciudate şi supărătoare. Da, e nevoie de bici şi mătură, fără doar şi

poate... Biciul şi mătura sânt însăşi legea... dar mai e nevoie de o mână şi de o voinţă puternică, altfel decît ale lui... Să fie oare adevărat că femeia asta îşi iubeşte într-atât pămîntul şi casa şi s-a obişnuit în aşa măsură cu viaţa la ţară, încât nici nu pare să se fi născut la oraş? Fiindcă, în acest caz, trebuie să-i fie nespus de greu aici, după zidurile acestea groase şi vechi, în celula ei îngustă. Acolo sus, pe coasta muntelui, cînd ieşea în curte, vedea imensitatea bolţii albastre şi învăluia cu privirea întinderea nemărginită a câmpiilor şi văilor din jur. Acum vede cel mult o fâşie îngustă de cer, prin ferestruica cu gratii... Pînă şi numai gîndul la ea devine apăsător.

Toamna e întotdeauna dureros de tristă, dar îndeosebi
aici, pe aleea dintre platanii ruginiţi;
lîngă lacul care scânteie întunecat, stârneşte în om cele mai sumbre gînduri. Toate sânt zadarnice şi lipsite de sens, bunătatea ca şi răutatea, însăşi viaţa omenească !

Fără voia lui, Valkjärvi se înfiora. De altfel îi era totuna. Cei ce zac în închisoare, n-au ajuns acolo de plăcere... Şi nu-i este îngăduit ca sentimentele să pună stăpînire pe raţiunea omului. În felul acesta nu vom reuşi să izbăvim lumea de rele.

...Şi sesiunea de toamna a tribunalelor se apropie. Ar fi tocmai timpul să pregătească şi să înainteze judecătorului dosarul!

VIII

3

Judecătorul Miemonen era un bărbat bătrâior, cu un caracter dârz, căruia îi plăcea să le

spună lucrurilor pe nume. Crescuse şase copii şi, pare-se, destul de bine, fiindcă toţi şase izbutiseră în viaţă. Ce-i drept, se apropiase mult de vârsta pensionării şi — de cîte ori călătorea undeva şi apuca să mănânce în locuri străine, unde soţia nu-i mai purta de grijă — se întâmpla să-şi mai stropească hainele cu sos. Tinerii magistraţi, care îl Însoţeau în drumurile lui oficiale, zâmbeau pe ascuns de ciudăţeniile bătrînului judecător şi colportau pe socoteala lui o mulţime de anecdote.

Multe îl supărau pe lumea asta, dar mai mult decît orice îl necăjea amestecul laicilor în chestiunile juridice şi în treburile justiţiei. De cîte ori întâlnea în ziare titlurile în caractere groase:

— „Drama sentimentală de la Siltakylä" — de atâtea ori prindea să mormăie înfuriat. Iată, aşadar, că zelul reporterilor şi goana ziarelor după senzaţii nu făceau decît să deservească interesele acuzatei.

— Papà, pentru Dumnezeu — se indigna mărunta judecătorească, al cărei trup, în ciuda părului cărunt, era mătăsos ca al unei copile — doar nu ai cumva de gând să salvezi fiara aceea însetată de sânge?! Vorbeşti de parcă ţi-ar fi milă de ea.

Ştia şi el că afacerea va ajunge în faţa instanţei în cea mai apropiată sesiune şi tremura din tot corpul de cîte ori se gîndea ia ea. Fusese vorba ca Miemonen să ceară un concediu şi să fie substituit de cineva, cînd află însă de omorul de la Siltakylä refuză să mai audă de odihnă, ca şi

cum ar fi asurzit de cîte ori venea vorba de fostul proiect al odihnei. Nu, acesta era un caz excepţional de grav, un caz pe care nu putea să-l încredinţeze altuia. Atît ar mai lipsi, ca instanţa superioară de apel să aducă vreo obiecţiune sentinţei, ba să ceară eventual chiar o revizuire a întregului proces! Nu, judecătorul Miemonen nu se putea expune unei astfel de ruşini.

— Vreau s-o salvez... mi-e milă de ea... ce vorbe necugetate! — bombăni bătrînul judecător. Legea nu se înduioşează, dar nici nu urăşte pe nimeni. Trebuie să examinezi cazul şi abia pe urmă să loveşti, nicidecum invers — adăugă el ironic şi, în acelaşi timp, furios.

Era fraza lui preferată şi se socotea drept o mare reuşită dacă vreun tînăr stagiar, izbutea să-i imite tonul şi gesturile cu care îşi însoţea spusele.

— Să nu uitaţi niciodată, tinerii mei prieteni, că judecătorul examinează întâi cazul şi abia după aceea judecă. El nu se lasă influenţat niciodată de opinia altora, ci numai de ceea ce vede şi aude el însuşi.

Privea şi cazul de la Siltakylä liber, obiectiv, descătuşat de orice prejudecată sau părtinire. Cel puţin aşa credea, şi el îşi propusese, cu toată încăpăţânarea sa bătrânească, să nu se uite nici în dreapta, nici în stânga, ci să cerceteze cazul amănunţit şi să-l judece abia pe urmă, cu toată severitatea legii, interpretând litera ei cu întreaga asprime de care era în stare. Dacă nu, are să se găsească oricând un mijloc de atenuare... Litera legii nu acoperă întotdeauna spiritul şi sensul ei autentic, ba, mai mult, nici legea nu e întotdeauna dreaptă. Există şi cazuri cînd judecătorul trebuie să apeleze la toate cunoştinţele şi la întreaga sa dibăcie spre a putea să pună în valoare spiritul legii.

Spre sfîrşitul toamnei, cînd pămîntul îngheţat trosnea sub tălpi, bătrînul judecător Miemonen se plimba ceasuri întregi prin parcul cetăţii,

zăbovind în drum spre casa lui, situată la marginea oraşului. Frigul despuiase copacii de ultimele frunze şi stinsese pe încetul strălucirea colorată a grădinii. Printre pietrele de pe alei, iarba năpădise în voie, neprivită de nimeni, copiii erau ocupaţi cu şcoala, iar cei mari nu se mai angajau la diferite munci pentru cîteva mărci.

De obicei nu se ocupa înainte de termen de cazurile ce urmau să ajungă în faţa instanţei. De altfel, dosarul crimei de la Siltakylä nefiind încă întocmit, nici nu putuse să-l cerceteze. Cu toate acestea, chiar fără voia lui, era silit să se ocupe de acest caz, deoarece faima lui umpluse tot oraşul. Dacă uneori izbutea să-şi alunge din gând imaginea femeii criminale, soţia sa avea grijă să i-o amintească iar. Scotea neîncetat exclamaţii de groază sau clătina desperată din cap şi, în astfel de momente, îi dădea de ştire că se gândeşte la fapta aceea teribilă.

Fără doar şi poate că, în forma în care cunoscuse pînă acum cazul acela, era pe drept cuvânt o poveste respingătoare şi monstruoasă. Pe de altă parte însă, nu-şi putea da seama, deocamdată, în ce măsură articolele de ziar şi zvonurile denaturează adevărul.

Măruntа judecătoreasă cu părul cărunt era o femeie cu concepţii demodate, de o sensibilitate exagerată. Îi împuia capul cu o sumedenie de bazaconii naive, dar nu-l lăsa niciodată inima s-o facă să tacă. De altfel, la drept vorbind, după o convieţuire atît de îndelungată, se obişnuise într-atâta cu absurdităţile amuzante ale soţiei sale, încât i ar fi venit greu să se mai lipsească de ele. Oricât de obişnuit să fi fost însă şi oricât i-ar fi plăcut neîntrerupta ei flecăreală, nu se lăsa totuşi în voia ei. Voinţa şi luciditatea nu-l părăseau nici o clipă. O asculta fără s-o audă. Ridica, din cînd în cînd, ochii de pe ziarul sau cartea pe care se întâmpla s-o citească şi clătina din cap, cînd cu interes, cînd în semn de protest, după cum accentul din glasul ei era coborât sau

ridicat. Nici nu-şi dădea seama ce anume neagă sau aprobă, amuzându-l doar vioiciunea şi susceptibilitatea femeii, sufletul ei neschimbat de copilă, pe care şi-l păstrase neatins pînă la o vârstă destul de înaintată.

Femeia îl admira, la rândul ei, ca odinioară, pe vreme cînd era fată, minunându-se şi apreciind cu ochii larg deschişi admirabilele capacităţi ale soţului ei. Îl asculta, orice ar fi spus, cu atîta atenţie, încât părea că sufletul ei a încremenit în faţa lui, înălţat în vârful picioarelor. Nici nu încercase măcar să-l facă să creadă că îl înţelege. Ştia că bărbatul său trăieşte într-o lume diferită de a ei, între cărţi şi maldăre de hârtii, între rafturi ticsite cu dosare, o lume în care ea nu avea nici un drept să pătrundă. Doar uneori, cînd intra în bucătărie cîte o ţărancă bătrână, care îşi scotocea în traistă caşul rotund sau pulpa de berbec — adusă spre a convinge pe judecător de nedreptatea acuzării soţului sau a vreunui fiu — abia atunci izbutea să se apropie de lumea bărbatului ei. În astfel de împrejurări, i se părea că înţelege totul şi încremenea atentă în faţa uşii, trăgând cu urechea la cele ce se petrec înăuntru. O roşeaţă fierbinte năvălea în obrajii ei rotunzi şi fanaţi, ochii îi sclipeau şi sufletul ei sensibil era străbătut de un val de compătimire sau de dezgust, după felul

celor ce auzea. Mai târziu, judecătorul avusese încă straşnic de furcă, neputând scăpa de argumentele şi explicaţiile femeii. Era în stare să ia îndârjit apărarea cuiva, fără să-i pese că asta l- ar putea supăra pe soţul ei, iar cînd bătrînul se sătura şi îi răspundea scos din fire, ea se simţea profund jignită, ochii ei mici şi strălucitori ca de pasăre se umpleau de jale, iar mîinile prindeau să frământe spasmodic o batistă minusculă de păpuşă. Uneori se întâmpla chiar să tropăie din picioare, cum fac de obicei copiii încăpăţânaţi.

Nimic nu era mai străin de firea judecătorului decît femeia independentă, dârză şi aspră. Pe aceste femei nu le înţelegea şi nici nu vroia să le înţeleagă. Îşi folosise din răsputeri întreaga putere de împotrivire de care era capabil sufletul său blând şi duios, atunci cînd soţul fiicei lui mai mari îi dăduse acesteia voie să-şi continue studiile, după bacalaureat, şi cînd cea mai mică dintre fete se angajase funcţionară în birourile unui depozit de lemne. Avuseseră loc atunci scene isterice, judecătoreasa plânsese, dăduse din picioare, se agitase şi se lamentase deznădăjduită. Să ajungă ea una ca asta ! Fetele ei... să-şi nege în felul acesta absurd şi de neiertat feminitatea! Studenţia, slujba nu sânt pentru fete, nu se cuvine aşa ceva !

Judecătoreasa avea un suflet din cale-afară de sensibil. Se îmbolnăvea nu numai la vederea unei grosolănii sau violenţe, dar chiar şi cînd auzea sau citea doar despre ele. Tocmai din această pricină o preocupa pînă la obsesie îngrozitoarea dramă sentimentală şi dorea pătimaş sancţionarea aspră a femeii vinovate.

De asta colinda bătrînul judecător Miemonen, ore în şir, pe aleile îngheţate şi năpădite de bălării ale parcului din preajma cetăţii, îmbrăcat în pardesiul său lucios şi cu bastonul DM lemn de brad în mână. Dimineaţa era atît de frig, încât respiraţia îi flutura ca o fâşie albă în jurul buzelor şi întreaga fire neînsufleţită aştepta căderea primei zăpezi. Flecăreala

femeii, pe care o ascultase cu îngăduinţă şi cu o superioară înţelepciune ani de-a rândul, i se părea acum mult mai puţin inocentă. De cînd îşi dăduse seama că mai avea doar câţiva ani de trăit, începuse să judece, fără să vrea, mai limpede şi mai pătrunzător.

Se gîndea la fratele său mai mic, pentru care făcuse, timp îndelungat, sacrificii grele, fără să- l poată salva. Cînd, după un faliment fraudulos, se deschisese acţiune penală împotriva lui, îşi tăiase vinele cu briciul. Avusese atunci ocazia să vadă cum alcoolul distruge trupul şi spiritul unui om, cum îl târăşte spre decădere şi ruină, treaptă cu treaptă, pînă cînd îl transformă dintr-un vrednic om de afaceri într-o căzătură netrebnică. Îndurase toate accesele lui de furie nemotivată şi fusese martorul atâtor promisiuni vane, al lipsei de onestitate şi de voinţă! Acum, toate aceste amintiri nu-i mai pricinuiau nici o amărăciune; trecuseră doar de atunci atâtea zeci de ani, timp în care se schimbase pînă şi înfăţişarea lumii. Dar toate cîte le trăise odinioară erau atît de îngrozitoare, încât nu puteau fi date uitării într-o scurtă viaţă de om. E bine că măcar străinii uitaseră. Pe vremea acea, viaţa fratelui său aruncase o umbră pe propria sa viaţă şi se găsiseră unii care nu-l priveau nici pe el cu ochi buni. Avusese însă şi un câştig din toate cele întâmplate; îşi dăduse seama ce este alcoolul şi unde poate să ducă. Mulţi propovăduiesc şi împart învăţături dar adevărul nu-l cunoaşte decît cel ce trăieşte în apropierea acestui blestem. Ceea ce e mai trist este că întotdeauna cei care duc povara cea mai grea sânt nevinovaţii şi oamenii de conştiinţă. Ei sânt, de obicei, victimele.

Din păcate, nici legea nu e infailibilă. În ce grea dilemă se află de multe ori judecătorul care împarte sentinţele după litera legii! Dimineaţa, cînd somnul îi zbura de pe pleoape, se trezeau adeseori în sufletul lui supărătoare aduceri-aminte. De pildă, pruncuciderea aceea, de acum zece ani... Soţia tânără a unui muncitor aflase că soţul intenţionează s-o părăsească, că

îşi procurase chiar un paşaport. În desperarea, ei, femeia se aruncase în apă, împreună cu copilul în vârstă de şase luni. Copilul pierise, dar pe femeie o salvaseră cu forţa. Mărturisise, pocăită, că premeditase fapta cu mult înainte de a o săvârşi. Conform legii, fapta trebuia socotită omor. Ce poate să facă judecătorul în astfel de cazuri? O pune, să zicem, sub observaţie, pe urmă o ţine câtva timp într-o casă de sănătate, sentinţa însă nu poate fi atenuată de îndată ce s-a dovedit că e în toate minţile. Pînă nici cel mai sever simţ de justiţie, chiar după lungi decenii de experienţă, nu poate să pretindă cu fermitate altceva decît că legea nu este întotdeauna dreaptă. În anumite cazuri, condamnatul poate fi graţiat, fără îndoială, dar numai după ce luni de zile a zăcut în temniţă, îndurând cele mai groaznice chinuri sufleteşti, ceea ce este în sine o penitenţă destul de amară...

Umbla pe malul pietruit al lacului, rezemat în baston. Păsările dispăruseră, copacii verzi se făcuseră negri, iar cerul era rece şi posomorit; în această toamnă însă, energia lui sufletească sporise şi se împrospătase într-un chip ciudat. Simţea că respiră mai uşor decît în timpul verii. Era

un om în vârstă, dar încă voinic. Ajungea să ridice glasul, ca să tremure de el cel mai înrăit dintre bătăuşi. Şi ridica glasul de multe ori, răstindu-se la cîte un martor sau la acuzatul care se încăpăţâna să nege, încât răsunau pereţii sălii de şedinţe. Pe măsură însă ce îmbătrânea, inima i se înmuia. Îşi dădea seama că dacă mai strigă o face doar în virtutea unei vechi deprinderi şi că niciodată nu se mai înfuria cu adevărat. Dar, o dată cu vârsta, îşi descoperise şi alte slăbiciuni: începuseră să-i placă peste măsură dulciurile. Ascundea pe rafturi, printre mormanele de dosare, fel de fel de zaharicale, ciocolată şi bomboane. La început, toate acestea erau destinate nepoţeilor, cu timpul însă prinsese şi el gust, cu toate că se străduia să-şi ascundă noua slăbiciune. Se ruşina, dar nu se putea stăpâni, ba, mai târziu, observase că devine ursuz de cîte ori nu are ceva dulce de ronţăit între dinţi. Mai cu seamă în tren îi venea greu să alunge pofta ce-l chinuia.

Mare ruşine! Ar fi timpul să-i pună o dată capăt. Bine, va începe chiar azi şi nu se va atinge de nici un fel de zaharicale, hotărî el după ce îşi isprăvi plimbarea. întorcîndu-se acasă, izbuti intr- adevăr să se abţină. Spre seară însă, o dată cu coborârea întunericului, voinţa începu să-l părăsească şi mâncă, în ascuns, o jumătate de borcan de marmeladă, pe urmă o tabletă de ciocolată. Înfulecă pe nerăsuflate, ca un puşti lacom, şi cînd dădu de fundul borcanului, îşi frecă satisfăcut palmele bătrâne, plescăind cu poftă.

— Mai domol, draga mea, mai domol.

Cuprinse cu mîinile umerii fragili ai soţie sale şi încercă s-o liniştească, spunându-i fel de fel de fleacuri.

— Liniştea mai presus de toate! Cu cît privim lucrurile mai calm, cu atît ajungem mai departe — turuia el într-una, în timp ce femeia căsca spre el nişte ochi rotunzi şi uluiţi, şuguindu-şi buzele fără să vrea şi obrajii ei ofiliţi se îmbujorară.

Judecătorul nu mai avu linişte pînă sosi ziua plecării.

Trebuia să se scoale dis-de-dimineaţă — ceea ce era neajunsul cel mai neînsemnat — dar era silit să îmbrace lenjerie de lână. Şi nu putea să sufere veşmintele prea călduroase. Sălile de şedinţe erau, de obicei, supraîncălzite; cum poţi să mai fii atent şi să gândeşti normal cînd eşti leoarcă de sudoare? La început bombăni, apoi prinse să strige, aruncând departe ciorapii groşi, dar femeia nu se lăsă înduplecată. Nu obişnuia să discute în astfel de cazuri, ci, dimpotrivă, tăcea, urmărindu-i gesturile cu un fel de mirare mută în ochi. Privea încremenită înaintea ei, ca o stană, apoi ochii i se împăienjeneau de lacrimi şi lacrimile îi curgeau şiroaie de-a lungul obrajilor. Abia atunci se dădea bătut soţul ei!

În autobuzul neîncălzit, care gonea acum pe şoseaua îngheţată, spre judecată, bătrînul era bine ferit de frig. În valiza veche de voiaj, coniacul, pe care fusese nevoit să-l ia cu sine ca medicament împotriva răcelii, gâlgâia vesel, dar, după ce femeia împachetase totul, el găsise prilejul de a mai strecura pe ascuns şi o pungă de bomboane. În felul acesta, avea tot ce-i poftea inima. Nu e de mirare, aşadar, că se simţea pe cît se poate de bine.

IX

Sala primăriei nefiind prea încăpătoare, reşedinţa gărzii civile se transformă, la repezeală, în sală de şedinţe. În sesiunea de toamnă se înghesuiau la judecăţi o mulţime de oameni, deoarece dezbaterile constituiau unul din cele mai mari evenimente ale ţinutului; mai ales acum, cînd nu se mai judeca vreo infracţiune obişnuită sau vreun proces de întreţinere de copii, încăierări la cârciumă şi altele la fel, ci cea mai senzaţională afacere penală a ultimelor decenii. Aveau să se strângă, de data aceasta, de peste şapte hotare, fiecare căutând ceva urgent de rezolvat, numai spre a-şi putea face drum pînă aici.

Telefonul judecătorului suna fără întrerupere. Redacţiile ziarelor se interesau de data procesului, vrând să trimită neapărat reporteri şi fotografi la faţa locului.

Judecătorul Miemonen îşi îngroşa glasul şi fruntea i se umbrea, ceea ce însemna că nu e dispus să facă nimănui destăinuiri. În sinea sa zâmbea însă cu înţeles şi mormăia şiret:

— Vom vedea !

Fixă intenţionat data dezbaterii cazului femeii Jönson pentru ultima zi a săptămânii, pentru ca toţi cei ce veniseră la oraş încă din primele zile ale ei să se plictisească de lunga aşteptare şi să se întoarcă pe la casele lor. Femeia fusese însă adusă de la penitenciar şi trebui să stea cîteva zile într- o celulă a jandarmeriei, aşteptând să-i vină rândul la judecată.

Căpitanul Valkjärvi o întâlni întâmplător chiar în clipa cînd gardianul o conducea spre curtea lui Karhula. Era îmbrăcată în uniforma largă şi cenuşie a penitenciarului şi obrazul îi era de o paloare nefirească. Împrumutase parcă de pe acum lividitatea aceea specifică, ce trădează numaidecât ochiului exersat locul unde şi-a petrecut ultimele luni vreun vagabond sau cerşetor.

Pielea feţei era întinsă în pometţi ca o mască şi expresia rigidă devenise mai pronunţată. I se schimbase şi silueta, îngreunându-se între timp. Cînd coborî din trăsură, urmată de gardian, păşi atît de stângaci şi neajutorat, încât părea că fiecare mişcare îi cere un efort chinuitor.

Privi mai întâi nepăsătoare curtea, apoi ridică ochii spre cer şi îi pironi multă vreme în gol. Karhula îi spuse, în cele din urmă, că nu trebuie să zăbovească prea mult afară. Pe trepte mai stătu câtva timp în cumpănă, neputându-şi desprinde privirea ochilor ei albaştri şi stinşi de la întinderea posomorită a cerului.

Reşedinţa gărzii civile, unde aveau loc dezbaterile, se afla în celălalt capăt al oraşului; dar cînd se răspândi zvonul că femeia a fost adusă la judecată, gloata de curioşi părăsi sala de şedinţe şi năvăli grămadă pe şoseaua din faţa jandarmeriei. Pe lîngă garduri se plimbau tărănci legate cu basmale la cap, iscodind, în grupuri agitate, la dreapta şi la stânga. Bărbaţii se opreau ca să discute, scuipau şi bufneau înfierbântaţi, în timp ce flăcăii se sprijineau de gard şi nu se clinteau de acolo pînă cînd Karhula nu ieşea, răstindu-se furios la ei că dărâmă gardul. Abia atunci se urneau, cu mare greutate, trecând de cealaltă parte a şoselei şi aşezându-se pe sub brazii din marginea drumului.

Venise şi Sillankorva. Vroia să-i vorbească domnului căpitan, cu toate că era destul de tulburat şi de indispus. Trebuia să-i ceară permisiunea de a schimba cîteva cuvinte cu acuzata, deoarece era timpul să fie cineva însărcinat cu administrarea moşiei Metsäkulma. Oricum, gospodăria trebuia îngrijită, altminteri totul avea să se ducă de râpă.

De ce nu ? Căpitanul nu avea nimic împotrivă, îşi aminti îndată că Sillankorva este cel mai apropiat vecin al acuzatei şi e, în acelaşi timp, unul din gospodarii de frunte ai ţinutului. Îi aprobă aşadar o convorbire cu femeia Jönson, cu condiţia să asiste şi Karhula la convorbire

şi să nu se pomenească nimic despre crimă, mărginindu-se la chestiunile privind gospodărirea fermei;

Cînd fu introdus în celulă, o găsi pe femeie şezând pe dunga patului, cu mîinile lăsate în poală. Avusese, fără îndoială, anumite gînduri ascunse şi urmărea scopuri nemărturisite prin venirea sa aici, dar, în clipa cînd zări obrazul femeii, le uită pe toate. Deveni serios şi prinse să-şi frământe tulburat pălăria în mîini, neştiind cum să înceapă.

— Păi, hm... ca să zic aşa... la fermă toate sânt în ordine... Ai aflat că ţi-am dus vitele alături, la noi? Am vândut cei doi porci, că nu mai era loc pentru ei, şi am plătit rata la impozit. Vacile sânt grase, dar cea bătrână e stearpa, iar iapa-i nărăvaşă rău. Zilele trecute l-a muşcat pe argat, nădăjduiesc însă să se potolească cu vremea. Găinile n-au vrut să se ouă, la-nceput...îşi aduse aminte brusc de un amănunt pe care nu avusese de gând să-l povestească; acum însă, fără să ştie de ce, i se păru din cale-afară de important, încât socoti că trebuie să aducă vorba de el, chiar dacă n-are să le mai rămână timp pentru chestiunile importante.

— Da... fiindcă veni vorba de găini... am vrut să le aşezăm la un loc cu ale noastre, în acelaşi coteţ, însă era între ele una slabă, negricioasă şi stropită... nu ştiu dac-o mai ţii minte... Pe asta n-o prea puteau suferi găinile noastre.

— Ştiu, e Pestriţa — făcu repede femeia şi trupul păru că i se dezmorţeşte pentru o clipă, îl privi atentă, cu ochii îngânduraţi, pe vizitator.

— Ia te uită, aţi dat nume pînă şi găinilor ! — se minună gospodarul. E drept că unde sânt puţine la număr, se mai poate. Dar altceva vroiam să-ţi spun... că ale noastre s-au purtat tare ciudat. De cum au văzut-o, au prins s-o ciupească şi s-o scarmene, făcând o hărmălaie în coteţ de-ţi împuiau capul dacă te nimereai prin apropiere. Mă crezi că au ciupit-o pînă la sânge ? I-au smuls toate penele, pe urmă s-au năpustit asupra ei şi găinile dumitale. În cele din urmă, nevastă-mea a

dăruit-o Matildei. Dar nici acolo n-a stat mai mult de-o zi. Cică ar fi răscolit toată curtea de păsări şi că ar fi tăbărât asupra ei toate găinile, ciupind-o şi zgâriind-o ca turbate pe Pestriţa, încât de furioase ce erau nici a oua nu mai vroiau. Ai mai auzit una ca asta ? Ce era de făcut ? Am tăiat găina şi, de atunci, avem iar pace. Ciudată întâmplare, nu găseşti ?

— Păcat de ea, fiindcă era bună de ouă — rosti femeia, fără urmă de mustrare în glas. Părea doar îngândurată şi furată de amintirile de acasă.

— Ce-mi pasă de ouă — i-o reteză scurt Sillankorva, care se întreba, fără să vrea, de ce naiba a adus vorba tocmai acum despre amănuntul acesta, o dată ce curtea de păsări cade în sarcina slujnicelor şi nu se sinchisea niciodată de găini.

Femeia îşi încleştă cu putere degetele în pumni şi îl privi ţintă în ochi pe vizitator. Ţii, ce stranie privire are ! Parcă te-ar străpunge, nu alta... Auzise de multe ori că nu e în toate minţile şi

gîndul acesta încolţi acum din nou în mintea lui. Şi, pe deasupra, îşi mai boteza găinile ca pe nişte fiinţe...

— Mulţumesc, Sillankorva, eşti un om de treabă — îi spuse încet. Ai făcut foarte bine că ai dus vitele la dumneata. M-am gândit mereu la ele şi-mi băteam capul ce s-o alege de vite cît voi sta eu închisă.

Sillankorva fu izbit de cuvântul „închisă“ şi se cutremură, ca străbătut de o descărcătură electrică. Urât cuvânt! Stârneşte în mintea omului toate grozăviile la care n-ar vrea să se gândească.

Femeia se obişnuise însă cu vorba asta şi nu-i mai răsuna atît de neplăcut la ureche.

— Casa, fireşte, e pustie — adăugă repede fermierul. Aici, din păcate, nu pot face mare lucru. Am pus însă un lacăt mare pe uşă şi-am bătut ferestrele în scânduri. Mă gândeam că, poate, la primăvară s-ar putea muta acolo băiatul meu şi atunci voi avea grijă să facă toate cîte sânt de făcut. Întrebarea este numai dacă ne vom putea înţelege, noi doi, asupra amănuntelor.

Femeia se înfioră. În lumina slabă, obrajii ei păreau acum şi mai scofâlciţi.

— Ai bătut scânduri la ferestre — repetă ea distrată, cu privirea dusă departe. I se părea că vede un tablou sfâşietor de trist şi dezolant. O casă veche, părăsită, pe coasta copleşită de toamnă, odăi goale şi reci, cu ferestrele bătute în scânduri! Şi, brusc, imaginea se prefăcu într-o realitate aproape palpabilă. Nu se mai putea amăgi că totul nu e decît un coşmar.

E adevărat, aşadar, că n-are să revadă niciodată pe bărbatul zvelt, puţin aplecat, ducând pe umeri hamurile sau străbătând curtea însorită, în mână cu toporul scânteind? Niciodată? Ce bine era să stea la fereastra bucătăriei, cu braţele încrucişate, şi să privească de acolo în tăcere, cu inima plină de recunoştinţă şi de sentimentul unei

bucurii sărbătoreşti, pămîntul binecuvântat şi milostiv.

— Cum ţi se pare planul meu, doamnă Jönson? Crezi că fiul meu ar putea să se mute, la primăvară... — sparse Sillankorva tăcerea, care devenise apăsătoare. Fruntea i se umezise de năduşeală şi degetele frământau fără întrerupere borurile pălăriei. Să fie oare adevărat că vrăjitoarea asta citeşte gândurile tuturor? La naiba ! Averea ei încape, oricum, pe mîini bune, ar putea să ajungă mult mai rău...

— Sigur, sigur, are să fie bine aşa — încuviinţă femeia, pe un ton de parcă i s-ar fi răsucit un cuţit în inimă. Ţi-am spus, Sillankorva, că eşti un om de treabă. Intr-o bună zi, ai să fii răsplătit cum se cuvine, pentru tot ce faci.

Omul începu să tremure din toate încheieturile. Sufletul lui de ţăran hrăpăreţ şi viclean se înduioşă deodată şi se înmuie, ca prin farmec.

— Să nu spui asta... eu nu sânt de treabă — se bâlbâi el, cu privirile pironite în pământ şi neîndrăznind, pentru nimic în lume, s-o privească în faţă. Vezi că... În fâneţele dumitale iarba e mai grasă... fac şi eu un lucru folositor, dacă-şi află băiatul meu un loc mai larg... îţi voi da însă socoteală, cu sfinţenie, de fiecare ban, îţi spun pe cinstea mea... dacă... hm... te întorci acasă. Dinspre partea asta, să fii liniştită !

Femeia nu răspunse. Ochii i se făcuseră înspăimântător de mari, încât parcă luminau celula întunecoasă. Şedea nemişcată, privind grumazul vânjos al bărbatului. Părul lui începuse să încărunţească şi se îndesa cenuşiu la ceafă, deasupra gulerului hainei de postav gros.

Deodată Sillankorva înălţă capul, o privi în faţă pe femeie şi îi mîngîia uşor braţul. Era rece braţul acela, ca de mort.

— Eşti încă tînără — zise el, cu un uşor tremur în glas.

După ce se va împlini timpul, ai să te întorci acasă şi poţi să începi o viaţă nouă. Cine ştie, poate ai s-aduci un nou stăpân la fermă... Femeile spuneau că vei avea un copil.

Cînd ieşi, nu prea ştia dacă trebuie să se bucure sau să-i pară rău că se purtase atît de ciudat şi îndrugase atâtea nimicuri. Dar, Dumnezeu ştie, fereastra era atît de sus şi în mîinile lui Karhula atârna o legătură grea de chei. Pe urmă, rochia aceea cenuşie şi largă de puşcăriaşă fusese tare stranie şi îi înmuiase inima. De fapt, nu regreta nimic din ceea ce făcuse, ba se simţea acum cu sufletul oarecum mai uşurat. Oricât de păcătoasă ar fi femeia asta, e semăna lui, vecina lui de moşie. Omul e dator să-l consoleze pe cel ce se află în nenorocire. De altfel, nici n-a fost încă osândită. Cine ştie, s-ar putea să nu fie chiar aşa cum se zvoneşte. Judecătorul Miemonen e vestit prin severitatea lui, poate că el are să-i dea o pedeapsă cumplită, dar tribunalul suprem are să i-o uşureze, poate...

Cînd ieşi pe poarta grădinii, tăcut, cu capul plecat, şi porni cu paşi grei spre casa cumătrului său, unde fusese găzduit peste noapte, adunătura de gură-cască de pe şosea îl petrecu îndelung cu privirea. Prinsese să şoptească toţi în spatele lui, vârându-şi capetele unul într-altul,

dar Sillankorva nu se mai mândrea acum cu această curiozitate a oamenilor, cu toate că, în sinea sa, nu regreta câtuşi de puţin că toţi se minunează şi se ocupă de persoana lui.

Cerul era cenuşiu ca plumbul şi drumul îngheţat. O căldură plăcută îi cotropi inima la gîndul că, abia la doi kilometri de aici, colea, dincolo de pod, e căsuţa lui frumoasă, pămîntul lui, moşioara lui. Şi un flăcău vrednic, care nici nu bea, nici nu joacă cărţi, nici nu caută tovărăşia tinerilor netrebnici.

Îi ieşi în cale un cunoscut, pe care nu-l putu evita. Vrând-nevrând, răspunse la salutul lui şi, a după primele cuvinte, urmă în chip firesc întrebarea:

— Ce-ai mai auzit? Ce e cu femeia aceea?! — şi omul făcu un semn din cap spre casa lui Karhula, deşi Sillankorva ar fi ghicit şi fără asta despre care femeie e vorba.

— Eu cred că a avut parte de prea multe — răspunse el cu gravitate. N-aş vrea să spun despre ea nici bine, nici rău, doar că a avut multe de îndurat, asta e sigur. Ajunge să-i vezi ochii...

Omul vru să-l contrazică, dar atenţia lui se îndreptă în altă direcţie. O femeie destul de tînără, purtând îmbrăcăminte orăşenească, venea pe drum, însoţită de o negustoreasă. Arunca priviri curioase în jurul ei şi punea neîncetat întrebări însoţitoarei sale, care părea încântată de faptul că apariţia lor stârneşte atâta vâlvă, privind cu un aer de superioritate peste capetele mulţimii de curioşi. Străina era mică de statură şi durdulie. Toţi întorceau capul după ea.

De pe buzele lui Sillankorva scăpă întrebarea:

— Dar asta cine naiba o mai fi ?

Se uită, fără să vrea, după dânsa, fiindcă era, ce-i drept, o femeie bine făcută. Avea mişcările vioaie şi plăcute, iar ochii

îi surâdeau fără încetare.

Omul cu care stătea tocmai de vorbă ştia, din întâmplare, cine e necunoscuta, deoarece o văzuse dimineaţa în faţa sălii de şedinţe, unde examina tabelul, afişat pe uşă, cu procesele ce urmau a fi judecate în ziua aceea.

— Fac prinsoare că n-ai să ghiceşti. E nevasta argatului Aaltonen. Se zvoneşte că ar fi fost mecanic într-o fabrică, aşadar nu era chiar lipsit de căpătâi, cum credeam noi. Dar a şters-o de- acasă, părăsindu-şi nevasta fără a-şi lua măcar rămas-bun. Are să iasă la iveală acum, la proces, ce isprăvi a mai săvârşit dumnealui...

Cerul era plumburiu şi drumul îngheţat.

X

Sala spaţioasă era arhiplină şi, cu toate că afara sufla

un vânt rece, o mulţime de oameni

stăteau în anticameră şi la intrare. Judecătorul Miemonen făcu ordine în cîteva minute. Interzise fotografierea şi evacuă din sală mare parte din curioşi, ameninţându-i violent pe cei rămaşi că, dacă vor murmura sau nu vor păstra liniştea cea mai desăvârşită va evacua complet sala. Se făcu deodată o tăcere înfricoşată, deoarece toţi ştiau că judecătorul are obiceiul de a se ţine de cuvânt. În timp ce se citea actul de acuzare, publicul şedea înţepenit în scaune, într-o muţenie desăvârşită, încât puteai să auzi pînă şi zumzetul unei muşte. Se luă jurământul martorilor, apoi acuzata fu introdusă în sală.

În ajun, judecătorul Miemonen mai parcursese o dată rapoartele poliţiei. Căpitanul redactase destul de obiectiv şi concis acuzarea, dar sie citea printre rânduri că judecă aspru încăpăţânarea acuzatei de a nega premeditarea faptei, muţenia ei, ca şi mărturisirile ce urmaseră, răstălmăcindu-le defavorabil. În calitatea sa de procuror, ceru condamnarea femeii pentru delictul de adulter şi crimă,

considerând o circumstanţă agravantă încercarea ei de a-şi ascunde fapta şi de a induce astfel în eroare autorităţile. Îşi rezervă însă dreptul de a-şi completa rechizitoriul după audierea martorilor.

Judecătorul Miemonen nu părea de loc surprins. În cursul carierii sale de mai multe decenii, se obişnuise cu exagerările actelor de acuzare.

În fond, toate acestea sânt atributele fireşti şi inerente ale oricărui proces, pentru a căror combatere şi rectificare intervine avocatul apărării. Din raportul poliţiei însă, cele întâmplate apăreau într-o lumină atît de. gravă, încât puteau să provoace migrenă oricărui judecător. Ceea ce sporea şi mai mult gravitatea situaţiei era acţiunea în scris a unui avocat din Helsinki, sosită între timp, conform căreia, în cursul verii trecute, profitând de boala şi de senilitatea lui Hermann Metsäkulma, soţia lui Jönson l-ar fi înduplecat pe bătrîn să transcrie pe numele ei jumătate din averea lui, aflată în depozit la o bancă. Moştenitorii protestează împotriva acestui lucru şi, deoarece este evident că soţia lui Jönson, acuzată de crimă, a dobândit aceşti bani prin mijloace ilegale — cu

alte cuvinte prin şantaj — îi contestă dreptul de a intra în posesiunea aşa-zisei moşteniri. După moartea bătrânului Metsäkulma, cu prilejul preluării lucrurilor rămase de pe urma lui, livretul de economii pe numele femeii fusese găsit pe fundul lăzii, sub căptuşeala de hârtie, învelit separat de celelalte.

Judecătorul se obişnuise şi cu ţăranul capabil să alerge chiar pînă la Palat din Pont atunci cînd e vorba de bani, şi cu ţăranul care nu se supune sentinţei, dacă aceasta este de condamnare. Judecase pînă acum destule cazuri de succesiune, ştia ce comoară nepreţuită e banul pentru oamenii de la ţară şi îşi dădea seama că reclamaţia în sine nu spune prea mult, că s-ar putea să fie lipsită de orice temei. În cazul de faţă însă, ea nu mai putea fi considerată lipsită de importanţă, deoarece arunca o umbră grea asupra caracterului acuzatei.

O privi cu atenţie cînd apăru prin uşa laterală, urmată de gardian, şi se apropie încet de masa judecăţii. Nu învrednici nici măcar cu o privire feţele curioase îndreptate toate către ea. Păşea calmă, înfruntând căutătura scrutătoare a judecătorului şi examinând cu atenţie obrazul bătrân, brăzdat de riduri mărunte, ochii inteligenţi, cu lucirea lor rece suin arcadele stufoase ale sprâncenelor. Nu tremura de loc, cu toate că mulţimea strânsă în sala de şedinţe o tulbura şi îi era lehamite la vederea unei atît de goale manifestări a setei cumplite de senzaţional.

Dezbaterea începu conform uzului juridic. Judecătorul Miemonen nu-şi mai putu însă dezlipi ochii de pe faţa acuzatei şi, pe încetul, un sentiment straniu puse stăpînire pe toată fiinţa lui. I se păru că nu trăieşte clipele acestea pentru prima oară şi că mai văzuse undeva chipul acestei femei.

— Ţi se aduce o acuzaţie gravă — începu el rar, apăsând pe fiecare cuvânt. Te rog să ne spui tot ce ştii despre cele

întâmplate.

Femeia — înaltă, îmbrăcată în uniforma de deţinută — îşi încrucişă mîinile pe piept şi întoarse capul. Avocatul Ruskeala era acolo, gras, blând şi binevoitor, oarecum jenat. Făcu un semn de încurajare clientei sale, dar ea păru că nu-l bagă în seamă. Timp de câteva minute, judecătorul aşteptă liniştit, apoi se adresă gardianului, cerându-i să aducă un scaun pentru acuzată. Mulţi dintre cei aflaţi în sală tresăriră la auzul acestei dispoziţii şi ar fi vrut să şoptească între ei, dar privirea aspră a judecătorului le înecă şoapta în gâtlej.

Femeia se aşeză, cu bustul uşor aplecat înainte, şi se uită la judecător cu ochi întrebători.

— Povesteşte-ne cum s-a întâmplat — se auzi iar somaţia judecătorului. Pe noi nu ne interesează decît adevărul. Vrem să-l aflăm întreg.

Pe faţa torturată şi lividă se ivi un zâmbet tremurător şi stingher. Acuzata îşi încleştă mîinile şi începu să vorbească întretăiat:

— În ziua aceea, după gustarea de dimineaţă, bătrînul Hermann s-a dus să se culce, fiindcă era mai demult bolnav, iar Aaltonen a pornit la pădure, ca să taie lemne. Luase cu el toporul. Am rămas singură în casă. Bărbatu-meu a ieşit din camera lui şi a încercat să se atingă de mine. În iritarea mea, l-am izbit cu o bucată de lemn, ca să mă lase în pace. A ieşit din casă, iar eu mi-am văzut mai departe de spălatul vaselor. Deodată am auzit o împuşcătură, care venea dinspre pădure, dar atît de aproape, încât am alergat speriată în curte. În clipa

aceea, a răsunat şi a doua împuşcătură şi mi s-a părut că aud un geamăt sugrumat, care venea din acelaşi loc. L-a auzit şi bătrînul Hermann, fiindcă m-am pomenit cu el lîngă mine. Nu ştiu cînd a ieşit din cămăruţa lui. Am rupt-o la fugă, urmată de bătrîn... Pe cărare, l-am întâlnit pe bărbatul meu, dar nu m-am sinchisit prea mult de el, deoarece văzusem că Aaltonen zace pe pământ, lîngă grămada de lemne, şi că e plin de sânge pe cămaşă. Pe obraz avea o rană îngrozitoare... Din pricina ei nu putuse să strige... Credeam că mai trăieşte; m-am apropiat repede şi am început să-l pipăi, dar bărbatu-meu s-a întors între timp şi s-a apropiat de el, ba s-a şi aplecat ca să-l vadă de aproape. Toporul zăcea lîngă mine, l-am apucat şi am izbit, fără să mă uit unde dau... Cînd bătrînul Hermann a ajuns sus, bărbatu- meu zăcea şi el pe jos. L-am rugat să rămână acolo pînă înham calul la căruţă. N-a scos nici un cuvânt, ci m-a urmărit doar cu ochii în timp ce urcam mortul în căruţă, apoi m-a urmat pînă la mlaştină. Am tăiat o gaură în muşchi şi am scufundat cadavrul acolo, în timp ce el stătea alături şi mă privea fără să clipească. El a deshămat apoi calul, iar eu am intrat în casă, am spart un sertar ca să pară că, după omor, bărbatu-meu a fugit cu banii... L-am rugat pe Hermann să spună şi el acelaşi lucru jos, în sat, şi el a pornit îndată... Eu m-am întors în pădure, la Aaltonen, care murise... Am rămas lîngă el, fără să mă mai mişc... Aşa m-a găsit domnul căpitan.

Tăcu şi privi rugătoare spre judecător. Palmele i se jilăviseră în încleştare şi îşi simţea plămânii obosiţi. Judecătorul o lăsă să se odihnească o clipă.

— Crezi că bărbatul dumitale a vrut să se răzbune astfel pentru violenţa pe care o suferise ? Să-l fi împuşcat pentru acest motiv pe Aaltonen ?

Femeia dădu afirmativ din cap, fără să scoată un singur cuvânt. Judecătorul continuă însă, pe un ton obiectiv:

— Eşti acuzată de adulter. Ce ai de spus în această privinţă ?

Avocatul Ruskeala sări în picioare şi declară că, în această chestiune, clienta lui nu e dispusă să facă nici o mărturisire, astfel că sarcina probei este misiunea acuzării. Judecătorul nu păru prea încântat de intervenţia avocatului, astfel că mormăi ceva printre dinţi. întrebarea următoare căzu mult mai aspru şi mai sec:

— Ai avut o influenţă atît de mare asupra numitului Hermann Metsäkulma încât acesta a fost dispus să ajute la tăinuirea faptei comise, devenind astfel părtaş al ei ?

De data aceasta, femeia ridică glasul:

— Cred că i-a fost doar milă de mine. El ştia mai bine decît oricine cît am suferit din pricina bărbatului meu, astfel că mi-a înţeles fapta, chiar dacă n-a putut s-o încuviinţeze.

Judecătorul înălţă privirea cu interes:

— Regreţi fapta pe care ai săvârşit-o, inculpată Jönson ? Acuzata îşi plecă fruntea şi îşi privi mîinile lăsate în poală.

— Nu ştiu sigur — răspunse ea, cu glasul stins.

Judecătorul înălţă din umeri şi făcu un semn către căpitanul Valkjärvi:

— Să auzim întrebările pe care le are de pus acuzarea.

Începu de astă dată plictisitoarea procedură penală, şirul fără sfârşit al întrebărilor. Judecătorul urmărea atent ca tonul

procurorului să nu fie exagerat de agresiv şi, în măsura posibilităţilor, dicta el însuşi răspunsurile acuzatei.

— Aşadar, în timp ce soţul dumitale se apleca asupra cadavrului, fără să bănuiască nimic, dumneata l-ai lovit în cap.

— Credeam că Aaltonen mai trăieşte. Bărbatul meu îi zdrobise obrazul, izbindu-l cu călcâiul ghetei, ca să nu poată să strige... Mă temeam să nu-i mai facă vreun rău.

— Arma era încă la el ?

Acuzata nu-şi amintea de acest amănunt, dar, după toate probabilităţile, o mai avea în mână, fiindcă, mai târziu, puşca a fost găsită chiar lîngă cadavrul lui.

— În clipa cînd ai auzit împuşcătura, ai bănuit îndată că s-a petrecut un lucru grav ? La ce anume te-ai gândit în prima clipă ?

Se speriase doar, astfel că nici n-a fost în stare să se gândească la un lucru anumit.

— N-aţi vorbit niciodată înainte... împreună cu Aaltonen, să-l suprimaţi pe inginer ?

Nu, n-au vorbit niciodată de aşa ceva. Totuşi, astă-vară, cînd bărbatul i-a sfâşiat de pe ea unica rochie bună pe care o mai avea, s-a întâmplat ca Aaltonen să se înfurie şi să ameninţe că îl va nimici, dar ea i-a interzis cu asprime să aibă astfel de gînduri. De atunci n-a mai pomenit niciodată nimic în legătură cu bărbatul ei.

— Continui să negi că ai întreţinut legături nepermise cu Aaltonen ?

Judecătorul nu mai repetă întrebarea, mulţumindu-se să noteze doar că acuzata n-a negat nimic pînă acum, ci a refuzat să facă orice declaraţie în această privinţă. Căpitanul anunţă însă că, întemeiat pe depoziţia martorilor citaţi în proces, va putea să dovedească adulterul.

— De ce ai înşfăcat securea, cînd aveai la îndemână o bucată de lemn ? Procedeul acesta îţi era, oricum, mai

familiar... din cîte am putut constata pînă acum.

Judecătorul îl apostrofă domol pe căpitan:

— Aş dori ca acuzarea să-şi formuleze întrebările într-un mod mai potrivit.

Femeia nu se prea sinchisea de forme. Răspunse deci calmă că toporul se afla chir lîngă ea şi că îl ridicase fără să se gândească la ceea ce face.

— Erai hotărâtă să-ţi ucizi bărbatul cînd ai văzut că îl împuşcase pe Aaltonen ?

Nu era hotărâtă la nimic, dar cînd bărbatul ei s-a aplecat asupra rănitului, şi-a închipuit că vrea să-l mai lovească o dată. L-a izbit atunci orbeşte, fără să se gândească în clipele acelea la nimic.

— Iţi era teamă, aşadar, şi pentru propria dumitale viaţă, nu ? — făcu ironic Valkjärvi, dar nu izbuti s-o scoată pe femeie din sărite. Ea răspunse iar, cu un calm neobişnuit. Nu se gândise la posibilitatea că ar putea fi şi ea ameninţată. Nici prin minte nu i-a trecut să-i fie teamă pentru propria sa viaţă.

— La ce anume te gândeai ? — îi trânti căpitanul întrebarea următoare, dar acuzata păru că nu-l aude. Ridică privirea către judecător, care, vădit indispus, se juca distrat cu un creion. Acuzatorul se văzu nevoit să repete întrebarea, de astă dată oarecum modificată:

— Cert este că l-ai lovit de două ori. De ce ? Numai

fiindcă... e mai bine să fii sigur ?

Femeia nu putu să dea un răspuns de ce anume îşi lovise bărbatul de două ori. Nu se gândise la nimic, la absolut nimic în clipa aceea. Abia cînd văzu că Aaltonen e mort şi că bărbatul ei zace pe jos... dar nu, mai târziu doar... cînd bătrînul Hermann a ajuns sus şi s-a oprit în faţa celor două cadavre, abia după aceea s-a dezmeticit şi şi-a dat seama de cele întâmplate. Începuse să-şi bată capul cum să scape de închisoare. De asta încercase să ascundă cadavrul soţului ei.

Acuzatorul declară că, în felul cum expune acuzata faptele, cele întâmplate nu i se par câtuşi de puţin verosimile. Cînd el a ajuns sus, în luminişul pădurii, şi a încercat s-o chestioneze pe femeie, ea se comportase neînchipuit de calm şi de lucid. O femeie cu un astfel de sânge rece anevoie se poate pierde cu firea într-atâta, încât să nu-şi mai dea seama că ucide pe cineva.

Judecătorul ascultă atent pînă la sfârşit, apoi repetă întrebarea şi aşteptă liniştit răspunsul acuzatei. Valkjärvi însă fremăta de nerăbdare şi fruntea i se încinsese de căldură. Convingerea lui era neschimbată: negarea aceasta încăpăţânată este cea mai strălucită dovadă a ticăloşiei femeii, a stricăciunii ei incorigibile! Nu crezu aici un cuvânt din cele spuse de femeie şi rămase neclintit în presupunerile sale. Îl lovise mai intui cu o bucată de lemn, apoi, cînd îşi văzuse victima căzând în nesimţire la pământ, o ucisese cu lovituri de topor. Singurul scop al lui Valkjärvi era acum acela de a-l convinge pe judecător de adevărul ipotezei sale, şi întrebările

şi le formulă în aşa fel, încât să-şi sprijine propriul punct de vedere. Ştia că Miemonen e un judecător aspru şi conştiincios, dar se zvonea despre el că nu mai e chiar aşa de aprig precum a fost în trecut, îndeosebi cînd e vorba să judece o femeie, e cuprins de oarecare slăbiciune. Oricum ar fi şi oricât de nărăvaş să fie la bătrâneţe, va trebui şi el să recunoască, o dată ce e limpede ca lumina zilei, că societatea trebuie salvată de prezenta unei astfel de femei.

Acuzata însă continua să nege şi judecătorul începu să se plictisească de interogatoriul fără rezultat al acuzării. Se convinse în curând nu de temeinicia teoriei lui Valkjärvi, ci de faptul că un astfel de procedeu este lipsit de orice eficacitate.

— Iţi urai bărbatul ?

Femeia se uită ţintă în ochii judecătorului şi, fără să ezite, rosti mândră, cu capul ridicat:

— Da.

— L-ai lovit într-un moment de agitaţie ?

Ruskeala se ridică şi întrebă cu o voce calmă:

— Există, oare, domnilor, un om în această lume, care să nu fie agitat la vederea unei arme de foc în mîna unui decrepit şi a unui cadavru întins la pământ ? Putem presupune doar că acuzata a săvârşit fapta sa sub imperiul unei cumplite tulburări şi a unei agitaţii întemeiate, îndeosebi cu scopul de a împiedica cruzimile ce-ar fi putut să urmeze. Nu pot să-mi închipui o bestialitate mai dezgustătoare şi mai josnică decît fapta criminalului care, după ce şi-a doborât victima, o loveşte cu picioarele şi îi sfâşie faţa. Cel care e în stare de aşa ceva, acela e capabil de orice mârşăvie.

Căpitanul răspunse doar că umilinţa şi insultele pe care soţul duşmănit fusese nevoit să, le îndure în propria sa casă

trebuie să fi fost şi ele neobişnuite, dacă l-au determinat să ajungă aici. Se va convinge onorata curte şi de faptul că inginerul Jönson avea toate motivele să se teamă de un atentat împotriva vieţii lui. Da, o va dovedi, chiar dacă acuzata ar nega de o sută de ori.

Judecătorul propuse să înceapă audierea martorilor,

ceea ce va înlesni, poate, mersul procesului într-o măsură mai mare decît întrebările şi negările repetate. Evident, procurorul are dreptul de a pune întrebări acuzatei după depoziţia fiecărui martor, dar numai în limita stabilită de procedura legală.

Căpitanul Valkjärvi îşi orânduise martorii într-o anumită succesiune logică. Vroia să demonstreze întâi de toate că străinul fusese suspect chiar din clipa apariţiei sale la fermă. În al doilea rînd, vroia să cunoască opinia celor din sat despre străin, cu alte cuvinte impresia pe cetire o făcuse asupra altora, iar în al treilea rînd vroia să dovedească existenţa unor raporturi interzise între el şi stăpâna fermei.

Crezuse că va izbuti să răscolească şi să zguduie auditoriul chiar din primele clipe, prin prezentarea soţiei legitime a lui Aaltonen, una şi aceeaşi persoană cu Kartonen. În această privinţă însă se înşelase. Femeia cea durdulie se afla de mai multe zile în sat, trăsese la negustoreasă, astfel încât cele ce povestea acum în faţa judecătorului nu mai erau o noutate pentru nimeni. Localnicii

avuseseră chiar prilejul să afle din gura ei amănunte şi mai interesante, din acelea care nu se pot
relata în faţa unei instanţe judecătoreşti.

În întreaga atitudine a fostei soţii a lui Kartonen se vedea că e încântată de rolul pe care îl joacă şi de privirile curioase ce-i urmăresc fiecare gest. Stătea în faţa mesei judecătorului, cu obrajii încinşi de satisfacţie. Îşi făcuse o rochie nouă, anume pentru această ocazie, îşi coafase părul, şi nu prea economisise nici fardul. Se ghicea din toată făptura ei că ziua aceasta este cea mai importantă din viaţa ei şi că se străduieşte să-şi folosească întreaga putere de seducţie pentru ca rolul ei să iasă cît mai impresionant cu putinţă. Poate că rezultatul ar fi fost cel dorit de ea, dacă tocmai această găteală exagerată nu i-ar fi scos în evidenţă neglijenţa fizică. Un ac de păr îi atârna la întâmplare pe o ureche şi, sub lacul roşu ca sîngele, unghiile se vedeau negre, astfel încât nici cu cele mai mari eforturi căpitanul nu prea izbuti să încânte asistenţa prin apariţia ei. Observă, dimpotrivă, că impresia nu era unanimă. O prevenise, de altfel, din timp, să nu folosească expresii şi gesturi patetice, ferindu-se de orice exagerare, dar ei nici prin creanga minţii nu-i trecuse să lase neexploatată, pînă la ultima picătură, o asemenea împrejurare. Cu capul semeţ, stătea dreaptă în faţa judecătorului, ca una care e dispusă să joace acum, cu orice preţ, rolul principal al dramei. Fu contrariată, ce e drept, încă din prima clipă, că nu i se ia jurământul înainte de a face depoziţiile pentru care fusese citată. Ar fi făcut şi asta parte din comedia al cărei personaj se simţea.

Acuzata şedea nu departe de martoră, îmbrăcată în uniforma ei cenuşie, şi o privea cu nişte ochi ciudat de pătrunzători şi de lucizi, fără curiozitate, dar şi fără duşmănie. Era mai mult o întrebare mirată în privirile ei: ce găsise oare omul ei la o creatură atît de prefăcută şi de respingătoare? Soţia lui Kartonen o urmărea nervoasă pe acuzată, din coada

ochiului, simţindu-se examinată de ea şi ghicind instinctiv că femeia îi citeşte pînă şi gândurile.

Îl învălui pe judecător într-o privire catifelată; îţi dădeai îndată seama că e o femeie cu multă experienţă, care nu se prea sperie de propria ei umbră. Se uită pe rînd în ochii bărbaţilor şezând la masa de judecată, stăpână pe sine; ferm convinsă că le sucise tuturor capul. Era mică şi armonios făcută, avea liniile moi şi mîinile scurte, dolofane. Se vedea cît de colo că o supăra faptul că acuzatei i se oferise un scaun, pe cînd ea, nevinovata şi inocenta, era nevoită să stea în picioare în faţa instanţei. Era pe punctul de a-şi rosti tare nemulţumirea, dar cînd întâlni privirea aspră a bătrânului judecător, socoti că e mai înţelept să tacă.

Miemonen nu se grăbea niciodată. O cercetă din ochi, cu multă atenţie pe martoră; plimbându-şi îndelung privirile pe faţa ei. Simţea o silă din ce în ce mai accentuată. Printr-o ciudată şi nemotivată asociaţie de idei, şi-o închipui deodată pe propria lui soţie în locul martorei şi se întrebă ce anume ar simţi într-o astfel de împrejurare. Într-un anumit sens, creatura asta provocătoare şi lipsită de orice decenţă, seamănă cu femeia foarte feminină de odinioară, pentru că e dulce, docilă şi moale, fiind însă doar o caricatură a prototipului. Tot ceea ce în soţia sa fusese, pe vremuri, atît de fermecător şi de dulce, apărea la aceasta într-o formă modernă, provocătoare şi lipsită de orice graţie.

Abia cînd frumuseţea aceasta sulemenită începu să dea semne de nerăbdare, lăsându-se nervoasă de pe un picior pe altul, hotărî în sfârşit să i se adreseze, pe un ton aspru şi uscat:

— Aţi fost citată la proces ca martoră a acuzării. Aţi putea să ne explicaţi de ce v-a părăsit soţul dumneavoastră, mecanicul Kartonen, şi de ce a încercat apoi să-şi caute de lucru sub un nume de împrumut ? Spuneţi-ne tot ce ştiţi în această privinţă.

Martora atît aşteptase. Indignarea începu să se reverse dintr-însa ca un potop:

— M-a batjocorit într-un hal de neînchipuit, domnilor, fără să ştiu măcar din ce pricină. Eram luaţi de şapte ani, fetiţa noastră tocmai împlinise şase... avea leafă bună la fabrică şi locuiam în casa noastră. Nu mi-a spus nimic, o vorbă măcar, că ar avea de gând să mă părăsească, dar era veşnic tare morocănos şi tăcut... Nu bea, nu juca cărţi şi n-avea nevoie de prieteni. Nu ieşea din casă toată ziua, domnilor, iar eu, fireşte, muream de plictiseală alături de el. N-aveam nici un motiv să ne legăm banii cu nouă noduri, îl îndemnam deci să mai ieşim şi noi, să petrecem. El însă nu vroia, în ruptul capului. Dumnezeu să-l înţeleagă... poate îi lipsea o doagă. Nu se împăca prea bine nici cu colegii, nu se împrietenea cu nimeni, căuta doar singurătatea. îi plăcea să moşmonească prin grădină, asta era singura lui plăcere. S-a îmbrăcat într-o bună zi în hainele de duminică, a luat din sertar toţi banii câţi rămăseseră pentru întreţinerea gospodăriei şi dus a fost! În primele zile am fost cam încurcată, ce e drept, a trebuit să mă împrumut de la vecini... Mai târziu însă am găsit doi chiriaşi buni şi acum o duc de pe-o zi pe alta. N-am cerut să fie pus sub urmărire, fiindcă mă gândeam că, dacă asta i-a fost voia, să se ducă, apoi dus să rămână ! Eu, una, n-am să-l bocesc.

Judecătorul o întrerupse:

— N-aţi avut vreun schimb de cuvinte în ziua plecării lui ?

Soţia lui Kartonen răspunse cu un „nu“ hotărât şi privi, cu o inocenţă de copil, drept în ochii judecătorului. În următoarea clipă însă îşi înclină capul şi continuă, pe un ton şovăitor:

— În orice caz, n-a fost o ceartă prea serioasă. Din cînd în cînd, se iveau şi între noi neînţelegeri mărunte... chiar înainte... Ştiţi, el era foarte econom, iar eu nu puteam să înţeleg de ce trebuie să ne lipsim de anumite lucruri, cînd câştiga aşa de bine... Eram supărată că îmi refuză pînă şi cea mai mică plăcere, cea mai neînsemnată distracţie. Ne certam adeseori din pricina aceasta. Se întâmpla să izbească atunci cu pumnul în masă, furios la culme, şi să-mi spună vorbe urâte... Pe urmă dormea, zile în şir, afară în cămară, fără să-l văd. Atunci însă nu se întâmplase nimic din toate acestea, nici măcar nu ne-am certat. N-am idee, zău aşa, ce l-o fi apucat c-a dispărut aşa, deodată... după cum nu ştiu nici în ziua de azi.

— Înseamnă că n-aţi avut o căsnicie mulţumită. După plecarea soţului dumitale, zici că nici nu i-ai prea simţit lipsa, nu-i aşa ?

— Asta nu pot s-o spun — răspuns femeia, cu oarecare nesiguranţă. Eram doar destul de înstăriţi. Şi soţul meu era un muncitor tare vrednic. Toată lumea îl lăuda la fabrică. Cînd însă m-a părăsit, n-am vrut să alerg după el. Mă gândeam că, dacă are să vrea, tot se va întoarce el, iar dacă nu, treaba lui, îl priveşte ! La început am fost chiar îngrijorată, fiindcă îmi închipuiam că i s-o fi întâmplat ceva. Am şi făcut o declaraţie la jandarmerie, au fost întreprinse cercetări, dar n-au dat de nici o urmă care să ne facă să credem într-un accident. Cînd am văzut cum stau lucrurile, nici eu nu m-am prea sinchisit. Aş fi avut, fireşte, dreptul la o pensie alimentară, sânt însă prea mândră ca să cer aşa ceva. Prefer să muncesc cu mîinile

mele şi să-mi tocesc unghiile decît să cer cuiva pomană.

Zâmbi şi îşi privi satisfăcută mîinile. Unghiile îi erau lăcuite cu grijă, roşii ca sângele. Nu se vedea pe ele nici urmă de muncă.

Judecătorul avu nevoie de întreaga sa răbdare:

— Ai aflat că soţul dumitale a căutat mai târziu un serviciu, ascunzându-se sub un nume

fals ?

— Da. Şi nu-mi pot explica acest lucru decît prin aceea că vroia să scape de plata pensiei

alimentare. Ar fi fost obligat să plătească şi întreţinerea pentru copil, nu numai pentru mine.

Aruncă o privire triumfătoare spre acuzată şi adăugă brusc:

— Acum însă, după ce a murit, am dreptul să pretind salariul lui. Lucrurile rămase de la el le-am preluat de la domnul căpitan, însă n-am găsit decît cîteva mărci în buzunare, cu toate că trebuie să fi avut o simbrie bunicică acolo, la fermă. Am auzit că făcea totul singur. Sânt curioasă să aflu ce s-a întâmplat cu atâţia bani...

Judecătorul trebui să recunoască că pretenţia femeii era întemeiată. Se întoarse deci spre acuzată:

— Ai putea să ne spui cum îşi întrebuinţa banii mecanicul Kartonen, în timpul cît a slujit la fermă ?

— Nu cheltuia nicicând pentru nevoile sale personale — răspunse, cu glasul stins, femeia şi privi ţintă înainte. Mi-a cerut bani în două rânduri, avea nevoie de ghete şi de îmbrăcăminte. Nu ne- am înţeles asupra simbriei. El ştia că vara, înainte de recoltă, eram destul de strâmtoraţi.

— Îi datorezi aşadar o sumă destul de mare ?

Avocatul Ruskeala se aplecă la urechea acuzatei şi îi şopti ceva. Femeia înălţă din umeri şi clătină din cap, apoi avocatul declară că partea este dispusă să plătească simbria restantă a decedatului Kartonen moştenitorului legal, luând ca bază simbriile obişnuite pentru argaţi în ţinut.

— Şi cît crezi că ar fi în total ? — întrebă bănuitoare femeia durdulie, dar judecătorul găsi că lucrurile merg prea departe, astfel că puse capăt discuţiei asupra acestui punct.

— Veţi discuta amănuntele mai târziu, pe noi nu ne privesc. Dacă suma oferită ţi se va părea prea mică, ai dreptul, fireşte, să-ţi aperi interesele şi să-ţi susţii pretenţiile pe altă cale.

Soţia lui Kartonen bombăni ceva ca pentru sine şi

aruncă o privire duşmănoasă înspre acuzată.

Judecătorul îngădui procurorului să pună întrebări martorei. Valkjärvi începu apăsat:

— Martora pretinde că soţul ei, mecanicul Kartonen, o lovea uneori, în momentele de iritaţie, ba îşi maltrata şi copilul. Era, în general, un om violent, după părerea martorei ?

— Uneori îşi pierdea capul cu desăvârşire. Odată a trebuit să-mi smulg fetiţa din mîinile lui şi să fugim amândouă din casă. Întâmplarea asta o ştiu şi vecinii...

— După părerea martorei, şi-a părăsit familia şi s-a ascuns sub un nume fals numai spre a scăpa de plata pensiei alimentare ?

— Aşa este, altă explicaţie nu găsesc.

— Aceste două răspunsuri sânt destul de semnificative, cred, pentru a vă imagina cam ce fel de om a fost mecanicul Kartonen — preciză procurorul.

— Mulţumesc, atît doream să ştiu.

— Are acuzata de pus vreo întrebare martorei ?

Ruskeala vru să spună ceva şi gura i se deschise chiar pe jumătate, dar acuzata îl apuca violent de braţ şi îi şopti ceva la ureche. Discutară cîteva clipe cu aprindere, apoi se păru că avocatul renunţă. Ridică din umeri şi anunţă ea nu are de pus nici o întrebare. Judecătorul declară:

— Suntem lămuriţi. Martora se poate retrage.

Soţia lui Kartonen holbă ochii mari. Contase oricum, pe un rol mai spectaculos, mai impresionant. De furie, declară că pretinde restituirea cheltuielilor de transport, apoi ieşi îmbufnată din sală, cu capul în pământ.

— Să intre martorul următor !

Apăru Ylitalo, stăpânul fermei vecine, căznindu-se să se îndrepte din şale, ca să scoată în evidenţă demnitatea şi adevărul celor ce avea de spus. În zori, înainte de a purcede la drum, trăsese vârtos la măsea şi acum se trudea să nu-i simtă judecătorul răsuflarea alcoolică. Era roşu, căci rachiul îl înfierbântase, şi o măsura pe acuzată cu priviri arogante, dar şi cu oarecare curiozitate.

XI

— Mă întorceam cu încă unul de la Helsinki, şi pe drum l-

am întâlnit pe inginera', pe Alfred adică — începu martorul. Era un om tare vesel şi de loc înfumurat, deşi se spunea că e dintr-o familie foarte bună. Am deşertat cîteva clondire... din alea pe cinste... şi n-a mai vrut să se ducă acasă. Se ştie cît sânt de năzuroase muierile în astfel de împrejurări, fiindcă nu vor să înţeleagă nici în ruptul capului cum stau lucrurile, încât, cum le calci pragul, beleaua-i gata! L-am invitat aşadar să rămână cu noi. Am petrecut întâi în casă, dar a doua zi ne-am mutat în şopron, ca să jucăm cărţi. Au mai venit doi tăietori de lemne, cu care am cântat şi-am jucat cărţi şi ne simţeam cît se poate de bine. În definitiv, faci ce vrei în acareturile tale şi nimeni n-are dreptul să se amestece, adevărat ? Băutura o cumpăraserăm cu banii noştri, nu era de contrabandă. Cu toate acestea, năvăleşte dintr-o dată peste noi bătrînul Metsäkulma şi argatul Aaltonen, începând să facă gură că au venit să-l ia acasă pe Alfred. I-am prevenit să nu se-ncumete să treacă pragul şopronului fără încuviinţarea mea, ei însă nici că s-au sinchisit de vorbele mele. Unul din tăietorii de lemne a dat să spună şi el ceva, dar Aaltonen l-a pocnit peste obraz, în timp ce bătrînul Hermann s-a năpustit asupra celuilalt şi a prins să-l ghiontească din toate puterile. Mie niciodată nu mi-au plăcut încăierările, aşa că am stat deoparte, dar am văzut cînd l-au târât pe Alfred cu ei. I-au sfâşiat cămaşa şi l-au bătut pînă ce a căzut în nesimţire, fiindcă mai târziu l-au stropit cu apă, ca să-şi vină în fire. Cică l-au ţinut numai în pumni, pînă acasă.

— Limitează-te la ceea ce ai văzut cu ochii dumitale şi ştii sigur.

— Păi, să vedeţi, eu atîta ştiu sigur şi am văzut cu ochii mei că Aaltonen l-a lovit pe unul din tăietorii de lemne şi că, în înţelegere cu Hermann, şi-a maltratat stăpânul. Băgase groaza în mine vagabondul ăla grosolan şi sălbatic, în cît nu mai vroiam să am a face cu dânsul.

Să-l fi auzit, domnule judecător, cum mai urla nenorocitul de inginer în mîinile lor! îmi îngheţase şi sângele în vine. Mă gândeam să dau fuga după ajutor, dar...

Ylitalo se simţea în elementul său şi
credea de-a binelea că spune adevărul.

— Cunoaşte acuzata acest incident ? întrebă judecătorul; la care femeia răspunse, cu glasul sleit, după o oarecare ezitare:

— Soţul meu furase din sertar banii economisiţi pentru sămânţă, aşa că a trebuit să vindem vaca şi să cumpărăm, cu banii obţinuţi, cele necesare fermei. Nevasta lui Ylitalo mi-a trimis vorbă, printr-o slujnică, şi m-a rugat să facem ceva ca să-l luăm de-acolo pe bărbatu-meu, fiindcă bea de două zile fără oprire, împreună cu bărbatul ei.

— Minciună sfruntată ! — sări fermierul, ca ars.

Judecătorul se răsti la el şi o îndemnă pe acuzată să
continue ceea ce ştie.

— urmă femeia. S-a supus îndată. Pe bărbatu-meu l-au adus acasă, şi Hermann i-a făcut o baie, fiindcă era plin de murdărie. Dacă a fost bătut şi maltratat, asta n-o ştiu; avea însă nasul umflat şi poate că îl loviseră într-adevăr. Îşi

— L-am rugat pe Aaltonen să-l însoţească pe bătrînul Hermann şi să-i dea o mână

pierduse haina şi pălăria, neştiind nici cel puţin unde le-am putea da de urmă. Bătrînul mi-a povestit că îşi jucase şi ghetele la cărţi, dar că le-au luat înapoi de la tăietorul de lemne.

Ylitalo nega cu încăpăţânare că ar fi fost şi el beat. Băuse cu Alfred cîteva păhărele de rachiu, de bucurie că se revăzuseră, după care se aşezaseră la masă, să joace cărţi şi să le mai treacă astfel de urât. El nu-l întrebase de unde are bani şi nu înţelege ce poate fi rău în cîteva picături de alcool. În definitiv, Alfred era major, om în toată firea, care ştia ce face. Cît priveşte maltratarea, despre ea nu încape nici o îndoială, o dată ce tot satul a auzit strigătele şi văicăreala inginerului.

Se constată în acest fel, pentru a doua oară, că Aaltonen fusese un om violent.

Urmă, la sfârşit, depoziţia ţesătoarei Mina Pekari. Martora era o femeie bătrână, slabă şi sfrijită; avea mîini galbene, cu degete lungi şi osoase, nasul încovoiat şi ochii pătrunzători. Veni la proces îmbrăcată într-o rochie pestriţă, din lână ţesută în casă, şi clipi răutăcioasă înspre judecător şi acuzată. Din primul moment, judecătorul o privi cu neîncredere şi vru să afle ce anume urmăreşte să ştie procurorul prin depoziţia martorei.

— A fost citată pentru dovedirea adulterului — răspunse căpitanul.

La acestea, judecătorul Miemonen invită publicul să părăsească sala, deoarece urmează să discute chestiunea în şedinţă secretă. Reprezentantul acuzării, surprins neplăcut, îngăimă doar că ordinea fixată nu este esenţială şi că depoziţia Minei Pekari poate să fie amânată pentru mai târziu,

fiind convins, de altfel, că tot ce are ea de spus suportă orice publicitate. Judecătorul refuză însă să schimbe ordinea fixată de acuzare şi stărui în decizia sa ca sala să fie evacuată de curioşi, de a căror prezenţă nu e nevoie pentru bunul mers al procesului.

— L-am rugat pe Aaltonen să-l însoţească pe bătrînul Hermann şi să-i dea o mână

Un murmur de nemulţumire străbătu asistenţa. Nimeni nu era de acord eu dispoziţia judecătorului, dar ce puteau face ? Cel mult să tărăgăneze ieşirea din sală, mişcându-se încet şi făcând mult timp să scârţâie băncile. În cele din urmă, sala rămase goală. Judecătorul zâmbi şi bătu cu creionul în masă. Pe urmă strecură o mână în buzunar şi îşi vârî o bomboană în gură. Ronţăi liniştit, bucurându-se că acuzata îşi mai venise în fire. Spera să se mai liniştească puţin.

În sală rămăseseră numai asesorii. Se retrăseseră nepăsători pe banca din fund, ea şi cînd nu i-ar fi interesat, în nici un fel depoziţia martorilor. Se aflau însă între ei şi câţiva tineri jurişti, care şopteau amuzaţi, chicoteau şi aşteptau cu nerăbdare depoziţia ţesătoarei, spre a o putea povesti apoi acasă şi în cercurile de cunoştinţe de la oraş, ca pe o trufanda.

Judecătorul se ridică, îşi întinse braţele amorţite şi, prefăcându-se că se plimbă întâmplător în direcţia tinerilor, se apropie de ei.

— Domnilor, în cazul că nu puteţi renunţa la râsete, v-aş

sfătui să ieşiţi în curte şi să fumaţi

acolo cîte o ţigară — le spuse el, cu blândeţe.

Ăsta nu e un spectacol de teatru.

Mina Pekari stătea stângace în mijlocul sălii şi îşi mototolea ceva la rochie. Bucuria îi scăzuse brusc. Nu e chiar aşa de amuzant să fii martoră, cum şi-o imaginase. Judecătorul e îngrozitor de sever, se spune că s-a întâmplat să-i alunge pe martori cînd sporovăiau prea mult. Măcar de astă dată dacă nu s-ar înfuria!

— Să auzim ce ştii — o invită judecătorul.

Cuvintele acestea răsunară destul de prietenos. Mina

Pekari simţi deodată că respiră mai uşor. Şi, cu deplină îndreptăţire, fiindcă judecătorul Miemonen era în clipa aceea cît se poate de bine dispus. I se oferise, în sfârşit, prilejul de a-i îndepărta pe toţi nechemaţii, ceea ce era foarte mult.

— L-am rugat pe Aaltonen să-l însoţească pe bătrânul Hermann şi să-i dea o mână

— Păi să vedeţi, treaba stă aşa, prea onorată curte, că în casa de la fermă se depăna un trai ruşinos! Destrăbălare, neruşinare... din zori şi pînă noaptea şi de noapte pînă-n zori - începu ea pe un ton legănat, dar judecătorul se răsti furios:

— Să ne spui doar ce-ai văzut, fără să îndrugi aici verzi şi uscate. Vreau să aud numai adevărul!

— Păi, eu tocmai adevărul vreau să vi-l spun - se bâlbâi martora. De spaimă, nasul i se lungise parcă şi mai mult, iar obrazul îi pălise. Căuta desperată ochii căpitanului, acesta însă privea pe fereastră, cu fruntea încreţită în riduri iritate. — Să vedeţi dumneavoastră — reluă martora, de astă dată pe un ton mai potolit, aproape cu umilinţă. Acum cîteva luni mă dusei odată să adun

prânz la sauna, unde au obiceiul să înnopteze, uneori, domnii care vânează. Deodată văd numai că se mişcă cineva pe lîngă baie; mă ascund repede după nişte tufe. Tocmai atunci ieşeau amândoi din căsuţă, frecându-se la ochi. E aşa cum vă spun, era femeia asta — şi arătă cu degetul ei uscat şi noduros către acuzată — iar celălalt era secătura de argat, ibovnicul ei. Făceau iac-aşa... — şi se trudi să redea scena prin gesturi şi mimică — s-au tăvălit prin casă pînă la amiază şi s-au destrăbălat... Mare grozăvie, să-mi fie cu iertare. Mi se taie picioarele numai la gîndul ce-au fost în stare să facă ! Erau aşa de pierduţi, încât nici n-au băgat de seamă cînd m-am furişat în casă pe urmele lor. Mă rodea curiozitatea: îşi făcuseră culcuş din ramuri şi frunze, pe care s-au tăvălit apoi de seara pînă a doua zi la prânz.

muguri în hotarul fermei Metsăkulma, acolo unde se află rezervaţia de

— Altceva n-ai văzut? o întrerupse, cu oarecare nerăbdare, judecătorul.

— Mi-a fost de-ajuns cît am văzut, doar nu credeţi că sânt căzută în cap — declară ritos Mina Pekari, ca una care ştie că morala şi dreptatea sânt de partea ei. Râdeau amândoi şi făceau nebunii, încât păreau ameţiţi cînd au pornit spre casă. Ce-au mai făcut după asta, nu ştiu. Încă de pe atunci m-am întrebat însă: ce-o mai ieşi şi din asta, Doamne ? Fiindcă bine nu putea să se isprăvească, asta-i sfânt.

— Ai văzut chiar cu ochii dumitale săvârşirea adulterului? — întrebă judecătorul Miemonen, plictisit de flecăreala femeii şi aruncând o privire furişă spre acuzată. Obrazul acesteia era înspăimântător de palid. Şedea ţeapănă pe scaunul ei şi asculta cu atenţia încordată.

— Mi-a fost pînă peste cap ceea ce am văzut — repetă martora şi râse în sinea ei, fiindcă îşi închipuia ca judecătorul vârstnic — mai dă-l încolo de ţap bătrîn! — se preface că nu înţelege tâlcul vorbelor ei.

Judecătorul înălţă însă din umeri şi se uită la căpitan, de parcă ar fi vrut să-i spună: sincer să fiu, mă surprinde că

dumneata, în calitate de jurist, încerci să susţii teza pe care ai făurit-o împotriva acuzatei, întemeiat pe astfel de date incomplete. Se aşteptase la ceva mult mai rău. Era deprins, din procesele intentate pentru pensii alimentare, cu detaliile absurde şi indecente pe care blajinii ţărani le povesteau fără vreo urmă de sfială. De astă dată însă martora nu spusese, de fapt, nimic.

muguri în hotarul fermei Metsäkulma, acolo unde se află rezervaţia de

Căpitanul nu mai avea de pus martorei nici o întrebare, dar avocatul Ruskeala declară că acuzata nu e dispusă să facă nici un fel de mărturisire sau comentariu pe marginea unor zvonuri atît de josnice. Dar, în calitatea sa de apărător, doreşte să atragă atenţia onoratei instanţe asupra unor amănunte, şi anume:

— Aşa numita Livadă mare a fermei Metsäkulma este situată la o depărtare destul de mare de casă — şi s-a mai întâmplat şi în alte rânduri să tragă, peste noapte, cei ce coseau în sauna aflată pe teritoriul rezervaţiei de vânătoare, mai ales cînd nu isprăveau munca în cursul unei singure zile. Ar fi fost deci greu să i se pretindă argatului să rămână peste noapte afară, sub cerul liber, o dată ce prin apropiere nu se află nici un alt adăpost potrivit pentru odihnă. Adevărul este că depoziţia martorei nu dovedeşte prea multe.

Se părea că, de data asta, nici Valkjärvi nu se sinchiseşte dacă acuzata va fi sau nu condamnată pentru adulter. Era convins că adusese destule argumente şi, după părerea sa, tăcerea încăpăţânată a femeii era o circumstanţă agravantă în plus. Din punctul lui de vedere, era important să se afle doar dacă inginerul avusese cunoştinţă de adulter. Pentru clarificarea acestui punct, ceru introducerea martorului următor.

Artileristul Tussari căpătase o permisie specială de la unitatea sa pentru a se prezenta la proces, astfel că era adînc recunoscător tuturor, fără să încerce să-şi ascundă câtuşi de puţin înduioşarea. Intră cu paşi repezi în sala de şedinţe şi se

opri milităreşte în faţa mesei lungi, lovindu- şi zgomotos călcâiele şi luând poziţia de drepţi. Purta pantaloni cu vipuşcă roşie şi pintenii îi zbârnâiau încă de dimineaţă prin curtea judecătoriei improvizate.

muguri în hotarul fermei Metsäkulma, acolo unde se află rezervaţia de

Lucrurile se petrecuseră după cum urmează: vara trecută, prin luna august, fusese învoit de la unitate şi venise acasă pentru o duminică. Sâmbătă, pe înserat, se abătuse pe la groapă, acolo unde drumul nou se despică din şosea. Se întâlneau acolo adesea tinerii din sat, mai cu seamă cînd nu era petrecere sau vreo adunare prin împrejurimi. Tocmai povestea întîmplări din militărie unor cunoscuţi, cînd apăru inginerul şi îi întrebă dacă nu i-ar vinde şi lui o gură de rachiu. Avea bani puţini, se gîndea că e mai bine dacă nu bea, mai ales că voia să se ducă încă undeva. Îi întinse deci inginerului sticla de rachiu şi primi în schimb, de la el, optsprezece mărci. Declară sincer toate acestea în faţa judecătorului, cu toate că ştia că săvârşise un lucru interzis de lege. Nici prin minte

nu-i trecuse însă că fapta lui ar putea pricinui cuiva vreun rău, astfel că nu stătuse în cumpănă, ci îi dăduse inginerului rachiul cerut, pentru care acesta îi numărase în palmă banii.

Încerca să vorbească scurt şi concis, aşa cum îl deprinsese disciplina ostăşească, dar se ghicea uşor că se ruşinează de ceea ce făcuse.

— După prima înghiţitură, l-a apucat un chef straşnic de băutură şi nu ne-a mai lăsat în pace. Începu să se roage, să cerşească chiar. Prietenii mei au vrut să-l trimită acasă, eu însă eram curios să văd ce are de gând să facă. Nu văzusem în viaţa mea un om care să dorească astfel băutura. L-am întrebat, aşa, într-o doară, dacă n-ar fi dispus să mănânce o balegă de cal, de acolo, din marginea drumului, în schimbul rachiului pe care îl cerşea. La care el apucă o turtă şi o înghiţi, înainte ca noi să-l fi putut opri. Mie, gata să-mi vină rău... I-am dat tot rachiul rămas în sticlă. Ne- am spus că dacă e chiar aşa de însetat, să bea cît pofteşte. După ce s-a îmbătat, a prins să ne povestească verzi şi uscate... Că argatul şi nevastă-sa au de gând să-l omoare, că flăcăul s-a şi repezit odată la dânsul şi l-a bătut cumplit. Că ziua următoare, într-o duminică, argatul a stat ceasuri întregi pe treptele grajdului, ascuţind toporul. El îl urmărise prin fereastră şi nu se încumetase să iasă, dar că, mai târziu, a văzut-o pe nevastă-sa apropiindu-se de argat şi smulgându-i din mână toporul. Ştia că nevastă-sa doarme noaptea cu argatul în grajd. A mai îndrugat tot felul de bazaconii, mie însă nu prea mi-a venit să cred nimic din ceea ce spunea, fiindcă era beat turtă! Mai târziu i-am lăsat pe toţi în groapă, deoarece mai aveam de mers într-un loc. A doua zi însă, prietenii mei mi-au spus că inginerul a încercat să mai şterpelească o sticlă de rachiu, ascunsă de ei într-un tufiş, fapt pentru care l-au snopit în bătăi.

Avocatul Ruskeala constată că depoziţia martorului — care ar putea să fie, de altfel,

agravantă pentru acuzată — se întemeiază pe palavrele iresponsabile ale unui om beat şi că, deci, nu are nici un fel de valoare probantă. Dimpotrivă, din relatările martorului reiese evident în ce măsură decăzuse inginerul Jönson, care nu poate să mai fie socotit un om normal. Oare e responsabil un individ capabil să facă astfel de lucruri numai spre a putea obţine cîteva înghiţituri de alcool ? Pălăvrăgeala lui dovedeşte cel mult că suferea de mania persecuţiei. Cine ar lua în serios halucinaţiile unui dement nenorocit ca acesta ? Se ştie, de altfel, că alcoolismul se însoţeşte foarte adeseori cu gelozia maladivă şi că, aşa cum demonstrează studiile de specialitate, gelozia este chiar unul dintre cele mai cunoscute simptome ale alcoolismului cronic. Vru să citeze chiar un pasaj în sprijinul afirmaţiei sale, dar judecătorul îl opri cu blândeţe. Pentru el, toate acestea nu mai constituiau o noutate; ştia prea bine că astfel stau lucrurile, chiar fără probe sau citate. Artileristul Tussari fu întrebat, în încheiere, ce impresie îi făcuse inginerul. I s-a părut într-adevăr că se temea să nu fie omorât? Sau încerca doar, pur şi simplu, să pară interesant şi să trezească mila celorlalţi ?

— Da, cred că nenorocitul se temea cu adevărat,
închipuindu-şi că viaţa lui se află în pericol
— răspunse ostaşul, după o scurtă clipă de ezitare, privind cu atenţie la acuzată. Toate celelalte vor fi fost, probabil, minciuni, dar cînd ne-a spus cum Aaltonen şi-a ascuţit toporul, nu minţea pesemne. Era o făptură atît de jalnică la vedere, încât am luat atunci hotărârea ca toată viaţa să nu mai beau nici o înghiţitură de rachiu. Am auzit de multe ori spunându-se că alcoolul e o otravă şi că distruge pe om, dar abia atunci am văzut adevărul cu propriii mei ochi. Fiindcă inginerul nu mai era om ca toţi oamenii, ci o biată căzătură...

Aruncă încă o privire, plină de respect, spre acuzată, apoi ciocăni iar din călcâie şi ieşi. Fu singurul dintre toţi martorii care nu ceru restituirea cheltuielilor de deplasare.

Călătorise gratuit, cu foaie de drum militară, şi locuia la părinţi pe toată durata învoirii. Declară că ar fi bucuros să fi contribuit într-un fel la limpezirea cazului, fiindcă vorbise din toată inima.

Faţa lui tînără şi arsă de soare, ţinuta demnă păru că limpezeşte oarecum atmosfera înăbuşitoare din sala de şedinţe.

Căpitanul nu se mai îndoia câtuşi de puţin că izbutise în mod strălucit să dovedească tot
ceea ce intenţionase: inginerul Jönson se temea să nu fie omorât, iar în privinţa adulterului nu mai încape nici o îndoială. În lipsa altor martori care ar fi putut să contribuie la clarificarea acestei chestiunii, propuse ca dezbaterile să continue în şedinţă deschisă, în mod obişnuit. Judecătorul Miemonen căscă lung, se uită la ceas şi hotărî că ar fi nimerit să prânzească. Suspendă şedinţa, declarând că dezbaterile vor continua după o oră.

Pauza de amiază decurse în linişte. Soarele strecura pe furiş cîte o rază lividă printre norii fugari. Judecătorul dăduse dispoziţia ca acuzata să fie condusă într-o încăpere izolată, unde să poată lua masa sub supravegherea gardianului.

Femeia privi mult timp pe fereastră, fără să se atingă de mâncare. Vântul alunga sălbatic norii şi păsările, care spintecau înspăimântate văzduhul; păreau că au aripile rănite. Printre frânturile învolburate de nori, cerul se zărea sur ca cenuşa.

În încăperea unde se afla, aerul era destul de înăbuşitor. Cînd se organizau în clădire reprezentaţii teatrale, odaia era folosită drept cabină pentru actori. Gardianul îi atrăsese a treia oară atenţia că mâncarea i se răceşte, dar ea răspunse că nu are poftă. Se mulţumi să bea un pahar de lapte, mestecând distrată bucata de pîine uscată, dar de restul mâncării nu se atinse.

Dimineaţa aceea monotonă, atît de chinuitor de lungă, îi măcinase orice împotrivire şi orice urmă de mândrie. Simţea că nu-i mai rămăsese nimic din ceea ce era al ei, că îi fuseseră scormonite cele mai tainice unghere ale sufletului, fiind despuiată fără milă, pînă la rădăcinile inimii. Şi tortura nu luase încă sfârşit, avea să continue pînă seara sau, poate, chiar şi a doua zi. Trebuia să rabde, să suporte amestecul tuturor străinilor iscoditori şi răi, înfometaţi de senzaţional, în cele mai ascunse clipe ale vieţii sale.

Cel puţin de-ar condamna-o, în sfârşit, ca să scape de ei! De ce se tărăgănează atîta dezbaterile? De ce nu sfârşesc odată ? La ce bun atîta chin? Primise să aibă chiar un apărător! El nu-i îngăduie să spună decît ceea ce se leagă nemijlocit de acuzaţia ce i se aduce, altminteri le-ar fi spus de mult s-o condamne şi s-o lase în pace ! A ajuns într-o stare, încât nici nu mai vrea să scape de pedeapsă. Îşi dă seama că şi asta e o frântură din soarta ei, pe care trebuie s-o primească fără împotrivire. S-a obişnuit oarecum cu mirosul muced al penitenciarului şi cu singurătatea lui, astfel că nu se mai teme de ele. S-a deprins cu zilele monotone, dezolant de cenuşii, cu nopţile amarnice, cînd tăcerea e întunecată şi adânca, doar rar se aude sunetul

capacului de la viziera de control şi hohotele înăbuşite de plâns ale deţinutei din celula vecină.

În acest fel însă vor izbuti să ucidă întriu-însa, treptat, tot ce a mai rămas frumos, tot ce a păstrat în adîncul tăinuit al sufletului ei. Prin aluziile, întrebările şi gândurile lor încearcă să-i întineze şi singura bucurie, singurul dar pe care viaţa i l-a făcut. Iar ea se rătăceşte şi se încurcă în aşa măsură în reţeaua blestemată a interogatoriilor, încât adevărul se destramă şi se sfarmă în bucăţele... Dacă va mai dura mult, va ajunge să creadă tot ce gândesc şi spun despre ea ceilalţi, chiar lucrurile cele mai monstruoase. Dar dacă au dreptate ? Dacă, totuşi, n-ar fi trebuit să primească darul pe care i l-a făcut destinul ? Şi-a pângărit căsnicia şi şi-a atras întreaga ruşine a faptei sale. În ochii oamenilor, lucrurile aşa stau. Poate că acesta este cel mai potrivit punct de vedere. Alfred era bolnav şi, datorită bolii lui, s-a absolvit de orice vină, trecându-i-se cu vederea pînă îşi crima săvârşită. Dar cine dăunează semenului său, având mintea teafără şi cu vădită intenţie, acela făptuieşte un rău de neiertat. Pentru oameni ea este acum odioasă şi înfricoşătoare. În sală se aflau o grămadă de tineri... şi cu ce ochi o mai priveau! Cum îi pândeau fiecare gest, orice clipire din ochi! Dar cel mai îngrozitor e că a desluşit în privirile lor nu numai curiozitate, ci şi teamă. Ei sunt convinşi, probabil, că dacă a fost în stare să-şi omoare bărbatul, e capabilă oricând şi de alte cruzimi.

Prin văzduh se fugăreau petice sfâşiate de nori. Sus,
în podul clădirii, începu să şuiere

vântul.

În încăpere intrară doi bărbaţi. Unul dintre ei era apărătorul, celălalt însă un străin. Avea

tenul întunecat şi mîinile nervoase.

— Eşti foarte obosită, doamnă Jönson ? Să-ţi vedem pulsul... Nu, nu e prea rău. Dar inima? Nu ţi-e rău? încearcă să-ţi stăpâneşti nervii şi să te gândeşti bine la fiecare cuvânt pe care îl rosteşti. Nu ai de ce să fii neliniştită. Avocatul Ruskeala şi-a asumat cazul dumitale şi va face tot ce îi stă în puteri. Crede-mă, n-ai nici un motiv să te agiţi.

Oraş, medicul de circumscripţie, pe care Ruskeala îl adusese cu aprobarea judecătorului, îi vorbea pe un ton calm, liniştitor, ţinându-i blând încheietura mâinii între degetele lui. Turnă apa într-un pahar şi dizolvă în ea două tablete albe. Femeia bău, fără să scoată o vorbă, dar trăsăturile i se crispară înspăimântător şi ochii ei păreau că nu mai văd nimic în jur. Doctorul observase că, în curând, nervii ei nu vor mai rezista dacă nu i se administrează un calmant.

— Ce trebuie să le spun ca să mă creadă într-adevăr ? — întrebă ea sleită şi încercă să surâdă. Dar surâsul acesta era doar o umbră schimonosită a ceea ce fusese odinioară. — Ce-aş putea să le spun, ca să scap odată ? Să fiu dusă îndărăt, la închisoare, dacă nu se poate altfel!

Întrebarea îl enervă într-o oarecare măsură pe avocat.

— Ai spus doar tot ce ştii, dragă doamnă Jönson. Ai recunoscut că ţi-ai urât soţul, deşi asta era cu totul de prisos, ba, sincer să fiu, a fost chiar o prostie. Trebuie să fim înţeleşi că ai săvârşit

fapta dumitale într-o stare sufletească excepţională şi că, în acel moment, n-ai fost capabilă să te gândeşti la nimic, că tocmai din această cauză nu poţi să-ţi explici motivul faptei, înţelege o dată că, în astfel de cazuri, acuzarea are sarcina de a dovedi vinovăţia. Chiar dacă, într-un moment de zăpăceală, ai recunoaşte cine ştie ce, totul trebuie verificat spre a se putea constata dacă lucrurile s-au petrecut aidoma.

În timp ce vorbea, urmărea atent chipul femeii şi constată mulţumit că încordarea aceea înspăimântătoare începe să cedeze. Se temuse de o prăbuşire nervoasă în plin proces, fiindcă ştia că, în astfel de momente, ar putea să vorbească orice, numai să scape odată de tortura dezbaterilor.

Pe doctor îl chemase intenţionat şi teama lui fusese întemeiată. Medicamentul puternic îşi făcea efectul. Se vedea pe faţa ei şi în priviri că, treptat, se linişteşte.

Femeia se miră şi ea de schimbarea pe care o provocase în starea ei medicamentul.

— Puteai s-o păţeşti mai rău, crede-mă. Bătrînul judecător Miemonen e un om ciudat, în fond însă e un suflet de aur şi sânt aproape sigur că te compătimeşte — spuse cu bunăvoinţă, dar cu nelipsitul lui zâmbet acru doctorul Oraş. Dacă eşti liniştită şi te stăpâneşti, totul are să fie bine, vei vedea. Trebuie să fii doar cît mai atentă, pentru ca la toate întrebările să-ţi păstrezi sîngele rece. O scenă de isterie ar putea să strice totul...

Privea cu uimire la cei doi străini, care o copleşeau cu prietenia lor şi îi doreau cu orice preţ

binele.

— Cum... dumneavoastră nu mă urâţi ? — întrebă ea, şi nu-i veni să creadă că îşi aude

propria voce. Binefăcătorul calmant îi răspândise prin mădulare o linişte nemărginită. Nu mă urâţi,
cu toate că mi-am ucis bărbatul şi sânt o ticăloasă ?

Faţa palidă a doctorului Oraş tresări nervos. Clătină supărat din cap.

— Ce vorbă e asta ? — protestă el aprins. Sufleteşte eşti mai tare decît noi toţi, asta e sigur. Un om cu simţurile întregi nu poate nici să urască, nici să dispreţuiască o astfel de femeie. Numai să nu ajungi cumva să te îndoieşti singură, fiindcă atunci e rău.

Rămase astfel încă mult timp, nemişcată, cu mîinile în poală. Medicamentul primit îi moleşise treptat tot trupul. O buimăceală caldă şi plăcută o cuprinse pe încetul şi, cînd intră iar în sala de şedinţe, auzi glasurile din jur ca printr-o sită, de parcă ar fi venit de undeva de departe. Şedea nemişcată pe scaunul ei, privind ţintă înainte, ca şi cum ar fi fost pe jumătate adormită.

XII

Dezbaterea de după-amiază se lungi şi se tărăgănă pînă târziu. Martorii nu avură nimic nou

de spus, fiindcă ziarele se îngrijiseră să publice toate detaliile posibile şi imposibile, iar cele care nu se putuseră publica în scris, fuseseră povestite de-a fir a păr de către bravii localnici. Asistenţa asculta acum obosită, doar cu o jumătate de ureche, amănuntele arhicunoscute şi banalizate, astfel că băncile începură să se golească una după alta. Doar ici şi colo mai zăbovea, prin curte, cîte un curios.

Acţiunea intentată de moştenitorii lui Hermann Metsäkulma fu dezbătută o dată cu evenimentele petrecute în cursul verii trecute. Avocatul Ruskeala declară îndată că acuzata nu are intenţia de a se judeca pentru nimic în lume, fiind mai degrabă dispusă să cedeze moştenitorilor cele cincizeci de mii de mărci, însă el, în calitatea sa de avocat, găseşte cu desăvârşire neîntemeiată această generozitate fără pricină şi o dezaprobă. Reclamanţii au răspândit în întregul ţinut cele mai neînchipuite calomnii pe socoteala clientei sale, aşa încât socoteşte că lucrul cel mai nimerit ar fi ca instanţa să se ocupe fără întârziere de afirmaţiile lor şi să stabilească adevărul, deoarece în cazul cînd nu vor fi infirmate de nimeni, s-ar putea ca ele să fie greşit interpretate. Bazat pe toate acestea, are temeiuri legale spre a da în judecată pe moştenitori pentru calomnie şi denunţ mincinos.

Mulţi dintre cei aflaţi în sală râseră cu ironie — şi un murmur general străbătu şirurile de bănci. Asta-i bună ! Domnul avocat e îngrijorat de buna reputaţie a femeii asasine şi adulterine !

Fusese citată ca martoră şi o funcţionară a băncii din Helsinki. Ea îşi amintea încă foarte bine de bătrînul Hermann Metsäkulma. Vara trecută fusese pe la bancă şi îşi exprimase dorinţa ca banii să fie trecuţi pe mai multe livrete, rămânând însă şi pe mai departe în păstrarea băncii. Dăduse numele beneficiarilor şi suma unor livrete, iar banca îi îndeplinise întocmai dorinţa, mai ales că nu avea de gând să ridice banii. În cazul cînd ar fi vrut să-şi retragă depunerea,

ar fi trebuit să aştepte, fireşte, termenul de expirare a retragerii capitalului. Bătrînul mai formulase şi clauza privitoare la livretul cu cea mai mare sumă, ca el să nu-i fie încredinţat decît titularului, strict

personal. Cu cîteva săptămâni în urmă se prezentase un bărbat şi arătase un fel de scrisoare de împuternicire din partea moştenitorilor Metsäkulma, pe baza căreia a cerut să i se elibereze întreaga sumă, dar a fost, bineînţeles, refuzat.

Mai reieşea din declaraţii că moştenitorii spărseseră lada unchiului lor, deoarece nu găsiseră cheia nicăieri. Întrebată, soţia lui Jönson le spuse îndată locul unde pot s-o afle. Ea fusese aceea care, la rugămintea lui Hermann Metsäkulma, o pusese la loc sigur. Se dovedi într-adevăr că nu minţea, fiindcă cheia fu găsită la locul indicat.

Avocatul Ruskeala se menţinu dârz pe poziţia sa şi

profită din plin de acest moment. Clienta

sa era atît de puţin preocupată de bani, încât, la primele întrebări, nici nu-şi amintise de soarta cheii. Ulterior şi-a adus însă aminte că Aaltonen i-a pomenit, odată, despre un livret de economii, iar mai târziu, într-o zi cînd intrase în odaia bătrânului şi se aşezase pe marginea patului unde zăcea, Hermann Metsäkulma îi vorbise şi el despre livret. Îi ceruse să deschidă lada şi îi arătase chiar livretul, dar ea râsese, spunându-i că speră ca el să nu moară atît de curând, încât să aibă parte de moştenirea lui. Livretul fusese pus la loc, în ladă; nu voise să-l păstreze, spunându-şi că e mai bine să rămână într-un loc unde nu poate fi descoperit de soţul ei. Bătrînul se lăsase greu convins; în cele din urmă însă îi găsi o ascunzătoare potrivită: îl înveli separat de celelalte şi îl aşeză pe fundul lăzii, sub hârtia cu care era căptuşită, pentru ca moştenitorii să nu-l afle împreună cu livretele lor. Cît priveşte cheia, i-o încredinţase aproape cu forţa. Era sigur că nu mai are de trăit decît cel mult cîteva zile, astfel că o rugase să păstreze cheia cu sfinţenie, altminteri ar putea să încapă pe mîini nechemate!

După părerea avocatului, după ce bătrînul Metsäkulma încredinţase cheia clientei sale şi îi arătase livretul încă în viaţă fiind, ea ar fi putut, în mod legal să ridice oricând banii

care erau ai ei. Explică apoi că între o sumă, depusă cu condiţia de a putea fi oricând retrasă, şi un capital depus la casa de păstrare există o mare diferenţă. În primul caz, livretul nu este decît un act de decont pe care banca îl înmânează depunătorului în schimbul sumei încredinţate. Clienta lui ar fi putut, aşadar, să ridice în orice clipă banii, chiar fără acest carnet, în caz că şi-ar fi dovedit identitatea. Cele cincizeci de mii de mărci trebuie deci considerate ca un dar, nicidecum ca o moştenire. Dacă se consideră însă ca o parte de moştenire, doamna Jönson nu ar avea asupra sumei nici un drept, având în vedere faptul că Hermann Metsäkulma nu lăsase nici un testament.

Toate bune, dar de ce i-a lăsat o sumă aşa de importantă, o dată ce nu erau legaţi prin nici un grad de înrudire directă ?

— Pentru că l-am îngrijit tot timpul cît a fost bolnav — răspunse acuzata. Era un bătrîn singuratic şi a fost întotdeauna bun cu mine. De asta m-a şi ajutat pe urmă... atunci cînd am dus cadavrul la mlaştină.

Avocatul din capitală prezentă instanţei un fel de declaraţie medicală, din care reieşea că medicul respectiv îl examinase pe Hermann Metsäkulma chiar în ziua cînd efectuase transcrierea banilor săi depuşi la bancă şi constatase la pacientul său o ciudăţenie de comportament destul de surprinzătoare. De pildă, refuzase să fie internat într-un spital pentru tratament, deşi starea lui ar fi necesitat imperios internarea. Nu părea prea normal nici faptul că şezuse pe treptele din faţa intrării, pînă în clipa cînd fata în casă îl invitase în sala de aşteptare, fiindcă îi venise rândul.

Din depoziţia martorilor se mai putea trage concluzia că, în tinereţe, bătrînul fusese un voinic destul de impetuos şi că trăise o viaţă destul de agitată. Fusese mai întâi fierar, pe urmă îl ademenise marea şi se angajase matelot pe un vas. Abia târziu, în jurul vîrstei de cincizeci de ani, se înapoiase pe

meleagurile-i natale.

O slujnicuţă tînără, care fusese în serviciul rudelor lui Metsäkulma la Helsinki, declară că, pe vremea cînd bătrînul dormea la ei în bucătărie, se purtase necuviincios cu dânsa. Se şi plânsese stăpânei sale şi îşi făcuse patul în anticameră.

Privirile speriate ale fetei şi zăpăceala ei agitată îi dădură de bănuit avocatului Ruskeala, care se hotărî s-o ia de scurt.

— Cum a încercat să se apropie de dumneata şi în ce fel pretinzi că s-a purtat necuviincios ?

— întrebă
judecătorul, la
cererea
avocatului.

— A încercat să mă pipăie — se bâlbâi fata, îmbujorându-se pînă la urechi, trăgând cu
coada ochiului către logodnicul ei, care o fixa furios din public. Şi... şi mi-a promis chiar bani.

— Ia seama! Ai jurat să spui numai adevărul — se răsti la ea apărătorul, care era de altfel un
o
m
cî
t
s
e
p
o
a
t
e
d
e
bl

â
n
d.

Fata tresări speriată, în timp ce judecătorul nu-şi putu stăpâni un zâmbet. Asta da, e pe placul lui! În calitatea sa de judecător, el nu se putea răsti la martori după cum aceştia ar fi meritat-o de atâtea ori.

În cele din urmă, se dovedi că Metsäkulma mângâiase patern creştetul fetei şi îi dăruise o

marcă.

Avocatul reclamanţilor încercă să explice sus şi tare că astfel de înflăcărări târzii sânt foarte

frecvente la bătrânii care, în tinereţea lor, au dus o viaţă necumpătată, că poftele sexuale se cer satisfăcute chiar şi în pragul morţii şi că, de multe ori, astfel de oameni sânt în stare să-şi sacrifice ultimii bani sau să devină complicii cine ştie căror fărădelegi numai spre a-şi putea procura...

Ruskeala nu acordase o importanţă deosebită depoziţiei martorei, fiindcă îşi dăduse seama dina prima clipă că nu prezintă nici un pericol; cînd însă avocatul moştenitorilor vru s-o întrebe pe acuzată dacă a avut cumva şi ea raporturi sexuale cu bătrînul Metsäkulma, îşi ieşi din fire.

— Nu ţi-e ruşine! — zbieră el, încât se zgudui încăperea.

Vrei să murdăreşti memoria unui

mort ?!

Acuzata clătină încet din cap, de parcă nu se putea minuna îndeajuns de cîte sânt în stare

josnicia şi lăcomia omenească. Calmantul îi produsese o stare de somnolenţă, în care sunetele şi cuvintele ajungeau stinse pînă la ea. N-o mai durea de astă dată nimic, de parcă n-ar fi fost ea fiinţa hărţuită şi hăituită de toţi, fiinţa căreia îi zdrobiseră în picioare întreaga mândrie, toată demnitatea omenească, toată pudoarea de femeie.

Printre ultimii martori, o ascultară şi pe servitoarea care slujise timp de aproape un an la
ferma Metsäkulma, pe vremea cînd se instalaseră acolo noii ei stăpâni. Era o fată voinică, liniştită şi chibzuită, cu ochi rotunzi şi blânzi ca ai vitelor, între care de altfel îşi petrecuse partea cea mai mare din viaţă. Povesti că, la început, se simţise bine la familia Jönson, că stăpâna se purtase bine cu ea şi îi dăduse pînă şi rochiile purtate, o ajutase la lucru atît cît se pricepea şi încerca să se deprindă cu o muncă pe care înainte n-o făcuse niciodată. Uneori o pufnea chiar râsul, văzînd neajutorarea stăpânei sale. Pe bătrînul Metsäkulma îl iubise mult, fiindcă muncea la rînd cu ei, deşi nu era obligat să ia parte la lucru. Inginerul, în schimb, nu făcea nimic, trândăvea ziua întreagă în pat, iar cînd ieşea în curte bombănea şi afla pricină la toate, dispărând de multe ori pe timp de mai multe zile. Cînd se întorcea acasă, era aproape de nerecunoscut; tremura din toate încheieturile, plin de vânătăi pe faţă şi cu ochii însângeraţi.

— Odată am băgat de seamă că mi-a dispărut inelul şi o broşă de argint, pe care le păstrăm între lucrurile mele, înfăşurate într-o năframă. Întâi am crezut că au umblat hoţii în casă şi i-am spus stăpânei să caute şi ea dacă nu i-a dispărut ceva. Ea însă m-a rugat să nu spun nimănui întâmplarea şi m-a asigurat că o să mă despăgubească dânsa. Mai târziu mi-a dăruit broşa ei de aur, deoarece nu avea bani, dar eu n-am vrut s-o primesc, pentru că ştiam că valorează mai mult decît broşa ce mi se furase mie. Ea m-a silit însă s-o primesc, spunându-mi că tot n-are s-o mai poarte,

mai ales în împrejurările în care trăia atunci. La puţin timp după această întâmplare, am plecat de la dânşii. Cu doamna n-am avut niciodată vreo neplăcere, dar am plecat din pricina domnului.

Judecătorul o rugă să povestească în amănunt de ce îşi părăsise slujba de la ferma Metsäkulma. Fata păru încurcată; se vedea că nu vorbeşte bucuros despre cele întâmplate. Îşi dădea foarte bine seama că nu e tocmai o frumuseţe seducătoare şi se temea să nu provoace râsul asistenţei prin depoziţia ei. În cele din urmă, se hotărî totuşi să vorbească. O privi mai întâii pe acuzată, de parcă ar fi vrut să-şi ceară de la început iertare, apoi prinse să vorbească pil un ton calm:

— Bine, fie, dacă domnul judecător doreşte să vorbesc, voi vorbi. Domnul îmi făcea mereu şicane. Se ţinea scai de mine, încât nu mai era chip să scap de el. Îmi spunea că vrea să mă ajute la lucru şi căuta să mă linguşească în fel şi chip, spunându-mi că sânt aşa şi pe dincolo de frumoasă, deşi ştiu bine că am picioarele groase şi nasul turtit. Dar eu ghicisem de ce se gudură pe lîngă mine
— urmă ea, apoi amuţii deodată, fiindcă auzise râsete înfundate în sală.

Judecătorul se făcu stacojiu de mânie, lovi puternic cu pumnul în masă şi ameninţă cu
evacuarea sălii dacă nu se face linişte. Fata se îmbujoră pînă la rădăcina părului.

— L-am lovit peste mîini, dar în zadar — reluă ea. Pe urmă, într-o seară, m-a speriat de moarte, ascunzându-se în odaia mea. Nu l-am zărit decît după ce m-am culcat. M-a rugat fierbinte să nu-l alung, fiindcă nu doreşte decît să-l las să stea lîngă mine pînă cînd adorm. Mie însă îmi ajungea tot ce se întâmplase înainte. Mi-am strâns lucrurile şi am plecat de la fermă.

Martora fu întrebată apoi dacă bătrînul Hermann Metsäkulma a încercat vreodată să se apropie de ea, dar fata negă cu hotărâre. Bătrînul fusese un om foarte potolit şi serios, căruia îi părea bine cînd e lăsat în pace. Niciodată nu i-a trecut prin minte măcar că ar putea să-i fie teamă şi să se ferească de el.

— Ce raporturi existau între stăpâna dumitale şi bătrînul Metsäkulma ? — întrebă judecătorul. N-ai observat niciodată nimic suspect ?

Fata îşi săltă capul, mânioasă:

— Minciună sfruntată ! Murdării scornite de cei cu maţele pestriţe !

Ochii iei scăpărară verzi-albaştri, ca ai fiarelor asmuţite. Bătrînul nu era un om legat la ochi, văzuse numaidecât că inginerul nu e bun de nici o treabă, aşa că se oferise singur să dea o mână de ajutor femeii, fiindcă altfel ar fi fost o mare harababură în casa.

— Mi-aduc aminte că mi-a spus odată şi mie să ne silim s-o ajutăm amândoi pe stăpână, deoarece viaţa ei nu e prea uşoară. Îndrăgise cu trup şi suflet pămîntul acela, pe care nu l-ar fi lăsat pentru nimic în lume în paragină. Stăpâna se obişnuise şi dânsa, pe încetul, cu munca câmpului, cu toate că venise de la oraş. Pe măsură ce se deprindea cu lucrul, se împrietenea tot mai mult cu bătrînul.

Martora fu luată din scurt, cu întreaga asprime posibilă, atrăgându-i-se mereu atenţia că depusese jurământ în faţa instanţei, de a spune numai adevărul. O rugară să-şi amintească dacă, în perioada cît fusese angajată la fermă, nu observase ceva, un indiciu cît de neînsemnat, din care să se poată constata existenţa unor raporturi de natură intimă între bătrîn şi stăpână. Fata negă însă cu îndârjire, din ce în ce mai furioasă şi mai violentă.

Afară începuse să se întunece şi pe feţele celor din sala de şedinţe înserarea timpurie de toamnă prinse să cearnă

pete de umbră cenuşie. Aerul din sală devenise greu şi înăbuşitor. Vântul se ostoise mai demult şi, prin dreptunghiul mohorât al ferestrelor, se zărea acum un cer vânăt- cenuşiu. Din audienţă pleca mereu cîte unul, încât distanţele dintre cei care şedeau pe bănci se făceau tot mai mari. Judecătorul Miemonen se plictisise amarnic de toată această vorbărie inutilă, dar nu simţea nici o oboseală. La drept vorbind, nu-şi luase nici o clipă ochii de pe faţa acuzatei, care şedea în faţa ferestrei, încât profilul i se desena tot mai pronunţat în lumina descrescândă. Reflexele arămii ale amurgului topiseră parcă toată asprimea trăsăturilor ei — şi părea acum mult mai puţin severă, mai puţin rigidă.

În faţa ochilor judecătorului începură să învie treptat locatarii casei mute şi singuratice de la ferma din Siltakylä. Îndeosebi în pâclele acestea blânde ale înserării, păreau că se apropie tot mai mult de masa lui, se mişcă în jur, îl împresoară de pretutindeni. Petele şi liniile se lipiră treptat unele de altele, pînă cînd toate aceste fantome i se părură cunoştinţe de demult. Pe nesimţite, din imaginea bătrînului vânător de fuste, făurită din descrierea unora dintre martori, se închegă şi crescu înfăţişarea de moşneag tăcut şi îngândurat a bătrînului Hermann Metsäkulma. Ghici în figura lui toată dragostea fierbinte de pământ şi un adevăr mai străvechi, pe care oamenii simpli ai gliei îl poartă pretutindeni în sufletul lor. Se îndepărtase de rudele sale de la oraş pentru că nu mai exista între ei nici cea mai neînsemnată legătură, în timp ce femeia asta puternică şi solitară, smulsă şi ea din vâltoarea oraşului şi aruncată la ferma aceea părăginită, ca o pleavă furată de vânt, pentru a salva casa şi pămîntul de prăpăd, deşteptase în sufletul lui bătrîn o profundă înţelegere şi dorul arzător de a o ajuta.

Adevărate destine finlandeze — gândi bătrînul judecător Miemonen. Acest Metsäkulma, ca şi acel necunoscut Aaltonen, a cărui simbrie şi ale cărui haine purtate le-a moştenit o

muieruşcă sulemenită şi uşuratică de la oraş, sânt oameni legaţi de meleagurile noastre. Se deprinsese să-şi judece semenii cu un etalon sever şi să-şi alcătuiască o părere despre ei în primul rînd după manifestările exterioare şi faptele lor. Separa însă instinctiv valoarea de ceea ce era comun, recunoscând spontan incapacitatea, lăcomia de bani, superficialitatea. Instinctul acesta îl condusese acum pînă la cei doi morţi necunoscuţi, care îl preocupau în aceste clipe.

În curând, sala fu învăluită în umbre tot mai dese, dar audierea martorilor continuă în acelaşi ritm uniform. Răsunau întrebări şi se auzeau răspunsuri, dar nici unul din ele nu aducea adevărul mai aproape. Gândurile judecătorului Miemonen rătăceau în altă parte... În faţa ochilor săi sufleteşti se iviră două siluete uriaşe, înălţându-se sus, deasupra avocaţilor, deasupra martorilor şi a asistenţei pline de curiozitate. Se opriră înaintea lui, pironindu-şi asupră-i privirile ochilor lor bănuitori: să te vedem ce ştii şi cît poţi, bătrâne judecător! Mai eşti oare în stare să săvârşeşti ceva bun?

Moştenitorii Metsäkulma şi avocatul lor obţinură favoarea ca acţiunea să fie înglobată în procesul omorârii inginerului. Sub înrâurirea unei sugestii datorită în cea mai mare pare căpitanului Valkjärvi, cazul femeii li se păru lipsit de orice speranţă, astfel că se grăbiră să-i mai atârne un bolovan de gît, o dată ce tot avea să se ducă la fund. Convinşi că sânt datori să profite de ocazie în interesul propriei lor cauze, se năpustiră asupra ei cu întreaga lăcomie şi invidie de care erau capabili. Poate că dacă n-ar avea faţă de ea nici o altă pretenţie decît suma lăsată de Hermann Metsäkulma, lucrul acesta i-ar da judecătorului de gândit. Dar îşi greşiseră socoteala, fiindcă ochii pătrunzători ai bătrânului magistrat descoperiră îndată reţeaua respingătoare de răutăţi şi lăcomia de bani, ca si toată meschinăria planului urzit, astfel că, în sinea sa, nu mai era de partea lor.

Poate însă că si zvonurile bârfitorilor conţin un grăunte de adevăr. Severul Miemonen nu mai era nici el judecătorul aspru de odinioară. Lăcomia de dulciuri sau vârsta îi muiase, cu timpul, dârzenia şi puterea din trecut. De data aceasta însă, nu mai încăpea îndoială că ţâşnise dintre-însul întreaga revoltă de care era în stare. Simţea profund şi imperios că e dator să apere o făptură omenească împotriva căreia se ridicase o lume întreagă. Lungile plimbări de toamnă prin parcul îngălbenit al cetăţii îi înmuiaseră inima şi parcă îi deschiseră şi ochii. Pătrundea aproape pînă în străfundul inimii oamenilor şi îşi dădea seama, mai bine decît oricine, câtă goliciune şi perfidie sălăşluieşte întriu-însa.

Încercă să-şi reprezinte în gând pe locuitorii ţinutului şi, prin faţa ochilor săi sufleteşti, prinseră să se perinde figuri cunoscute de oameni buni si răi, domoli şi aprigi, ipocriţi şi sinceri, îngâmfaţi şi umili. Oricâtă deosebire ar exista însă între ei, toţi sânt supuşi aceloraşi legi, fie că li se înclină, fie că le aprobă sau le critică. Legile sânt şi ele întocmite de oameni, e drept, dar reuşesc să se apropie uneori, deşi nu în întregime,

de idealul de justiţie. Or, nici un judecător prin vocaţie nu poate să urmărească alt ţel decît atingerea acestui ideal. Poate că, pe vremea cînd era tînăr, n-ar di fost capabil şip simtă şi să înţeleagă toate acestea, dar, pe măsură ce se apropia de vârsta pensionării, se debarasa tot mai mult de prejudecăţi şi de vanităţi.

Ordonă o nouă pauză, pentru a oferi acuzatei prilejul de a se mai odihni. Cît de bun şi de odihnitor e amurgul; parcă şi zgomotele celor de afară s-au mai potolit! Se aprinse însă becul şi, o dată cu năvala luminii, se schimbară şi gândurile lui. Ar face poate bine să mai răsfoiască o dată materialul privitor la acest caz şi să-l intuiască, în măsura în care lucrul e posibil, pe baza datelor ce-i stau la dispoziţie. În faţa lui, pe masă, se aflau toporul şi arma ruginită, a cărei provenienţă nu se putuse constata pînă acum. Poate să fi rămas undeva, prin pădurea apropiată de fermă, încă din război, şi Alfred a găsit-o din întâmplare.

Kangas desenă cu creta pe duşumea poziţia în care fusese găsit cadavrul lui Aaltonen şi aşeză arma lîngă figura schiţată, aşa cum fusese aflată de autorităţi. Explică apoi că toporul era lîngă grămada de lemne tăiate, dincolo de cadavru, venind pe cărarea vitelor, şi că femeia, după propria ei mărturisire, fugise pînă în pădure pe această cărare. Judecătorul examină încă o dată fotografiile luate de căpitanul Valkjärvi, pe care acesta avusese grija sa le mărească, aşa încât se vedeau clar pînă şi cele mai neînsemnate detalii.

Îi ceru apoi acuzatei să aşeze toporul exact pe locul unde îl găsise. Femeia privi o clipă duşumeaua — în lumina becului, faţa îi era galbenă şi fără viaţă — apoi ridică, fără să şovăie, toporul şi îl aşeză în dreapta desenului care reprezenta poziţia cadavrului lui Aaltonen.

— Cred că soţul meu l-a împuşcat pe Aaltonen întâi din vreo ascunzătoare — spuse ea cu glasul liniştit şi şters, dar muşchii feţei i se zbăteau în dreptul ochilor. El lucra lîngă

grămada de lemne şi, la auzul împuşcăturii, s-a întors, apoi a pornit către soţul meu, cu toporul în mână. Atunci a tras a doua oară. În cădere, Aaltonen a scăpat toporul; bărbatul meu s-a năpustit asupra lui şi i-a strivit gura cu călcâiul, ca să nu poată striga după ajutor. Cînd am ajuns sus, am îngenuncheat lîngă el... aici, în acest loc — încet, cu ochii dilataţi, se lăsă în genunchi lîngă desenul care reprezenta pe mort, şi se rezemă în mîna aflată în apropierea toporului. — în clipa aceea s-a apropiat şi soţul meu, ca să vadă... am ridicat toporul şi l-am izbit.

Kangas ţinu să mai adauge că, după toate probabilităţile, în clipa aceea arma mai era în mîna inginerului, ceea ce reiese după locul unde a fost găsită de anchetatori. O scăpase din mână, probabil după prima lovitură de topor, şi se prăbuşise peste ea, astfel încât o acoperise cu trupul. Amprentele găsite pe armă sânt, fără îndoială, ale inginerului, ceea ce confirmă presupunerea că nimeni altul nu s-a atins înainte de ea.

Întoarse privirea ochilor lui reci şi incolori spre femeie, care continua să rămână în genunchi.

— Dacă toporul se afla într-adevăr pe locul indicat de acuzată, este uşor de înţeles că, fiindu-i la îndemână, l-a putut înşfăca îndată. Grămada de lemne era de partea cealaltă a cadavrului, la o distanţă de câţiva metri.

— Bine, dar toporul era aici, lîngă grămada de lemne, e suficient să priviţi fotografia — se răsti, oarecum iritat, Valkjärvi.

Anchetatorul remarcă liniştit că, după propria declaraţie a căpitanului, toporul nu fusese găsit la locul iniţial. Îi arătase şi lui mănunchiurile de muşchi cu care toporul fusese şters de sânge, înainte de a fi rezemat lîngă grămada de lemne. Inginerul Jönson n-ar fi aşteptat, fireşte, ca soţia lui să se ducă după topor, ci ar fi împuşcat-o înainte de a putea ajunge lîngă grămada de lemne, o dată ce puşca era în mîna lui. Nici un criminalist n-ar putea să tragă altă concluzie, decît că acuzata a mărturisit adevărul asupra faptei săvârşite.

Căpitanul se aplecă spre judecător, pentru a-i atrage atenţia asupra unor amănunte din fotografie, în timp ce femeia încerca să se ridice. O dată cu creşterea sarcinii, trupul i se îngreunase nebănuit. Kangas îi întinse repede o mână, ajutând-o să se ridice. O clipă cuprinse în palma lui degetele înguste şi jilave ale femeii. Aceasta îl privi lung, cu atenţie.

— Ce-ţi mai face câinele ? — întrebă ea în şoaptă, fiindcă învăţase la penitenciar să vorbească cu glasul scăzut.

— L-a înţepat deunăzi un derbedeu, dar se vindecă, pentru că e un animal puternic. Nici o t e

a
m
ă
.
.
.

Gardianul îi privi bănuitor şi făcu un pas către ei. Nu aşteptară însă avertismentul. Femeia se aşeză pe scaun, iar anchetatorul se retrase.

Fu invitat acum în sală medicul de circumscripţie, doctorul Oraş, pentru a da unele lămuriri privitoare la cîteva detalii din raportul asupra autopsiei. Se găsiseră, aşadar, ţăndări de lemn sub pielea de la tâmpla umflată a inginerului. întrebarea este: cît de tare a fost lovitura ? E posibil ca, din pricina ei, să-şi fi pierdut cunoştinţa ?

— E posibil, dar nu sigur — răspunse doctorul. Cadavrul nu are nici o urmă de inaniţie, nici de alte violenţe. Dimpotrivă, cadavrul vădea semnele unei îngrijiri bune şi atente.

Cînd dezbaterile din acea zi luară sfârşit, pe ferestrele

pustii ale sălii de şedinţe năvăli o

seară întunecată de toamnă. Judecătorul Miemonen îi dădu prilej procurorului să-şi întocmească rechizitoriul în forma lui definitivă; evident, cu luarea în considerare a tuturor faptelor intervenite în ultima fază a procesului.

Închisoarea se afla în celălalt capăt al târgului. Căpitanul Valkjärvi o duse pe acuzată în trăsura lui, împreună cu poliţistul Karhula şi cu doctorul Oraş. În curtea întunecată din faţa sălii de şedinţe mai staţionau câţiva oameni şi căpitanul se temu că vor avea de înfruntat neplăceri serioase. Nu se auziră însă decît chicote înfundate şi cîteva observaţii răutăcioase, nimic altceva. Cei aflaţi de-a lungul şoselei abia dacă întoarseră capul după trăsura ce se îndepărta, ca să-şi continue netulburaţi plimbarea de seară.

Lungă zi, îşi spuse femeia, după ce rămase, în sfârşit, singură. Creierul îi funcţiona destul de limpede, dar, deşi era calmă, nu-şi simţea de loc trupul. Medicamentul o amorţise într-un mod bizar, de parcă i-ar fi adormit toate mădularele. Zilele petrecute în penitenciar trecuseră destul de greu, acum însa, dacă se gîndea la ele, timpul cît stătuse închisă se topi într-o masă informă şi cenuşie. Ceea ce îndurase însă la proces întrecuse toate încercările celor treizeci şi doi de ani de viaţă câţi avea. Niciodată nu văzuse pînă atunci atâţia oameni la un loc, nu auzise nicicând încă atâtea întrebări, iar lumina puternică din sala de şedinţe, mişcările şi zgomotul nu făcuseră decît să-i sporească agitaţia, mai ales după marea linişte a penitenciarului. Dar nu numai închisă acolo trăise ea singură şi izolată: însăşi firea ei o îndepărtase de restul oamenilor.

Poate că, în cele din urmă, vor socoti că a fost destul torturată şi o vor lăsa în pace. Au despuiat-o în faţa mulţimii, au iscodit-o şi au aflat tot ce le aţâţase curiozitatea. Spera ca, în cele din urmă, să fie condamnată şi că, în felul acesta, chinul ei va lua sfârşit. Se va putea întoarce atunci în cetatea cu ziduri groase, de unde o vor transporta la penitenciarul de femei. Gîndul acesta îi era de un timp atît de familiar, încât n-o mai îngrozea. Va fi condamnată la mulţi, la foarte mulţi ani, iar ea îşi va ispăşi pedeapsa.

Pe masă o aştepta ceva de mâncare; Karhula îi purtase de grijă să nu sufere de foame. Frânse distrată o bucată de pîine, o sfărâmă între degete, apoi o vârî în gură. În clipa aceea simţi însă pe limbă gustul pâinii de casă şi un val fierbinte îi străbătu trupul. Ochii îi ardeau. O năpădiră

amintirile: cum au descărcat împreuna cartofii... şi cum s-au aşezat lângă şanţ, să se odihnească. Gustul pâinii tari de ţară şi cel amar de bere îi rămăsese în gingii pentru totdeauna.

Începu să înfulece cu lăcomie, numai spre a-şi stăpâni în acest fel groaza crescândă şi să-şi îndeletnicească mîinile şi corpul cu ceva. Mâncă pâinea pînă la ultima firimitură şi, după ce înghiţi şi ciorba de peşte, linse lingura pînă cînd o curăţă. În timp ce mâncase, îşi simţise trupul cuprins de tremur, iar inima îi crescuse parcă în piept. Lumina puternică a becului îi rănea pleoapele şi ochii, de parcă ar fi fost milioane de ace.

Cînd Karhula veni să strângă masa, dormea adînc. N-o trezi nici măcar scârţâitul uşii sau paşii bătrînului poliţist. Nu se mai dezbrăcase, ci se trântise îmbrăcată şi cu pantofii în picioare pe patul îngust şi tare, trăgând peste ea pătura aspră.

Asta are o bucată de lemn în locul inimii — gândi bătrînul poliţai, clătinând din cap a dezaprobare. În concepţia lui, o fiinţă acuzată de o faptă atît de gravă se cuvine să vegheze toată noaptea şi să se zvârcolească desperată pînă la ivirea zorilor. Dar cu toate că nu putea să încuviinţeze somnul femeii, se strădui să iasă tiptil din celulă, luă farfuriile cu băgare de seamă, ca să nu facă zgomot cu ele, şi trase atent uşa în urma lui.

Mulţimea adunată pentru proces se risipise întrucâtva; cei mai mulţi, terminându-şi treburile cu care veniseră, se înapoiaseră pe la casele lor. Rămaseră, cu toate acestea, destui străini. Aproape fiecare fermă din împrejurimi adăpostea cîte un musafir sau doi, la ferestrele cărora lumina ardea pînă la miezul târziu al nopţii, fiindcă dezbăteau agitaţi evenimentele de peste zi, acordând, bineînţeles, locul de frunte diferitelor momente ale procesului acuzatei Jonson şi încercînd să ghicească sentinţa pe care o va pronunţa severul si bătrînul judecător.

Un amănunt lipsit de aparenţă de importanţă, mai degrabă comic, petrecut în aceeaşi zi în casa negustorului,

caracteriza interesant schimbarea petrecută în atmosfera morală a oraşului.

Târziu, după orele de seară, soţia lui Kartonen apăru la hanul modest şi ceru o cameră. Părul îi era ciufulit, iar faţa plină de zgârieturi, ba şi plângea înăbuşit în clipa cînd o rugă hangiţa să-i aducă valiza de voiaj de la negustoreasă. Fiindcă nu îndrăzneşte să şi-o aducă singură.

— Femeia aceea a înnebunit de-a binelea – se tângui ea, printre sughiţuri. Ia te uită în ce hal m-a zgâriat pe faţă! Te rog fin tot sufletul, draga mea, trimite pe cineva să-mi aducă lucrurile de acolo, altminteri nu pot pleca dimineaţa acasă.

La început, oricât încercă s-o descoasă hangiţa, refuză în ruptul capului să-i destăinui motivul încăierării. Ştia tot târgul că locuieşte acolo de după zile şi că s-a împrietenit la toartă cu soţia negustorului, plimbându-se împreună şi vizitând centrul, ba mai fac şi vizite laolaltă. În cele din urmă, inima n-o mai răbdă să tacă.

— Şi-a pierdut minţile, nenorocita, cum îţi spuneam. Îşi păzeşte bărbatul ca o zmeoaică. Şi, pentru că el a vrut să mă însoţească în oraş, fiindcă tocmai avea ceva de aranjat acolo, ea a făcut un scandal de pomină. S-a năpustit asupra mea...s-o fi văzut cum gâfâia...m-a apucat de gît, şi e mare minune că i-am scăpat teafără din gheare!

Şiroaiele de lacrimi dizolvaseră stratul de pudră şi vopseaua de pe obrăjorul catifelat al micii doamne Kartonen, iar murdăria se scurgea acum spre gît, în dâre lungi şi negre. Ochii însă îi scăpărau şi abia se ţinea pe picioare. E beată, îşi spuse hangiţa şi îi pregăti la repezeală patul ei propriu, deoarece celelalte erau ocupate. Pe urmă dădu fuga la negustoreasă, ca să afle noutăţi de-a dreptul de la sursă.

Acolo găsi toate ferestrele casei luminate; negustorul se închisese în magazie, iar femeia umbla de colo pînă colo prin sufragerie, cu paşi mari şi respiraţia agitată. Vorbea singură, cu glas tare. Văzu pe masă resturile cinei: trei pahare de

rachiu şi o sticlă. Dar asta ce-o fi, se întrebă ea. Şi ce are să zică atunci cînd îi va spune că a venit după lucrurile femeii?

Împachetarea lucrurilor se făcu cît ai bate din palme. Negustoreasa arunca furioasă obiectele în valiza de voiaj, cutia cu pudră, rujul de buze şi celelalte articole de toaletă, claie peste grămadă. Apoi întinse hangiţei valiza, cerându-i s-o ducă numaidecât proprietarei, ca să n-o mai vadă în faţa ochilor.

— Iar dacă vreodată se mai încumetă să pună piciorul

în oraş, o dau pe mîna poliţiei —

ameninţă ea. Am adus-o aici, in casă, i-am dat să mănânce şi să bea, am prezentat-o prietenelor mele ca pe-o biată femeie părăsită, care suferă nevinovată, şi ce crezi, care i-a fost recunoştinţa ? S- a dat la bărbatu-meu, neruşinata! Iar el, ca un bou ce e, s-a prins în laţ! Ai mai auzit una ca asta ? A stors din buzunarul lui bărbatu-meu bani frumoşi, pentru cheltuielile de drum. Astăzi avea de gând să-l momească în centru, îmi închipui în ce locuri l-ar fi dus! Dar am găsit ac de cojocul ei —

şi de-al nătărăului, de asemenea ! Dacă n-aş fi căsătorită legitim cu el, i-aş face vânt, de nici picioarele nu i-ar mai atinge pămîntul, zău aşa.

Încetul pe încetul, cele două femei se potoliră, ba negustoreasa îşi tratã musafira şi cu un pahar de vin gustos, din fructe. Fireşte, întâmplarea rămâne între ele două, nu trebuie trâmbiţată în tot locul, nu-i aşa ? Oricum, e o bună învăţătură. Omul să fie, pe viitor, mai prevăzător cu străinii pe care îi primeşte în casă. Ea s-a dus doar pînă în bucătărie, să vadă dacă servitoarea n-a spart ceva, deoarece în ziua aceea, fiind duminică, pusese în cinstea musafirei sale serviciul cel frumos de porţelan, pe care l-a primit, pe vremuri, cadou de nuntă din partea rudelor ei de la Helsinki. Cînd să se întoarcă, sufrageria era goală, iar din birou se auzeau şoapte suspecte. Şi ce să vezi, dragă: secăturile se îmbrăţişau de zor !

După ce îşi vărsă în acest fel toată furia, un gând neaşteptat o făcu să tresară:

— Dar dacă acel Aaltonen n-a fost chiar un derbedeu de rînd ? Eu o cunosc doar de două zile pe creatura asta, dar cît pe-aci să-i scot dinţii din gură de furie! Drept să-ţi spun, nu-mi pare rău, o dată ce o merită cu vârf şi îndesat. Ce părere ai, draga mea ? N-ar fi mai nimerit să-i povestim totul judecătorului ?

Numai că bătrînul judecător Miemonen, om posac şi sever, s-o fi culcat la ora asta. Cine ştie, poate că le-ar şi certa dacă ar încerca să-l deranjeze. Pe urmă mai e şi vinul ăsta de fructe, care i s- a urcat la cap. Ar fi mai bine să se culce, ca să-i treacă furia.

— Inginerul trebuie să fi fost şi el un ticălos fără pereche. Dintr-unul ca el tot nu se alegea nimic. Nu zic, fireşte, că trebuia neapărat omorât, aşa ceva nu este îngăduit nimănui. Toate sânt bune dacă femeia îşi va lua pedeapsa cuvenită. Cînd însă propriul meu bărbat mă scoate în halul ăsta din fire, parcă încep s-o înţeleg mai bine...

În drum spre casă, hangiţa se abătu pe la cîteva cunoştinţe. Nu e de mirare, o dată ce valiza îi trăgea braţul în jos şi trebuia să se mai odihnească din cînd în cînd. Şi, o dată ce ferestrele mai erau luminate, de ce să nu fi intrat ?

Cine a mai auzit o astfel de batjocură ? Negustoreasa părea o femeie înţelegătoare şi de treabă; cine ar fi crezut că e chiar aşa de năroadă ? Dar aşa-i trebuie, de ce s-a împrietenit la toartă cu străina ? Trebuia întâi s-o cunoască mai bine şi abia după aceea să se fi înhăitat cu ea.

De altfel, toţi ajunseseră să se cam sature de toată adunătura aceasta care cotropise oraşul. Monstruoasa cruzime a fermierei îi zguduise pe toţi, fireşte, şi toţi o blestemau pe vinovată, dar ceea ce e prea mult, nu e sănătos. Nepotul lui Hermann Metsäkulma le displăcu din prima clipă vrednicilor localnici. Se plimba încoace şi încolo prin faţa judecătoriei, cu un aer îngâmfat, îmbrăcat boiereşte şi învârtind pe degetele-i rotofeie lanţul ceasornicului său de aur. N-ar fi stat de vorbă însă cu vreunul dintre localnicii pentru nimic în lume. Oare de ce e atît de trufaş ? Fiindcă a ajuns, din ţăran de rînd, domn la oraş, care se plimbă prin faţa oamenilor în galoşi strălucitori ? Ce fel de om e unul ca el, care dă fuga la judecător şi prinde să terfelească în noroi buna reputaţie a unchiului său? Nu, asta n-o mai înghiţeau oamenii cumsecade. Cît despre avocatul ăla, cu cap de şobolan, pe care l-a adus din capitală, trage mereu cu coada ochiului cînd în dreapta, cînd în stânga, de parcă i- ar fi teamă că-l pândeşte cineva. Între prieteni, omul îşi mai exprimă părerile, mai bârfeşte uneori pe alţii, şi asta face bine de multe ori. E o mică schimbare în monotonia zilelor lipsite de orice evenimente deosebite. S-a vorbit în fel şi chip despre ciudăţeniile bătrânului Hermann Metsäkulma, aşa, din pură distracţie. Ceea ce fac însă ăştia, e curată ticăloşie !

La proces, în timpul unei pauze, un cizmar — ţăran bătrân şi pletos — s-a apropiat de nepotul lui Metsäkulma şi s-a răstit fără să-i mai întindă mîna:

— L-am cunoscut pe tatăl tău şi pot să spun că era un om vrednic. Dac-ar mai trăi, i-ar fi acum ruşine de fiii lui. Unghia de la degetul mic al bătrânului Hermann preţuia mai mult decît voi toţi laolaltă, nepoţi şi nepoate. El ştia ce face, în timp ce voi ori nu ştiţi, ori sunteţi nişte lichele !

— Ei, ei, omul lui Dumnezeu ! — încercase să se apere nepotul, îmbujorându-se de jenă. Ceea ce ni se cuvine, este oricum al nostru şi apoi, în definitiv, rudele de sânge sânt primele îndreptăţite să...

Atîta i-a lipsit bătrînului ţăran, să i se vorbească de sus şi să i se spună „omul lui Dumnezeu". S-a răsucit pe călcâie şi i-a întors spatele înfumuratului. Cu toţi cu care se întâlnea mai apoi, se oprea să le vorbească şi să le spună că bătrînul Hermann Metsäkulma a ştiut, desigur, ce face atunci cînd le-a tăiat rudelor o parte din moştenire. Iar inginereasa — în definitiv, care din noi n-a păcătuit o dată ? — e, oricum, una de-a lor, nu o maimuţă venită de la oraş. Să nu ne grăbim, aşadar, să dăm cu pietre într-una care a trăit aici, printre noi !

Spre seară, avocatul Ruskeala încercă să stea şi el de vorbă cu reclamantul. Îl văzu foarte plouat, bănuind, pesemne, că şansele nu-i sunt tocmai favorabile, iar din ceea ce auzise la proces nu se alesese cu mare lucru. Crezând însă orbeşte în dreptatea sa şi în aceea a fraţilor pe care îi reprezenta, nu-l lăsa inima să facă vreo concesie, dimpotrivă. Se văzu silit să se războiască pînă şi cu avocatul său. Acesta îi reproşa că fusese greşit informat şi indus în eroare, că procesul este cu totul altfel decît i-a fost descris iniţial, că s-a amestecat în cele mai neplăcute încurcături şi că s-ar lepăda cu dragă inimă de toată afacerea asta nenorocită, blestemând ziua cînd a primit s-o reprezinte în faţa instanţei. La dracu toată această lume năucă şi lacomă de bani!

Ruskeala nu avu deci prea mult de lucru. îi făcu să înţeleagă că va fi foarte greu să-şi impună pretenţiile, pe motivul că femeia i-ar fi stors banii bătrînului Hermann prin „deducţiuni“ şi „uneltiri“, profitând de slăbiciunea mintală a acestuia. Pe temeiul celor auzite pînă acum, judecătorul nu pare probabil că va împărtăşi această părere. În definitiv, ar putea să facă apel; el însă nu îi sfătuieşte. Un apel presupune noi cheltuieli; or, reclamanţii au interesul să intre cît mai curând în posesiunea banilor, nu să cheltuiască cu procese interminabile. Dacă totuşi se încăpăţânează şi nu se supun sentinţei, el îi va da în judecată în numele clientei sale, pentru acuzaţie falsă şi calomnie. Ce are să se întâmple în acest caz? Moştenitorii Metsäkulma vor fi greu amendaţi, fără îndoială, şi constrânşi să plătească despăgubirile. Ba, mai mult, s-ar putea să-l şi închidă pentru câtva timp pe acela dintre ei care s-a agitat mai mult. După părerea lui, deci, cel mai bun lucru pe care îl pot face cele două părţi este să se supună neapărat sentinţei, care se va rosti ziua următoare. În cazul acesta, va renunţa şi el la orice reclamaţie ulterioară, promiţându-le — în numele clientei sale — să suporte în comun cheltuielile de

proces de pînă acum. De altfel, clienta lui e convinsă şi azi că moştenitorii lui Metsäkulma sânt, în fond, nişte oameni de treabă, dar au fost greşit informaţi asupra împrejurărilor.

Vorbeau şi strigau tustrei deodată. Ruda cea omisă din moştenire uitase pînă şi să se mai joace cu lanţul gros de la ceasul său. Era cînd furios, gesticulând şi ameninţându-l pe avocat cu pumnii strânşi, cînd umil, implorându-l să nu-i reclame, deoarece ei au procedat astfel fiind de bună-credinţă. Dacă judecata e de părere că răposatul şi respectabilul lor unchi a lăsat de bunăvoie femeii jumătate din banii săi şi că, deci, donaţia lui a fost într-adevăr legală, ei nu pot decît să se încline în faţa voinţei legii. În definitiv, nu sânt nici tâlhari, nici şantajişti, ci nişte bieţi oameni cumsecade.

Pentru mai multă siguranţă, scoaseră şi o sticlă de coniac, fiindcă era o seară friguroasă de toamnă; şi astfel înţelegerea se făcu mai uşor. Într-un târziu, ruda cea vrednică se apucă chiar să afurisească femeile, ele singure fiind pricina tuturor relelor. El, de pildă, dacă nu-l îndemna nevasta, n-ar fi făcut nici măcar un pas în această blestemată afacere de moştenire. Ea însă a ţinut morţiş să câştige cauza, ba a silit-o şi pe tonta aceea de servitoare să îndruge tot felul de năzbâtii despre bătrîn. Bietul de el nu făcuse nimic rău, nici prin minte nu-i trecuse aşa ceva, dar femeile au scornit toată povestea şi au îndemnat-o pe proasta de fată să mintă, convinse că, în felul acesta, vor reuşi. Şi, dacă stai să te gândeşti, e o mare nerozie toată această afacere, fie şi numai pentru că banii se împart la douăsprezece persoane. La drept vorbind, nici una din ele nu se alege cu mare lucru. Ia, colea, cîteva parale ! Dacă i se iveşte între timp o antrepriză, câştigă banii aceştia în cîteva zile. Păcat de timpul pierdut! Ar fi scăpat, fără acest proces, de toate bârfele astea nesuferite... El, de altfel, e un om simplu, care n-a ţinut supărare niciodată cu nimeni. Lui îi este indiferent ce sentinţă va rosti mâine judecătorul. Se va supune, vesel şi mulţumit că poate pleca, în

sfârşit, acasă,

Valkjärvi veghe şi el pînă noaptea târziu. Se părea că îl supără şi îl frământă faptul că lucrurile erau de proporţii mult mai reduse decît le bănuise la început. Nu era însă un călău însetat de sânge. Astfel se consola, cel puţin, acum. Şi, ce e drept, nu-l amuzase câtuşi de puţin spectacolul din sala de şedinţe, al femeii însărcinate, purtând uniforma de puşcăriaşă, în faţa băncilor pline de curioşi. Şi nici Ruskeala nu e chiar atît de moale pe cît părea la început. E blând şi domol ca înfăţişare, dar nu e atît de uşor să ai a face cu el. Ştie ce are de făcut şi nu-şi pierde nicicând cumpătul, ba, din cînd în cînd, găseşte chiar prilejul de a plasa cu îndemînare cîte o remarcă ironică sau tăioasă, care este mai de efect decît orice oratorie. Asta explică de ce are o reputaţie atît de bună.

Dar şi fără aceasta, Valkjärvi începuse să privească de la o vreme întregul proces dintr-un cu totul alt punct de vedere. Cînd instanţa dezbătuse chestiunea moştenirii lăsate de bătrînul Hermann Metsäkulma, privise tot timpul pe funcţionara băncii, citată ca martoră la proces. Era o fată deosebit de calmă şi de înţelegătoare, şi i se păruse cunoscut ovalul acela alb al feţei şi privirea

plăcută, inteligentă. Fără îndoială, o mai întâlnise undeva, cândva, pe vremea cînd nu avusese răgazul de a se ocupa de ea, căci trebuia să-şi vadă de carte. Seara cînd, într-o proastă dispoziţie şi frânt de oboseală, se pregătea să părăsească sala pustie, fata îl întâmpină în prag. Fusese colegă de clasă cu sora lui mai mică şi îi vizitase adeseori în casa părintească. N-ar fi recunoscut-o însă, dacă ea nu i-ar fi amintit-o. Pe vremea aceea nu se prea uita la colegele surorii sale, fiindcă îi păreau mult prea mici pentru el. Fetiţa de odinioară crescuse însă mare şi, pe deasupra, era surprinzător de drăgălaşă, de agreabilă şi deşteaptă; evident, în măsura în care se poate vorbi despre o deşteptăciune a fetelor.

Ar fi fost deci lipsit de cea mai elementară politeţe să nu se ocupe de ea, o dată ce era acolo şi nu se putea întoarce acasă decît a doua zi dimineaţă. Plăcută îndatorire de altfel, mai plăcută decît să stea în casă, singur şi plictisit, mai cu seamă în seri de toamnă ca aceasta, cînd ferestrele îl privesc întunecate şi telefonul poate să sune dintr-o clipă în alta ca să-l cheme cine ştie unde, ca să ancheteze vreo crimă sângeroasă şi să-şi rişte chiar viaţa. Teama aceasta era, fireşte, oarecum exagerată. De cînd îşi făcea datoria în acest ţinut paşnic, niciodată încă viaţa nu-i fusese ameninţată de vreun pericol. În serile de sâmbătă se mai întâmpla ca flăcăii să se încaiere prin cârciumile săteşti, dar nici atunci nu alerga numaidecât la faţa locului, ci prefera să doarmă bine, iar a doua zi să rezolve totul în tihnă.

Nu e însă nici un rău dacă exagerează puţin greutăţile carierei sale, ca să se înalţe în acest fel în ochii fetei. În ultimă instanţă, postul de căpitan de jandarmi la ţară nu este tocmai cel mai simplu şi mai confortabil ! Dar surpriza cea mai plăcută a serii este că nu trebuie să caute subiecte de conversaţie. Fata aceasta nu seamănă cu altele: nu chicoteşte şi nu trăncăneşte fără şir, ci ascultă cu atenţie şi interes cînd îi vorbeşte despre cariera lui, punând întrebări serioase şi

inteligente. O interesează, fireşte, în primul rînd procesul crimei de la Siltakylä. Îşi dă silinţa să privească lucrurile dintr-o perspectivă juridică, să-i înţeleagă adică şi acest aspect.

— Concepţia dumitale nu e oare prea rigidă ? De ce trebuie cu orice preţ să crezi tot ceea ce e mai rău despre oameni ? Dumneata, în fond, nu eşti nemilos din fire, nu-i aşa ? Avea o bărbie frumoasă şi ochi foarte
inteligenţi şi, în acelaşi timp, calmi.

— Hm, asta intră în competenţa mea. Aspră meserie, orice s-ar spune. Ai nevoie de multă tărie sufletească — răspunse el cu oarecare condescendenţă. O cauză sângeroasă ca aceasta nu se poate rezolva cu mângâieri. Societatea pretinde sancţionarea vinovatului, şi pe bună dreptate.

— Bine, dar dacă s-au iubit într-adevăr foarte mult ? —

întrebă fata şi îl învălui într-o privire
caldă, luminoasă. N-ai cumva o fotografie a
bărbatului? Tare-aş vrea să văd cum arăta.

Avea, din întâmplare, la el una dintre fotografiile pe care le luase la locul crimei. Se scotoci prin buzunare, deşi, după părerea lui, nu se cuvenea să fie văzută de o fată tînără. Fata însă insistă cu încăpăţânare şi cînd, în cele din urmă, îi arătă fotografia mortului, o privi mult timp cu atenţie.

— Pare un om de treabă şi bun la suflet — zise, privindu-l iar pe căpitan cu ochii ei calzi şi liniştiţi. Unui om foarte îndrăgostit îi poţi ierta multe.

— Foarte frumos ceea ce spui, noi însă, oamenii legii, nu

avem dreptul de a ne înduioşa —

r
ă
s
p
u
n
s

e

V
a
l
k
j
ä
r
v
i
.

Seara trecu într-un mod atît de plăcut, încât mult timp după aceea Valkjärvi îşi aminti de ea cu plăcere. E de necrezut ca doi oameni de la oraş să se întîlnească tocmai aici, în acest colţ ascuns de lume, aşa, dintr-o simplă întâmplare. E un dar pe cît de neaşteptat, tot pe atît de plăcut din partea vieţii. La Helsinki s-ar fi întâlnit, poate, fără nici un rost, ar fi trecut unul pe lîngă altul fără ca măcar să se salute. Aici însă, o astfel de întâlnire înseamnă cu totul altceva. Valkjärvi uită aproape în întregime eşecul supărător pe care îl suferise, propria lui înfrângere şi toată istoria cu procesul trecu pe al doilea plan. Într-un târziu, cînd timpul era prea înaintat ca să mai poată rămâne împreună în locuinţa sa de burlac, o conduse pe fată la gazda ei. Vântul scutura cu sălbăticie copacii desfrunziţi şi pămîntul se scufundase în beznă. Vedeau numai cerul, mai luminos cu o nuanţă decît obiectele din jur. Nu şi-o mărturisise nici în gând, dar se simţea din cale-afară de singur acolo, în târgul acela. Poate însă că de-acum înainte va fi mai bine. În lungile seri de singurătate va putea să corespondeze cu un bun şi plin de înţelegere prieten, astfel că nu va mai recurge la sticla de rachiu ca să se consoleze.

— Noi, oamenii moderni, suntem de fapt nişte nefericiţi — spuse fata, şi Valkjärvi o ascultă cu încântare, deşi pînă

acum nu făcea decît să surâdă la auzul unor astfel de sentinţe grave, îndeosebi cînd ele erau rostite de o femeie. Acasă, în capitală, n-am simţit această senzaţie şi, poate, nici alţii n-o simt — continuă fata. Aici însă, pe această şosea întunecată, unde nu se aude decît

vuietul copacilor şi nu se zăreşte decît departe licăritul unui punct luminat, ca o îndepărtată încurajare, te simţi cuprins deodată de un fel de tristeţe languroasă... Şi râvneşti la mai mult decît ai.

— Omul însuşi nu e mai mult decît licăritul unui punctişor cald de lumină în bezna nemărginită — făcu Valkjärvi şi simţi că roşeşte pînă la urechi. Mai mare ruşinea ca un bărbat în toată firea să flecărească astfel de nerozii ! E bine măcar că e întuneric şi fata nu-l poate vedea. — Uneori... nu întotdeauna însă, aşa, din cînd în cînd, simte că n-ar putea să rămână singur în întuneric, ca în copilărie, cînd se trezea noaptea şi începea să ţipe deznădăjduit, de frică. Pe urmă, îşi dă, fireşte, seama că e mare şi că zadarnic ar mai ţipa, fiindcă nimeni nu vine să-l mîngîia şi nici nu se cuvine să ţipe.

Acasă, la Helsinki, nu le-ar fi trecut prin gând să vorbească pe tonul acesta, ba, poate că dacă se vor mai întâlni pe viitor — ceea ce, de altfel, e mai mult decît sigur — vor evita cu grijă asemenea confesiuni năroade. Dar amintirea acestei nopţi întunecate va stărui în sufletul lor, oricâte candelabre s-ar aprinde şi oricât vacarm i-ar înconjura în viitor.

Mai târziu s-ar putea chiar să se căsătorească, să aibă doi sau trei copii şi să se certe pentru cheltuielile gospodăriei. Valkjärvi va ajunge un avocat renumit, va câştiga bani din cîteva afaceri răsunătoare, îi va creşte burta şi părul are să-i cadă, în timp ce opiniile sale vor deveni mai rigide. Copiii vor creşte şi vor merge la şcoală, iar mama va fi preocupată de regimul ei. Vor avea o locuinţă frumoasă şi prieteni agreabili, o dată pe lună se vor îmbrăca în ţinută de seară şi tinerii jurişti vor vorbi cu mai mult respect în faţa domnului avocat Valkjärvi decît vorbesc acum cu domnul căpitan rural. Ceea ce e mai ciudat însă e că toate aceste se vor părea şi atunci nespus de importante.

Noaptea aceasta de ţară va străluci însă mereu întriu-

înşii; poate că, privită de departe, ea va fi din ce în ce mai frumoasă şi bucuria ei tot mai pură. Ajuns acasă, în camera lui pustie, Valkjärvi nu putu adormi multă vreme, gândindu-se la toate acestea. Somnul îl ocolea şi asta îi făcea acum bine. Nu era nici urmă de amărăciune sau mâhnire în sufletul lui şi nici prin minte nu-i trecu că în ziua aceea suferise, în calitatea sa de procuror, o înfrângere neaşteptată.

Nici bătrînul judecător Miemonen nu putea să doarmă, în patul străin în care pînă şi cearceaful i se lipea ciudat şi neobişnuit de rece de trup. Cu trecerea timpului, trupul acesta pierduse din căldura animală, dar pe măsură ce corpul sleieşte în forţă şi se ofileşte, spiritului îi cresc aripi şi tinde mereu mai sus. Dacă i-ar rămâne măcar atîta putere, încât să înfăptuiască idealul de justiţie pe care acum, în sfârşit, îl întrezăreşte!

De cînd se culcase, descoperise în el o senzaţie din cale-afară de ciudată. Părea că pluteşte, înălţându-se imaterial, iar în pat, pe cearceaful rece de hotel, rămâne în locul lui un trup străin. Reconstitui în gând, cu precizie, toate amănuntele procesului, analizând atent mimica şi modulaţiile vocii martorilor, pentru a putea să cântărească în amănunt miezul fiecărui cuvânt incomplet şi al fiecărei aluzii.

Că poate să fie vorba de cel mult omucidere nepremeditată, asupra acestui punct nu se îndoia câtuşi de puţin. Adevărat că a existat şi o intenţie a uciderii inginerului, dar o fiinţă a cărei speranţă şi bucurie, a cărei viaţă însăşi se nărui într-o singură clipă nu se mai gândeşte la ceea ce face. Omorâse orbeşte, pe jumătate inconştientă, probabil instinctiv, sub imperiul unei obsesii, nicidecum ca să-şi apere propria viaţă. Nu se gândise la nimic altceva — în măsura în care omeneşte se poate stabili acest lucru — vrând doar să apere trupul iubitului ei. Din punct de vedere juridic, dragostea ei e considerată adulter, asta e adevărat. Dar oare căsătoria nu încetează — după o concepţie elementară şi umană de drept

— în clipa cînd unul dintre soţi îi anulează orice sens şi orice semnificaţie?

În faţa legii, evident, continuă să rămână o căsătorie

validă, dar din moment ce procurorul

n-a reuşit să probeze comiterea adulterului, punctul acesta nu mai poate să fie singurul decisiv.

Femeia n-a procedat corect atunci cînd a încercat să-şi ascundă fapta şi să şteargă orice urmă. Pe de altă parte, nimic mai firesc. Nu se străduieşte oare şi copilul să-şi ascundă greşeala săvârşită ? Şi nu e convins oare că un lucru care n-a fost văzut de nimeni nu poate să fie rău ?

Cînd gândurile sale ajunseră la acest punct, bătrînul judecător Miemonen încetă să mai judece prin optica legii şi a societăţii, mulţumindu-se să se gândească la acuzată. Era o femeie relativ tînără şi aştepta un copil. Ascunzându-şi fapta săvârşită, a greşit în primul rînd împotriva ei însăşi. Cine ucide un om încetează a mai fi o individualitate suverană, oricât i-ar fi fost de puternic sentimentul de independenţă de pînă atunci. El se situează automat în afara propriei sale fiinţe, pe care n-o mai poate domina, iar „iul“ său de demult prinde să se destrame. Cu cît sufletul unui astfel

de om este construit mai solid, cu atît este mai adevărat că, încercînd să-şi disimuleze păcatul, se pedepseşte excesiv de aspru. Nu întâmplător se aminteşte în Biblie de semnul lui Hain. El are, fără îndoială, o semnificaţie profundă şi eternă.

Femeia aceasta şi-a ucis întâi bărbatul, dar pe urmă — atunci cînd a ascuns cadavrul — s-a ucis pe ea însăşi şi întregul ei viitor. E de o mie de ori mai bine pentru ea că a fost descoperită, că trupul celui ucis a putut să fie scos din mlaştină şi că îşi poate lua acum pedeapsa.

Cel care îşi ispăşeşte vina e un om liber. Liber într-un cu totul alt sens, fireşte, decît acela că poate să umble de colo pînă colo. Fără această eliberare, nopţile lui, ba şi ale copilului sânt tulburate de strigătul mortului din mlaştină.

Pedeapsa însă nu trebuie să fie din cale-afară de aspră, spre a nu distruge în ea ceea ce e încă viu şi, din punct de vedere social, o valoare. Bătrînul judecător parcurse cu gîndul articolele de lege, împreună cu circumstanţele agravante şi cele atenuante în legătură cu omuciderea. Codul penal era deschis înaintea lui şi îl urmărea cu atenţie, pe întuneric, cu toate că nu-şi mişca nici un deget. Textul vechi, atît de rece în obiectivitatea lui, i se săpase demult în minte, după practica atâtor decenii, în aşa măsură încât chiar dacă ar fi vrut să omită vreun cuvânt, n-ar fi fost în stare.

În acest timp, acuzata dormea adînc sub pătura aspră din celulă, ca un animal hăituit, ajuns în sfârşit în adăpostul său. Dormea ameţită, nesimţitoare şi fără vise, ca şi cînd n-ar mai fi vrut niciodată să se trezească. Şi, în trupul ei, viaţa nouă abia înmugurită sorbea cu bucurie din carnea şi din sîngele său.

XIII

Spre dimineaţă, norii se împrăştiară şi aerul se lumină de o palidă scânteiere. Sala cea mare

se umplu din nou de oameni, dar atmosfera era apăsătoare şi se părea că intrarea judecătorului e aşteptată cu oarecare tristeţe. Dacă vreunul din asistenţă încerca să râdă, era adus îndată la raţiune, iar observaţiile hazlii stârneau un efect contrar celui scontat. Era şi un ziarist în sală, pe care toţi îl priveau încruntaţi şi îi întorceau spatele de cîte ori încerca să întrebe ceva pe cîte un localnic.

E bine că măcar azi n-are să mai dureze mult. Are să se pronunţe în curând sentinţa şi cazul va fi şters de pe ordinea de zi.

În sfârşit, îşi făcu apariţia şi judecătorul Miemonen, iar juraţii luară loc la masă. Fu introdusă acuzata. De astă dată, nu mai era atît de înspăimântător de palidă şi, cu toate că îşi ţinea capul plecat, atitudinea ei părea mult mai liniştită ca în ajun. Judecătorul îi oferi din nou un scaun.

Era îmbrăcată tot în uniformă de puşcăriaşă, fireşte. Îşi încleştă iar mîinile în poală şi se uită la judecător cu o privire împăienjenită, în care părea că mijeşte totuşi o umbră şovăitoare de speranţă.

Procurorul recapitulă pe scurt rezultatul depoziţiei martorilor şi consideră ca fapt dovedit că inginerul Jönson avusese motive întemeiate de a se teme că va fi omorât şi de a-şi procura o armă pentru a se putea apăra. Se poate presupune, aşadar, că acuzata a săvârşit fapta, cu alte cuvinte

şi- a ucis soţul, după o oarecare premeditare. Ba, ceva mai mult, dat fiind că a ascuns cadavrul, şi a negat la început cu încăpăţânare, şi a plănuit fărădelegea sa cu sânge rece şi cu evidentă atrocitate, e greu de crezut că ar fi săvârşit fapta într-un moment de agitaţie sau de demenţă temporară. Pe bună dreptate a fost contestat adevărul celor mărturisite de ea. Deşi comiterea adulterului nu se poate dovedi juridic, ea este evidentă şi limpede pentru toate conştiinţele.

Cei prezenţi se cercetară pe ascuns unii pe alţii, ca şi cînd şi-ar fi pândit reciproc gândurile. Toţi rămaseră însă foarte serioşi, fiindcă nimeni nu avea poftă de râs. Valkjärvi era şi el surprinzător de palid, vorbea distrat, de parcă gândurile i-ar fi fost în altă parte. O expresie nouă şi necunoscută îi schimbase trăsăturile feţei. Nu se uita spre acuzată şi, în întreaga lui atitudine, se ghicea că priveşte obligaţia de procuror ca pe o povară chinuitoare. Supuse deci cazul sentinţei judecătoreşti şi nu mai ceru nici o amânare.

Avocatul Ruskeala comunică şi el hotărârea sa de a supune cazul hotărârii instanţei. După dezbaterile din ajun, nu mai are nimic deosebit de adăugat. Toţi au avut prilejul să se convingă că acuzaţia de omucidere intenţionată fusese construită pe temeiuri foarte nesigure. Starea psihică maladivă a inginerului Jönson, stare care constituia un permanent pericol public, e suficient dovedită de cele săvârşite de el: dintr-o josnică sete de răzbunare, ucide mişeleşte pe un muncitor vrednic, cu un caracter impecabil. Acuzata încearcă deznădăjduită să-şi ascundă fapta monstruoasă, săvârşită într-un moment de groază, dar acest lucru nu poate să surprindă pe

nimeni. Omeneşte, gestul e explicabil. În schimb, cînd îşi dă seama că totul e zadarnic, mărturiseşte cu sinceritate şi plină de căinţă. Nici chiar procurorul nu poate să clatine instanţa în convingerea sa că e vorba numai de un moment de rătăcire a unei femei iubitoare de adevăr, şi nicidecum de o mincinoasă îndărătnică.

După lichidarea formalităţilor obişnuite, porţiile se retraseră şi publicul evacuă sala. Rămase doar tribunalul pentru deliberare. Judecătorul ceru juraţilor să-şi exprime părerea în ceea ce priveşte veracitatea depoziţiei martorilor.

— E foarte greu să pronunţi o sentinţă — murmură cel mai bătrîn dintre ei şi clipi îngrijorat spre judecător. Ceilalţi îşi scotociră de prin buzunare pipele şi prinseră, unul cîte unul, curajul de a vorbi. Datoria lor este să-l sprijine pe judecător, şi atît.

Numai un învăţător uscăţiv, cu obrazul livid, luă atitudine îndârjită împotriva acuzatei. Vorbea cu o voce scârţâită despre decăderea moravurilor şi declară că sânt datori să profite de acest prilej spre a servi un cutremurător exemplu, din care tânăra generaţie să poată trage învăţămintele necesare.

Judecătorul Miemonen le comunică pe un ton ferm, dar în acelaşi timp cît se poate de calm, că nu vrea să se facă de râs, tocmai acum, la bătrâneţe. Tribunalul suprem n-ar confirma sentinţa, în cazul cînd ar accepta teza acuzării de crimă premeditată, pe baza unor date atît de incomplete. O femeie însărcinată nu poate fi atît de necugetată, încât să rişte o condamnare pe viaţă pentru crimă premeditată, o dată ce are toată libertatea să divorţeze de soţul ei pe cale legală. Motive de divorţ avea suficiente. Nu poate fi trecut cu vederea faptul că ea l-a îngrijit cu răbdare pe acel nenorocit de inginer şi că l-a hrănit ani la rînd. Dar, chiar dacă nu poate să fie vorba de asasinat, ci doar de omucidere, susţinu învăţătorul, i se cuvin cel puţin zece ani de temniţă grea mai ales în împrejurările prezente, atît de grave.

Cei patru juraţi se priviră. Zece ani de temniţă ?

Aiurează învăţătorul ? E stârnit de-a binelea, dracu să-l ia! Cel mai bătrîn dintre ei, un fermier blajin şi potolit, se supără foc pe învăţător. Doar n-are de gând să omoare o femeie însărcinată ? Fiindcă zece ani n-ar putea suporta, acest lucru este sigur. Iar acel Alfred făcea mai bine să-şi fi tras lui însuşi un glonte în cap, mai demult. Cel puţin ar fi sfârşit, în acest caz, ca un adevărat bărbat.

Judecătorul îi lăsă să discute şi să se certe. O rază palidă de soare pătrundea pe fereastră chiar asupra lui şi îl încălzea. Pe coperta voluminosului cod penal se căţăra încetişor o muscă de toamnă. Judecătorul Miemonen ronţăia o bomboană, cufundat în amintirile trecutului. De sute şi mii de ori trăise această scenă. Oameni maturi şi gravi discutau în jurul său, însoţindu-şi părerile înfierbântate cînd cu izbucniri furioase, cînd cu cîte o clipire glumeaţă. El aştepta sfîrşitul, fără să intervină. Dar n-avea să mai facă asta mult timp. Va trebui să-i părăsească pe toţi, pe acuzaţi şi pe procurori deopotrivă, toată această lume atît de cunoscută, atît de familiară. Trist!...

După ce juraţii îşi epuizară toate cunoştinţele juridice şi discuţia ameninţa să se banalizeze, începu să le dicteze, molcom, propria sa părere.

Pe baza depoziţiilor făcute de martorii citaţi şi a altor probe, membrii instanţei îşi exprima în unanimitate părerea că omuciderea a fost săvârşită în legitimă apărare; evident, nu într-o stare suficient de întemeiată de legitimă apărare, termenul fiind în acest caz puţin exagerat. El, judecătorul Miemonen, care cunoaşte mai puţin decît oricare dintre juraţi trecutul şi caracterul persoanelor din proces, ca şi de altfel condiţiile locale, a ajuns la aceeaşi convingere. Propune deci doi ani de închisoare, ca fiind pedeapsa cea mai corespunzătoare. E relativ o sentinţă uşoară, în raport cu exagerările şi vâlva stârnite de acest caz, dar instanţa are

dreptul să pronunţe chiar şi achitarea. La asta, fireşte, nu se gândeşte — şi examină pe rînd feţele juraţilor, ca să vadă dacă sânt într-adevăr de acord cu acest punct — o achitare n-ar fi tocmai potrivită. Doi ani însă ajung. Sentinţa aceasta n-are s-o distrugă nici trupeşte, nici sufleteşte, şi după ce îşi va ispăşi pedeapsa, va putea să înceapă o viaţă nouă. Speră că oamenii de frunte din sat o vor ajuta şi o vor ocroti o bucată de vreme, pînă se va putea restabili cît de cît. După toate semnele, femeia ţine mult la ferma Metsäkulma şi iubeşte casa şi pămîntul. Va fi, probabil, o bună fermieră!

Învăţătorul bombănea indignat, spunând că acea casă va deveni un viespar de imoralitate, dar că lui nu-i mai pasă de nimic. Toată vara, desfrânarea s-a ţinut acolo lanţ şi oamenii din sat ştiau ce se întâmplă sus, la fermă, fiind profund scandalizaţi. Degeaba mârâia însă, fiindcă juraţii ceilalţi nu-i dădeau nici o atenţie. Apoi, judecătorul începu să dicteze liniştit motivarea sentinţei.

Mai era însă şi cealaltă cauză, cele cincizeci de mii de mărci ale lui Hermann Metsäkulma. Moştenitorii o insultaseră pe acuzată, învinovăţind-o de lucruri grave, ba încercaseră să compromită

pînă şi memoria răposatului Metsäkulma, vrând să dovedească viaţa necinstită pe care ar fi dus-o. Despre lipsa de orice temei a acestei învinovăţiri, judecătorul crede că toţi s-au putut convinge. Juraţii răspunseră spontan afirmativ, însă învăţătorul se abţinu. Privea ţintă pe fereastră, cu ochii lui goi şi incolori. Judecătorul ştia că, din punct de vedere juridic, întreaga chestiune nu e chiar atît de uşoară pe cît pare. Un avocat abil ar putea să se lege de unele amănunte şi să provoace serioase dificultăţi. Bietul Hermann Metsäkulma se înşelase amar crezând că familia sa se va supune voinţei lui fără să crâcnească. El, judecătorul Miemonen, e în orice caz de părere că e vorba de o simplă donaţie, nicidecum de o moştenire. Nici cel puţin rudele răposatului n-au izbutit să infirme această ipoteză. Dacă totuşi nu le convine, au dreptul să facă apel sau să atace pe altă cale legală dreptul femeii asupra sumei.

Mintea lucidă şi practică a juraţilor vedea însă chestiunea mult mai simplu. Era evident că bătrînul Hermann Metsäkulma voise să transmită banii femeii, o dată ce transcrisese livretul pe numele ei. Este deci în drept să-i şi încaseze. Judecătorul Miemonen zâmbi în sinea sa. Ar fi putut să jure că amănuntul acesta le va da mai multă bătaie de cap celor de la tribunalul suprem, decît întregul omor. Îndată ce e vorba de bani sau de proprietate, ştiinţa juridică devine neînchipuit de încâlcită. Un biet judecător bătrîn ca el nu trebuie să-şi măsoare puterile cu greutăţi de acest fel. Asta este treaba celor care ţin pas cu litera legii. E drept că suma nu e exagerat de mare: cincizeci de mii de mărci! Pentru cine are însă de gând să refacă o fermă părăginită, peste vreo doi ani, înseamnă un ajutor destul de important.

În acest caz, sentinţa pe care judecătorul Miemonen o dictă sună destul de ciudat. Raza palidă de soare ce pătrundea pe fereastră îi încălzise plăcut mădularele bătrâne.

În timp ce instanţa delibera cazul femeii, ea aştepta într-una din încăperile vecine.

Era o cameră neaerisită, apăsătoare. Şedea acum cu mîinile abandonate în poală şi privea culisele de teatru proptite de pereţi. În localul primăriei se organizau uneori spectacole de amatori, care aveau nevoie de asemenea decoruri. Pe unul din ele era pictat un mesteacăn şi un lac, iar pe mal o casă roşie.

Nu simţea nici un fel de teamă. Viaţa nouă începea să mişte în trupul ei, iar somnul lung de peste noapte şi vremea care se înseninase îi purificaseră sufletul de orice gând rău. Simţea iar că pămîntul îi aparţine şi ei şi că nimeni nu poate să-i conteste vreodată acest drept asupra lui. Pămîntul răbdător are s-o aştepte pînă se va întoarce la el, să-l îngrijească şi să-l muncească, chiar dacă asta va dura zece ani. Şi viaţa nouă care creşte şi se împlineşte întriu-însa se va smulge pînă atunci din trupul ei, fără ca să poată cineva s-o împiedice sau s-o zădărnicească... Viaţa zămislită în vârtejul bucuriei, într-o vară dogorită de soare... Este bunul ei, pe care nu i-l vor răpi nici zidurile temniţei, nici oamenii cu inima de gheaţă.

Îşi închipui că mai ţine în poală capul iubitului şi mîna ei mîngîia în gând bărbia aspră. Era bine acum, aşa. În ceasurile de cumplită amărăciune îi crescuse pe suflet o crustă de ură şi de încăpăţânare, cenuşie şi tare ca pămîntul. Era sigură că viaţa nu se va mai întoarce niciodată la ea. Va trebui să străbată drumul acesta greu, ca să poată să simtă din nou zvâcnetul vieţii, să descopere şi să primească în trupul ei lumina palidă a bucuriei necunoscute.

Ştia de asemenea că oamenii o excomunicaseră pentru totdeauna din rândul lor. Dacă s-ar întoarce vreodată printre ei, ar arăta-o cu degetul şi privirile lor compătimitoare ar durea-o mai rău decît palmele pe obraji. Iar copilul ei ar trebui să suporte destinul şi ruşinea amarnică. Negustorii şi vecinii l-ar arăta cu degetul şi l-ar înrăi, l-ar îmbătrâni înainte de vreme. Nu demult mai credea că moartea ar însemna o

izbăvire în zbuciumul ei, dar de cînd simte că în pântece se zbate viaţa asta mică, nu mai crede că moartea ar putea fi o mântuire.

Pentru că totul îşi are înţelesul adînc şi tainic. Drumul pe care soarta ţi-l croieşte trebuie străbătut pînă la capăt. Ea a fost atît de aspră şi de neîndurătoare tocmai fiindcă a suferit mai mult şi mai amarnic decît alţii. Cel căruia i-a fost însă dat să cunoască o fericire atît de nemăsurată, trebuie să şi sufere cel puţin tot atîta. Înţelesul acesta tainic şi necunoscut s-a împlinit poate în propria ei viaţă, chiar fără ştirea ei. Căci dacă nu astfel ar sta lucrurile, şubreda minte omenească ar trebui să înceteze a mai gândi... orice judecată ar trebui stârpită.

Nu simţea nici o teamă. Stătu dreaptă, cu capul ridicat tot timpul cît bătrînul judecător citi sentinţa. Cei din sală îi urmăriră curioşi expresia feţei şi răsuflară uşuraţi. Doi ani! Nici nu e mult! Rămâne de văzut dacă instanţa de recurs va confirma sentinţa.

Miemonen aşeză hârtia pe masă şi o privi compătimitor pe acuzată. Dreaptă, cum stătea în mijlocul sălii, acoperind aproape în întregime pe cei aflaţi în spatele ei, era impunătoare. Stătea

semeaţă, în uniforma de puşcăriaşă, femeie dârză şi puternică, în care nu mai rămăsese nici încăpăţânare, nici amărăciune, dar care refuza să se încline înaintea oamenilor. Imaginea aceasta e vrednică de ţinut minte, o demnă încheiere a unei lungi şi cinstite cariere de magistrat !

Cînd femeia intră pe sub poarta mare şi neagră a închisorii, amurgul îşi stinsese demult bogăţia de culori tomnatice. Ferestrele zăbrelite o priviră întunecate şi dalele de piatră ale culoarului răsunară familiar sub ghetele ei grosolane. Nu se temu însă şi nici nu simţi vreo strângere de inimă. Viziunea pe care o avu în acele clipe era cu totul nouă: îşi scaldă şi îşi îmbracă copilul, lipindu-îşi obrazul de grumăjorul lui catifelat. Nu simţea decît aroma miraculoasă a noului născut şi nu mai vedea pe temnicera ursuză, care păşea în urma ei, pe culoarul gol şi sonor, înspre uşa cu gratii.